ΙΟΥΝΙΟΣ-ΙΟΥΛΙΟΣ
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

6-8

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΑΥΤΟΥ

*

† ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ
ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΕΛΛΗΣ
ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ
Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ
ΛΙΝΟΣ ΚΑΡΖΗΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΜΕΛΗΣ
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ
ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ
ΝΙΚΗ ΠΕΡΔΙΚΑ
ΓΡΗΓ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΘΡΑΣΟΣ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ
ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΣ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΣΥΝΑΔΙΝΟΣ
ΠΕΤΡΟΣ ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΑΚΑΛΟ
ΣΟΦΙΑ ΣΠΑΝΟΥΔΗ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΨΑΘΑΣ
ΠΩΛ ΜΕΝΕΣΤΡΕΛ

*

* * ΒΙΒΛΙΑ * *
ΘΕΑΤΡΟ-ΜΟΥΣΙΚΗ
ΚΑΛΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
ΔΙΑΝΟΗΣΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Ο ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΓΑΝΟΣ

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

* ΜΗΝΙΑΙΑ ΤΕΥΧΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ *

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ
ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΑΝΤΙΤΥΠΑ
ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΠΑΝΤΟΥ

1944

"ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΠΝΕΥΜ. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ,,
ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ : ΤΥΠΟΥ, ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑΣ

- ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΕΙ : την επιμέλεια περιοδικών, και βιβλίων. την εικονογράφηση εξωφύλλων και κειμένων, την προμήθεια κάθε παραγγελίας γιά βιβλία ή άλλο τι. πνευματικοῦ περιεχομένου κ.λ.π.
- ΠΡΟΜΗΘΕΥΕΙ : στίς εφημερίδες τῶν έπαρχιῶν, στά περιοδικά καὶ γενικά στὸν Τόπο ὅ,τι ὕλη τοὺς χρειάζεται γιὰ τὴ συμπλήρωσή τους (ἀνταπόκριση χρονογράφημα. τηλεγραφήματα. ἄρθρα καὶ ρεπορτάζ, μυθιστόρημα. διηγήματα) ὡς καὶ κάθε εἶδους συνεργασίες.
- ΔΙΑΦΗΜΙΖΕΙ : βιβλία καὶ περιοδικά, διαλέξεις ἐκθέσεις, συναυλίες καὶ ἐν γένει κάθε πνευματικὴ δημιουργία — ὀργανώνει καλλιτεχνικὰ προγράμματα καὶ στέλλει ἀποκάμματα γιὰ κάθε ζήτημα ποὺ θὰ τοῦ ζητηθῆ νὰ τὸ παρακολουθήση.

ΠΟΛΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΠΟΙΗΣΗ
ΤΕΤΡΑΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΛΥΡΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΙΑΝΟΣ
ΕΚΔΟΣΗ : ΠΡΑΚΤ. ΠΝΕΥΜ. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΕΛΟΥ ΚΑΤΣΕΛΗ
ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ
Μελέτες

Κ. Βάρναλης: Ὁ κ. Κατσέλης κατέχει πολὺ καλὰ τὸ θέμα του. Κι' ὅσο κι' ἂν ὁ σκοπός του εἶνε καθαρὰ εἰδικὸς, ὅμως ὁ ἀμύητος ἀναγνώστης θὰ βρῆ ἀπόψεις τόσο διαφωτιστικὲς καὶ τόσο καλὰ γραμμένες (γιατὶ κι' αὐτὸ τὸ ἀπρόοπτο συμβαίνει: νὰ μὴν εἶνε μονάχα ἕ ας τεχνικὸς ὁ συγγραφέας παρὰ κι' ἕνας διανοούμενος κι' ἕνας ποὺ ξέρει νὰ γράφη καλὰ τὴ γλῶσσα καὶ νὰ διατυπώνη επιγραμματικὰ τὶς κρίσεις του)...
Ἄλκης Θρύλος:... Οἱ φωτεινὲς ἰδέες ἀναπηδοῦν ἀπὸ τὶς ἀναλύσεις καὶ τὰ σχόλια δύο ἔργων τοῦ Σαίξπηρ (Ρωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα, Δωδεκάτη νύχτα)... Τὸ βιβλίο τοῦ κ. Κατσέλη εἶνε μαζὶ ἕνας δονισμένος ὕμνος καὶ μιὰ σοφὴ καθοδηγητικὴ πραγματεία...
Φῶτος Πολίτης (Πρωΐα» 1933): Οἱ εἰκόνες αὐτὲς ἔχουν συλληφθῆ μὲ ἀκρίβεια καὶ γνώση. Μὲ ἀτομικὴ πεῖρα, μὲ στοχασμὸ σοβαρὸ ποὺ βγαίνει μέσα ἀπὸ τὸ ἄμεσο θέαμα τῆς ζωῆς προσπαθῆ ὁ κριτικὸς ν' ἀναπαραστήση καὶ τὶς ἀγραφες ἀκόμα σκηνὲς τῆς τραγωδίας. Ὑπάρχει ἀλήθεια καὶ πραγματικότητα σ' ὅλην αὐτὴ τὴν ἑρμηνεία τῆς κριτικῆς. Ὑπάρχει παλμὸς ζωῆς...

ΜΑΡΙΑ ΠΕΡ. ΡΑΛΛΗ
ΜΙΑ ΓΑΛΑΖΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ
Κι' ἕνα ἄλλο διήγημα

ΑΘΗΝΑ, 1944

ΘΡΑΣΟΥ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ
ΕΠΙΛΟΓΗ
Διηγήματα

Κώστας Βάρναλης: Μέσα ἀτὴν πλούσια ἑλληνικὴ πεζογραφία τὸ ἔργο τοῦ Θράσου Καστανάκη κατέχει μιὰν ἀπὸ τὶς πρῶτες θέσεις. Τὸ διακρίνει ὕφος πρωσωπικό. χιοῦμορ, παρατηρητικότητα καὶ μεγάλη ψυχογραφικὴ καὶ παραστατικὴ δύναμη, ποὺ μᾶς δίνουνε ἀνθρώπους πραγματικοὺς μέσα σ' ἕναν κόσμο ἀληθινό.
Στράτης Μυριβήλης: Χωρὶς ἄλλο ὁ Καστανάκης εἶνε ὁ πιὸ ἐξύπνος συγγραφέας μας. Εἶναι ἀπίστευτο τὸ πόσο ἀστέρευτο εἶναι αὐτὸ τὸ μπρίο κεὶ τὸ χάζι ποὺ χαρακτηρίζει τὸ γράψιμο του.
Κ. Καοθαῖος: Ὁ Καστανάκης ἔχει σελίδες ποὺ στέκουν δίπλα στὶς πιὸ περίφημες τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας.
Ἠλίας Βενέζης: Ὁ Καστανάκης εἶναι ὁ πρῶτος τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ποὺ ἔζησε καὶ μπόρεσε νὰ ἐκφράσει τοὺς νέους καιροὺς ποὺ φάσηξαν στὴν παγκόσμια λογοτεχνία ἀμέσως μετὰ τὸν πόλεμο. Τὸ ἔργο του εἶναι πλημμυρισμένο ἀπὸ τὸ πάθος γιὰ τὴ ζωή, γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

ΘΕΑΤΡΟ - ΘΙΑΣΟΣ
ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ
(Πλατεῖα Κυριακοῦ)

Σύμπραξη : **ΑΙΜ. ΒΕΑΚΗ**

Τελευταῖες παραστάσεις
"ΣΑΣ ΑΓΑΠΩ ΚΥΡΙΑ..."

ΑΠΟ ΤΗΣ 11 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ :
Τὸ πολύκροτο δρᾶμα τοῦ
ΕΡΜΑΝ ΣΟΥΝΤΕΡΜΑΝ
"ΜΑΓΔΑ"

ΘΕΑΤΡΟ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : Β. ΛΟΓΟΘΕΤΙΔΗΣ

Τελευταῖες παραστάσεις τῶν δύο μεγάλων ἐπιτυχιῶν :

"ΚΑΘΕΝΑΣ ΜΕ ΤΗ ΛΟΞΑ ΤΟΥ"

"ΜΙΚΡΗ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ..."

ΑΠΟ ΤΗΣ 11 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ:

"ΑΣΕ ΤΙΣ ΨΕΥΤΙΕΣ ΜΠΕΜΠΗ"

ΘΕΡΙΝΟ ΘΕΑΤΡΟ
ΚΩΣΤΑ ΜΟΥΣΟΥΡΗ
(Ὁδὸς Μαυροματαίων, τηλ. 84-269)

ΘΙΑΣΟΣ :
ΜΙΡΑΝΤΑΣ, ΜΟΥΣΟΥΡΗ, ΝΕΖΕΡ

ΕΡΝΣΤ ΒΟΛΤΣΟΓΚΕΝ
"ΕΤΣΙ ΑΓΑΠΟΥΝ ΤΑ ΝΕΙΑΤΑ"
Κωμωδία σὲ 3 πράξεις

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΤΕΥΧΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΤΟΣ Α' - 1944, ΑΡΙΘ. 6 - 8 : ΙΟΥΝΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΙΑΝΟΣ

ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟ ΟΝΕΙΡΟ

ΡΕΜΒΑΣΜΟΣ

ΕΙΝΕ λοιπὸν πεπωμένο, ὁ λαυπὸς ἐκεῖνος καψεὸς ἥλιος νὰ μὴ μὲ φωτίση ποτέ; ὁ ἥλιος τῆς Αἰγύπτου; Πόσες φορὲς ἀνάτειλε στοὺς ρεμβασμοὺς μου, στὰ ὄνειρά μου, στὶς σκέψεις μου!
Ὁ νοῦς μου στάθηκε ἔκπληχτος στὶς ὑπεοήψηλες Πυραμίδες μπροστά, τὰ μάτια μου θαμπωμένα, φλογισμένα ἀπὸ τὴν ἀναμμένη ἄμμο, παρακολούθησαν ἕνα καραβάνι, μιὰ μέρα ἀτελείωτη, ἡμέρα ποὺ δὲν εἶχε δύση...
Καὶ ἔπειτα εἶδα καὶ τὸ Λούξορ. Τὸν τάφο τοῦ ἐφήβου Τουταγχαμών, τοὺς ἄλλους Φαραώ, θησαυροὺς καὶ θαύματα κατοπληκτικῶν ἔργων.
Εἶδα—καὶ πρῶτα πρῶτα αὐτὸ—τὸ λιμάνι τῆς Ἀλεξάντρειας, βοερὸ καὶ κατάστιχτο σὰν ἀπὸ κινούμενα ἀναρίθμητα πλήθη μεγάλων ἐντόμων...
Καὶ ἀκόμα σὰν γραμμένο ἐπάνω σὲ καταπόρφυοο οὐρανό, ἕνα ἀλαβάστρινο ἰδεατὸ ἀνθρώπινο ὁμοίωμα, ἕναν ὑπέρκαλλο ἐξαίσιον νεαρὸν ἄνδρα—τὸ Μεγάλο Ἀλέξαντρο!

. . . . . .

Καὶ σὰ νὰ εἶχα μπροστά μου ἕνα παμμέγιστο βιβλίο, ἀποκαλυπτικό, ἱερὸ καὶ ἄχραντο, ποῦ δὲν τὸ φυλλομετροῦσα ἀλλὰ ποῦ τὸ ἄνοιγα ἐδῶ κι' ἐκεῖ, στὴν τύχη καὶ χωρὶς νὰ κοπῶ καμμιὰ συνοχή, στὰ κυττάγματά μου, εἶδα κάπου καὶ τὴ χθεσινὴ Αἴγυπτο—τὴν πνευματικὴ Αἴγυπτο τῶν ἡμεῶν μου.
Εἶδα, τότε ἐκεῖ τὰ «Γράμματα», τὴ «Νέα Ζωή», τὸ «Σεράπιο», ἀκόμα, περιοδικὰ φιλολογικὰ ποῦ τὰ τίμησαν μὲ πνευματικοὺς καρπούς, προσφορὰ Ἱερή, γνωστοὶ καὶ φίλοι μου, τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν θεράποντες, ἄλλοι σοφοὶ καὶ ἄλλοι ἐμπνευσμένοι.
Μιὰ ἄνθησι, δηλαδή, καὶ ἐκεῖ, ποῦ ἀλ'μονο! ἐξάνθισε, μαράθηκε καὶ ἀνεμίστηκε στὸ χάος...
Θὰ ξαναγενηθῆ αὐτὸς ὁ ὡραιόκοσμος ποτέ; Τὸ ὄχι τρέμω νὰ τὸ συλλογίζουσι.
Καὶ εἶδα ἀκόμα στοὺς ρεμβαστικοὺς συλλογισμούς μου, ἕναν ξακουστὸ ποιητὴ σὲ κάποια σκοτεινὰ καὶ ὑγρὰ στενοσόκακα, νὰ περιφέρει τὴ νυχτερινή του ἀνία, τὶς φαντασιοπληξίες του καὶ τὰ ὄνειρά του Καὶ εἶδα ἀκόμα, ἕναν ἐγκάρδιο φίλο μου τὸν πολυκλαυένο μου καὶ ἀλησμόνητό μου Κωνσταντῖνο Δέλτα, τὸ γιατρό καὶ λόγιο, πνεῦμα ἔκλαμπρο καὶ μεγάλη καρδιά, νὰ βάνει σὲ ρίμες χαμένους του στοχασμούς...
...Καὶ εἶδα ἀκόμα καὶ εἶδα καὶ εἶδα...

Καὶ νὰ συλλογίζομαι πῶς εἶνε σχεδὸν βέβαιο πῶς ὁ λαμπρὸς πυρὸς ἥλιος τῆς χώρας τῶν Φαραώ, δὲ θὰ μὲ φωτίσει ποτέ!.

("Ἀνέκδοτο· γράφηκε στὰ 1939 γιὰ ἕνα πανηγυρικὸ τεῦχος γιὰ τὴν Αἴγυπτο)

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Η ΧΑΡΑ

ΜΙΚΡΟΣ ἐδιάβαζα συχνὰ—καὶ τὸ παληὸ βιβλίο
ἔχει, θαρρῶ, χαθῆ—
πῶς ἔρχεται ἀπὸ τ' ἄπειρο μ' ἕνα γαλάζιο πλοῖο
μιὰ Μάγισσα ἀγαθή·

ποῦ λάμπει καὶ τὸν ἄνθρωπο σ' ἥλιο μεταμορφώνει,
ἀρκεῖ νὰ τὸν ἰδῆ·
κι ἅμα περάσει, παίρνουνε στὸ διάβα της οἱ πόνοι
χρῶμα μενεξεδί.

Πῶς εἶνε, λέει, δροσερὴ καὶ γάργαρη σὰ βρύση·
γλυκειὰ σὰν ἀδερφή.
Κι ὁλημερὶς ἐπρόσμενα μὲ πόθο ν' ἀναβρύση
ἡ θεία της μορφή.

Μὰ δὲν ἐφάνη... κι' ἄρχισα στ' ἀπέραντα τοῦ δρόμου
τρελλὸ κυνηγητό.
Ἐπέρασα τὰ σύνορα μὲ τ' ἄρρωστο φτερό μου·
κι αὐτὴν ἀναζητῶ

πέρ' ἀπὸ τὸν ὁρίζοντα, σ' ἀλάκερη τὴν πλάση·
στὴ χώρα τῆς σιγῆς·

στ' ὄνειρο, ποῦ τὸ χάραμα θ' ἀρθεῖ νὰ τὸ χαλάση·
στὴ δόξα τῆς αὐγῆς·

στῆς ἡδονῆς τὸ κύπελλο, ποὺ μὲ κερνᾶ τὸ χάδι·
στοῦ κόρφου τὰ καλά·
καὶ σ' ἕνα στόμα ἀτάραχο, βαθύ, ποὺ κάθε βράδυ
τὴν ἔκσταση πουλᾶ.

Στὰ νέφαλα τ' ἁμαρτωλὰ τοῦ μαύρου παραδείσου·
στὰ πάθη, στὸ κρασί.
Εὔα καὶ σ' ὅ,τι πρόδωκε πῶς εἶμαι τὸ παιδί σου,
ὦ πρῶτε βοῦρκε σύ!

Στὰ δάση τὰ φιλέρημα, στὰ λουλουδα τ' Ἀπρίλη·
στὰ ρίγη τοῦ γιαλοῦ·
στῆς εὐτυχίας τὴ χίμαιρα, ποῦ σβεῖ πρὶν ἀνατείλη
καὶ ξεκινᾶ γι' ἀλλοῦ.

Στοῦ πόντου τὸ πανόραμα, στὸ σίσυρο τῆς ἄμμου
καὶ στὰ ψηλὰ βουνά...—
Ὅμως ἐκείνη ἡ τρυφερὴ κι ὡραία Μάγισσά μου
δὲν εἶνε πουθενά!

ΕΠΙΒΙΩΣΗ

Στὴν Εὔα

Ὦ! ΚΑΙ σήμερα ξανὰ
παύω νὰ θυμᾶμ' ἐσένα.
Κι' ἕνα σμῆνος ἀπὸ ξένα
ρίγη μέσα μου περνᾶ.

Πρὸς τὸ δέντρο μου τρεμᾶ
πάλ' ἡ σκέψις ἑνὸς ἄλλου·
κι' ἀπὸ τὸ σεισμὸ τοῦ σάλου
κλαίω μ' ἀναφυλλητά.

Κλαίω, τρέμω . . . κι' ἀπορῶ
τίνος εἶνε τούτ' ἡ σκέψη,
ποῦ τὸ νοῦ μου ἔχει μουσκέψει
μ' ἀπονύχτερον ἰδρῶ.

. . . . . .

Ἄμα λυώσει τὸ σκαρί,
μόν' ἡ σκέψη δὲ σαπίζει·
μὰ συνάζεται καὶ πήζει,
καθὼς ἄρωμα βαρύ,

σ' ἕνα κούφωμα κρυφό.
Κι ἐνῶ πᾶν οἱ πεθαμένοι...—
κείνη μένει, ξεθυμαίνει.
Κι ὡς ἀνάσα τὴ ρουφῶ.

ΣΟΥΡΟΥΠΟ

Ἡ ΜΕΡΑ τὰ ματόφυλλά της κλείνει
κι' ἡ θέα της ἁπλώνεται θολή.
Τὸ φῶς ἀνθίζει ἀκόμα καὶ φιλεῖ
τὰ τελευταῖα ρόδα του ἡ γαλήνη.

Ἀπὸ τὸ σπήλαιό της ἡ σελήνη
στὴν κάμαρά σου ἐγλίστρησε δειλή.
Στὸν κόρφο της ἡ ρέμβη σὲ καλεῖ,
ποὺ τὴν ἀναπνοή σου θ' ἀπαλύνει.

Ἡ ὥρα τώρα ἀρχίζει νὰ φορᾶ
σιγά - σιγὰ τὰ σκοῦρα της φτερά.
Ἀνάμεσα στὰ χείλη σου βραδυάζει.

Κι' ἀπὸ τὰ δύο βλέφαρά σου γύρω
ἀχνοβολάει τ' ἄυλό σου μῦρο·
κι' ὅλ' ἡ μορφή σου μάτια εὐωδιάζει.

(Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογή του : «Ἡ Σιωπή»)

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΕΛΛΗΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ:

• • • "ΚΑΦΑΣΩΤΟΣ!"

ΔΙΟΡΘΩΣΑ τὴ φτηνὴ γραβάτα μου στὸ λαιμό κι' ἔτριψα μ' εὐδαιμονία τὰ χέρια μου. Ὅλα ἦρθαν δεξιά. Τὸ ἀνατολίτικο χουζούρι μου ποὺ γιὰ μιὰ στιγμὴ κινδύνεψε νὰ διαταραχθεῖ ἐξασφαλίζοτανε γιὰ κάμποσους πάλι μῆνες. Ἡ ἀπάντηση ἀπ' τὴν Ὑπηρεσία ἦρθε πολὺ σύντομη, πολὺ ἐνθαρρυντικὴ καὶ πολὺ καθαρευουσιάνικη. **Αὐτὴ ἡ καθαρεύουσα εἶναι,** ναί, γλῶσσα γρουσούζικη καὶ ψόφια, μὰ ἄμα ἀποφασίσει νὰ γίνει ἐπίσημη — ὅλα κι' ὅλα! — ξαίρει νὰ εἶναι ἐπίσημη. Ὁ τόνος της δὲν σοῦ ἐπιτρέπει οἰκειότητες: «Κύριε, τελείωσα. Δὲν σοῦ τὰ λέω γιὰ νὰ τὸ συζητήσεις ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸ ἐκτελέσεις». Σὲ τέτοια λοιπὸν γλῶσσα ἦταν γραμμένη ἡ ἀπάντηση: «Ἐν συνεχείᾳ τῆς ἀπὸ 8 ἰσταμένου ἡμετέρας μας καθιστῶμεν ὑμῖν εὐχαρίστως γνωστὸν ὅτι ἡ Δ)σις λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὸν ζῆλον ὃν ἐπεδείξατε κατὰ τὸ παρελθὸν ὡς καὶ μεταγενεστέραν γνωμάτευσιν τοῦ Ὑγειονομικοῦ Συμβούλου τῆς Ἑταιρείας, παρατείνει τὴν ἄδειάν σας ἐπὶ ἓν εἰσέτι τρίμηνον... ἀποστέργουσα(!) ἅμα καὶ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς μηνιαίας ἀποζημιώσεώς σας ἣν δι' τῆς ἀπὸ 5-6- ἐ. ἔ. ἐπιστολῆς σας αἰτεῖσθαι. Τοὺς μισθοὺς καθὼς καὶ λοιπὰς ἀποδοχὰς θὰ λαμβάνητε πάντοτε διὰ τοῦ αὐτοῦ ὡς καὶ πρότερον μέσου. Μετ' εὐχῶν. Ἡ Δ)σις»

Τὴν ἀγαπᾶς λοιπὸν ἢ δὲν τὴν ἀγαπᾶς τέτοια γλῶσσα; **Ἔπειτα κεῖνο τὸ μαργαριταράκι «ἀποστέργουσα»** (καὶ ποῦ σὲ παρακαλῶ «ἀποστέργουσα;»): εἰς τὴν αὔξησιν τῆς μηνιαίας ἀποζημιώσεώς σας! Ἔ. κάτι τέτοιες λέξεις εἶναι γιὰ δάγκωμα! Τελείωσε.

Κι' ἔτσι, ἡ ζωὴ τῆς ξάπλας καὶ τοῦ χασομεριοῦ ξαναρχίζει ἀπὸ αὔριο. Φαΐ, ραχάτι, ὕπνο κι' ἐννιὰ ἔχει ὁ μῆνας. Ἀνάσκελα, μπρούμυτα, δεξά, ζερβά, πάλι ἀνάσκελα, πάλι μπρούμυτα κι' ἂς εἶναι εὐλογημένος ὁ ὕψιστος ποὺ τὴν ὀγδόη μέρα τῆς δημιουργίας ἔπλασε τὴν τεμπελιά.

Ἀπὸ αὔριο θὰ ξαπλώνω πάλι τὴν ἀρίδα μου στὸν καφενὲ τοῦ Βάϊου τοῦ Χατζηπαπποῦ, πρωτο μάστορα καὶ ἀκαδημαϊκοῦ στὴν ἐπιστήμη τοῦ καφέ. καὶ θ' ἀκούω καὶ θὰ πίνω καὶ θὰ φραίνομαι.

Αὐτὸς ὁ γέρος εἶν' ἕνας μάγος, ἕνας ἐκμαυλιστής. Φτάνει νὰ σὲ πάρει ἀπ' τὴν ἀρχὴ μὲ καλὸ μάτι, νὰ σὲ κρίνει ἄξιο τῆς εὐνοίας του... Ἔ, ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα θὰ σὲ ποτίζει τέτοιο καφέ, ποὺ θᾶναι σὰ νὰ σὲ ποτίζει μαγοβότανο! Μὰ οἱ ἄξιοι τῆς εὐνοίας του αὐτῆς ἦσαν λίγοι, λιγοστοί, πέντε δέκα. Τοὺς ἄλλους τοὺς κυνηγοῦσε μὲ τὸ σκουπόξυλο. Ἡ τέχνη του ἦταν τὸ πάθος του, τὸ μαράζι του. Δὲ δούλευε ἀπὸ ἀνάγκη μὰ ἀπὸ βίτσιο.

Μόλις ἔβλεπε «ἀτζαμῆ» νὰ ζυγώνει στὸ μαγαζὶ τοῦ ἀνέβαιναν τὰ αἵματα. Τὸν πλησίαζε ἀγριωπὰ καὶ τοῦδειχνε πέρα μακρυά, πίσω ἀπὸ κάτι κεραμίδια:

—Τοῦ Ἀποφόλη τὸ μαγαζὶ εἶναι ἀπ' τὸν ἄλλο δρόμο.

—Δηλαδή;

—Δηλαδὴ θέλω νὰ πῶ ὅτι ἔκανες λάθος. Τὸ καϊκι ἐδῶ δὲ σηκώνει ἄλλη σαβούρα. Σύμφωνοι; Καλοβράδυ. Τὸ στομάχι μου εἶναι μικρό, κατάλαβες; Καὶ χωράει λίγους. Ἔτσι; Στο καλό.

Ὅσο γιὰ μένα ὅμως ἔτυχα τοῦ βαθμοῦ ἄριστα, μὲ τὸ πρῶτο. Μ' ἐπισκόπησε, ἄκουσε τὴν παραγγελία μου καὶ πῆγε «ἀμέσωωωως!» νὰ τὴν ἐκτελέσει.

Μὰ κάτι παρ'ξένα πράματα ἔτρεχαν ἐκεῖ πίσω στὸ ἱερὸ ποὺ ἔψηνε τοὺς καφέδες του. Ὁ πρωθιερέας κρύφτηκε πίσω ἀπ' τὴ μεγάλη πύλη καὶ δὲν ἔλεγε νὰ φανεῖ. Ἄρχισα ἀπ' τὴ ζοχάδα μου νὰ τρώω, νὰ ξυλώνω τὰ κουμπιά μου. Κάποια στιγμὴ σηκώνω τὸ κεφάλι μου καὶ τὸν τσακώνω νὰ μὲ κατασκοπεύει πίσω ἀπ' τὴν πόρτα μὲ κρυφὴ περηφάνεια.

—Καφασωτὸ δὲν τὸν διάταξες; μοῦ λέει γελῶντας στρογγυλά, σᾶ φεγγάρι.

—«Καφασωτὸν πολλὰ βαρὺν καὶ ἄνευ!»

—Μπράβο!

—Νὰ τὸ βράσω τὸ «μπράβο» σου! Καφὲ σοῦ παραγγειλα!

—Ἀπομονή. Τὸ καλὸ πράμα ἀργεῖ νὰ γένει. Ἔλα δῶ βρέ! φωνάζει σ' ἕναν ξυπόλυτο ξυλὰ καὶ κεῖνος ἔτρεξε πρόθυμος στὸ προσκάλεσμα.

Μ' ἔκαψε ἡ περιέργεια νὰ μάθω τί μαγείρεβε ἐκεῖ πίσω στὸ τέμπλο. Σηκώνομαι λοιπὸν κι' ἀκολουθῶ πνιχτά. Εἶδα. Κατάλαβα. Ὁ ξυλᾶς περίμενε σοῦργιος.

—Πιέ τους ρέ! τοῦ φωνάζει ὁ καφετζῆς.

—Οὔλους; λέει ὁ ξυλᾶς καὶ γλύφεται.

—Μά, καφὲ δὲν ἤθελες νὰ φκιάκεις;

—Ναί. Ρούφα.

—«Καφέ;» Καφὲ πίνουν οἱ χάνοι σὰν καὶ σένα.

—Ἄμ τότε τί πάλευες νὰ φκιάκεις;

—Δὲν ἄκουσες; «Καφασωτόν, πολλὰ βαρὺν καὶ ἄνευ!»

Μὰ μοῦ χάλασαν. Τὸν πέμπτο ὅμως θὰ τὸν πετύχω! Ποῦ θὰ μοῦ πάει; Δὲ ρεζιλεύομαι γῶ σὲ πελάτη. Δὲν τὸ ξεφτελίζω τὸ ἐπάγγελμα, ἔνοια σου! Ντρελίκωσες ἐσύ; Ἄϊ ξεκουμπίσου τώρα!

Μοῦ τὸν ἔφερε σὰν νὰ κρατοῦσε τὸ ἅγιο δισκοπότηρο. Ἔτσι μάλιστα! Βέβαια ζήμιωσε λιγάκι ὁ Χατζηπαπποῦς μὰ ἔσωσε τὸ γόητρό του! Πῆγε ἀπὸ κακρυὰ καὶ μὲ καμάρωνε. Κι' ἐγὼ γιὰ νὰ μὴν πέσω στὴν ὑπόληψή του ἔβαλα τὰ μεγάλα μου μεράκια. Τὸν ἔπινα γουργουριστὸ καὶ μὲ μικρὰ στενάγματα κάπου καμιὰ ὥρα.

Ἔτσι γίναμε φίλοι. Ἄ! δὲν ἦταν ὁ πρῶτος τυχὸν καφετζῆς, τίποτα κανένας ἐπιστήμονας τῆς ἀράδας ὁ μπαρμα Βάϊος. Γιὰ νὰ γίνεις φίλος του ἔπρεπε νᾶσαι στριφνός, παράξενος, τζαναμπέτης καὶ μερακλῆς. Μ' ἕνα λόγο «διότροπος». Ἅμα καμιὰ φορὰ κανένας πελάτης του ξεχνιότανε καὶ τοῦδινε παραγγελία τοῦ κρατοῦσε μοῦτρα ὡς τὸ βράδυ.

Καὶ μόνο τὴν ἄλλη μέρα, καθὼς ἀπαντοῦσε κρῦα κρῦα στὴν καλημέρα σου «ἐδράττετο τῆς εὐκαιρίας» νὰ σὲ κατσαδιάσει παραδειγματικά:

—Κι' ἄλλοτες οἱ παραγγελίες νὰ λείπουνε. Στραβομάρα ἔχω; Ἤρτες. Σὲ εἶδα. Ἔχεις καὶ λίγο μαχμουρλίκι. Καλῶς νὰ τὄχεις. Νὰ τὸ χαίρεσαι. Ἄσε με στὸ σεβντᾶ μου νὰ σὲ φχαριστήσω γώ. Ἤρτες. Παπουτσῆς εἶμαι; Ξαίρω γιατὶ ἤρτες. Τὸ λοιπὸν τὰ «φέρε» καὶ τὰ «φιᾶξε» νὰ λείπουνε. Ξαίρω τὴ δουλειά μου. Καὶ τὸ τί καὶ τὸ πῶς. Κομποσκίνι ἤρτες νὰ ξεκουκκίσεις ἐδῶ; Ὄχι. Ξαίρω. Γιατὶ τὸ λοιπὸν βιάζεσαι; Βιάστηκες· χέστηκες. Τὸ ξανάπαμε. Τί τὶς γράψαμε στὴν ταμπέλα τὶς ἐντολές; Γιὰ νὰ τὶς κουτσουλᾶνε τὰ πουλιά; Ὄχι βέβαια. Γιὰ νὰ τὶς διαβάζουμε τὶς γράψαμε καὶ νὰ συμορφωνούμαστε. Νά: πρώτη ἐντολή: «μὴ βιάζεσαι, δεύτερη: μὴ βιάζεσαι, τρίτη: μὴ βιάζεσαι!» Στάσου τώρα νὰ πάω νὰ στὸν φέρω.

Καθὼς πηγαίνει μέσα ξαναμμένος ἀπ' τὴ ρητορική του ἀκράτεια ἐμεῖς ξαναδιαβάζουμε—γιὰ πόσες ἄραγε φορές;—τὴν ταμπέλα τοῦ καταστήματος ποὺ πραγματικῶς ἀπάνω της τὄχουν παρακάνει τὰ πουλιά «Μεγάλη Ἀκαδημία Καφέ... Αἱ τρεῖς ἐντολές».

Οἱ καφέδες δὲν ἀργοῦν πολύ.

—Μιὰ βολά, ἀρχίζει ὁ παποῦς καθὼς μᾶς σερβίρει, μιὰ βολὰ ἀράζει ἐδῶ ἕνας λιμοκοντόρος μὲ μιὰ κοκώνα. Μὲ τὸ πρῶτο ἀρχίζει νὰ παλαμακίζει. Σὲ πιάνουν τὰ μπουρίνια ἢ δὲ σὲ πιάνουν; Τέλος πάω. «Καφέ, μοῦ λέει, καὶ στὴν κυρία λουκοῦμι». Ἀνακατεύτηκα. «Πῶς;» τοῦ λέω.—«Τί πῶς; Μὲ νερό, ζάχαρη καὶ καφέ. Ἐγὼ θὰ στὰ μάθω; «Καφὲς εἶναι ἐκατὸ λογιῶν τοῦ λέω. Τὶ σοῖ τὸν προτιμεῖς;»—«Καφὲς κι' ὅτι νᾶναι μοῦ λέει».

Ἤθελα νὰ τοῦ ἀνοίξω δυὸ φάσκελα. Ἔνοια σου, σὲ βολεύω! τοῦ κάνω ἀπὸ μέσα μου, καὶ τοῦ πάω δυὸ νερά.—«Καὶ τὸ λουκοῦμι; Καὶ ὁ καφὲς;»—Λουκούμια δὲν πουλᾶμε. Ὁ καφὲς τέλος.—«Πῶς τέλος! Καὶ γιατὶ δὲ μοῦ τὄλεγες ἀπ' τὴν ἀρχή;—Ἀφεντικὸς στὸ μαγαζὶ μου θὰ μοῦ μπεῖς; Εἶπα. Τὸ κατάστημα δὲν ἔχει καφέ.—Καὶ ὁ κύριος ποὺ πίνει ἐκεῖ; μὲ ρωτάει δείχνοντας τὸ μαγκαντάση μου τὸ Σπῦρο τὸν Καφκῆ.

—Ὁ κύριος ξαίρει καὶ πίνει γι' αὐτό. Τὶ μὲ πέρασες ἄνθρωπέ μου; Γιὰ βαπορίσιο ταμπῆ; Ἤπιατε τὰ νεράκια σας, ἄϊτεστε στὴν εὐκή.—Τὶ χρωστῶ; μοῦ κάνει.—Μεδὲν.—Λέγε.—Εἶπα: Μεδέν. Κέφι μου δὲν εἶναι; Μπᾶαα!. Καὶ τὸ κατάστημα γιὰ γοῦστο μου τὄχω. Ἐννόησες; Μονάχα γιὰ τοὺς μερακλῆδες. Οἱ ἄλλοι ἂς πᾶνε γιὰ γλυκοζοῦμι στοῦ Ἀποφόλη τὸ Λουκουμάδικο Ἐδῶ εἶναι κα·φε·νές! Τὸ ὁποῖον: Μεράκι, θεριακλίκι καὶ ψιλολεϊτουργο. Ἐννόησες; Καλὸ καταβόδιο...

—Ἔ, τὶ ἔγινε ὕστερα Χατζηπαπποῦ;

—Τὶ θέλεις νἄγινε; Πῆρε τὸν κῶλο του κι' ἔφυγε. Μιὰ μέρα πάλι ἔρχεται ἕνας ἀψύς, ἀψύς, πετάει τὴν ἀραμπούπλικα στὴν καρέκλα καὶ μοῦ πετάει μιὰ σφυριξιά:

«Καφέ!» μοῦ λέει. Τίποτις ἄλλο. Περιμένω, περιμένω.. τίποτις. Τώρα σὲ συγυρίζω καὶ σένα! Πάω, τοῦ γεμίζω ἕνα φλυτζάνι καφόπλυμα, πιάνω καὶ μιὰ μύγα, τοῦ τὴ φουντάρω μέσα. Ὕστερα κλάνω κι' ἀπὸ πάνου καὶ τοῦ τὸν πάω.

«Ἔλα δῶ!» μοῦ λέει σὲ κοματάκι, «ὁ καφές σου ἔχει μιὰ μύγα μέσα».

«Καὶ πόσες ἤθελες; τοῦ κάνω, δυό;»

Βουτάω τὸ χέρι μου μέσα καὶ τὴν πιάνω.

«Τί, μὲ τὸ χέρι τὴν πιάνεις;»

«Ἔμ μὲ τὶ ἤθελες; μὲ τὸ πόδι;»

Κοντολογὶς τὸν ξαπόστειλα κι' αὐτόν. Ποῦ νὰ μεταζυγώσει στὸ μαγαζί. Βρὲ ἐγὼ τὸν πελάτη τὸν θέλω κιμπάρη, μερακλῆ, κι' ἂς μοῦ βγάλει τὸ λάδι. Θέλω νὰ δίνει τὴν παραγγελιὰ κοφτά, παστρικά, σὰν τὸν καπετάνιο τὴ ρότα! (κείνη τὴ στιγμὴ πίσω ἀπ' τὴ μουριὰ ἀκούστηκε μιὰ βαρετή, στριμένη φωνή: «Σκέτο βαρὺ κρῦο») Νὰ ἔτσι! Αὐτὸς τώρα παιδιὰ μπορεῖ νὰ μὲ κάνει ὅ,τι θέλει. Ἀμέσως Λεφτεράκη!

*

Τέτοιον καφὲ λοιπὸν πήγαινα νὰ πιῶ κι' ἀπὸ τέτοιον ἐπιστήμονα χαμωμένο.

Τὸ μαγαζάκι ἔπεφτε στὴν ἄκρη τῆς μικρῆς πολιτείας, σύρριζα στὸ ποτάμι πάνω ἀπὸ ἕναν ἐξώστη, πέντε μέτρα ψηλὰ ἀπ' τὸ νερό, κανωμένο σὰν πῦργο ἀπὸ ξερολίθαρο. Λογῆς-λογῆς χορταρικὰ καὶ πλεξουδόχορτα, καλαμιὲς καὶ μολόχες καὶ γιασεμιὰ σκαρφάλωναν στοὺς τοίχους, στὰ ταβάνια, στὶς ρουνιές, καὶ κατόπι σαλταίρνανε στὴν κοντόχοντρη μουριὰ ποὺ παρίστανε τὴν κυρία στὴ μέση τοῦ καγκελωτοῦ αὐλόγυρου.

Ὁ Χατζηπαπποῦς περίμενε χωρὶς ἀδημονία τὴν πελατεία του, τὴ λίγη καὶ πιστὴ μέχρι θανάτου. Ἐκεῖ κατὰ τὰ ἡλιοβασιλέματα τὸ μαγαζάκι πάντα εἶναι στὶς μεγάλες του δόξες. Καταβρεγμένο ἀπ' τὸ νερὸ τοῦ ποτομοῦ, δροσερὸ-δροσερὸ καὶ ἀνοιχτόκαρδο περιμένει τοὺς ἐκλεκτούς του. Τὰ ποτήρια του γυαλοκοπᾶνε, τὰ φλυτζάνια του κάτασπρα, γάλα. Σ' ἕνα τραπέζι θὰ κάθεται καὶ θὰ μὲ περιμένει ὁ Σπῦρος Καφκῆς, βλαχοράφτης τὸ ἐπάγγελμα—κι' ἂς ἔλεγε ἡ ταμπέλα του «Σπυρίδων Καφκῆς, Φραγκοράπτης»—κι' ὁ δάσκαλος τοῦ χωριοῦ, κολλιτσίδα καὶ παρτεναίρ μου στὸ τάβλι καὶ στὴν ξερή. Τοῦ ράφτη τοῦ ἀρέσει πότε-πότε νὰ πειράζει τὸ γέρο:

— Σὰν ἀναδουλειὲς μοῦ μυρίζονται σήμερα, τοῦ λέει πειραχτικὰ γιὰ νὰ τοῦ ἀνοίξει τὴ γλῶσσα.

— Μὴ λὲς ζεβζεκιὲς Πίπη. Στὄχω πεῖ κι' ἄλλες βολές.

— Δηλαδὴ στραβὸ θὰ μὲ κάνεις; Πόσους καφέδες ψήνεις τὴν ἡμέρα;

— Πόσους ψήνω ἢ πόσους σερβίρω;

— Τὸ ἴδιο δὲν εἶναι;

— Τὸ ἴδιο; Τὴν τύφλα σου; Ψήνω καμιὰ κατοσταριὰ μὰ σερβίρω τοὺς σαράντα.

— Γιατί;

— Γιατί; ...Στάσου. Τί δουλειὰ κάνεις;

— Ράφτης.

— Ἐσὺ χωρὶς πρόβα τὰ ράβεις τὰ ροῦχα; ἔ; Μιὰ κι' ὄξω; Ἅμ τέτοιος ράφτης ποὺ εἶσαι τέτοια ραψίματα σοῦ πρέπουνε! Σκασμός! Κι' ἄλλοτες λίγο μέτρος στὰ λόγια σου γιατὶ σὲ παύω. Ἔ, μὲ ξαίρεις. Οἱ ἄλλοι θὰ βάζαμε τοῦ ράφτη «πάγο», ὥσπου νὰ περνοῦσε ἡ πελατεία, νὰ περνοῦσε ἡ ὥρα καὶ ν'

ἀπομέναμε οἱ τρεῖς. Ἐγώ, αὐτὸς κι' ὁ δάσκαλος.
—Λοιπόν, πάω γιά τὸ νυχτερινό σας θἄλεγε στὸ τέλος ὁ παπποῦς καὶ θἀ πήγαινε νὰ ἑτοιμάσει δυὸ γιὰ μᾶς κι' ἕναν γιὰ τὸν ἑαυτό του. Θὰ τὸν φέρνει καὶ θὰ τὸν λιγουρεύεται κι' ὁ ἴδιος.
—Ἄααχ... θὰ κάνει πάνω ἀπ' τὸν ἀχνὸ μετὰ ἀπ' τὴ δεύτερη γουλιά. Μὲ τέτοια μοσκοβολιὰ μπορεῖ ν' ἀπορρίξει καὶ γκαστρωμένη γελάδα
—Ποσο μᾶλλον γυναῖκα, ἔ, παππού;
—..Καὶ μὴ εἰσενέγκης εἰς πειρασμὸν ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, ἀμήν. Φτοῦ!
—Ἀλήθεια Χατζῆ δὲν τὴν πολυλιγουρεύεσαι τὴ γυναῖκα.
—Ἀχρείαστη νὰ μοῦ γένει. Ἀπαρατᾶτε τὴν βρὲ παιδιά.
—Καλά, ἔτσι πέρασες τὴ ζωή σου ἐσύ; Χωρὶς σεβντάδες;
—Ποιός σερνικὸς πόμεινε ἀκόλαστος; Μὰ ἐγὼ εἶχα ἄλλα παθήματα.
—Σὰν τί παθήματα; Ἔλα, στὸν καφὲ ποὺ πίνουμε. Ἀνιστόρατά μας.
Ἡ ἐπίκληση στὸν καφέ του τὸν συγκινεῖ μέχρι ῥίγους. Καθομασταν ἐκεῖ ἀντίκρυ του καὶ τὸν ἐρεθιζαμε ὁ Ἡρακλῆς Χαριτόπουλος, ἐργενης, δάσκαλος τοῦ «Πρώτου Δημοτικοῦ Σχολείου Ἀρρένων» (νὰ ἀτυχία), νέος, χοντρὸς κι' ἀγαπησιαρης. Καὶ τοῦ λόγου μου, νέος, διόλου χοντρὸς καὶ πολὺ πιὸ πολὺ ἀγαπησιάρης.
—Ἔλα Χατζήπαπα!
Ὁ γέρος ξαφνιαζε-αι.
—Χατζήπαπα εἶπες; Εἶδες τὶ κάνει βρὲ παιδιὰ καμιὰ βολὰ ἡ γλῶσσα; Ἔ λοιπόν, τὸ μεράκι μου ἦταν τὸ παπαδιλίκι.
—Ἄ, γι' αὐτὸ σὲ λένε καὶ χατζῆ!
—Χατζῆ; Ἂν ἀκούσετε τὶ λογῆς χατζῆς εἶμαι θὰ μὲ σχαθῆτε. Ἀλλὰ ἐγώ, θὰ σᾶς τὴν πῶ τὴν ἱστορία καὶ ἐσεῖς σχαθῆτε με. Ἀκοῦτε την τὸ λοιπ-ν. Συλλογιστῆτε πὼς ἔχετε δῶ μπροστά σας ἕνα βοϊδι καὶ μισό. Μὴ σᾶς παραξενοφαίνεται. Πατησα στὰ δεκαξι καὶ δὲν εἶχα δεῖ οὔτε σπίτι, οὔτε ἄνθρωπο, οὔτε κοσμο. Ἀρκοῦδι σωστό. Ἕναν πατέρα, ἕνα καλύβι κι' ἕνα κοπάδι. Τί ἤμουνα σὰν δὲν ἤμουν ἀρκοῦδι;
Ἔ λοιπὸν σ' αὐτὰ τὰ δεκάξι μου ἀπάνου ἔγινε τὸ μεγάλο θᾶμα! Μιὰ μέρα ποὺ ὁ κύρης μου ἔλειπε ξεπέφτει στὰ ρουμάνια μας ἕνας παπᾶς φοριωμένος ἕνα θεόρατο δισάκι. Καθὼς κατάλαβα ὑστερωτερα ἦταν ἕνας καλογερόπαπας ποὺ πάγαινε ταμμένος νὰ προσκυνήσει ἕναν ἅγιο χαμένο μέσα στὰ φαράγγια· σ' ἕνα βουνήσιο ῥημοκλήσι. Ἂς εἶναι. Μιὰ μέρα λοιπὸν ὁ καλός σου πέφτει μὲς στὸ καλύβι μου. Τὸν βλέπω, βλέπω τὸ μαλί του, τὸ γένι του, τὴ φκιαξη του.
«Ἄνθρωπος εἶσαι;» τὸν ἀρωτῶ.
«Ὄχι, παπᾶς».
«Τί θὰ πεῖ παπᾶς;»
«Νά, αὐτὸς ποὺ κάνει λειτουργιές».
«Ποὺ κάνει τοῦ λέω, ἢ ποὺ τρώει; Γιατὶ ὁ κύρης μου κάθε χρόνο παίρνει ἀλεῦρι για νὰ το πάει κατου στὸ χωριὸ νὰ τὸ κάνει ἡ θειά μου «λειτουργιὲς γιὰ τὸν παπᾶ». Λοιπὸν μὴ λὲς ψέματα. «Ποὺ τρώει νὰ λές».
«Τὶς λειτουργιὲς τὶς τρῶμε ἐμεῖς ἀλλὰ γιὰ λογαριασμὸ τῶν ἀποθαμένων μοῦ λέει. Ὕστερα κάνουμε κι' ἄλλη δουλειά. Σχωρνᾶμε καὶ τὶς ἁμαρτίες. Ἔχεις;»
«Ἁμαρτίες; Λὲς γιὰ κάτι σπειράκια ποὺ βγαίνουνε στὰ χέρια; Ὄχι δὲν ἔχω».
«Ἔ, τότε εἶσαι ἀναμάρτητος, μοῦ λέει ὁ παπᾶς. «Ἔχε τὴν εὐλογία μου». Καὶ μοῦ κάνει μὲ τὰ τρία δάχτυλα σμιχτὰ ἔτσι...ὅπως περιπαίζουμε κανέναν καὶ τοῦ λέμε «φῦσα!..»
Ὁ παπᾶς, ποὺ λέτε, ἦταν βολικὸς ἄνθρωπος. Ἄφησε νὰ τὸν ταΐσω τουλουμοτύρι, μπομτότα καὶ καθε φορὰ ποὺ ἤθελε νὰ πεῖ εὐχαριστῶ μοῦκανε «φῦσα». Τ' ἀπομεσήμερο ἔπεσε νὰ κοιμηθεῖ.
Τότε μ' ἄναψε καὶ μένα ὁ σεβντᾶς νὰ πασπατέψω τὰ σύνεργα ποὺ εἶχε μὲς στὸ δισακι του. Ζυγώνω ποὺ λέτε μουλουχτά, χώνω τὸ χέρι μου καὶ τί βγάνω ἀπὸ μέσα; Μιὰ σανίδα! Τί διάτανο, λέω σανίδες μοῦ κουβαλάει τοῦτος ὁ μουρλόπαπας! Μὰ σὰν τὴν γύρισα μωρὲ παιδιὰ ἀπ' τ' ἄλλο μέρος θάμαξα!

Ἀπόμεινα! Τὶ θαρεῖτε πὼς εἶχε μέσα; Μιὰ κοπελάρα σὰν τὰ κρῦα τὰ νερὰ κολλημένη στὸ σανίδι νὰ μὲ κυτάει γλυκα-γλυκὰ καὶ νὰ μοῦ γλυκογελάει ἔτσι ντροπαλά· ντροπαλά. Κοπέλα λέω; Τί λέω; Κρῖνος ἦταν! τραντάφλο ἦταν! Κοπέλλα δὲν ἦταν! Γαντζώθηκα πάνου της σὰν τὴ μέλισσα στὸν ἀνθό. Ὕστερα γιὰ νὰ την καμαρώσω πιὸ καλὰ πῆγα καὶ τὴν ἀκούμπησα σὲ μιὰ ρίζα καὶ τὴν ξαγνάντεβα ἀπ' ἀλάργα. Ξαμωσα καὶ πῆρα καὶ μιὰ πέτρα. Ἂν κάνει—λέω—πὼς μοῦ τὴν παίρνει ὁ παπας θὰ τοῦ κάνω τὸ κεφάλι λυῶμα. Ἰι' ὁ παπᾶς ξύπνησε μὰ προτοῦ τοῦ κάνω τὸ κεφάλι λυῶμα, καὶ μ' ἄδραξε ἀπ' τὸ γιακᾶ. «Βαλτην γλήγορα ἀπὸ κεῖ ποὺ τὴν πῆρες!» μοῦ κάνει. «Μὴν κολάζεσαι. Εἶναι ἡ παρηγορήτρια».
«Ὅποια κι' ἂν εἶναι παπᾶ μου, τοῦ κάνω, ἐμένα μ' ἀρεσει πολύ. Δόσμου τη! Σοῦ δίνω ὅλο τὸ τουλουμοτύρι ποὺ κρέμεται στὸ δοκάρι, κι' ὅτι ἄλλο θές. Νά, πᾶρε καὶ κείνη τὴν προβειὰ ποὺ ἔχω στὸ γιατάκι. Δοστη μου».
Ὁ παπᾶς μοῦκανε ξανὰ τὸ «φῦσα» καὶ μοῦ τὴν πῆρε τραβολογῶντας με μὲς τὸ ρουμάνι.
«Σοῦ δίνω ὅ,τι θέλεις γιὰ νὰ μοῦ τὴν ἀφήσεις!»
«Ὄχι ἁμαρτωλέ. Εἶναι ἡ παρηγορήτρια.»
«Τότε εἶναι ἕνα κι' ἕνα γιὰ μενα τοῦ κάνω γιατὶ παρηγοριὰ θἐλω κι' ἐγώ».
Ὁ παπᾶς ροκανιζε κάτι προσευχές, γούρλωνε τὰ ματια κατὰ τον οὐρανό, ἔκανε «φῦσα» καὶ τὴν πῆρε κι' ἔφυγε. Πηλαλαα τὸ κατόπι του κι' ἔκλαια.
«Ἐσὺ γιατὶ τὴν ἔχεις; τοῦλεγα, τί καλλίτερος εἶσαι σύ;»
«Ἐγὼ εἶμαι ἱερομόναχος τέκνο μου».
«Κι' ἅμα γίνω κι' ἐγὼ αὐτὸς ποὺ εἶπες...γερομόναχος μπορῶ νάχω;
«Μπορεῖς».
«Καὶ τί πρέπει νὰ κάνω;»
«Νὰ πᾶς στὰ Ἱεροσόλυμα.»
«Καὶ πῶς θα βρῶ τὸ δρόμο;»
«Νὰ ρωτᾶς..να ρωτᾶς. Μὴ ξεχάσεις τὄνομα. Ἱεροσολυμα..»
Κι' ὁ παπᾶς χάθηκε μὲς τὸ ρουμάνι κι' ἄφησε τὴν καρδιά μου πιο μαύρη κι' ἀπ' τὸ ρασο του.
Ἔ, παίζεις τώρα με τὴν ἀμυαλιὰ τοῦ δεκαεξάχρονου ἀγοριοῦ; Γιὰ να ξαίρετε τὴν ἔκανα τὴν ἀποκοτιά. Πρωῖ· πρωῖ χώνω μισὸ καρβέλι στὸν κορφο καὶ χά! ἂν μπορεις πιάσε με. Νὰ σᾶς πῶ τί ντραβαλα τράβηξα; Θελω χίλιες μέρες καὶ χίλιες νῦχτες. Ἔσκιζα μερόνυχτα στὴ σειρα τὰ ρουμάνια κι' αὐτὰ τὰ Ροσόλυμα δὲν ἔλεγαν νὰ φανουν. Ὥσπου μιὰ νύχτα ἔδωκ' ὁ Θεός! Καθὼς σκάλωσα σὲ μιὰ ραχουλα βλεπω ἀπ' τὴν κορφὴ τὸν οὐρανὸ πεσμενο μεσ' σ' ἕναν κάμπο. Νάτα! λέω, αὐτὰ εἶναι. Κανω λίγο κουραγιο ἀκόμη καὶ μπαινω μὲς στὸν καμπο. Καθὼς ἔμπαινα πρωτανταμώνω ἕνα ψηλὸ καλῦβι μ' ἕνα ἄστρο κρεμασμένο στὴν πόρτα. Καὶ κάτω ἀπ' τ' ἄστρο..τί να ἰδῶ! Πῶς δὲν ἀπομεινα ἀπ' τὴ λαχτάρα; Τὴν κερά! μὰ πιὸ μεγαλη ἀπ' τοῦ παπᾶ! Καὶ πιὸ κοκκινομάγουλη. Μὰ μὲ γνώρισε καὶ τοῦ λόγου της γιατὶ μὲ μιᾶς μοῦ χαμογέλασε.
«Εἶσαι ἡ..παρηγορήτρα; τὴν ἀρωτῶ.
«Ἡ παρηγορήτρα; Ναί, μπουλοῦκο μου. Σὲ πειράξανε; Ἔλα μέσα νὰ σὲ παρηγορήσω»...
Τώρα τὸ τί σοῖ παρηγορια μοῦ ἔκανε, κουτάβια δὲν εἶστε...Τὸ καταλαβαινετε. Στὸ ὕστερο μοναχα, «ἤρτα γιὰ νὰ γίνω χατζῆς» τῆς εἶπα.
«Οὔ ου ου...Τώρα πιὰ χατζῆς χρυσό μου! μ' ἀποκρίνεται...ἔγινες καὶ παραεγινες!»
Ὁ Χατζηπαποῦς σηκώθηκε ἀπ' τὴν καρέκλα μὲ προτεταμένο τὸ στέρνο:
«Νὰ τὸ λοιπὸν ποιὸς εἶναι ὁ Χατζῆς σας. Ἄ χα χά· Τι θέλει πάλι τοῦτος;»
Σταμ-τάει ξάφνου τὰ γέλια καὶ πάει ἴσια πάνου σ' ἕνα σκολιόπαιδο ποὺ παλαμάκιζε ἐδῶ καὶ κάμποση ὥρα.
—Τί ὁρίζεις; τοῦ λέει ἕτοιμος νὰ τὸν κατακεφαλιάσει.
—Κ-φέ.
—Καφέ; Τὸ μπιμπερὸ τὄκοψες; Ἀϊ στὰ τσακίδια καὶ στὸ γαΐδαρο ποὺ σ' ἔσπερνε διαόλου μοῦτρο! Μάρς! Ἦρθε κοντά μας ἐξακολουθῶντας νὰ βρίζει.

—Ἄκου φίλε μου μεσανυχτιάτικα νὰ γκιζεράει στοὺς καφενέδες ἀνήλικο πρᾶμα! Καὶ νἄξαιρε νὰ παραγγείλει κομμάτια νὰ γένει! Αὐτὸ δὲν ξαίρει οὔτ' ἀπὸ ποῦ γεννάει ἡ κότα. Τί νὰ σοῦ πῶ μωρὲ χρυσόπαιδο, γυρίζει σὲ μένα, τί νὰ σοῦ πῶ, σὲ χαίρομαι. Σὲ χάρηκα ἀπ' τὴν πρώτη μέρα. Σὲ μυρίστηκα ἀπὸ μακρυὰ ὅτι εἶσαι μερακλῆς. Σὰν ἄκουσα νὰ μοῦ τὸν παραγγέλνεις μοῦ ἄνοιξ' ἡ καρδιά μου. «Καφασωτός!» Ἦταν τὸ δεῖγμα ποὺ μοῦλειπε. Ἀπ' ὅλους εἶχα. «Βαρύ;» «Μέτριους;» ὅσους θέλεις. «Μὲ ὀλίγη;» οὐκ ὀλίγους. «Πολλὰ βαρὺν καὶ ὄχι;» Νάτονε, αὐτὸς ποὺ κάθεται μὲ τὸ κοντοβράκι στὸν ὄχτο. «Ψιλοκαϊμάκηδες;» Πέντε. Ὁ καφασωτὸς μοῦλειπε. Μόλις τἄκουσα νὰ μοῦ τὸν φωνάζεις ἔκανα ἀνάσταση. Ἔ, τί, νὰν τὸ ξαναλέω πάλι; Ὁ μερακλῆς πελάτης εἶναι τὸ μαράζι μου. Μιὰ βολά, κάποιος ποὺ εἶχα ἀπορρίψει ξανἄρτε σὲ καναδυὸ μῆνες δασκαλεμένος καὶ παραγγέλνει «κατασταλαχτὸ ποτηράτο χοντρό». Μπράβο μεράκι! λέω μέσα μου. Ἀλλὰ βρὲ παιδιὰ ὁ ἀτζαμῆς ὅτι καὶ νὰ κάνει θὰ πιαστεῖ, πάει. Σὲ λιγάκι ὁ καλός σου γιὰ νὰ δείξει κουβαρνταλίκια παραγγέλνει ἄλλον ἕνα. Ἔ τί τοῦ κάνεις; Ἀπ' τ' ἀφτὶ καὶ στὸν Ἀποφόλη. Κουβαρνταλίκια! Ἄλλη συχασιά. Λοιπὸν βρὲ παιδιὰ δὲ χωνεύω τὸν ξιπασιάρη ἄντρα. Ξαίρετε μιὰ βολὰ τί ἔκανα σ' ἕναν ἀπὸ δαύτους; Ἀκοῦτε. Ἤμουνα κεῖνο τὸν καιρὸ κουρέας — γιατὶ πρέπει νὰ ξαίρετε ὅτι τὄκανα κι' αὐτὸ τὸ καλφαλίκι. Λοιπόν, ἕνα κυριακάτικο πρωϊνό, καθὼς ἦταν τίγκα τὸ μαγαζὶ κι' ἡ πελατεία περίμενε φρόνιμα σειρά, μπαίνει ἕνας ξενοφερμένος τζιτζιφιόγκος. Τὰ ζῶα οἱ χωριανοί μου γιὰ νὰ δείξουνε «τρόπο» τοῦ δώσανε τὴ σειρά τους. Τοῦ λόγου του ὅμως κάθησε δὲν κάθησε στὴν πολυθρόνα κι' ἄρχισε νὰ σούρνει τοῦ χωριοῦ ὅσα σούρνει ἡ σκούπα. Τὰ ζῶα οἱ χωριανοί μου γιὰ νὰ δείξουνε, πάλι, «τρόπο» τ' ἀκούανε καὶ μιλιά. Ἐγὼ ἔβραζα. Στάσου, τοῦ λέω, ρὲ ρουφιάνε καὶ σὲ συγυρίζω γώ! Ἕναν καιρό, ποὺ λέτε, πετάγεται καὶ λέει δυνατά.
—Ἄκου, μοῦ λέει, μάστορη, ἂν τύχει καὶ μοῦ βρεῖς στὴν πλάτη καμιὰ ψεῖρα θὰ εἶναι συχωριανή σας γιατὶ χτὲς βράδυ κοιμήθηκα ἐδῶ. Κατάλαβες; Θὰ εἶναι ξένη.
—Ἀμ φαίνεται, τοῦ λέω πατριωτάκι ὅτι εἶναι ξένη
—...πῶς τὸ κατάλαβες; μ' ἀρωτάει.
—...Γιατὶ τὴ βάλανε κυνῆγι κσμιὰ δεκαριὰ δικές σου! Ἔ, ἂν τὸν εἴδατε σεῖς τὸν ξανάδα κι' ἐγώ.
Ἔμ, σὲ κάτι τέτοια καθήκια τέτοιο βούλωμα χρειάζεται.
Ἀνάψαμε τσιγάρο καὶ χαχανίζαμε.
—Κάποιος ἔρχεται! τοῦ λέω κάποτε ἐγὼ βλέποντας κάποιον νὰ διαλέγει μὲ τὸ μάτι καρέκλα.
—Ἄστον μὴν ἀνησυχᾶς, εἶναι δικός μας. Εἶναι ὁ «κατασταλαχτός» μου.
—Κι' ἡ γυναῖκα ποὺ εἶναι μαζί του; Θὰ καθήσει κι' αὐτή;
—Τί; Ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Φτοῦ!
—Καὶ δὲ μοῦ λὲς Χατζήπαπα, τοῦ λέει πονηρὰ ὁ δάσκαλος, καὶ δὲν πάτησε μαθὲς φουστάνι στὸ μαγαζί σου, ποτές;
—Νὰ μὴν ξεμερώσω!
—Καὶ...πρὶν ξημερώσει; τοῦ κάνω πειραχτικὰ ἐγώ.
—Χμ..
—Χατζῆ. Ἀπὸ μᾶς τώρα θὰ τὸ κρύψεις;
—Ἔ, τὸ λοιπὸν καλά. Εἶναι νὰ σᾶς πῶ μιὰ ἱστορία καὶ τοῦτη μὰ εἶναι λίγο ζαβακλῆ.
—Ζαβακλῆ ξεζαβακλῆ ἐμεῖς τὴ θέλουμε.
—Ἔ τότε σκασμὸς καὶ νιφτῆτε την κι' αὐτή. Ἕνα βράδυ ξεπέζεψε στὸν καφενὲ ἕνας μακρυνὸς χωριάτης μὲ μιὰ γυναῖκα στέρφα. Τὴν πάγαινε στὴ χάρη της σ' ἕνα κοντινό μας χωριὸ γιὰ νὰ τὴν ξεστερφέψει. Δεκαπενταύγουστος. Μοῦ γύρεψαν νὰ τοὺς κοιμήσω μέσα. Καλοκαῖρι ἦταν...κομάτια νὰ γένει. Ἐγὼ κοιμήθηκα κάτ' ἀπ' τὴ μουριά. Κοιμήθηκα σὰν πασᾶς κι' εἶδα κι' ἕνα ὄνειρο μπέηκο. Ξανἄδα στὸν ὕπνο μου τὴν παλιά μου φιλενάδα τὴν παρηγορήτρα καὶ τὰ περάσαμε οἱ δυὸ μας ζάχαρη.

Τὰ ξημερώματα ξύπνησα ἀπὸ ἕνα κλαούρισμα. Κάνω ἔτσι. βλέπω τὸν ἄντρα νὰ χτυπάει τὴν κούτρα του στὴ μουριά. «Τί ἔχεις;» τοῦ κάνω. «Μοῦφυγε» μ' ἀποκρίνεται. «Τί σοῦφυγε χριστιανέ». — «Ἡ γυναίκα μου, τὸ περδίκι μου». — «Δὲ βαρυέσαι, τοῦ λέω, τὸ ντουφέκι νἄν' καλὰ κι' ἀπὸ περδίκια ὁ κόσμος γεμᾶτος.» Τοῦ ἑτοίμασα ἕνα παρηγορητικὸ καφεδάκι, τὸν ἄφησα νὰ βαρτεῖ ὡς τὸ μεσημέρι καὶ τἀπογιοματάκι τὸν ἐξαπόστειλα στὴν εὐχή!
Σταμάτησε. Μᾶς κύταξε καλὰ· καλά, πέταξε τὸ τσιγάρο του καὶ σηκώθηκε· Ἔ, ἀΐτε τώρα παιδιά μου σῦρτε κι' ἐσεῖς στὴν εὐκή. Μεσονύχτισε
—Τί, αὐτὸ ἦταν ὅλο; λέει ὁ δάσκαλος.
—Θέλεις κι' ἄλλο; Τί ταμαχτιάρης ἄνθρωπος εἶσαι μωρὲ δάσκαλε: Καληνύχτα. Καὶ καλὴ παρηγοριά!

Σ' αὐτὸ τὸ καφενεδάκι λοιπὸν καὶ σ' αὐτὸν τὸ μαγαζάτορα βγῆκα γιὰ νὰ πάω τὸ χαριτωμενο κεῖνο ἀπόγεμα μετὰ τὴν καθαρευουσιάνικη ἀπάντηση ποὺ μοῦ ἐξασφάλιζε τὸ Ἰταλικώτατο dolce farniente καὶ ἑλληνικώτατο «κοπροσκύλιασμα».
Ἀπ' τὸ δρόμο ἀκόμα λογάριαζα τὶς χαρὲς ποὺ θἄκανε ὁ χατζηπαποῦς μόλις ἔβλεπε τὸ λουλουδιασμένο μοῦτρο μου. Ξαφνικὰ ὅμως, κι' ἀπάνου πῶκανα νὰ στρίψω τὴ γωνιὰ αἰσθάνομαι νὰ μὲ κυνηγάει ἕνα κασκέτο. Ἐπειδὴ δὲν εἶχα ὑποπέσει σὲ καμιὰ ἀστυνομικὴ παράβαση τὄβαλα στὰ πόδια. Ἀλλοίμονο στὸν ἀθῶο ποὺ θὰ πέσει στὰ χέρια τῆς ἐξουσίας! Ὥσπου ν' ἀνακαλύψουνε τὴν ἀθωότητά σου θὰ σὲ χώσουνε προσωρινὰ μέσα καὶ θὰ σοῦ βγάλουνε τὸ λάδι. Στὸ τέλος μπουχτίζεις, ξεστομίζεις κάτι, χαρακτηρίζεσαι «ὑβριστὴς κατὰ τῆς ἐξουσίας» καὶ σὲ χώνουνε βαθύτερα.
Τὸ κασκέτο ὅμως μ' ἀκολουθοῦσε. Ἄρα δὲν ἦταν χωροφύλακας. Γυρίζω.
—Γιὰ τὸ θεὸ κύριε, μοῦ βγῆκε ἡ γλῶσσα. Ἕνα τη ' λεγράφημα γιὰ σᾶς.
Ἡ καρδια μου πῆγε στὸν τόπο.
—Δὲ μιλᾶς; Εὐχαριστῶ. Λάβε. Ἔλα τώρα, μὴν κάνεις τὸν ψωροπερήφανο.
Τρίβω τὰ χέρια μου καὶ τ' ἀνοίγω. Καταποντισμός! (Εἶναι ἡ τελευταία φορὰ ποὺ ἀγάπησα καθαρεύουσα!)
—«Λόγῳ ὁμαδικῆς προσβολῆς προσωπικοῦ ἐκ δαγγείου καλεῖσθε ἐπιστρέψητε πάραυτα».
Ἀντίο χουζοῦρι. Ἀντίο ἀνάσκελα, μπρούμυτα, δεξά, ζερβά... καὶ ἀντίο καλοκαιράκι. Χατζήπαπα καὶ «καφασωτέ».

*

Τὸ καλοκαῖρι τοῦ 1938, δηλαδὴ μετὰ δέκα συναπτὰ ἔτη, ἕνα σαραβαλιασμένο αὐτοκίνητο κάνοντας παρέκκλιση τῆς πορείας του, μὲ πέρασε καταμεσίς ἀπ' τὴν πολιτειούλα ποὺ εἶχα περάσει κεῖνο τὸ ἀξέχαστο καλοκαῖρι. Οἱ λοιποὶ ἐπιβάτες τὸν βρίζανε κι' ἐγὼ τὸν εὐγνωμονοῦσα. Τέτοια εὐκαιρία γιὰ νὰ δῶ τὸ Χατζήπαπα ποῦ θὰ τὴν ξανάβρισκα; Κατέβηκα τρίβοντας τὰ χέρια μου (δέκα ὁλόκληρα χρονάκια εἶχα νὰ τὰ τρίψω). Θὰ πάω νὰ ρουφήξω στὰ πεταχτὰ ἕναν καφασωτό, δὲν ἔχει!
Ὁ δρόμος ἦταν λίγος, ὁ ὁδηγὸς δὲ βιαζότανε, τί ἔχανα; Ἦταν ἀπογεματάκι μὲ δροσερὲς πνοὲς ἀπ' τὸν Ταῦγετο. Ἀπὸ μακρυὰ κιόλα ἄκουσα τὴ φωνὴ τοῦ Χατζῆ.
Ἡ σύνθεση τῆς πελατείας ὅμως μὲ ξάφνιασε. Τί; Γυναῖκες πελάτισες: Αἶσχος! Καὶ τί ἔβλεπα ἐκεῖ: Γκαζόζες; Αἶσχος! ἄλλη μιὰ φορά.
Ἀλλὰ ἦταν γραφτό μου νὰ δῶ καὶ χειρότερα. Σὲ μιὰ στιγμὴ κάποιος χτυπάει παλαμάκια καὶ μὲ θλίψη ψυχῆς ἀκούω: — Κ α φ έ.
Κι' ἐκεῖ ἄλλος σπαραγμός. Ἀντὶ νὰ δῶ τὴν πατσαβούρα τοῦ Χατζῆ νὰ πέφτει κατακέφαλα στὸν «ἀτζαμῆ», βλέπω τὸν ἴδιο τὸ Χατζῆ νὰ λυγάει σὰν πατσαβούρα καὶ νὰ λέει ταπεινά:
—Ἀμέσως Κύριε...
Μοῦρθε νὰ ξεφωνίσω ἀπ' τὸ κακό μου.
—Χατζῆ! τοῦ φωνάζω, Χατζήπαπα!
—Ὁ κ ύ ρ ι ο ς; μὲ ρωτάει μὲ δουλοπρέπεια.
—Τί «κύριος» καὶ σαχλαμάρες; Μὲ ξέχασες;

—Ποιὸς εἶσαι ἀφεντικό; Μὲ τέτοια γεράματα...Ἄ.. γιὰ στάσου... (στὰ μάτια του μέσα πήδηξαν δυὸ λαμπερὲς σπίθες). Μήπως εἶσαι ὁ...ὁ...καφασωτός;

—Ἄ, γιὰ σου! Ἔτσι ντὲ μπράβο! Αὐτὸς εἶμαι.

—Εἶδες κατάντιες; μοῦ λέει μὲ κλασυριστὸ ὕφος κι' ἔδειξε ἕνα γῦρο σὰν νάδειχνε ἐρείπια. Καὶ ποῦ ν' ἀκούσεις καὶ τ' ἄλλα. Ἀναγκάστηκα τώρα νὰ σερβίρω—τί νομίζεις;—νὰ σερβίρω καὶ κ α φ φ έ! Ἀκοῦς: Νὰ χάλι. Ἔχ, ποῦ καταντάει ὁ ἄνθρωπος!

—Μὰ τί σοῦ στάθηκε; τοῦ λέω συμπονετικά.

—Τί; (Κούνησε τὸ κεφάλι του σὰν πολυπαθὴς Ὀδυσσέας) Μοῦδειξε κάτι λιανοπαίδια ποὺ παίζανε στὸ χαντάκι). Τὰ βλέπεις αὐτὰ τὰ μπασταρδέλια; Εἶναι δικά μου.

—Δικά σου; Καὶ τὰ λὲς ἔτσι;

—Καὶ ποῦ θὰ μὲ βροῦν οἱ πατεράδες τους νὰ μὲ κυνηγήσουν;

—Πατεράδες «τους»; Εἶναι δικά σου μὲ ξένους πατεράδες;

—Ὅπως τὸ λές.

—Καὶ πῶς ἔγιν' αὐτό; Θὰ μὲ τρελλάνεις!

—Ἄχ! στενάζει ὁ Χατζῆς μ' ὅλα του τὰ φυλλοκάρδια. Θυμᾶσαι τὸ ἀντρόγενο ποὺ πέρασε γιὰ τὴ χάρη της, τὴ στέρφα γυναῖκα;

—Ἔ. ναί, λοιπόν;

—Λοιπὸν αὐτὴ ἡ σκρόφα εἶναι ἡ μάνα τους. Φαίνεται ποὺ λὲς χρυσόπαιδο ὅτι τὴ βραδυὰ ποὺ εἶδα τὸ ὄνειρο κάτω ἀπ' τὴ μουριὰ μὲ τὴν παρηγορήτρα δὲν ἦταν οὔτε ὄνειρο, οὔτε ἡ παρηγορήτρα. Ἦταν ἡ μάνα αὐτῶν τῶν μούλικων. Τὸ ἴδιο καλοκαῖρι ποὺ ἔφυγες ἔρχεται μιὰ μέρα μὲ κεῖνο τὸ λασπιάρικο ποὺ παίζει ἐκεῖ στ' αὐλάκι καὶ μοῦ τὸ πετάει στὰ μοῦτρα. – Πᾶρ' τὸ γιό σου! μοῦ λέει.

Βρὲ ἀμάν, βρὲ ζαμάν, τίποτα. Μοῦ τὸν φόρτωσε. Καὶ νἆταν μόνο αὐτό; Μοῦ φορτώθηκε κι' ἡ ἴδια.

—Μὰ καλά, ἀφοῦ ἦταν στέρφα;

—Στέρφα; Στέρφος ἦταν ὁ ἄντρας της. Φαίνεται ὅτι τὸ ντουφέκι δὲν ἔπιανε φωτιὰ καὶ τὸ πουλὶ πέταξε. Κατάλαβες;Μὰ τί ἦταν τοῦτο;Ἔτσι καὶ τὸ μυρίστηκε ἡ σκύλλα ὅτι δὲν ἦταν στέρφα τὄρριξε στὰ παιδιά Πάει νὰ βγάλει ὅλο τὸ ἄχτι τοῦ ἀντρός της στὴν καμπούρα τῶν συχωριανῶν μου. Δηλαδὴ στὴν ἀγκαλιὰ κεινῶν καὶ στὴν καμπούρα τὴν ἐδική μου. Νά, μοῦ ἀποτελέωσε ἀναστενάζοντας Αὐτὲς εἶναι οἱ συφορές μου. Ἄφτα. Ἄς πάω τώρα γιὰ τὸν καφασωτό σου. Κι' ἔφυγε...

Δυὸ λεπτὰ ἀργότερα, δὲν καλοεῖδα ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς, πλεύρισε στὸ τραπέζι μου μιὰ χοντροπλασμένη γυναῖκα.

—Εἶστε φίλος μὲ τὸν ἄντρα μου; μοῦ λέει σιάχνοντας τὸ τσουλοῦφι της.

—Μὲ τὸ Χατζῆ; Ναί. Ἡ κυρία του; Χαίρω πολύ.

—Παροιμίως. Καὶ μοῦ σφίγγει νὰ μοῦ σπάσει τὸ χέρι. Φεύγετε ἀπόψα; Μεῖντε νὰ σᾶς φιλέψουμε. Ἕνας παλιὸς φίλος...

—Ἀδύνατο. Φεύγω ἀπόψε. Τὸ αὐτοκίνητο μὲ περιμένει. Μοῦ φαίνεται μάλισ-τα πὼς σφυρίζει. Ἀντίο.

Εἶχα φύγει σὰν κυνηγημένος ξεχνῶντας μάλιστα νὰ πάρω καὶ τὸ καπέλο μου. Μὰ σὲ λίγο μιὰ παραπονεμένη φωνὴ μοῦ λυγοῦσε τὰ πόδια.

—Χρυσόπαιδο... Χρυσόστομε... Καφασωτέ... Ὁ καφὲς σου... Κι' ἡ ἀραμπούπλικα! Ξέχασες τὴν ἀραμπούπλικα...

Γύρισα πίσω πολὺ ἀργά, ὅταν ἡ φωνὴ τοῦ Χατζῆ εἶχε πιὰ σταματήσει. Καὶ δὲν εἶδα παρὰ τὴ ράχη του ποδφευγε καμπουριασμένη. Ἡ «ἀραμπούπλικά» μου φιγουράριζε στὸ κεφάλι τοῦ μεγαλύτερου μούλικου. Ἡ γυναῖκα εἶχε κάνει πρὸς τὸ μέρος μου μερικὲς ἀπελπισμένες δρασκελιές... Μὲ τὰ χέρια, μὲ τὰ χείλια, μὲ τὰ νοήματα προσπαθοῦσε νὰ μὲ μαυλήσει... ('Αλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Φτοῦ!)

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ

* ● *

ΚΟΥΒΕΝΤΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

[Βρισκόμαστε στὴν Ἀθήνα, κάπου ἀνάμεσα σιὸν Ε' καὶ Δ'. αἰώνα π. Χ., καὶ κάπου στὴν Ποικίλη Στοὰ τῆς Ἀγορᾶς. Εἶναι δειλινὸ χινοπωριάτικο, γεμάτο χρυσάφια κπὶ μενεξέδες. Ἐν' ἀργόσχολο πλῆθος τριγυρνάει πέρα-δῶθε κουβεντιάζοντας, γελόντας, χαζεβόντας. Ὅλοι αὐτοὶ δεν μᾶς ἐνδιαφέροιν Ἐμεῖς θὰ προσέξουμε ἕναν παράξενο ἄνθρωπο, νέο ἀκόμα μὰ κακοσούσιμο, σκουντούφλη καὶ κουρελιάρη, ποὺ κρατόντας φανάρι ἀναμένο κάτι γυρεύει νὰ βρεῖ – κάτι χαμένο τὸ δίχως ἄλλο – ἂν καὶ τὸ φῶς τοῦ δειλινοῦ εἶναι ἀκόμ' ἀρκετό. Θὰ προσέξουμε καὶ δυὸ κοπέλες, πολὺ καλοντυμένες καὶ ψιαοιδωμένες, ποὺ προχωροῦν μαζὶ διαβάζοντας τὶς ἐπιγραφὲς τοῦ τοίχου. (Εἶναι γνωστὸ πὼς οἱ τοῖχοι τῆς Ἀγορᾶς χρησιμεβαν σιοὺς Ἀθηναίους σὰν εἶδος στήλης ἀγγελιῶν σημερινοῦ πορνογραφικοῦ περιοδικοῦ. Ἔξαφνα, κοντοστέκουνται Κ' ἡ νεώτερη. ἡ Μυρτάλη, λέει μὲ φωνὴ ταραγμένη).

ΜΥΡΤΑΛΗ—Ἀλκινόη! Κοίτα ἐδῶ τί γράφει! (διαβάζοντας). Ἀλκιβιάδης τὴν Μυρτάλην, μνᾶ μία! (μιλητά) Ὦ Θεοί!

Ἀλκινόη.—Μία μνᾶ! Κι' ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπὸ πάνω! Εἶσαι πολὺ τυχερή, κοπέλα μου!

Μυρτάλη.—Δὲν τὸ κουνάω ἀπὸ δῶ! Ὅπου νάναι θὰ περάσει νὰ μὲ πάρει.

Ἀλκινόη.—Εἶσαι τυχερή, πολὺ τυχερή... (ἀναστενάζει). Ἐγώ, τίποτ' ἀπόψε...

Μυρτάλη.—Ὄχι δά! Ἔχει καὶ γιὰ σένα μιὰ ἐπιγραφή. Νά!

Ἀλκινόη (διαβάζει).— Ἀριστοφάνης τὴν Ἀλκινόην, ὀβολὸς εἷς. (μιλητά) Ἄ. τὸ κτῆνος!

Μυρτάλη (γελόντας).—Γιατί; Δὲν σοῦ ἀρέσει ὁ γέρο-πίθηκος;

Ἀλκινόη. Δὲ μὲ νιάζει γιὰ τὴ φάτσα του, μὰ γιὰ τὴν προσβολή! Ἕνας ὀβολός! Ἐμένα τὴν Ἀλκινόη! Δὲν γέρασ' ἀκόμα κι' οὔτε θὰ γεράσω ποτέ!

Μυρτάλη (κοροϊδευτικά). — Ἔκανες συμβόλαιο μὲ τὸ χρόνο;

Ἀλκινόη.—Ἔκανα συμβόλαιο μὲ τὸ Χάρο. Ὅταν καταλάβω πὼς τὰ νιάτα κοντέβουν στὸ τέλος τους, θὰ πιῶ μιὰ κοῦπα κώνειο. Θὰ πεθάνω νέα κι' ὄμορφη. (Βλέπει τὸν παράξενο ἄνθρωπο ποὺ ψάχνει συνέχεια κρατόντας τὸ φανάρι). Δὲ μοῦ λές, τί εἶναι πάλι αὐτός;

Μυρτάλη.—Ἰδέα δὲν ἔχω.

Ἀλκινόη (στὸν παράξενο ἄνθρωπο μὲ τὸ φανάρι). — Ἔ, παληκάρι μου! Τί ψάχνεις νὰ βρεῖς;

[Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀποκρίνεται μὰ ξαχολουθεῖ τὴ δουλειά του. — Ἐκείνη τὴ στιγμὴ μπαίνει ὁ Ἀριστοφάνης: Κοιτάει κι' αὐτὸς τὸν παράξενο ἄνθρωπο μὲ περιέργεια κεντημένη.—Καὶ τοῦ λέει):

Ἀριστοφάνης. — Ἔ, παληκάρι μου! Τί ψάχνεις νὰ βρεῖς;

(Καμιὰ ἀπόκριση. — Ἡ Ἀλκινόη δμως, βλέποντας τὸν Ἀριστοφάνη γίνεται μπαροντή).

Ἀλκινόη (στὸν Ἀριστοφάνη). — Καὶ σύ, ψάχνεις νὰ βρεῖς ἐμένα;

Ἀριστοφάνης. Δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ σέ χάσω. Γιὰ ἕναν ὀβολὸ εἶσαι ἄξια νὰ περιμένεις ὡς τὴ συντέλεια τῶν αἰώνων!

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ φανάρι.—Ἄ, ναί! Τώρα θυμήθηκα τί ψάχνω νὰ βρῶ. Ἕναν ὀβολό!

Ἀριστοφάνης.— Ποῦ τὸν ἔχασες;

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ φανάρι.— Ποιόν;

Ἀριστοφάνης.—Τὸν ὀβολό.

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ φανάρι—Πῶς σοῦ πέρασε μιὰ τέτοια ἰδέα; Γιὰ νὰ χάσεις κάτι πρέπει νὰ τόχεις. Κ' ἐγὼ δὲν εἶχα ὀβολό.

Ἀριστοφάνης—Ψάχνεις νὰ βρεῖς κάτι, ποῦ δὲν ἔχασες;

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ φανάρι—Ψάχνω νὰ βρῶ κάτι ποὺ ἔχω ἀνάγκη. Ἔνιοθα πὼς κάτι μοῦ ἔλειπε. Τί ὄμως; Μυστήριο! Πῆρα, λοιπόν, τὸ φανάρι κι' ἄρχισα νὰ ψάχνω. Ὅταν, ξέαφνα, ἄκουσα νὰ λές τὴ λέξη «ὀβολός». Καὶ γίνηκε φῶς! Ψάχνω νὰ βρῶ ἕναν ὀβολό, γιατὶ ἔχω ἀπόλυτη ἀνάγκη ἀπὸ ἕναν ὀβολό.

Ἀριστοφάνης.—Τὰ λόγια σου δείχνουν πὼς εἶσαι φιλόσοφος, καὶ μάλιστα πειναλέος.

Ὁ ἄνθρωπος μέ τὸ φανάρι.—Πειναλέος; Κάνεις λάθος. Βρῆκα στὰ σκουπίδια ποὺ πέταξαν οἱ δοῦλοι τοῦ Περικλῆ, ἕνα θαυμάσιο κόκαλο, περιτριγυρισμένο κρέας καὶ

"ΣΚΕΨΗ"

Μηνιαία Κριτική

ΕΤΟΣ Α'. - ΑΡΙΘ. 1-2

Ἔκδοση τῶν Νέων

ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ:

Ο ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ

ΑΡΘΡΟ ΤΗΣ Κ. ΣΟΦΙΑΣ ΣΠΑΝΟΥΔΗ

Το ΟΝΟΜΑ τοῦ Καλομοίρη βρίσκεται πάλι στὴν ἡμερησία μουσικὴ διάταξι. Καὶ πότε δμως δὲν βρίσκεται... Αὐτὸ τὸν καιρὸ ὁ συνθέτης τοῦ «Πρωτομάστορα» μᾶς ἀπασχολεῖ καὶ σὰν δυνατὸς ἐμψυχωτὴς στὴ διεύθυνσι τῆς Λυρικῆς Σκηνῆς, καὶ σὰν ἐμπνευσμένος ἀναδημιουργὸς τοῦ Παλαμικοῦ ποιητικοῦ λόγου, μετουσιωμένου σὲ παλλόμενες μουσικὲς ἐρμηνεῖες. Στὴ συναυλία τῶν ἔργων Παλαμᾶ — Καλομοίρη, ποὺ δόθηκε τώρα τελευταία στὰ «Ὀλύμπια» ὁ Καλομοίρης ἀναδείχθηκε πραγματικὰ τὸ μουσικὸ « Alter ego » τοῦ Ποιητῆ μας, σ' ἕνα μακρότατο πρόγραμμα ποὺ περιλάμβανε κύκλους ἀπὸ τοὺς «Ἰαμβους κι' Ἀναπαίστους», ἀπὸ τὴν «Πολιτεία καὶ τὴ Μοναξιὰ», ἀπὸ τοὺς «Δεκαπενταύλλαβους», ἀπὸ τὴ «Βραδυνὴ φωτιὰ», ἀπὸ τὰ «Παθητικὰ κρυφομιλήματα», κι' ἀπὸ τὰ «Τετράστιχα».

Ὁ βαθύτατος πόνος γιὰ τὸ θάνατο τοῦ μεγάλου Ποιητῆ μας στάθηκε δημιουργικὸς γιὰ τὸν μουσικὸ ἐρμηνευτή του Σ' αὐτὸν χρωστοῦμε τοὺς τελευταίους αὐτοὺς ἀριστουργηματικοὺς κύκλους. Μὰ κι' ἀπ' τὴν πρώτη του νεότητα, ἡ ποίησις τοῦ Παλαμᾶ εἶνε γιὰ τὸν Καλομοίρη, μιὰ ὁμολογία πίστεως ἐθνικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς. Ἀπ' τὰ χρόνια τῶν μουσικῶν σπουδῶν του στὴ Βιέννη, ἡ μεγάλη μορφὴ τοῦ Ποιητῆ αὐλακόνει βαθειὰ τὴ ψυχή του μὲ τ' ἀποκαλυπτικό της πέρασμα, κι' ὁ μεγαλόπνευστος προφητικὸς λόγος του ἐνασκεῖ στὸ νεοφώτιστο μουσουργὸ τὴ δυνατώτερη ἐπιβολὴ καὶ τὴν πειὸ ἀκαταμάχητη γοητεία. Ἔκτοτε ὁ Καλομοίρης εὐτύχησε στὴ ζωή του ν' ἀναφτερώση ἀπὸ τὸ γιγάντιο ἔργο τοῦ Παλαμᾶ πολλὲς σελίδες μὲ ἀνταξιες μουσικὲς ἀναδημιουργίες. Κάτω ἀπὸ τὸν ὁλόφεγγο ἀστερισμὸ τοῦ Παλαμᾶ, ὁ Καλομοίρης ἀναδείχνεται ὁ μουσικὸς γλωσσοπλάστης τῆς νέας Ἑλλάδας μὲ τὴ μεγάλη γενεσιουργὸ ἐξόρμησι τῆς τέχνης του, ποὺ συγκλονίζει μὲ μιὰ δύναμι ἀποκαλύψεως τὴν κάθε Ἑλληνικὴ ψυχή. Γιατὶ στὸ καθένα ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Παλαμᾶ, δημιουργεῖ γύρω ἀπὸ τὸ ποιητικὸ κείμενο καὶ μιὰ ἰδιοσύστατη συμφωνικὴ ἀτμοσφαῖρα, τέλεια συνυφασμένη μὲ τὸν παλμὸ ποὺ δονεῖ τὸ ποίημα, μὲ τὴν ἐσώτατη ζωή του, μὲ τὸ θρύλο ποὺ τὸ ἐνέπνευσε πρωτορχικὰ στὸν ποιητή, μὲ τὸ συναισθηματικὸ κόσμο ποὺ ὁλοκληρόνει, μὲ τὸ ζωντανὸ τοπίο τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, καὶ τὸν Ἑλληνικὸ οὐρανό, ποὺ ἀντιφεγγίζει. Στὶς νέες αὐτὲς δημιουργίες τοῦ Καλομοίρη βρίσκομε ἀφανέρωτα ὡς τώρα μελωδικὰ σχήματα κι' ἐκφραστικοὺς τύπους, ρυθμοὺς ἀνισόχρονους,κυματιστούς, νοσταλγικούς, μὲ δική τους χρονικὴ κι' ἁρμονικὴ ἀνολογία, σύμφωνα μὲ τοὺς ἐλεύθερους στίχους τοῦ Ποιητῆ, κινήσεις πολύπλοκες στὸ χαρακτηριστικὸ ξετύλιγμα τῶν θεμάτων, ἕνα χαρακτῆρα ραψωδικό, τελεταυργικό, μακρόσυρτο, μιὰ περίτεχνη, χρωματικὰ ποικιλμένη πολυφωνία, ποὺ καταλήγει σὲ ὁρμητικὰ ξεσπάσματα ἢ σ' ἐλεγειακὲς ἐπικλήσεις. Ἔτσι ὁ Καλομοίρης καὶ στὶς Παλαμικὲς, ὅπως γενικὰ σ' ὅλες τοῦ τῆς δημιουργίες, κατακυρόνεται ἕνας «δημιουργὸς ἐποχῶν» — « epochen - machend» κατὰ τὴν κοιθερωμένη Γερμανικὴ ἔκφρασι – ποὺ σημαδεύει τὴν κάθε ἐποχή του μὲ νέα σφραγίδα.

Ὁ κύκλος τῶν «Τετράστιχων» γιὰ μιὰ φωνὴ μὲ διόλα, παρουσιάζει ἕνα πρωτόφαντο καὶ ὑπέροχα συντονισμένο συνδυασμὸ τοῦ τετράκορδου ὀργάνου μὲ τὴ φωνή, ποὺ ὑποβάλλει καὶ γεννᾶ τὴ μουσικὴ συγκίνησι βαθειὰ καὶ πλαστικὰ ἐξίσου μὲ τὸ τραγούδι. Ὁ Παλαμᾶς ἀγαπᾶ ξεχωριστὰ τὸ διολί. Τὸ ἀνυφόνει σὲ σύμβολο. Πότε σὰν ψυχογραφικὸ ἐμβλημα τῆς μαρτυρικῆς φυλῆς μας στὰ προφητικὰ χέρια τοῦ Γύφτου, πότε σὰν ὄργανο τοῦ ἀγιάτρευτου καημοῦ τοῦ γεννημένου καλλιτέχνη, ὅπως ὁ Νίκαρος τῆς «Τριστυγενη». Τὸ διολὶ αὐτὸ τοῦ Παλαμᾶ εἶνε ἕνα ὄργανο βασικὰ Ἑλληνικό, ποὺ τὸ δημιουργεῖ ὁ Ποιητὴς μὲ τὴ μαντικὴ διαίσθησι τῆς ψυχῆς του, κι' ὁ Καλομοίρης τὸ φαντάζεται καὶ τὸ πραγματοποιεῖ στὸν κύκλο τῶν «Τετράστιχων» μὲ τὶς βαθειὰ αἰσθαντικὲς μολπὲς τῆς διόλας. Ὁ κύκλος αὐτὸς τῶν «Τετράστιχων» ἐκεῖ δεκατέσσερα τραγουδάκια, ποὺ τὸ καθένα τους ἀποτελεῖ ἕνα ξεχωριστὸ ψυκικὸ τοπίο μὲ ἰδιοσύσταση μουσικὴ ἀτμόσφαιρα. Εἶνε ἕνας κόσμος ὁλόψυχα ἐσωτερικός, ἕνας κόσμος ψυκικῶν ἐμπρεσιονισμῶν, στὸν ὁποῖον ὁ διάχυτος φωτερὸς λυρισμὸς φθάνει ὡς τὸ βάθος τῆς φιλοσοφημένης προέκτασης τοῦ Ποιητῆ — Στοχαστῆ, μὲ μιὰ μουσικὴ ψυχανάλυση τῶν συνσιθηματικῶν του ἐντυπώσεων.

Σεμνὴ καὶ περήφανη μαζή, ὅπως πάντα στὴν Παλαμικὴ διατύπωσί της, ἡ ψυκικὴ ὑπόκειμενικότης τοῦ Ποιητῆ μας, τόσο γνώριμη σὲ κείνους ποὺ βαθειὰ τὸν ἀγάπησαν καὶ τὸν μελέτησαν. φανερώνεται ἀκέραια μὲ τὴ μουσικὴ διαίσθηση τοῦ σύνθετη, ποὺ ἔχει ἀναδειχθῆ ὡς τώρα ὁ ὠρκισμένος ἑρμηνευτής του. Ὁ Καλομοίρης δὲν ὠνειρεύθηκε νὰ γίνη ἁπλῶς ἕνας μουσικὸς διακοσμητὴς τοῦ Παλαμᾶ, ὅπως ὁ Debussy τοῦ Μαλλαρμέ, ἢ ὁ Γαμπριὲλ Φωρὲ τοῦ Βερλαίν, ἀλλὰ φιλοδόξησε ν' ἀναδειχθῆ ὁ μουσικὸς ἀναδημιουργὸς τοῦ μεγάλου Ποιητῆ μας, καὶ ὁ ψυκικός του ἀνατόμος. Στὴν ἀτμοσφαῖρα ποὺ δημιουργεῖ διευρύνεται κι' ὁλοκληρώνεται μουσικὰ ὁ αἰσθηματικὸς ψυκικὸς κόσμος τοῦ κάθε ποιήματος, ποὺ συγκινεῖ μὲ τὴ δική του δόνησι, μὲ τὸ δικό του ἐνδόμυχο παλμό. Μιὰ διαδοχικὴ συναισθηματικῶν φωτοσκιάσεων σύμφωνα μὲ τὶς συνεχεῖς μεταπτώσεις τῶν διαθέσεων τοῦ Ποιητῆ, καταυγάζει τὸ κάθε τετράστιχο μὲ τὸ λυρικό του φέγγος, μὲ τὸ θέλγητρο τῆς ἀναπολήσεως, μὲ τὴ νοσταλγικὴ φλόγα ποὺ τρεμοκαίει, ἢ τὸ σκοτεινιάζει μὲ τὴ θαρσαλέοτη μελαγχολία καὶ τὴ μάταια λαχτάρα. Οἱ μουσικὲς αὐτὲς ἐναλλαγὲς, ὑπέροχα ὑποθλητικὲς, φανερόνουν ἕνα μεγάλο ξετύλιγμα ψυκικῆς εὐγλωττίας, ἕνα νέο καλλιτεχνικὸ φῶς, καὶ τὰ ἐνδόμυχα μυστικὰ μιᾶς ὑπερούσιας τέχνης.

*

Ὁ Καλομοίρης γεννήθηκε στὴ Σμύρνη στὰ 1883 ,κι' ἀνατράφηκε στὴν Πόλη, στὸ σπίτι τῶν θείων του Χαμουδοπούλων, μεγάλων ὀφφικιάλων τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς. Ἀπὸ τὴν Πόλι διατηρεῖ ἀκόμα μέσα στὴ φαντασία του τὸ χρυσόραμα τῆς Βυζαντινῆς «Βασιλευούσης» ὅλο τὸ mirage τῆς Ἀνατολῆς, ποὺ σκορπίζει τόσο πλούσια κρώματα μέσα στὸ ἔργο του Στὴν τόσο κρίσιμη μεταβατικὴ ἐποχὴ τῆς μουσικῆς του νεότητας, μᾶς φαίνεται σὰν ἕνας μουσικὸς Κύκλωπας, ποὺ σωρεύει ὀγκολίθους ἀλλὰ καὶ πολύτιμα πετράδια μέσ' ἀπὸ τὸ μεταλλεῖο τῆς ἐθνικῆς του ἐμπνεύσεως γιὰ νὰ ὑψώση τὸ μουσικό του οἰκοδόμημα. Εἶνε περισσότερο ἀρχιτέκτων δημιουργὸς, παρὰ καλλιτέχνης λαξευτής.

Ὕστερα ἀπὸ τὴς θριαμβευτικὲς σπουδές του στὸ Ὠδεῖο τῆς Βιέννης, ἡ κάθοδος τοῦ νέου Καλομοίρη στὴ Ρωσσία, ὅπου καλεῖται στὸ Χάρκοβο, ὡς καθηγητὴς τῶν ἀνωτέρων θεωρητικῶν στὸ ἐκεῖ Κονσερβατόριο, εἶνε μοιραία γιὰ τὴν ἐξέλιξι τῆς ἐθνικῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς. Ἡ γενικὴ κατεύθυνσις τοῦ ἔργου του στὴν κρίσιμη αὐτὴ περίοδο τῆς ζωῆς του, πέρνει ἀσφαλέστατο κι' ἐνιαίο δρόμο. Τὸ μεγάλο ἐθνικιστικὸ ἰδανικὸ ποὺ διαπνέει ὅλη τὴ Ρωσσικὴ μουσικὴ τῆς σχολῆς τῶν «Πέντε» τοῦ δίνει πλήρη τὴ συνείδησι τῆς μεγάλης ἀποστολῆς του. Πέρνει συνείδησι τῆς μουσικῆς του προσωπικότητας, κατοστρώνει τὰ σχέδια τῆς μουσικῆς στρατηγικῆς του, κι' ἑτοιμάζει τὴ μεγάλη ἀναμορφωτικὴ ἐπανάστασι στὴ μουσικὴ τῆς Νέας Ἑλλάδος, ποὺ τρέφονταν ὡς τότε μὲ τὰ ψυχία τῆς Ἰταλικῆς μουσικῆς, καὶ μὲ τὴν ξεφυχισμένη πνοὴ ὠχρῶν ἀπομιμήσεων τοῦ Μασσενὲ καὶ τοῦ Ντελίμπ.

Ἡ πρώτη κάθοδος τοῦ Καλομοίρη στὰς Ἀθήνας στὰ 1910 ἀναστατόνει ὅλο τὸν κόσμο. Τὸ προγράμματα τῶν κονσέρτων του, ὅλα τυπωμένα στὴ δημοτικὴ γλῶσσα, καὶ ἡ πρωτόφαντη μουσικὴ του, — μιὰ νέα γλῶσσα ἀποκαλυπτικὴ γιὰ τοὺς λίγους διαλεχτοὺς τῆς Τέχνης, ἀκατάληπτη ὅμως ἀκόμα γιὰ τοὺς πολλούς, καὶ γιὰ κείνους ποὺ κρατοῦν θεληματικὰ κλεισμένα τὰ μάτια τους πρὸς τὸ φῶς καὶ τὴν ἐθνικὴ ζωή, σπκόνουν θύελλες ἐναντίον*του, καὶ προκαλοῦν διαρκεῖς ἀντιδράσεις. Ἀλλὰ ὁ Καλομοίρης ἔχει ἕνα παντοδύναμο ὅπλο ν' ἀντιτάξη. Τὴν ἐργασία του — τὴ μεγάλη δημιουργικὴ ἐργασία. Στὰ χρόνια ποὺ ἀκολουθοῦν, καὶ μὲ ὅλη τὴν ἐντατικὴ ἐργασία ποὺ καταβάλλει ὡς καθηγητὴς τῆς ἀντιστίξεως καὶ τῆς συνθέσεως στὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν στὴν ἀρχὴ καὶ ὕστερα ὡς ἰδρυτὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὠδείου καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Ὠδείου, γράφει σημαντικὰ ἔργα, ποὺ μιὰ ἀπαρίθμησίς του μᾶς ἐπιβάλλει ἐδῶ, στὴ σύντομη αὐτὴ μελέτη Προχωρῶ χρονολογικά: Πρελούδιο γκλιδιὶ πλὴ φούγκα, σὲ ὀκτὼ φωνὲς γιὰ δυὸ πιάνα. Τέσσερις φούγκες σ' ἑπτὰ φωνὲς γιὰ πιάνο. Κομμάτια πιάνου: Σερενάτα, Μπαλλάντα, Νυχτιάτικο, Τρεῖς Ἑλληνικὲς Ραψωδίες, ἐξῆ Πρελούδια. Τραγούδια: Παίζει ἀπόψε τὸ φεγγάρι. — Ὁ πύργος τῆς Ἀθώρπτης. — Πατινάδα— Οἱ δυὸ διαλαλητάδες — Οἱ γειτόνοι μὴ μᾶς δοῦνε — Ἡ Μπαγιαντέρα — Μολυβιάτισσα — Μοιριώτισσα — Ρουμελιώτισσα — Μικρούλα — Ἀφροδίτη — Χάϊντε — Χορεύντε — Στὴν Ἀνέμη — Ἡ Κατάρα — Οἱ δυὸ Ἀδελφάδες — Ὁ Πραματευτὴς μὲ συνοδεία ὀρχήστρας. Δύο κύκλοι ἀπὸ τοὺς "Ἰαμβος κι' Ἀναπαίστους, Μαγιοβότανα, καὶ Σ' ἀγαπῶ. Ἡ Ἐλπὶ τοῦ Παλαμᾶ γιὰ χορωδία καὶ ὀρχήστρα Συμφωνικὴ μουσικὴ ὑπόκρουσις στὴ Στέλλα Βιολάντη τοῦ Παλαμᾶ καὶ στὸ ὁμώνυμο δράμα τοῦ Ξενοπούλου. Οἱ Θραδυνοὶ θρόλοι. Πέντε κύκλοι, τραγούδια ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ. Συμφωνικὸ Κονσέρτο γιὰ πιάνο μὲ ὀρχήστρα. Ὁ Πρωτομάστορας μουσική, τραγωδία σὲ τρεῖς πράξεις κι' ἕνα Ἰντερμέδιο. Τὸ Δαχτυλίδι τῆς Μάνας, μουσικόδραμα σὲ τρεῖς πράξεις. Τὸ Ἑλληνικὸ Κουϊντέττο μὲ τραγούδι, ἕνα Κουαρτέττο γιὰ ἄρπα, διόλα, φλάουτο, καὶ ὄμποε, ἕνα μεγάλο Τριο μὲ παραλλαγές. Ἐγιαμόλα γιὰ τραγούδι. Ἡ Συμφωνία τῆς Λεβεντιᾶς, μὲ μεγάλη μικτὴ χορωδία στὸ τέταρτο μέρος. Τὸ Νικητήρια. Ἡ Συμφωνία τῶν ἀνίδεων καὶ τῶν

κ α λ ῶ ν ἀ ν θ ρ ώ π ω ν, μὲ σόλι καὶ χορωδία. 'Ο θ ρ ῆ ν ο ς τ ῆ ς Π ό λ ι ς γιὰ χορωδία καὶ ὀρχήστρα καθὼς καὶ ἕνα πλῆθος ἀκόμη τραγούδια

'Ο Καλομοίρης ἀπὸ τὰ πρῶτα νεανικά του χρόνια φανερόνει ὅτι ἔχει μέσα του θαθύτατη τὴ διαίσθησι τοῦ ἀγράφου νόμου τῆς 'Ελληνικῆς μουσικῆς παραδόσεως — ὅπως αὐτὴ διατηρήθηκε μέσα ἀπὸ τοὺς τρικυμισμοὺς τῶν 'Ελληνοβυζαντινῶν αἰώνων, ὡς στοὺς χρόνους μας, γιὰ νὰ φανερώση στὸν κόσμο τὸ θαῦμα τῆς ἑνότητος τῆς 'Ελληνικῆς φυλῆς. Δὲν ἀρκεῖται ὅμως στὴν παντοδύναμη αὐτὴ διαίσθησι. Μελετᾶ ἀπὸ τὴν κάθε της ὄψι τὴ σχολὴ μιᾶς ἐθνικῆς 'Ελληνικῆς μουσικῆς, ἐξάγει ἀπ' αὐτὴν μουσικὲς ἀρχὲς καὶ διδάγματα, ποὺ ἐπιβάλλονται ὁριστικὰ μὲ τὰ ἔργα του τῆς μεγάλης πνοῆς, θεμελιωμένα ἐπάνω στὶς σταθερὲς κι' ἀκλόνητες βάσεις τῆς παγκόσμιας μουσικῆς ἐπιστήμης. 'Η φιλοδοξία του εἶνε ἁπλοῦστη στὸ μουσικό του ἔργο. Ζητᾶ ν' ἀγκαλιάση τὴν 'Ελλάδα σὲ ὅλη της τὴν ὁλοκληρότητα. Τὴν 'Ελλάδα τῆς δημοτικῆς ποίησης, τοῦ Βυζαντινοῦ μεγαλείου, τὴν 'Ελλάδα τοῦ θρύλου καὶ τῆς παραμυθένιας φαντασμαγορίας, τὴν 'Ελλάδα τῶν νέων 'Ακριτῶν, ποὺ ἔγραψαν τόσες σελίδες ἡρωισμοῦ μὲ τὴ λεβεντιά τους Τὴν 'Ελλάδα ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο τὴν 'Ελλάδα. Φέρνει καὶ καταθέτει στὰ πόδια τοῦ ἱεροῦ βωμοῦ τῆς ὅλα τὰ πλούσια δῶρα τῆς τέχνης του, ὅλα τὰ μέσα τῆς συγχρονισμένης μουσικῆς σοφίας καὶ τῆς ἁρμονικὲς παιγνιπλίες τῶν συμφωνικῶν συνδυασμῶν. Τὸ πρωτόγονο 'Ελληνικὸ τραγοῦδι, τὸ ντύνει μὲ ροῦχα πλούσια, βαρύτιμα, φανταχτερά. Μὲ τὰ βαρειὰ κάλκινα πνευστὰ τῆς πολύβοης συμφωνίας του ὀρχήστρας, ἀκόμη περισσότερο παρὰ μὲ τὰ ξύλινα, ἀποδίδει τὸ χρωματιστὸ χαρακτῆρα τῆς 'Ελληνικῆς μουσικῆς, ποὺ ἐρμηνεύει, ἕνα ἀγιάτρευτο ψυχικὸ πάθος... Καὶ τὰ μακρόσυρτα δοξάρια τῶν ἐγχόρδων μὲ τὶς πλατειὲς φόρμες ποὺ τόσο ἀργοῦν νὰ φθάσουν στὴν κατάληξι τῶν μελωδικῶν θεμάτων του, μιλοῦν μὲ τὴ νοσταλγία τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς ποὺ δὲν θέλει νὰ ὑποταχθῆ στὴ μοῖρα της ἐπειδὴ νοιώθει πὼς αὐτὴ ἔχει μέσα της τὴ δύναμι νὰ ὑποτάξη. Κι' ἀπὸ τὸ μικρὸ μουσικὸ λιθάρι ποὺ κύλισε ὡς τὶς ἡμέρες μας τὸ ρεῦμα τῆς διαδρομῆς τῶν Βυζαντινῶν αἰώνων, ὑψώνει ἕνα θόλο ποὺ πυργώνεται στὰ ὕψη τοῦ συμφωνικοῦ μεγαλείου.

Τὸ ἔργο τοῦ Καλομοίρη παρουσιάζει μιὰν ἀνομοιογένεια ἀρχιτεκτονικοῦ ρυθμοῦ στὴ γενικὴ του ὄψι. Παρουσιάζει καὶ μιὰ μουσικὴ ἀμετροέπεια, πολὺ χαρακτηριστικὴ τῆς δημιουργικῆς ἐποχῆς του — τῆς ἀκαταστάλαχτης ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἀποψι τῆς αἰσθητικῆς φόρμας. Δὲν ἔχει στὸ σύνολό του τὴν αὐστηρότητα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἁρμονίας, τὴν κυριαρχία τῆς ἐξωτερικῆς αἰσθητικῆς μορφῆς Εἶνε ὅμως ἔργο τολμηρότατα δημιουργικό. 'Εκεῖ κάτι τὸ παράτολμο, τὸ ἀπίθανο, τὸ ἀποφασισμένο. Εἶνε τὸ ἔργο ἑνὸς Δυνατοῦ, ποὺ πραγματοποιεῖ μὲ κάθε μέσο στὴν τέχνη του, τὸ ὄνειρο πολλῶν ἐθνικῶν γενεῶν ποὺ περίμεναν τὸν Καλλιτέχνη.

'Η ρυθμικὴ φυσιογνωμία τῆς μουσικῆς τοῦ Καλομοίρη εἶνε ἐντελῶς ἰδιότυπη. 'Εχει μιὰ δική της ἰδιοσυστασία. Μέσα σ' αὐτὴ τὴ μουσικὴ, ἀκοῦμε τὸν παντοδύναμο σφυγμὸ τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, κυρίαρχο τοῦ συνόλου, νὰ ρυθμίζη τὴν κίνησι, τὸ θάδισμα τῆς κεντρικῆς ἰδέας. Τὰ ἑπτάχρονα καὶ τὰ πεντάχρονα 'Ελληνικὰ μετρα πολιτογραφοῦνται ὁριστικὰ στὴ μουσικὴ αὐτὴ, μαζὶ μὲ τὰ ἑξάχρονα καὶ τὰ τρίχρονα. Οἱ ρυθμοὶ αὐτοὶ χωροῦν θαυμαστὰ μέσα στ' ἁπλᾶ ἀλλὰ τόσο γόνιμα πλαίσια τῶν 'Ελληνικῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα μ' ἕνα μουσικὸ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐφευρετικότητας τοῦ Καλομοίρη, μποροῦν νὰ πάρουν ἀνυπολόγιστες διαστάσεις στὴν ἀνάπτυξί τους. Πραγματικὰ εἶνε ἀνυπολόγιστος ὁ πλοῦτος τῆς θεματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ Καλομοίρη, ποὺ τὸν δείχνει ἕνα μεγάλο κονδραπουτίστα, ἕνα δεξιοτέχνη τῆς ἀντιστικτικῆς ἐπιστήμης. Μὰ ὁ προορισμὸς τοῦ ἔργου του, ποὺ εἶνε ἡ ἀποκρυστάλλωσις τῆς ὀντότητος τῆς φυλῆς του, ἡ ὑπέρτατη ἐκφανσις τῆς 'Ελληνικῆς ψυχῆς, τοῦ ἐπιβάλλει τὸ μελωδικὸ μονόλογο καὶ τὸ μελωδικὸ διάλογο, μὲ τὴν ἰδιότυπη διατύπωσι τῶνθεμάτων, καὶ τὸν ἔντονο χρωματικὸ χαρακτῆρα. 'Ο Καλομοίρης εἶνε ἀπὸ φύσεως ἕνας ἀγνότατος μελωδιστής, ἕνας γονιμώτατος μελωδικὸς ἐφευρέτης. Κανένας δὲν θὰ μποροῦσε ὅπως αὐτός, νὰ ἐκμεταλλευθῆ τὸν πλοῦτο τῶν μελωδικῶν του θεμάτων μὲ τόση περίτεχνη ἐπεξεργασία στὴν ὁποία τὸν παραοὺρει ἀκάθεκτα ἡ δύναμις τῆς ἀντιστικτικῆς του τέχνης. Εἶνε ἄπειρα καὶ πρόκειρα στὸ κάθε του ἔργο τὰ φαινόμενα τοῦ καλλιτεχνικοῦ αὐτοῦ δυαδισμοῦ τοῦ 'Ελληνος συνθέτου. 'Η θεματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ Καλομοίρη, αποτελεῖ στὸ ἔργο του μιὰ δεύτερη δημιουργία.

Ἕνα χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τοῦ Καλομοίρη, εἶνε ἡ δημιουργικότης τῆς πρόσφορης μουσικῆς ἀτμοσφαίρας στὸ κάθε του ἔργο, ἀνάλογα μὲ τὴν ὑφὴ καὶ τὴν ὑπόστασί του. Μιᾶς ἀτμοσφαίρας ἡρωϊκῆς στὴ Σ υ μ φ ω ν ί α τ ῆ ς Λ ε β ε ν τ ι ᾶ ς, μιᾶς ἀτμοσφαίρας Αἰσχύλειας τραγωδίας στὸν Π ρ ω τ ο μ ά σ τ ο ρ α, φαντασμαγορικῆς στὸ Δ α κ τ υ λ ί δι τ ῆ ς Μ ά ν α ς, ἀσύλληπτης λυρικῆς ατμοσφαίρας στοὺς Παλαμικοὺς κύκλους, ἐμπρεσιονιστικῆς κι' ἔντονα ὑποβλητικῆς στοὺς Β ρ α δ υ ν ο ὺ ς θ ρ ύ λ ο υ ς, συνταραγμένης στὸ Σ υ μ φ ω ν ι κ ὸ Κ ο ν σ έ ρ τ ο, μιᾶς μεγαλόπρεπης βυζαντινῆς ἀτμοσφαίρας στὴν Εἰσαγωγὴ τῆς Ν ύ κ τ α ς τ ῶ ν Χ ρ ι σ τ ο υ γ έ ν ν ω ν, στὸ φινάλε τῆς Συμφωνίας του τὰ Ν ι κ η τ ή ρ ι α. Τί τόλμημα αὐτὸ τὸ φινάλε! 'Ο συμπαγὴς ὄγκος τοῦ πειὸ περίτεχνου πολυφωνικοῦ οἰκοδομήματος τῆς 'Ελληνικῆς μουσικῆς, στηρίζεται ἀπάνω στὸ ἁπλὸ θεμέλιο ἑνὸς Βυζαντινοῦ μέλους τοῦ Ζ' αἰώνος. 'Ο Βυζαντινὸς 'Αρχάγγελος τοῦ σκοτεινοῦ μεσαιωνικοῦ τέμπλου, ντυμένος μὲ περίλαμπρη ἀστραπερὴ πανοπλία, ἁπλώνει παντοδύναμα τὰ φτερὰ του στοὺς οὐρανοὺς τῆς παγκόσμιας τέχνης.

'Ο Καλομοίρης κάραξε πρῶτος αὐτὸς μέσα σ' ὅλους τοὺς Νεοέλληνες τὸ δρόμο τοῦ 'Εθνικοῦ 'Ιδεώδους στὴν 'Ελληνικὴ τέχνη, στενώτατα κι' ἀδιάρρηκτα δεμένη μὲ τὴ φιλοσοφία καὶ τὴ θρησκεία τοῦ ἔθνους του μ' ἕνα παντοδύναμο μυστηριῶδη δεσμό. Τὸ ἔργο του ἀρχισε πειὰ νὰ περνᾶ τὰ στενὰ ὅρια τῆς πατρίδος μας, κι' ἐπιβάλλεται καὶ καθιερόνεται διεθνῶς ὡς τὸ ἔργο τοῦ ἐθνικοῦ συνθέτου τῆς 'Ελλάδος.

Δοκία Κ. Δοκανάκη

ΕΝΑ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟ

ΒΕΛΘΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ ΧΡΥΣΑΝΤΖΑ

ΝΑ ΜΙΛΑΣ σήμερα γιὰ τὸ μυθιστόρημα τοῦτο καὶ τὸν κόσμο ποὺ σημαίνει νὰ ἐπιστρέφεις θελληματικὰ ἢ ἀθέλητα σ' ἕναν ἄλλον κόσμο ξεπερασμένον τελειωτικὰ κατὰ τὴν κρίση τῶν πολλῶν. Αὐτὸς εἶναι ὁ κόσμος τῆς Ἱπποτικῆς ζωῆς, ὁ ὁποῖος καθὼς εἶναι μπλεγμένος μὲ τὶς στοιχεῖα ἐξωτικὰ καὶ παραμυθένια μᾶς ξαναφέρνει στὴν ἐποχὴ τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴ βυζαντινή.

Στοιχεῖα ἀνατολικά, στοιχεῖα καθαρὰ ἑλληνικὰ καὶ στοιχεῖα φραγκικὰ ἔδωκαν τὸ χρῶμα τους γιὰ ν' ἀπαρτισθεῖ τὸ μεῖγμα αἰσθήσεως καὶ πολιτισμοῦ ποὺ μακρυὰ ἀπὸ τὴν ἰσορροπημένη καὶ ὀρθολογικὴ κλασσικὴ ἐποχή, θὰ χαρακτηρίζει τὸ β υ ζ α ν τ ι ν ὸ (ποὺ ἀργότερα, μὲ τὴν ἀποβολὴ τοῦ μυστικοῦ ἄφθονου στοιχείου καὶ τὴ ζόμωση τῶν ἄλλων θὰ δώσει αὐτὸ ποὺ λέμε σήμερα ν ε ο ε λ λ η ν ι κ ὸ ς κ ό σ μ ο ς καὶ βιοαντίληψη). 'Ο γενικὸς χαρακτῆρας αὐτοῦ, ποὺ ὀνομάζουμε «Βυζαντινὸ» βρίσκεται στὸ κυνήγημα τῆς περιπέτειας καὶ στὸν ἐρωτισμὸ· στὸ ἐξωτικό, τὸ παραμυθένιο καὶ τὸ μυστικό, στὴ φυσιολατρεία. Οἱ πρῶτες δύο ἰδιότητες εἶναι φράγκικες· οἱ κατοπινὲς τρεῖς, ἀνατολικές· ἡ τελευταία, ἑλληνιστική, ἀλεξανδρινή.

Αὐτὲς οἱ βυζαντινὲς ἰδιότητες ἀποτυπώνονται στὰ ἔργα τῆς βυζαντινῆς περιόδου, ὅσα εἶναι γνήσια καὶ ἀπαλλαγμένα ἀπὸ τὴ λόγια παράδοση δημιουργήματα, λογοτεχνήματα γραμμένα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς φραγκοκρατίας (1204) καὶ πέρα. 'Ανάμεσα στὰ ἀντιπροσωπευτικὰ αὐτὰ ἔργα διακρίνουμε ὁλίγα ἔμμετρα μυθιστορήματα, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα τὸ πιὸ γνωστὸ εἶναι ὁ «Βέλθανδρος καὶ ἡ Χρυσάντζα».

Μολονότι ἔχουμε τὴν ἀντίληψη, πὼς ἡ τέχνη δὲν εἶναι κάτω ἀπὸ ἕνα στενὸ ντετερμινισμὸ ἕνα κοινωνικὸ προϊόν, ἕνα ἔκκριμα φυσιολογικό, πιστεύουμε, πὼς τὰ μυθιστορήματα, ποὺ ἀναφέραμε εἶναι πιστὲς ἐκφράσεις τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ περιβάλλοντος, γιατὶ τὰ μυθιστορήματα αὐτὰ εἶναι λαϊκά, ἀπεικονίζουν δηλ. ὄχι τὸν ἀτομικὸ κόσμο τοῦ δημιουργοῦντος, ἀλλὰ τὴ γενικὴ σύνθεση, νοοτροπία καὶ εὐαισθησία τῆς ἐποχῆς — καὶ μόνο ὁ προσωπικὸς συγγραφέας καὶ ὄχι ἡ λαϊκὴ δημιουργία εἶναι, ποὺ μὲ τὴ σειρά του κι' αὐτὸς ἀλλάζει τὴ μοῖρα τοῦ περιβάλλοντός του μὲ τοὺς νέους δρόμους ποὺ ἀνοίγει τὸ πνεῦμα του, ὁδηγημένο ἀπὸ τὴν πιὸ μυστικὴ καὶ ἀνεξήγητη καὶ ἀπροσδιόριστη πηγή, τὴν ἔμπνευση. Τὰ λαϊκὰ δημιουργήματα ὅμως, ὅπως τὸ προκείμενο δὲν μποροῦν νὰ κριθοῦν ὡς πνευματικὰ προϊόντα, ἀλλὰ νὰ ἐκτιμηθοῦν πρέπει μόνο ὡς φυσικὰ δημιουργήματα.

Λοιπόν, ὁ «Βέλθανδρος καὶ Χρυσάντζα» εἶναι ἕνα τυπικὸ, ἀντιπροσωπευτικὸ λαϊκὸ βιβλίο. Θὰ τὸ συναναστραφοῦμε πρῶτα θὰ περιπατήσουμε μὲ γρήγορα βήματα ἀνάμεσα στὸν κόσμο του, κ' ἔπειτα θὰ ζητήσουμε νὰ δοῦμε τὸ βαθμὸ τῆς ἐποχικῆς του ἀλήθειας, καὶ νὰ ἐκτιμήσουμε τὴν καλ-

λιτεχνική του ἀξία.

'Ο βασιλιᾶς Ροδόφιλος δυνάστευε σ' ἄπειρες χῶρες. 'Από τοὺς δυὸ γιοὺς του, τὸ Φίλαρμο καὶ τὸ Βέλθανδρο, δὲν ἀγαποῦσε καθόλου τὸ δεύτερο. 'Ο Βέλθανδρος ἦταν ὡραῖο παλληκάρι: ὁμορφος, ξανθός, ψηλὸς σγουροκέφαλος, μὲ ὡραῖα ἀνοιχτὰ μάτια, ἀντρειωμένος, μὲ στῆθος πιὸ λευκὸ κι' ἀπὸ τὸ μάρμαρο. 'Ο Βέλθανδρος, καταφρονεμένος ἀπ' τὸν πατέρα του, φεύγει γιὰ τὰ ξένα, νὰ ζητήσει ἀλλοῦ τὴ θαλπωρὴ τῆς ἀγάπης, ἀπὸ τὴν ὁποία τόση ἀνάγκη ἔχει ὁ ἄνθρωπος καὶ τὴν ὁποία ὅταν τοῦ τὴν ἀρνεῖται ἡ πατρικὴ καρδιά, τοῦ ἔρχεται τοῦ ἀνθρώπου νὰ πάρει τὰ ὄρη, τὰ βουνά. 'Ο Βέλθανδρος ταξιδεύει μέρα νύχτα, μὰ βρίσκεται πάντα μέσα στὴν ἔκταση τοῦ πατρικοῦ βασιλείου· τόσο ἦταν μεγάλο ἐκεῖνο. Κάποια φορὰ ἕνας τόπος χαριτωμένος τὸν σταμάτησε. 'Εκεῖ πέζεψε μὲ τὰ παιδόπουλά του. Εἶχε νυχτώσει.

«Ἦταν ἡ νύχτα ὁλόφεγγη, χαριτωμένη νύχτα καὶ βρύση καταρρέουσα, χλωρὸ λιβαδάκι»

'Ο Βέλθανδρος μόνος μέσα στὴ σιωπὴ τῆς φύσης σιγομιλάει καὶ λέει τὸ παράπονό του στὰ ὄρη, στὰ βουνά:

«' Ορη καὶ κάμποι καὶ βουνά, λαγκάδια καὶ κάπια καμὲ νῶν συνθρηνήσατε τὸν κακόμοιριασμένο»

'Ο ἀδελφὸς καὶ οἱ στρατιῶτες ἔφυγαν ἄπρακτοι.

'Ο Βέλθανδρος παίρνει τότε τῆς ξενητειᾶς τὸ δρόμο. 'Από χώρα σὲ χώρα, ἀπὸ στράτα σὲ στράτα, ἀπὸ μονοπάτι σὲ μονοπάτι φτάνει σὲ μιὰ κλεισοῦρα. 'Εκεῖ μιὰ ἄλλη περιπέτεια τὸν περιμένει. Τὸν κύκλωσαν κλέφτες. Μὰ ἕνας Ἱππότης δὲν χάνει τὸ θάρρος του μπροστὰ στὸν κίνδυνο· ἴσα-ἴσα ποὺ τὸν ἀναζητάει. Τρία μόνο παιδόπουλα ἔχει μαζί του καὶ ὅμως σὰν ἕνας καπετάνιος τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ὁρμάει κατεπάνω τους.

«Καὶ εἰς τὸ μέγα, τὸ ἄπειρον ἐκεῖνο τὸ φοινσᾶτον ἀπελατίκιν ἔσυρε, τοῦτο οὐ ψεύδομαί τε καὶ εἰς τὸ ὑποβρύχιον γεγόνασιν οἱ πάντες...»

'Ο δρόμος εἶναι ἐλεύθερος. 'Από χωριὸ σὲ χωριό, ἀπὸ πόλη σὲ πόλη, φτάνει σὲ μιὰ μεγάλη πολιτεία. Στὴ χώρα τῆς Κιλικίας στὴν Ταρσό. 'Εκεῖ ἦταν γραφτό του, ἀφοῦ γλύτωσε πιὰ τοὺς κινδύνους τῶν ἀνοιχτῶν δρόμων νὰ γνωρίσει περιπέτειες ἄλλου εἴδους. 'Εκεῖ, ἦτανε γραμμένο, σὰ νὰ εἶχε φθάσει στὰ σύνορα ἑνὸς ἄλλου κόσμου, νὰ γνωρίσει πράγματα ποὺ μόνο ἡ φαντασία, τὸ ὄνειρο, τὸ παραμῦθι, τὰ φέρνουν μπροστά μας.

'Εκεῖ μέσ' ἀπ' τὸ μαγικὸ κόσμο, ποὺ θὰ γνωρίσει ἀνοίγεται μ' ἕνα μαγικὸ κλειδὶ τὸ ριζικό του...

Προχωρὼντας ἔφθασε σ' ἕνα μικρό, μὰ παράξενο ποτάμι. Καθὼς πήγαινε τὸ ρέμα ἕνα ἀστέρι προχωροῦσε καὶ κεῖνο ὅλο καὶ πρὸς τὰ πάνω, πρὸς τὰ νάποδα, πρὸς τὶς πηγές. Περίεργος, ἐλκυσμένος ἀπὸ τὸ θαυμαστὸ αὐτὸ γεγονός, ἀφήνει τοὺς μεγάλους δρόμους καὶ κυνηγάει νὰ μάθει, ποῦ εἶναι οἱ πηγὲς τοῦ θαυμαστοῦ ποταμοῦ, ποῦ θὰ σταματήσει τὸ μαγικὸ ἄστρο. 'Εννιὰ μέρες περπατεῖ, δὲ φτάνει. Δέκα μέρες περπατεῖ καὶ φτάνει μπροστὰ σ' ἕνα κάστρο. Τί κάστρο! Στὶς ἐπάλξεις στημένα λιοντάρια καὶ δρακοντοκεφαλὲς κινοῦνται σὰ ζωντανὲς καὶ φρικώδης συριγμὸς βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τους. 'Η πόρτα τοῦ κάστρου εἶναι στολισμένη μὲ διαμάντια, ποὺ ἄστραφταν. Μαγεμένος ὁ Βέλθανδρος σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ διάβασε: «'Εδῶ δὲ μπαίνει κανεὶς ποὺ δὲν ἔχει γνωρίζει τὸν ἔρωτα». Πολὺ παραξενεμένος καὶ σὰν νὰ σερνόταν ἀθέλητα ἀπὸ κάποια ἀνεξήγητη δύναμη ἀφήνει ὁ Βέλθανδρος τὰ τρία παιδόπουλα ἔξω ἀπὸ τὸ κάστρο καὶ ἀποφασίζει νὰ μπῆ νὰ περιεργασθεῖ τὸ ἐσωτερικό του. 'Ο,τι βλέπει ἀπὸ δῶ καὶ πέρα εἶναι πειὰ σὰν νὰ ἔχη παύσει νὰ πατεῖ στὴ γῆ, ὅπου ὅλα ἦσαν γνωστὰ καὶ ἐξηγημένα. Τί κόσμος! 'Ισως ἔχει ἐπιβῆ στὸ ὄνειρο του καὶ περπατεῖ σ' ἕναν κόσμο ἀλλοιώτικο. Στὴν ἐσωτερικὴ αὐλὴ δέντρα ψηλά, ἰσόκορμα ψιθυρίζουν μυστηριώδη λόγια μέσ' ἀπὸ τὰ ἄνθη καὶ ἀπὸ τὰ φύλλα τους. Πιὸ πέρα, μιὰ βρύση μὲ κρούσταλλο νερό. 'Ένας σκαλιστὸς γρύψος ζυγίζει τὰ φτερά του καὶ μὲ τὰ μπροστινά του πόδια βαστάει τὴ λεκάνη. Νερὸ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ γρύψου πέφτει στὴ λεκάνη μ' ἕναν ρυθμὸ γοργό 'Ένα παλάτι μεγαλόπρεπο ξανοίγεται πίσω ἀπὸ τὸν παράδεισο αὐτόν. 'Ανθρωπο δὲ βλέπει ὁ Βέλθανδρος πουθενά, οἱ πόρτες ὅλες εἶναι ἀνοιχτές, οἱ διάδρομοι τοῦ παλατιοῦ σιωπηλοί. Τὰ βήματα του τὸν ὁδηγοῦν μόνα τους. Φτάνει σὲ μιὰ αἴθουσα. Βλέπει ἕνα σκαλιστὸ παγῶνι. 'Ηταν ἕνα μελαγχολικὸ παγῶνι κι' ἀναστέναζε. Καὶ ἀπὸ τὰ μάτια του ἀντὶς γιὰ δάκρυα ἔτρεχε νερὸ θλιμμένο. Αὐτὴ ἦταν ἐπὶ τέλους ἡ πηγὴ τοῦ μαγικοῦ ποταμοῦ ποὺ τὸν ἔφερε ὡς τὸ Κάστρο. Κάτι ἤσαν γραμμένα ἐκεῖ ἐπάνω. Πρόσεξε καὶ διάβασε: «'Ο γιὸς τοῦ Ροδόλφου βασιλιᾶ τῶν Ρωμαίων ἀγαπάει τὴν Χρυσάντζα, τὴν πορφυρογέννητη θυγατέρα τοῦ βασιλιᾶ τῆς 'Αντιόχειας». Τότε στάθηκε χάσκοντας, θορυβημένος. Πέρασε ἀρκετὴ ὥρα γιὰ νὰ συνέρθει, ὅταν, βλέπει ἕνα ὡραῖο σκαλιστὸ ζῶο γυμνὸ ὡς τὴ μέση· ἕνα βέλος εἶχε τρυπήσει τὴν καρδιά του κι' ἔβγαινε φλόγα καπνό· τὸ ζῶο δάκρυζε, στέναζε Μιὰ ἐπιγραφὴ διαβάζει: «'Ο Ἔρωτας ὅρισε γιὰ τὸν Βέλθανδρο τὴ Χρυσάντζα, κόρη τοῦ ρήγα 'Αντιόχειας».

Ἔπειτα προχώρησε. Βρέθηκε σὲ μιὰ θολωτὴ κάμαρα. Οἱ τοῖχοι φαίνονται κρεμαστοί. 'Ο θόλος ἔδινε τὴν ἐντύπωση ἀπὸ ὕψωση καὶ μετάθεση στὸν οὐρανό. Παραπέρα εἶδε ὁ Βέλθανδρος ἕνα διαμέρισμα λουτροῦ Τὰ χείλη τῆς ὡραίας δεξαμενῆς ἀπολυκια κάθουνταν. Τὸ καθένα κελαϊδοῦσε τὴ δική του φωνή. Βυθῆκε σ' ἕνα ὑπόστεγο λιακωτό, στολισμένο μὲ σκαλιστὰ λουλούδια. Θρόνος χρυσὸς ἦταν ἐκεῖ ἱδρυμένος καὶ στοὺς τοίχους ἄρματα.

Νύχτωσε. Μέσα στὸ ἔρημο παλάτι μόνος ὁ Βέλθανδρος. 'Εκεῖ στεκόταν σιωπηλὸς κοιτώντας τὰ θαυμάσια γύρω του καὶ δὲν εἶχε συνέρθει ἀκόμα ἀπὸ τὴν κατάπληξη ὅταν ξαφνικὰ παρουσιάζεται μπροστά του κάποιος. Αὐτὸς εἶναι ἕνας μαντατοφόρος τοῦ βασιλιᾶ τῶν 'Ερώτων.

'Ο βασιλιᾶς, τοῦ λέει ὁ μαντατοφόρος, ρωτάει νὰ μάθει, πῶς μπῆκες στὸ 'Ερωτόκαστρο.

'Ο Βέλθανδρος ἐξηγεῖ τὴν περιπέτειά του. Ἔπειτα ὁ μαντατοφόρος τοῦ ἀναθέτει τὴν κρίση γιὰ ὑμορφιὰ ἀνάμεσα σὲ σαράντα βασιλοποῦλες. Τότε ἐμφανίσθηκαν σαράντα κοπέλλες, ἡ μιὰ πιὸ ὄμορφη ἀπὸ τὴν ἄλλη Παρελαύνουν. 'Ο Βέλθανδρος δὲ βρίσκει καμμιὰ ἄξια γιὰ βραβεῖο. 'Εξετάζει τὶς τελευταῖες. Κι' αὐτὲς ἡ τρίτη ἦταν ἡ καλύτερη. 'Ο Βέλθανδρος τῆς δίνει ἕνα βεργί, ποὺ τούστειλε ὁ βασιλιᾶς γιὰ σημάδι τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς λέγει αἰνέματα:

π

«Εἷς τῶν χαρίτων τὴν αὐλὴν ἐκάθισεν ἡ φύσις ἐσύναξεν, ἐμάζεψε καταλεπτὸν τὰ πάντα τοῦ κόσμου ὅλας τὰς χάριτας καὶ τὰς ὁμορφοσύνας· κ' εἰς σὲ κόρη ἔδωσε καὶ κατεπλούτισέ σε ἐσένα σᾶς ἐχάρισε, χαρὰ σ' ἐσένα κόρη».

Τότε τὸν καλεῖ ὁ βασιλιᾶς τῶν 'Ερώτων. 'Ο Βέλθανδρος τοῦ περιγράφει μὲ λεπτομέρεια τὰ κάλλη τῆς ὄμορφης βασιλοπούλας. "Οταν τελείωσε τὴν περιγραφή, ὁ βασιλιὰς καὶ οἱ κοπέλλες ἐξαφανίστηκαν. Στὰ μέσα στ' ὄνειρο. 'Ο Βέλθανδρος μαγεμένος ἀπὸ τὸ ὅραμα καὶ ἔχοντας στὸ νοῦ του τὰ λόγια ποὺ εἶδε γραμμένα στὴν πηγὴ τοῦ θαυμαστοῦ ποταμοῦ, φεύγει, πάει. Θὰ πάει νὰ βρεῖ τὴ θυγατέρα τοῦ ρήγα τῆς 'Αντιόχειας.

Περιπέτεια. Περνάει χῶρες καὶ χωριά. Φτάνει στὴν 'Αντιόχεια. Βρίσκει τὸ βασιλιᾶ στὸ κυνῆγι μὲ τὴν κόρη

του. Στὴ βασιλοποῦλα ἀναγνωρίζει τὴν κόρη πού βράβεψε στὸ Ἐρωτόκαστρο. Δηλώνει τὴν Ἰδιότητα στὸ βασιλιά. Ὁ βασιλιᾶς τὸν προσλαμβάνει στὴν ὑπηρεσία του. Ξεκίνησαν ὅλοι γιὰ νὰ γυρίσουν στὸ παλάτι. Στὸ δρόμο βλέπουν ἕναν ἀετὸ κ' ἕνα γεράκι. Μὰ τότε ἀκριβῶς ὁ ἀετὸς ἁρπάζει τὸ γεράκι. Ὁ Βέλθανδρος τοξεύει τὸν ἀετὸ καὶ τὸν πετυχαίνει στὴ φτεροῦγα. Πληγωμένος ὁ ἀετὸς ἀφήνει τὸ γεράκι. Γοητευμένη ἡ Χρυσάντζα παρακολούθησε ὅλη τούτη τὴ σκηνή.

Ὅταν ἐπέστρεψαν στὸ παλάτι μὲ τὸν καιρὸ ὁ Βέλθανδρος καὶ ἡ Χρυσάντζα γνωρίσθηκαν καλά, καλύτερα, πολὺ καλά. Περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι θὰ περίμενε κανεὶς καλά. Οἱ σχέσεις τους ἀργὰ ὁπωσδήποτε ἀνακαλύφθηκαν ὅμως. Μετὰ πολλὰ ὁ Βέλθανδρος ἀπάγει τὴ Χρυσάντζα καὶ φεύγει μαζί της πρὸς τὸ ἄγνωστο μέλλον. Τότε κατὰ θαυμαστὴ σύμπτωση ἀντίκρυσαν στὸ λιμάνι ἕνα καράβι. Ἦταν καράβι σταλμένο ἀπὸ τὴν πολιτεία τοῦ βασιλιᾶ Ροδόφιλου. Ὁ γέρος βασιλιᾶς ἀναζητοῦσε τὸ Βέλθανδρο, γιατὶ ὁ ἀδελφός του ὁ Φίλαρμος εἶχε πεθάνει. Ὁ Βέλθανδρος μὲ τὴ Χρυσάντζα μπαίνουν στὸ καράβι κι' ἀπὸ λιμάνι σὲ λιμάνι φτάνουν στὴ πατρική πολιτεία. Σὲ λίγο ὁ Βέλθανδρος γίνεται βασιλιᾶς καὶ ἡ ὁμορφιὰ τῆς Χρυσάντζας λάμπει τώρα δυὸ φορές. Ἡ ὑπόθεσις εἶναι σὲ γενική γραμμὴ ἐρωτική. Ὁ κόσμος τοῦ ἔργου πραγματικός καὶ φανταστικός. Γι' αὐτὸ δὲν νοιάζεται ἡ ἀφελὴς φαντασία πού δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν παιδική. Παρακολουθοῦμε ἐδῶ περιπέτειες σὲ τόπους φανταστικοὺς καὶ ἀόριστα προσδιοριζομένους. Ἀντικρύζουμε κάστρα κατάφορτα ἀπὸ στολίδια καὶ πετράδια Παράξενα ἐξωτικὰ πράγματα καὶ γεγονότα μαγικά. Ζοῦμε ἀνάμεσα στὴν πραγματικότητα καὶ στὸ παραμῦθι Ἀναζήτηση τύχης, περιπέτεια, ὑπερνίκηση ἐμποδίων, γάμος στὸ τέλος, ἀποτελοῦν τὴν κίνηση τοῦ ἔργου.

Τὸ αἴσθημα πού ἐπικρατεῖ εἶναι τὸ ἐρωτικό. Ὁ Ἔρωτας δμως ἐδῶ δὲν ἔχει τίποτα τὸ ἐσωτερικό. Οὔτε ἀποτελεῖ μιὰ δύναμη, πού ὑψώνει, ἐξιδανικεύει, πνευματοποιεῖ, ἐξωραΐζει καὶ ἐξευγενίζει τὴ ζωή. Ὁ Ἔρωτας αὐτὸς εἶναι αἴσθημα «φυσικό». Δὲ ξαίρει ἀκόμα ἀπὸ ἀνάγκη ἀγνότητας· εἶναι προηθικός, πρωτόγονος. Ἀπευθύνεται στὴ σάρκα, ὑπηρετεῖ τὴ διαιώνιση· εἶναι βιολογικός. Στὸν Ἔρωτα αὐτὸν τίποτε δὲν ἔχει νὰ κάνη ἡ ἐσωτερική περιπέτεια Ἡ περιπέτεια εἶναι ἀκόμα ἐξωτερική ἠθογραφική, περιγραφική. Δὲν ἐνδιαφέρει τὸ αἴσθημα τὸ ἴδιο, ἀλλὰ οἱ περιπέτειες τῶν ἐρωτευμένων. Καὶ ἡ περιπέτεια αὐτὴ δὲν ἔχει κάποιο ἠθικὸ βάθος. Τὸ αἴσθημα τῆς φιλίας ἀναπτύσσεται ὄχι στὸ πρῶτο ἐπίπεδο, ἀλλὰ σὰν ὑπηρετικὸ στοιχεῖο. Καὶ ἡ ἱπποτική ἀνδραγαθία δὲν ἀποτελεῖ θεμελιώδη λόγο ὑπάρξεως τῶν ἡρώων αὐτῶν, πού ὅταν ἡ μοῖρα τοὺς στείλει τὴν κόρη, πού τὴν εἰκόνα της τὴν εἶδαν στὸ μαγικὸ παλάτι, τρέχουν κατόπι της, ξεχνοῦν τὸν ἑαυτό τους, γίνουνται ὑποτελεῖς στὸ ξένο βασιλιά, καὶ στὴν ἀνάγκη, πηδοῦν σὰν γάτοι ἀπὸ τοὺς φράχτες γιὰ νὰ κατακτήσουν τὴν ἀγαπημένη τους:

γοργὸν ἐκατεπήδησεν
ἀσέβηκεν ἀπ' ἕξω.

Ἡ φιλοτιμία πού ὠθεῖ τὸν Βέλθανδρο νὰ φύγει ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι δὲ γίνεται ἀφορμὴ σημαντικῶν ἀτομικῶν ἐξελίξεων, ἀλλὰ παραμένει ἁπλῶς μόνο ἕνα ἐλατήριο. Οἱ ἥρωες εἶναι ἐξ ἀρχῆς καλοὶ ἢ κακοί, ἀσχημοι ἢ ὡραῖοι. Δὲ δημιουργοῦν τὴ μοῖρα τους. Ὅπως στὸν Ὅμηρο οἱ θεοί, ἐδῶ ἡ μοῖρα στέκεται ἀόρατη καὶ κανονίζει τὴν εὐτυχία ἢ δυστυχία τους, τὴν ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία. Ἡ περιπέτεια τῆς ζωῆς δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀποφασιστικῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων· κανονίζεται ἀπ' ἔξω καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον ὁριστικόν. Ἐσωτερικὲς ἀνελίξεις δὲν ἔχουν αὐτὰ τὰ πρόσωπα Δὲν παρουσιάζουν ἐσωτερική ζωὴ ἀμφιβολίες καὶ κρίσεις, ἠθικὰ δράματα. Τέλος δὲ γίνουνται, εἶναι. τὰ ἴδια ψυχικὰ στοιχεῖα, σταθερά, ὑπάρχουν μέσα τους· καὶ δὲ ζοῦν παρὰ γιὰ νὰ τὰ ἀναδείξουν.: Ἔρωτας, ἀγάπη, φιλία, τὸ φιλοκίνδυνο. ἡ λατρεία τῆς φύσης, τὸ φιλότιμο Ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐξήγηση δὲν ἀπορεῖ κανείς, πῶς πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὰ πρόσωπα δηλ. ἄτομα προικισμένα μὲ ἐσωτερικὸ κόσμο ἐνδιαφέροντα γεγονότα, ἡ περιπέτεια. Οὔτε ψυχολογικὲς ἀνελίξεις, οὔτε πνευματικὲς προεκτάσεις. Γεγονότα. Γεγονότα μὲ χρῶμα πού συγχέει τὸ πραγματικὸ καὶ τὸ φανταστικό. Ὑπάρχει στὸ μυθιστόρημα αὐτὸ κάτι τὸ φανταστικό, τὸ ἐξωτικὸ καὶ τὸ παραμυθένιο. Ὁ μεσαιωνικὸς κόσμος, δυτικὸς καὶ βυζαντινός, τρέφεται πολὺ ἀπὸ τὸ παραμῦθι. Ἡ Ἀνατολὴ εἶναι ἡ αἰώνια γιαγιὰ πού τὸ διηγεῖται καὶ τὸ ἀκοῦν οἱ παιδικοὶ λαοί Ὁ λαὸς εἶναι τώρα στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ κάτι σὰ λαὸς παιδιῶν. Φοβᾶται τὰ περούνια τῆς κόλασης, τὶς σάλπιγγες τῆς Δευτέρας παρουσίας· στὰ συναξάρια, ἀφήνει νὰ περάση τὸ θαῦμα στὴ ζωή· ἀγαπᾶ τὶς ἐξωτικὲς ἱστορίες. Ὁ παλαιὸς Ἑλληνισμὸς εἶχε ξεξεπεράσει αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τοῦ παραμυθιοῦ καὶ εἶχε δώσει στοὺς μύθους του ἠθικὸ νόημα. Ὁ νέος Ἑλληνισμὸς ἔκανε τὶς παραμυθένιες μορφὲς ἄτονες, χωρὶς ὁμορφιὰ πού κεραυνώνει χωρὶς ἀσχήμια πού ἀνατρέπει. Ἡ φυσιολατρεία εἶναι τὸ καθαρὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο τοῦ μυθιστήματος αὐτοῦ. Τὸ αἴσθημα αὐτὸ δὲν ἐκδηλώνεται στὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ κόσμο· οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν συγκινοῦνται ἀπὸ φύση, ἀλλὰ ὑφίστανται κάτι βαθύτερο, τὴ λατρεύουν σὰν ἔνθεη. Ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἥλιου γι' αὐτοὺς δὲν ἔχει ἄλλο νόημα παρὰ τὴν ἐμφάνιση τῆς ροδοδάκτυλης Αὐγῆς, πού λατρεύεται σὰ θεά. Στὴν Ἀλεξανδρινὴ ἐποχὴ ἐκδηλώνεται καὶ στὴ βυζαντινὴ συνεχίζεται ἕνας φυσιολάτρειος ρομαντισμός Τὸ ἀρχαῖο θρησκευτικὸ νόημα τῆς φύσης ὑποχωρεῖ σὲ συναισθηματικό. Δὲν εἶναι αὐτὸ ἀκόμη ἡ ὡραιοπάθεια τῶν Δυτικῶν· εἶναι ἕνα αἴσθημα ἀκόμη βιολογικό. Ἡ φύση μετέχει στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ τὴν προέκτασή Ἡ συναναστροφὴ μὲ τὴ φύση ἢ ἐκφράζει συμβολικὰ τὸν ἀνθρώπινο ἐσωτερικὸ κόσμο: τὰ δένδρα κλαῖνε, τὰ ποτάμια μουγκρίζουν. Αὐτὸ θὰ πεῖ ὁ ἄνθρωπος πονεῖ ἢ λυτρώνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴ μάζωση· γίνεται σύντροφός του καὶ ὁ ἄνθρωπος πρὸς αὐτὴ ἀπευθύνεται σὲ φίλο καὶ ὄχι σὰ θεό.

Μὰ αὐτὴ ἡ συνεννόηση μὲ τὴ φύση δὲν ἔχει τίποτε τὸ πνευματικό. Πουθενὰ ὁ φυσιολατρικὸς ρεμβασμὸς καὶ ἡ θεώρηση καὶ ἡ ὡραιόπαθη ἔκσταση τῶν ρομαντικῶν ποιητῶν, πού προσπαθοῦν μέσα σὲ μιὰ κατάσταση ἀνάμεσα σὲ ὄνειρο καὶ ἐγρήγορση νὰ ἀνακαλύψουν τὸ ἀνέκφραστο καὶ νὰ τὸ ἐκφράσουν.

Πέτρος Σ. Λιανδρίδης

Σ Χ Ο Λ Ι Α . . . .

Ο ΛΑ ΤΑ θέατρα μᾶς τροφοδοτοῦν μὲ ξαναανεβασμένα ἔργα· τί τὰ ἔπιασε; μόδα ἢ μανία; γιὰ νὰ κλείσουν ἄδειες ἑβδομάδες των ἄραγε, ἢ ἀπὸ τὸ νόμο τῆς «ἐπιστροφῆς»; Δὲ ξέρομε. Νομίζομε ὅμως πὼς ἀξίζει τὸ κόπο κανεὶς νὰ τὰ ξαναδῆ, αὐτὰ τὰ.. «περασμένα μεγαλεῖα». Τοὐλάχιστον γιὰ μιὰ τελευταία φορὰ ἀκόμα, πρὶν φύγουν γιὰ πάντα ἀπ' τὸ ζωντανὸ θέατρο...

***

* Η ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ στὸν τόπο μας εἶχε ἀκόμα στὰ σπάργανα. Αὐτὸ εἶνε ἡ γενικὴ ἀντίληψη — μὰ δὲν εἶν' ἀλήθεια. Γιὰ τὸ ὡραῖο αὐτὸ καὶ πλούσιο στὸν τόπο μας θεατρικὸ εἶδος θὰ ἔπρεπε νὰ ληφθῆ μιὰ καλύτερη πρόνοια. Γιὰ μερικὲς τουλάχιστο ἀπ' τὶς τελευταῖες πού εἴδαμε σχηματίσαμε τὴ γνώμη πὼς μὲ τὴν καλὴ θέληση καὶ μὲ τὴ στενὴ συνεργασία τοῦ συγγραφέα καὶ τοῦ θεατρώνη, ἠμπορεῖ νὰ παρουσιαστῆ ἕνα θέαμα ὄχι μόνο εὐχάριστο καὶ διασκεδαστικὸ γιὰ τὸ θεατή του, μὰ καὶ πολιτισμένο, πού νὰ προφητεύη ἀνανέωση καὶ ξανακαινούργιωμα τοῦ εἴδους του ὕστερα ἀπ' τὸν πόλεμο.

* ΞΕΧΩΡΙΣΤΗ ἐπιτυχία ἐσημείωσε τὸ Λυρικὸ τμῆμα (ἡ μουσικὴ κωμῳδία) τοῦ θιάσου Κοτοπούλη μὲ τὸ ἀνέβασμα τῆς «Μικρῆς περιπέτειας». Σπάνια ἔργο τοῦ εἴδους τούτου συγκέντρωσε τόσα στοιχεῖα γιὰ ἀναρκτηριστὴ σὰν πολιτισμένη θεατρικὴ ἐκδήλωση καὶ μάλιστα στὴν παραπεταμένη μουσικὴ κατηγορία πού δὲ μᾶς ἐσυνήθισε σὲ τέτοιου εἴδους χιρονομίες. Ἡ πολυτέλεια μὲ τὴν ὁποία ἀνεβάστηκε, ἡ συγκρότητη ἑνὸς θιάσου τόσο πλούσιου σὲ ταλέντα καὶ ὀνόματα (ἀπὸ τὸ Β. Λογοθετίδη καὶ τὶς ἀδελφὲς Καλουτᾶ μέχρι τὸ Μυράτ, τὸ ζεύγος Τσαγανέα κ.τ.ἀ.) ἡ σκηνοθεσία, ἡ σκηνογραφία ἑνὸς τόσο πολυμορφου καὶ καλλιεργημένου καλλιτέχνου ὅπως εἶνε ὁ κ. Γ. Ἀνεμογιάννης, κλπ.—ὅλ αὐτὰ εἶνε προσόντα καὶ πράγματα πού τιμοῦν τὴν ἐπιχείρηση καὶ μᾶς κάμνει νὰ ἐλπίζωμε σὲ μιὰ καλυτέρεψη τῆς μουσικῆς μας κωμῳδίας μὲ βάση καὶ παράδειγμα τὴν συγκροτημένη αὐτὴ προσπάθεια. Ἂς εὐχηθοῦμε μόνο νὰ βρεθοῦν κι' ἄλλες ἐπιχειρήσεις νὰ τὴ μιμηθοῦν.

ΟΙ ΜΗΝΕΣ ΠΟΥ * * ΠΕΡΑΣΑΝ: ΜΑΤΟΣ * *

(ΕΙΚΟΝΑ: Π. ΒΛΑΣΑΜΑΚΗ)

ΣΤΑΜΑΤΑ μὰ τὴν ἀλήθεια, τὸ μυαλὸ τοῦ ἀνθρώπου πού θὰ δῆ τὶ ἐκδόσεις (βιβλία, βιβλία, βιβλία...) φάνηκαν τὸν τελευταῖο καιρὸ στὶς βιτρίνες καὶ στοὺς πάγκους τῶν ἐκδοτικῶν μας οἴκων καὶ τῶν βιβλιοπωλείων. Τέτοιος ὀργασμός, πού δὲ θυμόμαστε οὔτε πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, τέτοια συρροὴ τυπωμένου χαρτιοῦ στὴν βιβλιοπωλική μας ἀγορά. Μέσα στὶς ἴδιες γυάλινες προθῆκες καὶ στὰ ἴδια πλατεῖα τραπέζια συναντιοῦνται καὶ κάμνουν τὴ συναδελφική γνωριμία τους ὅλων τῶν εἰδῶν οἱ συγγραφεῖς — νέοι καὶ παλαιοί, ξένοι καὶ δικοί μας, ἄντρες καὶ γυναῖκες, συντηρητικοὶ καὶ μοντέρνοι, μαλιοτραβούμενοι καὶ γαλήνιοι, μὲ χαμογελαστὸ καὶ καθωσπρέπει πρόσωπο (ξώφυλλο) πού προκαλεῖ καὶ προσφέρεται σὰ γυναῖκα στὸ θεατὴ πού θὰ σταματήση μπροστά τους γιὰ νὰ τὰ χαδέψη μὲ τὸ διψασμένο βλέμμα του. Ὅσοι ἔξουν τὴν ποιότητα τῶν τελευταίων ἐκδόσεων φεύγουν ἀπογοητεμένοι ὕστερα ἀπ' τὸ διάβασμα τῶν τίτλων καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν συγγραφέων. Ὅσοι πάλι εἶνε πιό... ρομαντικοί, παρασύρονται ἀπὸ τὰ πρόσοντα, τὰ πλονεχτήματα καὶ τὶς... ὁμορφὲς πού παρουσιάζουν καὶ πέφτουν στὴν παγίδα πού εἶνε ἡ ἀγορά των. Ἡ ἀπογοήτευσις ἔρχεται σύντομα γιατὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ βιβλία αὐτὰ (τὰ.. κακὰ δηλαδή) εἶνε λιγοσέλιδα καὶ καλοστυπωμένα κτλ., κτλ. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶνε καὶ συνταγὴ γιὰ νὰ ποῦμε πὼς ὅλα τὰ βιβλία τοῦ τελευταίου καιροῦ δὲν ἀξίζουν. Ὑπάρχουν βιβλία καὶ παλαιῶν καὶ νέων πού σώζουν πραγματικὰ τὴν κατάσταση καὶ τὴ λογοτεχνία μας. Αὐτὰ εἶνε ὁάσεις πραγματικές, πού στὸ διψασμένο κοινὸ ποοσφέρονται σὰν σπάνιο εὕρημα. Ν' ἀναφέρωμε τοὺς τίτλους των καὶ τοὺς συγγραφεῖς των; Π-ριττεύει γιατὶ ὅλοι μας ξέρομε ποιοί εἶνε οἱ καλύτεροι συγγραφεῖς καὶ ποιητὲς πού ἐβγαλαν τὸν καιρὸ τοῦτο ἔργα τόσο ἀπ' τοὺς παληούς ὅσο κι' ἀπ' τοὺς νέους, κι' ἀκόμα κι' ἀπὸ τοὺς ποωτοφανέρωτους νεώτερους. Γιὰ τοὺς τελευταίους μάλιστα τοῦτους, ἡ κριτικὴ στήλη θὰ μιλήση πλατειὰ κι' ἀναλυτικὰ ἀπὸ τ' ἄλλο φύλλο, ὅπου τὸ περιοδικὸ θὰ δώση τὸ ποσγματικό του περιεχόμενο γιατὶ τὸ φύλλο τοῦτο προτιμήσαμε νὰνται γεμάτο ἀπὸ ἐπικαιρότητες καὶ ἄλλα θέματα γενικά — μὰ ποσνραμματικὰ τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν ἐπιδιώξεών μας..

*

ΕΓΙΝΕ λόγος σὲ κάποιο περιοδικὸ ἀπ' ἀφορμῆς τῆς ἀγγελίας μας. σχετικὰ μὲ τοὺς συνεργάτες πού ἀναφέραμε πὼς θὰ συνεναστοῦν στὸ περιοδικό μας. Καὶ τοὺς βρῆκε «πάλιους» γιὰ ἕνα περιοδικὸ πού ἀναγγέλθηκε ὡς δογονο τῶν Νέων. Ἡ ἀπάντησίς μας Ἴνα πὼς δὲν εἶνε κέρδος στοὺς νέους νὰ κρίνωνται ἀπ' τοὺς ἴδιους συνομιλήκους των («Γιάννης κενὰ καὶ Γιάννης πίνει») ἀλληλολιβανιζόμενοι μεταξὺ «ους γωρὶς λόγο κλπ. Νομίζομε πὼς ἐπιστρατέψαντες τοὺς παλιοὺς ἀπὸ τὸν ἀξιόλογα — ὀνόματα ἀπ' τὰ πιὸ γνωστὰ καὶ τὰ πιὸ ἀξιόλογα — γιὰ νὰ τοὺς κρίνουν μὲ τὸ κῦρος τῆς ὀπογοαφῆς τους καὶ τὰ τοὺς ἐπιβάλλουν, προσφέρομε ὑπηρεσίες πού μὲ τὸν καιρὸ θὰ μᾶς τὶς ἀναγνωρίσουν...

ΠΟΥΛΑΝ λάνι χύνεται ἄβικα καὶ πολὺ χαρτὶ καταναλώνεται ἀσκοπα γιὰ νὰ μᾶς ποῦν γιὰ τὸ ἔργο καὶ τὴν ἀξία «ξεπερασμένων» βιβλίων καὶ συγγραφέων, γιὰ τοὺς ὁποίους καὶ ἡ ἱστορία, μὰ καὶ ἡ κριτικὴ μίλησε κατ' ἐπανάληψη. Εἶνε πιὰ τόσο μεγάλη κι' ἐπιταχτικὴ ἡ ἀνάγκη νὰ βλέπωμε διαρκῶς σ' ἐφημερίδες, περιοδικὰ καὶ βιβλία καὶ ν' ἀκοῦμε καὶ σὲ διαλέξεις γιὰ παμπάλαιους πνευματικοὺς παράγοντες πού τὸ ἔργο τους δὲν ὑπῆρξε οὔτε «παράδειγμα» πρὸς μίμηση, μὰ οὔτε καὶ κάν ὑποφερτὸ γιὰ τὴν ἐποχή μας, ἐνῶ ἔχουμε ἀνάγκη πιότερο νὰ μᾶς τοποθετήσουν τοὺς συγχρόνους μας καὶ νὰ μᾶς δώσουν ἀναλύσεις γιὰ τὰ ἔργα τῶν νέων καὶ νεωτέρων; Δὲν τοὺς συγκινεῖ τέλος πάντων ἡ ἐποχή μας γιὰ νὰ τὴν ἱστορήσουν ἀφοῦ ὄχι μόνο ἀλοκληρωμένη εἶνε καὶ πλούσια σὲ ἔργα καὶ συγγραφεῖς μὰ καὶ ἡ πιὸ κοντινὴ στοὺς γράφοντας γιὰ νὰ τὴν ἀποδώσουν καὶ καλύτερα; Ὡς πρὸ ὀλίγου καιροῦ ἡ μανία μας ἦταν μὲ τοὺς ξένους· τώρα πού ὁ πόλεμος μᾶς τοὺς στέρησε, γινήκαμε... τυμβωρύχοι καὶ ξεθάφτουμε τοὺς παλιοὺς,—γιὰ νὰ μὴ μιλήσωμε γιὰ κείνους πού ἔχουν πραγματικὴ ἀξία;

*

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ φάνηκαν βίαιες καὶ ἄδικαιολόγητες ἐπιθέσεις νέων, ἐναντίον μερικῶν «κορυφαίων» ἀπὸ τοὺς παληοὺς. Δὲν ἐννοοῦμε βέβαια τὰ «κριτικὰ» ἄρθρα πού φλυδέγησε λογοτεχνικὸ περιοδικὸ ἐναντίον τῶν πιὸ ζωντανῶν νέων συγγραφέων τοῦ τόπου μας (τοῦ Βενέζη, τοῦ Θεοτοκᾶ, τοῦ Καραγάτση) Νομίζουμε πὼς ὁ τρόπος πού γράφτηκαν δὲν ἦταν ὁ πρέπων. Μπορεῖ νὰ ἔχουν δίκηο οἱ συγγραφεῖς τῶν καὶ γενικὰ ὅλοι ὅσοι τὰ συμμερίζονται. Γιὰ τοὺς παληούς, δὲν εἶνε ἀκόμα οὔτε ἡ ὥρα οὔτε ἡ κατάλληλη ἐποχή. Ὁ πόλεμος πού τελειώνει θὰ δώση τὸ λόγο σὲ μιὰν ἄλλη ἐποχὴ πού θἄρθη καὶ πού θἄναι ἡ πιὸ κατάλληλη γιὰ νὰ λογοδοτήσουν μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς γιὰ τὰ κακὰ πού ἐπεσώρευσανστὰ Γράμματα. μὲ τὸ νὰ μᾶς ἐπιβάλλουν στοὺς φίλους των μὲ τὸ κῦρος τοῦ δικοῦ των ὀνόματος ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὸν τρόπο πού ἐρνάστηκαν γιὰ τ' ὀνοματάκι τους μοναχὰ κι' ὄχι γιὰ τὴν Τέχνη.

*

ΤΩΡΑ ΠΟΥ πέρασε ἀρκετὸς καιρὸς ὕστερα ἀπὸ τὶς διαλέξεις πού ὠργάνωσε ὁ «Σύνδεσμος Λογοτεχνῶν» καὶ ἡ ἀπόσταση μᾶς δίνει τὸ δικαίωμα νὰ κοιτάξωμε τὸ τί ἐργασία ἦταν αὐτή, ρωτοῦμε: Οἱ Νέοι μας (πεζογράφοι καὶ ποιητὲς) πού θ' ἀντικαταστήσουν αὔριο τοὺς παληοὺς καὶ τοὺς νεώτερούς των, εἶνε αὐτοὶ γιὰ τοὺς ὁποίους μᾶς εἶπαν οἱ ὁμιλητές τους; Δηλαδὴ γιὰ ν' ἀναφέρωμε ἕνα γιὰ δεῖγμα, — ἡ Μπιάνκα Ρωμαίου, ὁ Δ. Τσιάμης, ὁ Κ. Καρυώτης, ἡ Λ. Αὐλωνίτου, ἡ Α. Πετράκη, ἡ Λαβέρδου, ἡ Σολωμοῦ, ὁ Κουρμούλης κλπ Φτοῦ, νὰ μὴν ἀβασκαθοῦμε μὰ τὴν ἀλήθεια! Καὶ τὸ λυπηρὸ γιὰ τὴν Τέχνη εἶνε πὼς θὰ χαίρωνται καὶ θὰ τρίβουν τὰ χέρια τους πού γλύτωσαν τὸν ἐξευτελισμὸ καὶ τὴ.. διαιώνιση οἱ.. γνωστότεροι ἀπ' αὐτοὺς πού ἀξίζει νὰ τοὺς ἀναφέρωμε, ἔτσι γιὰ τὴν ἱστορία νὰ ποῦμε: ἡ κ. Ζαναντρίς, ὁ Περσεὺς Ἀθηναῖος, ὁ Ἀντρέας Τσιριμπέας καὶ τόσοι ἄλλοι εὐέλπιδες νέοι πού ἀποτελοῦν τὴν πρωτοπορεία τῆς Τέχνης καὶ τοῦ Λόγου. Ἀλλὰ ξεχνᾶμε πὼς αὐτὰ συμβαίνουν στὴν Ἑλλάδα, τὸν τόπο πού γίνονται πιότεροι.. ἀμερικανισμοὶ ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ ὡς κι' ἀπὸ κάθε ἄλλη χώρα...

*

ΜΑΣ διασκεδάζουν οἱ ἀγγελίες πού βίνουν οἱ Ἴδιοι οἱ συγγραφεῖς καὶ ποιητές μας στὰ περιοδικὰ καὶ τὶς ἐφημερίδες, οἱ «σχετικὲς» μὲ τὴ δεύτερη καὶ τρίτη ἔκδοση τῶν «πολυτελῶν» τους βιβλίων. Ἢ κωμῳδία, καὶ τὶ ἀστειότητα νὰ τυπώνουν τοῦτα σὲ 200 σώματα, νὰ μᾶς τὰ μοιράζουν καὶ τὰ τελευταῖα ἀντίτυπα νὰ τοὺς περνοῦν μιὰ κορδέλλα («Β' Ἔκδοσις») καὶ νὰ τὰ πλασσάρουν στὸν τόπο ὡς ἐνδειχτικὸ πὼς τὸ κοινὸν ἀπὸ ἐκτίμηση στὶς δημιουργίες τους... ἐξάντλησε σὲ μικρὸ διάστημα τὰ νερουλιασμένα τους γραψίματα. Ἀΐ, κύριοι... σᾶς ξέρουμε καὶ σᾶς γνωρίζομε πολὺ καλά... Τὰ βιβλία σας γιὰ νὰ ξαναβγοῦν στὸν τόπο ὡς ἐνδειχτικὸ πὼς τὸ κοινὸν ἀπὸ ἐκτίμηση στὶς δημιουργίες τους... ἐξάντλησε σὲ μικρὸ διάστημα τὰ νερουλιασμένα τους γραψίματα. Ἀΐ, κύριοι... σᾶς ξέρουμε καὶ σᾶς γνωρίζομε πολὺ καλά... Τὰ βιβλία σας γιὰ νὰ ξαναβγοῦν στὸν τόπο μας ἐνδεχόμενο νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἀξία σας ἀπὸ τὸν ἀναγνωστικὸ κόσμο, ἀφοῦ ἔχουν ἀποδείξει ἀρκετὰ τὴν ἀξία τους, θὰ πρέπη νὰ ἀναθεωρήσουν τὴν ἀξία τους καὶ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ, ΗΘΟΠΟΙΟΙ, ΣΚΗΝΟΘΕΤΕΣ, • • ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΟΙ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΟΙ • •

ΤΕΣΣΕΡΑ ΑΡΘΡΑ ΤΟΥ Κ. Θ. ΣΥΝΑΔΙΝΟΥ

Α'.

Ο ΕΒΡΑΪΓΜΩϕ σ' ἕνα πολὺ ἐνδιαφέρον βιβλίο του, ποὺ τὸ λέει «Τὸ θέατρο στὴ ζωὴ» βάζει ἔτσι σὰν ϕάση τοῦ ξεκινήματός του γιὰ τὴν ὡραία του μελέτη, πὼς τὸ θέατρο ὑπάρχει μέσα στὴ ζωή. Παλὰ ἀλήθεια θὰ μοῦ πῆτε, μιὰ καὶ ξέρουμε ὅλοι πὼς τὸ θέατρο ἀναπήδησε μέσ' ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ σὰ μέσο ἐκδήλωσης τῶν ψυχικῶν ἀνησυχιῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ἀναταράξεων κι' ὁραματισμῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅμως οἱ ἀλήθειες εἶν' ἀνάγκη νὰ ξαναλέγονται κάθε τόσο, γιὰ νὰ μὴ ξεχνιοῦνται. Καὶ τὸν τελευταῖο αὐτὸ καιρὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς θεατρικοὺς συγγραϕεῖς, δικούς μους καὶ ξένους, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὶς θεατρικὲς δημιουργίες τους, ξεχάσανε τὴν ἀλήθεια αὐτή. Εἰμαστε ὑποχρεωμένοι πρὶν ἀκόμη μποῦμε στὴν ἔκθεση κι' ἀνάπτυξη τῶν λόγων ποὺ μᾶς ἀναγκάζουνε ν' ἀπαγγείλουμε μιὰ τόσο σοβαρὴ κατηγόρια ἐνάντια στοὺς περισσότερους θεατρικοὺς μας συγγραϕεῖς, νὰ θυμηθοῦμε τὸν ὁρισμὸ τοῦ δραματικοῦ ἔργου, ὅπως τὸν ἔδωσε ὁ Ἀριστοτέλης: «Μίμησις — εἶπε — πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας ἡδυσμένῳ λόγῳ». Μίμηση πράξης λοιπὸν θέλησε τὸ δραματικὸ ἔργο ὁ σοϕὸς τῆς ἀρχαιότητας. Κι' ὁ ὁρισμός του αὐτὸς δὲν εἶν' αὐθαίρετος, ἀλλ' ἐβγῆκε μέσ' ἀπὸ τὸ ἔργο τῶν ἀρχαίων τραγικῶν. Ὁ 'Αριστοτέλης ἐπομένως δὲν ἔκανε τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ πιστοποιήσει μιὰν ἀλήθεια ποὺ ἀποτελεῖ τὴ βάση τοῦ ἔργου τῶν τρῶν μεγάλων δραματικῶν ποιητῶν τῆς ἀρχαιότητας. Τί ἐννοεῖ ὅμως ὁ Ἀριστοτέλης ὅταν λέει «μίμησις πράξεως;» Τί ἄλλο παρ' ὅ,τι τὸ θέατρο, κι' ὅταν λέμε θέατρο ἐννοοῦμε τὸ θεατρικὸν ἔργο, πρέπει ν' ἀναπηδάει μέσ' ἀπὸ τὴν πρᾶξη, τὴ δράση δηλαδή, μ' ἄλλους λόγους τὴ ζωή. Μᾶς τὸ λέει ἄλλως τε ὁ ἴδιος στὴν «Ποιητικὴ» του. («Μίμηση τῆς πράξης—λέει—εἶνε ὁ μῦθος, καὶ μῦθο ἐννοῶ τὴ σύνθεση τῶν γεγονότων»).

Ἐφ' ὅσον οἱ συνθῆκες ποὺ κάτω ἀπ' αὐτὲς ζεῖ ἀπὸ καιρὸ ὁλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα δὲ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ παρακολουθήσουμε τὴν παγκόσμια θεατρικὴ κίνηση, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ πλαισιόσουμε τὴν σημερινή μας μελέτη μέσα στὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδας. Γιατὶ τὰ ξένα ἔργα ποὺ ἀνέβασαν Ἴσαμε σήμερα τὰ περισσότερα θέατρα τῆς Ἀθήνας δὲν εἶνε ἀντιπροσωπευτικὰ τῶν τάσεων, ἀνησυχιῶν καὶ κατευθύνσεων τοῦ ξένου θεάτρου. Ἐμεῖς, γιὰ νὰ ϕέρουμε ἕνα παράδειγμα, ἐγνωρίσαμε Ἴσαμε τώρα τὸ Οὐγγρικὸ θέατρο ἀπὸ μερικὰ θεατρικὰ ἔργα, ποὺ ὅλη τους ἡ ἀξία περιορίζεται σὲ μιὰ διαλογικὴ κομϕότητα καὶ σὲ μιὰν ἀρχιτεκτονικὴ ἀρτιότητα. Τίποτε περισσότερο. Κι' ὅμως ἡ Οὐγγαρία ἔχει ἀξιόλογους συγγραϕεῖς, ποὺ τὰ ἔργα τους ἀγκαλιάζουν γενικώτερα ζητήματα καὶ ἡ ποίηση ξεχειλίζει ἀπ' αὐτά. Ὕστερα τὰ γαλλικὰ ἔργα,ποὺ ἀποτελέσανε τὸ ρεπερτόριο ὡρισμένων θεάτρων τὸν τελευταῖο καιρό, μυρίζουν ἀπὸ κάμϕορα, γιατὶ ἀνασυρθήκανε ἀπὸ διάϕορα μπαούλα παλαιῶν θιάσων καὶ παλαιῶν ἐποχῶν. Ἔτσι κατ' ἀνάγκη στὴ σημερινή μας μελέτη θ' ἀσχοληθοῦμε μονάχα μὲ τὴ τελευταία ἐγκώρια θεατρικὴ μας παραγωγή, ἐξετάζοντας ἂν καὶ κατὰ πόσον αὐτὴ ἀνταπηρκρίνεται πρὸς τὶς ἀξιώσεις τῆς θεατρικῆς τέχνης καὶ σὲ ποιὰ βάλλει στὴν καθόλου πρόοδο τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου.

Οἱ περισσότεροι συγγραϕεῖς, ποὺ ἔργα τους παρασταθήκανε τὸν τελευταῖο αὐτὸ καιρό, ἔχοντας ἐπίγνωση τῆς κατώτερης ποιότητας τοῦ περιεχομένου τῶνθεατρικῶντους δημιουργιῶν,προβάλλουν τὴν στερεότυπη δικαιολογία πὼς τάχα οἱ συνθῆκες, ποὺ κάτω ἀπ' αὐτὲς ζοῦμε δὲν ἐπιτρέπουν σ' αὐτοὺς ν' ἀσχοληθοῦν μὲ σοβαρὰ ζητήματα, κι' ὅτι πρέπει νὰ τροϕοδοτοῦμε καὶ πνευματικὰ τὸ κοινὸ μὲ δραματικὰ ἢ κωμικὰ πληγούρια. Ὅμως τὸ κοινὸ θὰ μποροῦσε ν' ἀντείπει: Τὶς ξέρουμε τὶς σημερινὲς συνθῆκες μιὰ καὶ τὶς ζοῦμε. Ξέρουμε ἀκόμη πὼς μέσα στὴν καινούργια κοσμογονία ποὺ συντελεῖται τὰ τρία-τέσσερα τελευταῖα χρόνια, δὲ μποροῦμε ν' ἀξιώσουμε ἀπὸ κανένα, κατὰ περισσότερο λόγο ἀπὸ τοὺς θεατρικοὺς συγγραϕεῖς, νὰ καταπιαστοῦν μὲ τὴν ἐξέταση κι' ἐπίλυση διαϕόρων κοινωνικῶν προβλημάτων. Ὅμως ἀνάμεσα στὰ προχειρόλογα κατὰ τὸ πλεῖστον θεατρικὰ κατασκευάσματα ποὺ σερβίρονται ἀπὸ τὶς σκηνὲς τῶν περισσότερων θεατρικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ στὰ ἔργα ποὺ μ' αὐτὰ δὲ μποροῦν νὰ καταπιαστοῦν οἱ συγγραϕεῖς, ὑπάρχει κι' ὁ δρόμος τῆς γκαμλιᾶς. Ὁ ἴσιος. Καὶ ποιὸς εἶνε ὁ ἴσιος δρόμος, μᾶς τὸν δεῖξανε εὐτυχῶς μερικοὶ Ἕλληνες συγγραϕεῖς μὲ τὰ ἔργα ποὺ παρουσιάσανε τὸν τελευταῖο αὐτὸ καιρό.

Ὁ πολὺς Ζεμιὲ σὲ μιὰν ἀξιομελέτητη συνομιλία του ποὺ εἶχε μὲ τὸν συντοπίτη του συγγραϕέα Σιμὼν Ρατὲλ εἶπε μερικὲς ἀτράντακτες ἀλήθειες, ποὺ σ' αὐτὲς θἄπρεπε νὰ προσέξουν πολὺ οἱ θεατρικοί μας συγγραϕεῖς. Τὸ θέατρο ὁ Ζεμιὲ τὸ ἀντελήϕτηκε σὰν ἕνα μεγάλο πλάσται τύπων καὶ πρόσθεσε πὼς κάθε δημιουργικὴ δύναμη ἔρχεται ἀπὸ τὸ λαό. Ὁ Γάλλος σκηνοθέτης δὲν λέει τίποτε, θέβαια, περισσότερο ἀπ' ὅ,τι εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης λέγοντας πὼς τὸ δραματικὸν ἔργο πρέπει νὰ εἶνε «μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας ἡδυσμένῳ λόγῳ». Ποιὸς εἶνε ὁ ἡδυσμένος λόγος; Ἡ προσωπικότητα τοῦ συγγραϕέα. Ἡ ποιητικὴ του διάθεση. Ἡ πνευματικὴ του ἀνωτερότητα. Εἶν' ἀλήθεια πὼς ὁ ἴδιος ὁ Ἀριστοτέλης στὴν «Ποιητικὴ» του μᾶς ἐξηγεῖ πὼς «Λέγοντας «ἡδυσμένῳ λόγῳ» δηλαδὴ καλλωπισμένο λόγο, ἐννοεῖ ὁ λόγος νἄχει ρυθμό, μελωδία καὶ τραγοῦδι». Ἀλλὰ μιὰ καὶ τὸ νεώτερο θεατρικὸ ἔργο ἀπογυμνώθηκε ἀπὸ τὴ μελωδία καὶ τὸ τραγοῦδι, πρέπει τὰ συστατικὰ αὐτὰ ποὺ λείψανε ν' ἀντικατασταθοῦνε μὲ ἄλλα στοιχεῖα ποὺ καὶ τότε ἀποτελοῦσανε τὴ βάση τοῦ δραματικοῦ ἔργου! καὶ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶνε ἡ ἐπένδυση τοῦ λόγου μὲ ποίηση. Ὅμως ἡ δημιουργικὴ πηγή, ποὺ ἀπ' αὐτὴ θὰ ἐμπνευστοῦνε οἱ συγγραϕεῖς τὰ ἔργα τους πρέπει νὰ εἶνε ὁ λαός. Καὶ ρωτάει ὁ λαός: Ποιὸς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες συγγραϕεῖς τὸν ἀντελήϕτηκε σὰν δημιουργικὴ δύναμη καὶ ποιὸς ἀπ' αὐτοὺς ἐϕιλοξόξησε νὰ μιμηθῆ ἐπάνω στὴ σκηνὴ πράξεις δικές του ἐπενδύοντας αὐτὲς μὲ «ἡδυσμένον λόγον;» Ποιὸς μ' ἄλλους λόγους ἀπ' αὐτοὺς θέλησε νὰ μεταϕάλη τὴ σκηνὴ τοῦ θεάτρου σ' ἕνα μεγάλο κρυσταλλένιο ἀκροθρέϕτη ϕενετσιάνικο, κρυνιζαρισμένο μ' ὀλόχρυση κορνίζα — ὁ ἡδυσμένος λόγος— ποὺ μέσα σ' αὐτὸν νὰ μπορέση τὸ κοινὸ νὰ ἰδῆ τὸν ἑαυτό του, νὰ διακρίνη τὰ ἐλαττώματά του, ν' ἀντιληϕθῆ τὶς κατωτερότητές του, νὰ θυγάλη συμπεράσματα, ν' ἀπαντήση σ' ἐρωτήματα καὶ νὰ μορϕώση γνώμες καὶ ἰδέες; Ὁ αὐτὸς Ζεμιὲ βρίσκει πὼς τὸ σύγχρονο θέατρο εἶνε ἀνίκανο νὰ δημιουργήση μεγάλους τύπους λαϊκούς. «Δὲν ἔχουμε πιὰ κωμῳδία χαρακτήρων», εἶπε στὸν συνομιλητή του. Οἱ σύγχρονοι συγγραϕεῖς — πρόσθεσε — κάνουν ἔργα πρὸς χάριν τῶν κριτικῶν, τῶν ἐϕημερίδογράϕων καὶ τῶν ϕωτεῖγ τῶν ἐξῆντα ϕράγκων—τόσο εἶχε τὸ εἰσιτήριο τότε. Ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Ζεμιὲ ξεστόμισε τοὺς ἀϕορισμούς του αὐτοὺς γιὰ τοὺς συγγραϕεῖς Ἴσαμε σήμερα, τὸ δυστύχημα εἶνε πὼς τὸ χαντάκι ποὺ χωρίζει τοὺς συγγραϕεῖς ἀπὸ τὸ λαό, γιὰ τὴν Ἑλλάδα τοὐλάχιστον, ἀνοίγοντας ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα περισσότερο, κατάντη σε νὰ γίνη ἕνα μεγάλο ποτάμι, ποὺ νὰ στέκη ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἐπικοινωνία λαοῦ καὶ συγγραϕέα. Ἔτσι τὰ περισσότερα ἔργα ποὺ γραϕήκανε τὸν τελευταῖο αὐτὸ καιρὸ δὲν εἶνε «μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας ἡδυσμένῳ λόγῳ», ἀλλ'ἐγκεϕαλικὰ κατασκευάσμα τα χωρὶς καμμιὰν ἀλήθεια, παλμὸ καὶ συγκίνηση, μὲ μόνο ἐπιϕανειακὸ προσὼν τὸν κομψὸ διάλογο, ποὺ μπροστὰ σ' αὐτὸν στέκουν ἔκληκτοι καὶ γεμάτοι θαυμασμὸ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κριτικοὺς μας Ξέρετε πῶς μοιάζει αὐτό; Σὰ νὰ στεκόμαστε ἔκθαμβοι μπροστὰ σὲ μιὰν ἀνόϕτη δεσποινίδα γιὰ τὶς ἀνοησίες ποὺ λέει, γιατὶ ἔχει τὸ χάρισμα νὰ εἶνε κομψή. Ὁ διάλογος δὲν εἶνε ἡ οὐσία τοῦ ἔργου. Εἶνε—πρέπει νὰ εἶνε—τὸ μέσο τῆς ἐπικοινωνίας τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔργου μὲ τὸ κοινό. Ὅμως ὅταν περιεχόμενο δὲν ὑπάρχει τί νὰ τὸν κάνουμε τὸν διάλογο ὅσο κομψὰ κι' ἂν εἶνε αὐτὸς γραμμένος;

Ὑπάρχουν συγγραϕεῖς, ποὺ γιὰ νὰ δικαιολογήσουν τὴν κακὴ ποιότητα τῶν ἐγκεϕαλικῶν κατασκευασμάτων τους, προβάλλουν τὸ χιλιοειπωμένο «καὶ χιλιογκρεμιομένο ἐπιχείρημα, πὼς τάχα ὁ λαὸς εἶν' ἀνίκανος νὰ καταλάβη τὰ ἀριστουργήματα. Ὁ Ζεμιὲ ἀπαντόντας στὸ ἀνόητο αὐτὸ ἐπιχείρημα, λέει: «Τὸ ὀνειρό μου εἶνε νὰ παίξω τὸν «Ἀμλέτο» μπροστὰ στοὺς ἀμαξάδες». Ἀλλὰ γιατὶ νὰ καταϕεύγουμε στὴ μαρτυρία ξένων εἰδικῶν, ὅταν ἔχουμε μπροστὰ στὰ μάτια μας τὴν ἀπόδειξη. Ποιὸ δραματικὸ ἀριστούργημα παλαιὸ ἢ νέο ἀντιμετωπίστηκε μὲ ἀδιαϕορία ἀπὸ μέρος τοῦ λαοῦ ἐδῶ στὴν Ἀθήνα; Ἀντίθετα εἴδαμε πὼς σὲ κάθε παράσταση κλασσικοῦ ἀκόμη ἔργου, ὄχι μόνο πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἀλλὰ καὶ στὴ σημερινὴν ἐποχὴ ποὺ ἄρχισε νὰ δημιουργεῖται ἕνα καινούργιο θεατρικὸ κοινό, τὸ ἐνδιαϕέρον τοῦ καινοῦ νὰ ἐκδηλώνεται γι' αὐτὸ κατὰ τρόπο συγκινητικό.

Ἀπ' τὶς στατιστικὲς ποὺ κρατάει ἡ Ἑταιρία τῶν Ἑλλήνων Θεατρικῶν Συγγραϕέων ἀποδεικνύεται κάτι τὸ πολὺ ἐκπληκτικὸ καὶ παρήγορο. Πὼς τὶς μεγαλύτερες εἰσπράξεις τὶς πραγματοποιοῦν τὰ ἄξια λόγου θεατρικὰ ἔργα, ὅταν ἡ ἀπόδοση τοῦ ἔργου ἀνταποκρίνεται κατὰ τρόπο ἱκανοποιητικὸ πρὸς τὴν ἀξία τοῦ ἔργου Διαϕορετικὰ τὸ ἔργο θἄθεται κάτω ἀπ' τὴν ἀδιαϕορία τοῦ κοινοῦ. Καὶ τότε ζεπετιοῦνται οἱ θεατρικοὶ ἐπιχειρηματίες λέγοντας ! Τὰ εἴδατε; Τοὺς βάλαμε νὰ ποῦμε («Ἀμλέτο») κι' ὅμως τὸ κοινὸ δείχτηκε ἀδιάϕορο. Καὶ προσθέτουν: Τί θέλετε, λοιπόν, νὰ κάνουμε καὶ μεῖς; Πέρνουμε τὸ πρῶτο ἀνούσιο θεατρικὸ κατασκεύασμα ἢ ἀνασύρουμε ἀπ' τὰ μπαούλα μας διάϕορες ξένες ἀνάξιες λόγου παλπατσαρίες καὶ τὶς σερδίρουμε στὸ κοινὸ μὲ ϕανταχτερὲς σκηνογραϕίες μὲ τὴν πεποίθηση πὼς τὸ ταμεῖο τοῦ θεάτρου μας δὲ θὰ προϕταίνει νὰ πουλάη εἰσιτήρια. Ἀδιάϕορα ἂν ὁ Ἀριστοτέλης μᾶς διδάσκει πὼς «ἡ σκηνικὴ διακόσμηση μᾶς διασκεδάζει, ὅμως εἶνε στοιχεῖο ἐντελῶς ἐμπειρικὸ καὶ δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση χωρὶς τὴν ποιητικὴ Τέχνη, γιατὶ τὸ δραματικὸ ἔργο ἔχει τὴν ἀξία του καὶ χωρὶς παράσταση καὶ ὑποκριτὲς καὶ πὼς ἡ ἐργασία ἡ σχετικὴ μὲ τὸ θεαματικὸ μέρος ἀνήκει πιὸ πολὺ στὴν Τέχνη τοῦ σκευοποιοῦ παρὰ τοῦ ποιητῆ». Σὲ μᾶς ἀντιστραϕήκανε τὰ πράματα. Οἱ σκευοποιοὶ (οἱ σκηνογράϕοι), πήρανε τὴ θέση τοῦ ποιητῆ καὶ οἱ ποιητὲς ἐξαϕανιστήκανε.

Ὅμως ὁ θεατρικὸς ἐπιχειρηματίας, γιὰ νὰ ποῦμε καὶ τοῦστραβοῦ τὸ δίκηο, σκέπτεται κ' ἐνεργεῖ σὰ θεατρικὸς ἐπιχειρηματίας. Ὁ Γκαῖτε στὸν «Φάουστ» του μᾶς τὸν χαρακτηρίζει ἐπιγραμματικώτατα:

Γιατὶ ἀγαπᾶ τὸ πλῆθος νὰ ϑωρῶ
στὴν παράγκα μας μέσα νὰ χωμίζει
σὲ στριμωγμὸ στὴν πόρτα μας σωρὸ
ἀπανωτά, σὰν κύμα ὅταν βουίζει,
πρὸς τὶς τέσσερες ὧρες πρὶν βραδιάσει
στὸ ταμεῖο μὲ σπρωξιὲς σὰν πολεμᾶ,
σὰν σὲ λιμὸ στὴν πόρτα τοῦ ψωμᾶ
σκοτώνεται μπιλλιέτο ν' ἀγοράσει.

Ὅμως ὁ συγγραϕέας δὲν πρέπει νὰ σκέπτεται σὰ θεατρικὸς ἐπιχειρηματίας, ἀλλὰ σὰν πνευματικὸς ἄνθρωπος, ποὺ εἶνε ταγμένος νὰ χαρίση τὴ χαρὰ καὶ τὴ συγκίνηση, ὑπηρετόντας τὸ ὡραῖο καὶ πολλαπλασιάζοντας τὸ ὡραῖο. Ὁ συγγραϕέας ποὺ ἁπλὰ θὰ σκεϕθῆ πὼς μπορεῖ νὰ κατέϕη Ἴσαμε τὸ κοινὸ κολακεύοντας τὶς ἀδυναμίες του καὶ γαργαλίζοντας τὰ πρωτόγονα γοῦστα του, προδίνει τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του κι' ἀκόμα καὶ τὴν ἰδέα τοῦ θεάτρου. Στὸ κοινὸ ὀϕείλει ὁ συγγραϕέας νὰ δίνει τὸ χέρι του. Μᾶς τὸ λέει ὁ Γκαῖτε αὐτό. Ὅμως ὄχι γιὰ νὰ γίνη κι' αὐτὸς ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς τίποτε, ἀλλὰ γιὰ νὰ τραβήξη καὶ ν' ἀνεβάση τὸ κοινὸ ἐκεῖ ποὺ στέκεται αὐτός.

Περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ϕορὰ ἡ ἀποστολὴ τοῦ θεατρικοῦ συγγραϕέα σήμερα εἶνε μεγάλη καὶ ἱερή. Γιατὶ τὸ θέατρο εἶνε τὸ μόνο μέσο γιὰ τὴ διαπαιδαγώγηση καὶ τὴν ψυχαγωγία τοῦ κοινοῦ ποὺ ἀπόμεινε. Κι' ἀκόμα γιατὶ ἔρχεται σ' ἄμεση ἐπικοινωνία μὲ τὸ λαό. Βιβλία, μελέτες καὶ περιοδικὰ δὲν εἶνε εὐκολο πράμα νὰ βγαίνουν σήμερα. Ἔτσι ἡ ὅλη σχεδὸν πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ καλλιέργεια τοῦ κοινοῦ τὴ στιγμὴ αὐτὴ εἶνε ἐμπιστευμένη στὰ χέρια τῶν θεατρικῶν συγγραϕέων. Ὅμως ὅταν οἱ θεατρικοὶ συγγραϕεῖς ὑποτιμόντας τὴν ἀποστολή τους καὶ ξεχνόντας τὶς ὑποχρεώσεις ποὺ ἔχουν ὄχι μονάχα ἀπέναντι στὸ κοινό, ἀλλὰ καὶ τὴν ἱστορία, προσϕέρουν στὸ κοινὸ ἐγκεϕαλικὲς ἐκτρώσεις, ἀνούσια καὶ πρόχειρα κατασκευάσματα, ἐγκληματοῦν ἀπέναντι αὐτοῦ, γιατὶ τὸ καταδικάζουν νὰ μένη πνευματικὰ ἐκεῖ ποὺ βρίσκεται καὶ τὸ διδάσκουν πὼς ἡ ἔννοια τοῦ Ὡραίου κρύβεται σὲ λόγια κενά, ὀπως εἶνε ὁ κοινότοπος κομψὸς διάλογος, κι' ὄχι μέσα στὴν Ἀλήθεια. Τὰ περισότερα ἔργα ποὺ παιχτήκανε τὰ πολεμικὰ αὐτὰ χρόνια δὲν εἶνε ἀληθινά. Εἶνε ψεύτικα. Καὶ δὲν ὑπάρκει τίποτε πιὸ ϕοβερὸ κι' ἀνήθικο ἀπὸ τὸ νὰ μαθαίνουμε τὸ κοινὸ πὼς τὸ Ὡραῖο πρέπει νὰ τὸ ἀναζητάει μέσα στὴν ψευτιὰ κι' ὄχι στὴν ἀλήθεια. Καὶ ἡ πράξη τους γίνεται ἀκόμη πιὸ ἐγκληματικὴ ὅταν σκεϕτοῦμεπὼς οἱσυγγραϕεῖς αὐτοὶ συκοϕαντοῦν τὴν ἔννοια τοῦ θεάτρου σ' ἕνα κοινό, ποὺ δὲν ἔχει τὶς ἱκανότητες καὶ δυνατότητες νὰ σχηματίσει δική του γνώμη, γιατὶ βρίσκεται στὸ πρωτοξεκίνημά του, καὶ στὸ πρωτοξύπνημά του. Ὅ,τι τοῦ ποῦν, λοιπόν, αὐτὸ καὶ πιστεύει. Κι' ἀκόμα μένει καὶ ἱκανοποιημένο γιατὶ δὲν εἶνε ὑποχρεωμένο νὰ βάζη σὲ κίνηση τὰ ἐγκεϕαλικά του κύτταρα.Ρουϕαιεῖται ἀπὸ τὸ λουλὰ τοῦ κωμῳογραμμένου διαλόγου ὀλίγες ρουϕηζιές, ἀποχαυνώνεται, γελάει, γιὰ μιὰ στιγμὴ νομίζει πὼς βρίσκεται στοὺς Παράδεισους καὶ στὰ Παλάτια ποὺ δημιουργεῖ ἡ ϕαντασία τῶν χασισόπληκτων, κι' ὅταν συνέρχεται προσπαθεῖ νὰ θυμηθῆ τί ἦταν ἐκεῖνο ποὺ τὸν ἔκανε νὰ δοκιμάση ϕευγαλέες ἐξωτερικὲς ἱκανοποιήσεις, καὶ δὲ μπορεῖ νὰ συλλάβη τίποτε στὸ μυαλό του γιατὶ αὐτὸ ποὺ εἶδε κι'ἄκουσε ἦταν ἕνα μεγάλο Τίποτε.

*

Θὰ ἦταν, θέβαια, ἀπελπιστικὸ ἂν μέσα στὴν πνευματικὴ ἡ καλὺτερα στὴ θεατρικὴ Σαχάρα ποὺ ζοῦμε δὲν ἀναπηδούσανε ἐδῶ κ' ἐκεῖ καὶ μερικὲς δροσολουσμένες κι' ἀλόχαϕες ὀάσεις. Καὶ οἱ ὀάσεις αὐτές, ποὺ μᾶς κάνουν νὰ παρηγοριόμαστε πὼς οἱ ϕλογερὲς πνοὲς τοῦ Σιμὼν μὲ τὶς ἀμοθυέλλές του δὲν σκοτώσανε κάθε ζωή, οὔτε καὶ ϕρὰ ξανε πάντα τὸ δρόμο, ποὺ ὁδηγάει στὸ Ὡραῖο καὶ τὴν Ἀλήθεια, εἶνε τὰ ἔργα μερικῶν νεόβγαλτων θεατρικῶν συγγραϕέων. Ἡ κριτικὴ δὲν ἀρῆκε κεραυνό, ποὺ νὰ μὴν ἐξαπολύση ἐνάντια στὸ ἔργο τοῦ κ. Κατηϕόρη «Ἀπόψε θὰ γελάσουμε». Κι' ὅμως τὸ «Ἀπόψε θὰ γελάσουμε» ἦταν ἕνα ἔργο. Εἶχε τὰ ἐλαττώματά του, θέβαια, καὶ τὶς ἐλλείψεις του. Μὰ ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ θαραίνη στὴν κρίση μας γιὰ νὰ ἐκτιμήσουμε τὴν ἀξία ἑνὸς θεατρικοῦ ἔργου πρέπει νὰ εἶνε ἡ πρόθεση τοῦ συγγραϕέα. Γιατὶ μέσα στὴν πρόθεσή του θὰ διακρίνουμε ἂν ὑπάρχη συγγραϕέας καὶ ποιὲς εἶνε οἱ ἀνησυχίες του, καὶ οἱ συγκινήσεις του ποὺ τὸν ὠθήσανε νὰ γράψη τὸ ἔργο. Ἐξετάζοντας ἀπὸ τὴ σκοπιὰ αὐτὴ τὸ ἔργο τοῦ κ. Κατηϕόρη, διακρίνουμε πὼς ἀγνὴ ἀλλὰ καὶ ἠρωϊκὴ μαζὶ πρόθεση τοῦ συγγραϕέα νὰ σατυρίση ὡρισμένες ἀδυναμίες κι' ὀπισθοδρομικότητες τῆς κοινωνίας, ποὺ μὲ τὸν χρόνο καὶ τὴν ἀνοχὴ μας καθιερωθήκανε σὰν δογματικὲς ἀξίες. Νὰ ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἀληθινοῦ συγγραϕέα. Νὰ κάνη νὰ παρελαύνουν ἀπάνω ἀπ' τὴ σκηνὴ ὄχι σκιὲς ἀνθρώπινες, ποὺ κυοϕορηθήκανε καὶ ζοῦνε μέσα στὴν ϕαντασία του, ἀλλὰ ζωνταναὶ ἀνθρωποι ποὺ ζοῦν ἀνάμεσά μας καὶ ποὺ τὴ ζωή τους τὴν κατευθύνουν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀρρωστημένες ἀντιλήψεις καὶ προσοδοϕόρες στενοκεϕαλιές. Τὸ ἴδιο θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῆ καὶ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ πρωτοθγαλτου συγγραϕέα κ. Σεβαστίκογλου «Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης» ποὺ ἀνέβασε τὸ «Θέατρο Τέχνης». Βέβαια τὸ ἔργο αὐτὸ ἔχει πολλὲς ἀτέλειες. Ἀκόμη ϕανερώνει πὼς μερικὰ πράματα δὲν ξεκαθαριστήκανε στὸ μυαλὸ τοῦ συγγραϕέα, καὶ πὼς ὡρισμένοι κανόνες τῆς θεατρικῆς τέχνης τοῦ εἶνε ἀκόμη ἄγνωστοι. Ἐξετάζοντας ὅμως τὴν πρόθεση τοῦ συγγραϕέα βρίσκουμε πὼς μὲ τὸ ἔργο του αὐτὸ δὲ θέλησε νὰ θηρεύση εὐκολα χειροκροτήματα, οὔτε νὰ καταπλήξη τὸ κοινὸ μὲ τὶς πολλύχρωμεςἀνταύγειες μιᾶς ἀσπουνόϕουσκας, ἀλλὰ νὰ παρουσιάση μπροστὰ στὸ κοινὸ ὡρισμένες σκιὲς τῆς ζωῆς του λέγοντας σ' αὐτό: Αὐτὸς εἶσαι ἄνθρωπε, Καθρεϕτίσου καὶ αὐτολυτρώσου. Κωμῳδίες ἠθῶν καὶ οἱ δυό, ποὺ ἂν δὲν θίγουν τὰ ὁριά της τελειότητας, ὅμως κρύβουν τὸ σπέρμα τοῦ Καλοῦ μέσα τους. Κι' ἀν ἀκόμη παραδεχτοῦμε πὼς τὸ δεύτερο ἀπ' αὐτά, τὸ «Κωσταντίνου καὶ Ἑλένης», μὲ τὸ νὰ εἶνε γεμᾶτο ἀπὸ ἀμετροέπειες, συγχύσεις καὶ τεχνικὰ σϕάλματα δὲν πρόκειται νὰ ἐπιζήση οὔτε μιὰν ἡμέρα περισσότερο ἀπὸ τὴ βραδυὰ ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὴ σκηνή, πρέπει νὰ σϕιξουμε μὲ συγκίνηση τὸ χέρι τοῦ συγγραϕέα θυμούμενοι πὼς εἶνε προτιμώτερο νὰ πέση κανεὶς νεκρὸς ὕστερα ἀπὸ μιὰ μεγάλη μάχη, παρὰ νὰ σωριάζεται κάθε τόσο μικροτραυματίας ὕστερα ἀπὸ ἀνάξιες λόγου ἀψιμαχίες.

Κωμῳδία χαρακτήρων ὁ «Ζηλιάρης»τοῦ κ. Ἄγγελου Τερζάκη, ποὺ ἴσαμε τώρα ἔδειξε πολλὲς ϕορὲς ἀξιόλογα δείγμα τα τῆς ρωμαλέας δραματικῆς του τέχνης μὲ διάϕορα ἄλλα ἔργα του, διαπιστώνει γιὰ μιὰ ϕορὰ ἀκόμη τὴν ἀξία τοῦ συγγραϕέα, τὴν πίστη του στὴ δουλειά του, τὴν πλήρη κατανόηση τῆς ἀποστολῆς τοῦ θεάτρου καὶ τὸν ἀπόλυτον αὐτοσεβασμό. Ἕνα ὑπῆρξε τὸ σϕάλμα—κατὰ τὴν ταπεινή μου γνώμη—τοῦ ἐκλεκτοῦ κι' ἀγαπητοῦ μου ϕίλου. Ὅτι δὲν ἀρκέστηκε στὸ νὰ ζητήση νὰ ὁλοκληρώση τὸν τύπο τοῦ ζηλιάρη πλαισιόνοντας τὴ δράση αὐτοῦ μέσα στὰ ὅρια τῆς δραματικῆς τέχνης, ὅπως αὐτὴ ἐξελείχτηκε κ' ἐμορϕοποιήθηκε μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἐϕιλοξόξησε ν' ἀναβιώση τὸν παλιὸ τύπο τῆς κωμῳδίας. Ναὶ ἀλλ' ἡ «κομέντια ντέλ ἄρτε», ποὺ εἶνε ἡ πρωτόγονη μορϕὴ τῆς κωμῳδίας, δὲ μπορεῖ ν' ἀναβιώση μὲ προσπάθειες γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο πὼς πέθανε σὰ μορϕή. Κι' ἂν ἀκόμα παραδεχτοῦμε πὼς ἡ μορϕὴ τῆς κωμῳδίας τοῦ εἴδους αὐτοῦ βαραίνει πιὸ πολὺ στὴν ἐκτίμηση τοῦ συγγραϕέα ἀπὸ τὴ μορϕὴ ποὺ ἔδωκε στὶς κωμῳδίες του ὁ Σαῖξπηρ καὶ τὴ μορϕὴ ποὺ ὕστερα ἀπ' αὐτὸν δώσανε οἱ νεώτεροι συγγραϕεῖς, ἡ προσπάθειά του αὐτὴ εἶνε ἐκ τῶν προτέρων καταδικασμένη σ' ἀποτυχία, γιατὶ πετυχαίνει ὄχι ἐκεῖνο ποὺ θέλουμε ἀλλὰ μόνο ἐκεῖνο ποὺ αἰστανόμαστε καὶ τὸ ζοῦμε Προγραμματικὸ γράψιμο ἑνὸς θεατρικοῦ ἔργου εἶνε κόπος χαμένος. Ἐργασία ἀπάνου σ' ἀχνάρια καὶ ὡρισμένα πλάνο μπορεῖ κάλλιστα νὰ ϕέρη ἱκανοποιητικὸ ἀποτέλεσμα γιὰ τὸ κόψιμο καὶ τὸ ράψιμο τῆς ϕούστας μιᾶς νοικοκυρᾶς ἢ γιὰ τὸ κτίσιμο μιᾶς πολυκατοικίας ἀπὸ ἕναν ἀρχιτέκτονα. Ἀλλὰ τὸ θεατρικὸ ἔργο δὲν εἶνε οὔτε ϕούστα οὔτε πολυκατοικία. Εἶνε πνευματικὴ δημιουργία. Εἶ

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑΣ

ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ Κ. ΜΙΧ ΤΟΜΠΡΟΥ

Ποία ἡ σημερινὴ θέση τῶν Εἰκαστικῶν Τεχνῶν στὴν Ἑλλάδα.—Τὸ Κράτος καὶ οἱ καλλιτέχνες μας — Τὸ μέλλον.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ θέση τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν στὴν Ἑλλάδα ἔχει καλὰ θεμέλια ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ ὄψεις ποὺ ἡ διάρκειά τους εἶνε ἐφήμερη ὅπως οἱ μόδες. Δηλαδὴ ὅτι γίνεται σὲ κάθε περίοδο καὶ στὰ ἄλλα κράτη, γίνεται καὶ σὲ μᾶς. Οἱ προτιμήσεις δὲν συγκλίνουν ποτὲ μιᾶς κοινωνίας, οὔτε γιὰ τὴν ποιότητα τοῦ καλὰ λιτεχνήματος, μὰ οὔτε καὶ γιὰ τὴν αἰσθητική του συγκρότηση. Ζήτημα πολύτροπο εἶνε τὸ καλό, τὸ ὡραῖο, τὸ δημιουργικὸ καὶ τὸ πρωτοπορειακὸ ἀκόμα, σὲ τάσεις καὶ πιὸ πολὺ σὲ αἰσθητικὲς ἰδιομορφίες. Ζήτημα εὐρύ, ἁπλὸ καὶ κάποτε δυσνόητο γιὰ τοὺς ἀκατάρτιστους εἶνε καὶ τὸ μορφολογικό, γιὰ τὰ ἔργα τῆς τέχνης. Ἡ μορφή, ἡ γεωμετρική της ἀξία, τὸ σχέδιό της, ὁ ὄγκος της ὡς μιὰ συνθετικὴ πλήρωση τοῦ δυναμικοῦ της χαρακτῆρα, τὰ πλαστικὰ της προτερήματα, οἱ χρωματικές της ἀντιθέσεις στὶς ἑναρμονήσεις τοῦ φωτοσκιάσματος: τέλος ἡ εὐγένεια, ἡ λεπτότητα καὶ ἡ εὐαισθησία τῶν συγκερασμῶν ὅλων τῶν ἐκλεκτικῶν τοῦ ὡραίου καὶ ἁπλοῦ ἔργου αὐτῶν τῶν ἰδιοτήτων, εἶνε θέμα ὀργανωμένης κοινωνικῆς ἀνατροφῆς μαζὶ καὶ παράδοσης.

"Οταν ἔχετε λοιπὸν ὑπ' ὄψει σας ὅλα τὰ κεφαλαιώδη αὐτὰ αἰσθητικὰ καὶ τεχνικὰ αὐστηρὰ γνωρίσματα, τόσο γιὰ τὴν αὐθεντικὴ ἀξία τῶν καλλιτεχνημάτων, ὅσο καὶ γιὰ τὴν αὐθεντικὴ μόρφωση τῶν ἀτόμων, τότε ἡ ἀποστολὴ τῆς τέχνης μπορεῖ νὰ εἶνε ἀνάλογη, μὲ τὸ βαθμὸ τῆς κατάρτισης τῶν καλλιτεχνικῶν μας ἀξιῶν, μὰ καὶ τὴν ἀντοχὴ τῆς καλλιτεχνικῆς ἀνατροφῆς τῶν διανοουμένων μας καὶ τῶν μαζῶν τῆς ἀπαιτητικῆς κοινωνίας μας. Ἀλλὰ κάθε ἀποστολὴ ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὴ διάθεση τῶν κρατικῶν προγραμμάτων σὲ ἔργα τέχνης μὲ κοινωφελὴ σκοπιμότητα.

Δὲν εἶνε θηλαδὴ ἀρκετὸ νὰ περιμένωμε μόνο ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη νὰ δημιουργῆ ἀπὸ τὴ δική του προθυμία καὶ τὸ δικό του φυλετικὸ ἂν θέλετε πάθος νὰ προκόψη ἡ τέχνη μας καὶ νὰ ὁπολογισθῆ ὡς φυλετική, ἢ καὶ τέχνη περιέχουσα τὴν κοινωνική μας κατάρτηση σὰν μιὰ πλαισίωση τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἔργου. Χρειάζεται μαζὶ μὲ τὴν ὕπαρξη τῆς μιᾶς προϋποθέσεως — νὰ ἔχωμε καλοὺς καλλιτέχνες — νὰ ἔχωμε καὶ Κράτος' ποὺ ἀπὸ πίστη θὰ χρησιμοποιήση τὴν Τέχνη γιὰ νὰ πλαισιωθῆ τὸ περιεχόμενό της, ἀπὸ τὴ σφραγίδα τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Η ΓΕΝΙΚΗ σημερινὴ κατάσταση — σὰν μιὰ παγκόσμια περιπέτεια μᾶς πλαισίωσε γεωγραφικὰ στὸν τιτάνειο ἀγῶνα, ἀντιθέσεων κοσμογονικῶν. Εἴμεθα ἕνα μικρὸ κράτος μὲ θέληση καὶ μὲ πεῖσμα. Ξεχωρίζω τὸ πάθος τοῦ Ἕλληνα καλλιτέχνη γιὰ τὴν πρόοδο ἀμέσως καὶ ἄσχετα ἀπὸ τὴ σημερινὴ κατάσταση καὶ τὴν ἀνέργεια τοῦ, γιατὶ οἱ συνθῆκες εἶνε τέτοιες ποὺ δὲν νομίζω πὼς ἀνεχαίτισε αὐτὸν ἡ δύναμη καὶ ἡ μοιραία της ἀποστολή. Ἴσως ἀπὸ μιὰ καλὴ μεριὰ ἂν ἐξετάσωμε τὸ πρᾶγμα, ἡ κατάσταση αὐτὴ ἀνοιξε πολὺ τὰ μάτια τοῦ καλλιτέχνη — τὰ μάτια τῆς ψυχῆς — καὶ τὸν φυλετικό του προορισμό, ἀνάμεσα στοὺς Βαλκανίους καὶ κατέναντι τῶν Εὐρωπαίων. στοὺς ὁποίους ὀφεῖλει πολλὰ γιὰ τὶς σπουδές του καὶ γιὰ τὴν ἐρευνητικὴ βιβλιογραφικὴ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης ταξινόμηση.

Ἀπόδειξη σὲ ὅσα γράφω εἶνε, πὼς προσωπικὰ τὸ πάθος καὶ τὸ πεῖσμα μου ποτὲ δὲν ἤτανε τόσο γερὰ καὶ τόσο φανατισμένα. Παραβάλω τὴ φόρμα αὐτὴ ποὺ ἡ σημερινὴ κατάσταση μοὺ προέκισε — μὲ τὴ φόρμα τοῦ πρωταθλητῆ, ποὺ περιμένει ὑπομονητικὰ τὴ στιγμὴ τοῦ στίβου γιὰ μιὰ ἀμιλλα εὐγενικὴ συναγωνισμοῦ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ βάρβαρες προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῶν ἰδεῶν τῆς ἀνθρωπίνης πραγματικῆς ἀποστολῆς.

Ἄλλη ἀπόδειξη εἶνε πὼς μπορῶ ὑπεύθυνα νὰ διαιστώσω, ὅτι στὴ ζωγραφική, στὴ γλυπτική, στὴ χαρακτική, στὶς διακοσμητικὲς τέχνες ἀκόμα καὶ στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωγραφικὴ τὴν κατὰ παράδοσιν, ὑπάρχουν ὅλες οἱ ἐγγυήσεις, ὅτι τὸ πεῖσμα καὶ τὸ πάθος δὲν ἐξέλιπε.

Ἄλλη ἀπόδειξη, εἶνε πὼς ἡ Ἀνωτάτη Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν τὸ τρέχον αὐτὸ ἔτος λειτούργησε χωρὶς καμμιὰ διακοπὴ καὶ γιὰ τοὺς ἀρχαρίους θὰ λειτουργήσῃ δὲ ὅλο τὸ καλοκαίρι καὶ πρόθυμα οἱ καθηγηταὶ θὰ τοὺς διδάξουν ἐκ περιτροπῆς, γιὰ νὰ βυναμώσουν προκειμένου νὰ διαγωνισθοῦν τὸν Ὀκτώβριο.

Καὶ στοὺς νέους καὶ τὶς νέες αὐτὲς μὰ τὴν ἀλήθεια, ὑπάρχει μιὰ διάθεση πολὺ ζωντανὴ καὶ μὲ κατανόηση, πεισματωμένη κι' ἀνυπόμονη.

Ὅλα αὐτὰ ἀποδεικνύουν πὼς ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἀγαποῦμε καὶ τὴν τέχνη καὶ τὴν πνευματική μας κατάρτηση, περισσότερο σήμερα ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά. Ἴσως γιατὶ στὰ στοιχεῖα αὐτὰ νὰ βρίσκωνται ἐκεῖνο ποὺ ἀνακαλύπτει ὁ καλὸς ἀθλητὴς τοῦ στίβου.

Τὸ στίβο αὐτό, ὄχι ὁλοκληρωμένο τὸν εἴχαμε καταρτίσει στὶς αἴθουσες τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου μὲ τὴν ἀργάνωση τῶν πρώτων τριῶν ἐπαγγελματικῶν μας ἐκθέσεων, ὡς ἐκπρόσωποι τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Βέβαια στὴν ἀρχὴ καὶ γιὰ λόγους ἐπαγγελματικοὺς ἡ ποιότητα μπορεῖ τῶν ἔργων νὰ μὴν ἀντιπροσώπευε ἐκεῖνο — ποὺ δύναται νὰ δώση ὁ καταρτισμένος Ἕλληνας καλλιτέχνης — μὰ θὰ εἴχαμε προχωρήση στὸ ξεκαθάρισμα γιὰ τὸ κέρδος τῆς ποιότητας, ἂν δὲν μᾶς κατελάμβανε τὶς αἴθουσες αὐτὲς τὸ Ταχυδρομεῖο Σ' αὐτὸ τὸν κύριο λόγο ὀφείλεται καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ καλλιτεχνικοῦ μας κόσμου σὲ ἐπιδείξεις ὁμαδικῆς του παρουσίας—δὲν εἶνε ὅμως δικό του αὐτὸ τὸ σφάλμα. Ἐδῶ παραδέχομαι τὴ δύναμη τῆς ἀνάγκης, ποὺ ἔχει ἡ σημερινὴ κατάσταση.

Τ! ΕΚΑΜΕ τὸ Κράτος γιὰ τὸν καλλιτεχνικὸ κόσμο τὸ γνωρίζουν ὅλοι καὶ τὸ ξέρουν καλλίτερα ἀπὸ μέ. Ἐκεῖνο ποὺ ἔχω ἁρμοδιότητα νὰ πῶ εἶνε τοῦτο. σχετικὸ ἄλλωστε μὲ τὴν οὐσία τῶν ὅσων πιὸ πάνω ἀνέπτυξα τοπικὼς καὶ γενικώτερα. Ὁ ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας γνωρίζει τὴν ἀποστολή του σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς κορυφαίους τῆς νεοελληνικῆς διανοήσεως, ἀπὸ τοὺς φιλοσοφημένους συγγραφεῖς καὶ ἐπιστήμονας διδασκάλους τῆς συγχρόνου ἐποχῆς ποὺ διατρέχομε. Δύο κύρια νομοσχέδια ἐγκεκριμένα ἤδη ἀπὸ τὸ Γενικὸ Λογιστήριο θὰ ἀκολουθήσουν τὸ δρόμο τους πρὸς τὸ Πρωθυπουργικὸ Γραφεῖο καὶ ἀπὸ τὸ Ὑπουργικὸ Συμβούλιο. Αὐτὰ εἶνε, δυὸ θεμέλιοι λίθοι, δύο ὀργανισμῶν, τοῦ καλλιτεχνικοῦ στερεώματος τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων τῆς τέχνης μας. Ὁ ἕνας ὀργανισμὸς ὑπῆρχε στὸ πρόσωπο τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν καὶ ὁ ἄλλος δημιουργεῖται διὰ νὰ ἀποκαταστήση καὶ νὰ κατοχυρώση τὸν Ἕλληνα ζωγράφο, γλύπτη, χαράκτη καὶ διακοσμητή, ἀνάμεσα στὴν κοινωνία μας, σὰν μιὰ ἀξία καλλιτεχνικὴ ὀργανωμένη καὶ σὰν μονάδα ἐπαγγελματικὼς προστατευμένη ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ Κράτους καὶ κατοχυρωμένη ἀπὸ τὶς παρεμβάσεις τοῦ καλλιτεχνικοῦ κομπογιανιτισμοῦ, ποὺ λερώνει τὸν νεοπολιτισμό μας. Ὁ ὑπουργὸς κ. Λούβαρις, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ἐκτίσουν οἱ καλλιτέχνες καὶ τὸ μέρος τῆς σπουδῆς των θεωρητικὰ καὶ πρακτικά, δημιουργεῖ μὲ τὸ ἕνα νομοσχέδιο μιὰ Ἀκαδημία Καλῶν Τεχνῶν, μὲ συναίσθηση ἀποστολῆς ἐμπρέπουσας, γιὰ τόπο ὅπως ὁ δικός μας μὲ παρελθὼν τόσο βαρὺ στὶς εἰκαστικὲς τέχνες. Οἱ γονεῖς ποὺ θὰ στέλνουν τὰ παιδιά τους στὴν Ἀκαδημία αὐτὴ μποροῦν νὰ εἶνε ἡσυχοι γιὰ τὴ μόρφωσή τους. Ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρὰ ἡ συνεργασία τοῦ ὑπουργοῦ μὲ τὸν ἐπαγγελματικὸ καλλιτεχνικὸ κόσμο, τοῦ ἐπέτρεψε νὰ φέρῃ τὸν κόσμο αὐτὸ στὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς του κι' ἔτσι ἕνα νομοσυγκατάθεσή του, κατηρτίσθη ἕνα νομοσχέδιο σοφὲς γιὰ τὶς τέσσερες τάξεις τῶν εἰδικοτήτων τῆς τέχνης, θὰ ἐξυπηρετηθοῦν καὶ οἱ καλλιτέχνες μὰ καὶ ἡ κοινωνικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ πολιτικὴ τοῦ Κράτους

Ἐλπίζω ὅτι, οἱ ἔχοντες τὴν πραγματικὴν δύναμιν σήμερον εἰς τὸν τόπον μας ὡς κυβερνῶντες θὰ προσέξουν τί θὰ προσφέρουν εἰς τὸν νεοπολιτισμόν μας, ἐὰν ὅπως πιστεύομεν, θὰ ἐγκρίνουν τελικῶς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν δύο αὐτῶν Νομοσχεδίων. Τότε θὰ ἀντιληφθοῦν, μαζὶ μὲ τοὺς πιστεύοντας καλλιτέχνες καὶ οἱ ἄλλοι ὅτι ἡ σημερινὴ κατάστασις δύναται, νὰ δημιουργῆ τὴν προεργασία τῆς ἀξίων.

Μ. Τόμπρος

ΣΧΟΛΙΑ, ΝΕΑ, ΕΙΔΗΣΕΙΣ

• Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ φιλοξένησε πρὸ ἡμερῶν γιὰ λίγες ἡμέρες περαστικὸν τὸ συγγραφέα τῆς «Ἀσκητικῆς» καὶ τῆς «Ὀδύσσειας» τὸν ποιητὴ Νίκο Καζαντζάκη. Ὁ μεγάλος συγγραφέας ποὺ ζῆ τὰ τελευταῖα χρόνια στὴν Αἴγινα, ἀπομονωμένος καὶ σὲ αὐτοσυγκέντρωση ἑτοιμάζει ἐντελῶς ξεχωριστὴ ἐργασία, ἀντάξια καὶ καλύτερη, ἴσως ἀπ' τὶς προηγούμενες. Καὶ πρῶτα πρῶτα μιὰ τριλογία τοῦ Προμηθέα: Πυρφόρος, Δεσμώτης, Λυόμενος καὶ ἄλλα πεζὰ καὶ ποιητικὰ του ἔργα. Ὑπὸ τύπωση ἔχει καὶ θὰ κυκλοφορήση πολὺ γρήγορα τὴ νέα του τραγωδία «Ἰουλιανός» γιὰ τὴν ὁποία λέγεται πὼς εἶνε ἀπὸ τὶς χαραχτηριστικώτερες τῆς ἐργασίας του.

• Η ΓΝΩΣΤΗ καλλιτέχνις καὶ ζωγράφος κ. Θάλεια Φλωρᾶ — Καραβία παρουσίασε τὸν περασμένο μῆνα στὸ ἀτελιέ της μιὰ ἔκθεση νέας, μὰ καὶ παλῆς ἐργασίας της ἀνάμεσα στὴν ὁποία ξεχωριστὴ θέση εἶχαν αἱ προσωπογραφίες καὶ τὰ ἑλληνικὰ κι' αἰγυπτιακὰ τοπεῖα της. Δυνατὴ στὴν τέχνη της καὶ χαραχτηριστικὴ στὸ εἶδος ποὺ ἀκολουθεῖ, ἡ κ. Καραβία μᾶς ἔδωσε πολλὰ κι' ἀξιόλογα δείγματα καὶ προσωπογραφιῶν ποὺ ξεχωρίζουν γιὰ τὰ πλούσιά τους προσόντα.

• Η «ΠΑΝΕΥΒΟΙΚΗ "Ενωση Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν» ποὺ ἑδρεύει στὴ Χαλκίδα ἐξέλεξε τὸ νέο της Διοικητικὸ Συμβούλιο, ποὺ τὸ ἀποτελοῦν ὀνόματα ἀπὸ νέους διανοουμένους τοῦ τόπου των (Γ. Κελεπούρης πρόεδρος, Ι. Παπαγρηγορίου ἀντιπρ., Γ. Σκούρας Γ. Γραμ., Ν. Παπαγεωργόπουλος ταμίας, καὶ σύμβουλοι: Α. Ζώντος, Ν. Ξανθούλης καὶ Κατίνα Σταῖκίδου). Γιὰ κείνους ποὺ μποροῦν νὰ τῆς φανοῦν ὠφέλιμοι (ὑποστήριξη ἀπὸ μέρους τοῦ τύπου γενικά, ἀποστολὴ βιβλίων καὶ περιοδικῶν γιὰ τὸ ἀναγνωστήριό της, κλπ.) ἀπευθύνεται ζητῶντας τὴν ἐνίσχυσί των, πρὸς ἐξακολουθήση τῆς μορφωτικῆς της δράσης.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΙ Η ΑΝΑΝΕΩΣΙ ΤΟΥ

ΤΟΥΤΑ τὰ σημειώματα θὰ εἶνε ὅσο μπορεῖ πιὸ ἁπλά, ἂν καὶ καμμιὰ φορά, σπάνια, ὅταν θὰ γκιζοῦν ζητήματα πλατύτερα καὶ πιὸ βαθειὰ τῆς τέχνης, μπορεῖ νὰ φαίνονται κάπως δυσκολώτερα. Μὰ πάντα θᾶναι «σ η μ ε ι ώ μ α τ α».

Μ' ἀρέσει νὰ ξαναθυμοῦμαι καὶ γιὰ... ξαναμασάω (θάλεγε' ὁ ἀνίδεος) μερικὲς ἀλήθειες ποὺ χρειάζεται ποτὲ νὰ μὴν τὶς ξεχνᾶμε, ὅσο τὰ πράμματα δὲν τὶς διαψεύδουν. Ἔτσι ἔγραψα καὶ τὸ ξανάγραψα καὶ πολλὲς φορὲς τὸ εἶπα ὡς τὰ τώρα—σοφία ξένη κι' ὄχι δική μου—πὼς τὸ μεγαλύτερο σπιμάδι τοῦ ξεπεσμοῦ μας στὸ θέατρο εἶνε ποὺ ὅλοι πιστεύουμε πὼς τὰ πράμματα ἐκεῖ πᾶνε περίφημα.

Τώρα ποὺ τὸ ξαναλέω, δόξα σοι ὁ θεός, δὲν εἶνε πιὰ ἐντελῶς ἔτσι. Τὸ «ὅλοι» εἶνε κιόλας ἕνας λόγος. Ἡ μειονότητα ποὺ διαιστάνεται· τοῦτον τὸ ξεπεσμὸ κι' ἀρχίζει νὰ ἀγωνίζεται γιὰ νὰ τὸν ξεκαθαρίσει στὴν ἀρχή, νὰ τόνε καθορίση καὶ μετὰ νὰ τόνε πολεμήσει—τί λέω;— ποὺ τόνε πολεμᾶει κιόλας ἀπὸ καιρό, δὲν εἶνε ἕνας-δυὸ ἄνθρωποι... «φωνὲς βοόντων ἐν τῇ ἐρήμῳ». Εἶνε συνείδηση ἀνθρώπων ἀπ' ὅλες τὶς μεριές. Ἀνθρώπων ποὺ δουλεύουνε τὴν ἴδια τὴν τέχνη — Σκηνοθέτες, Ἠθοποιοί, Συγγραφεῖς, Σκηνογράφοι, — ἀνθρώπων ποὺ δουλεύουνε γιὰ τὴν τέχνη —Κριτικοί — κι' ἀνθρώπων ποὺ τὴ ζοῦνε καὶ τὴ καίρουνται τὴν Τέχνη — τὸ Κοινό. Ἡ ἀνανέωση τοῦ θεάτρου εἶνε πιὰ τὸ πνευματικὸ καὶ τὸ ψυχικὸ αἴτημα, συνειδητὸ σὲ πολλοὺς —κάποιους τεχνίτες κι' ἄλλους — ὑποσυνείδητο σὲ περισσότερους—πιὸ πολὺ τοὺς νέους καὶ τὸ κοινό,—ποὺ παρουσιάζεται ἐπιταχτικὸ καὶ σίγουρο, ὅσο σίγουρο εἶνε πὼς ὁ θεατρικὸς ὀργασμὸς τῶν τελευταίων καιρῶν, ποὺ κιόλας ἄρχισε νὰ ξεφτάει, εἶνε οἱ ἀναλαμπές, ἔλεγα κι' ἄλλοτες, μιᾶς ἄρρωστης κατάστασης ποὺ κάνεται καὶ ἰσοῦνει. Δὲ νομίζω βέβαια, πὼς ὕστερ' ἀπὸ τὸν ἀπολυτρωτικὸν ἐτοῦτο γιὰ τὸ πνεῦμα μας καὶ τὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων πόλεμο, θὰ ὑπάρχει ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη ἕνα θέατρο ἀνανεωμένο, σ' ὅλο τὸ βάθος τῆς οὐσίας του, ἀὰ μορφὴ καὶ σὰν περιεχόμενο. Καθόλου. Τὸ παλιό, ποὺ θὰ ὑπάρχει κι' αὐτό, θὰ πάρει τὸ χαραχτήρα του, τὴν ὁριστικὴ του διαμόρφωση καὶ τὴ θέση του ἀνάλογα, ἐκεῖ ποὺ τοῦ ταιριάζει. Αὐτὸ ἄρχισε κι' ὅλας νὰ συντελεῖται. Κι' ὅ,τι νέο προετοιμάζεται τώρα, θὰ ξεχωθεῖ πλούσιο, μέσα σὲ παρθενικὲς μορφές ποὺ, ὡστόσο, τὴν ἀξία τους θὰ τὴ στηρίζουν σ' ὅσες ἀλήθειες πάρουνε μὲ βίωση καὶ μ' αἴσθηση εἰλικρινῆ ἀπ' τὴν π α μ π ά λ α ι ν καὶ ἀ δ ι ά φ θ α ρ η ἀ λ ή θ ε ι α τῆς ζ ω ν τ α ν ῆ ς σ έ σ η ς Φ ύ σ η ς, Ζ ω ῆ ς κ α ὶ Τ έ χ ν η ς, κ ι' ἀ π ὸ τ ὴ ν α ἴ σ θ η σ η τ ὴ ν π ρ α γ μ α τ ι κ ὴ τ ῶ ν τ ε χ ν ι κ ῶ ν φ υ σ ι ο λ ο γ ι κ ῶ ν π ρ ο ϋ π ο θ έ σ ε ω ν τῆς λ ε ι τ ο υ ρ γ ί α ς κ ά θ ε τ έ χ ν η ς. Μὰ τοῦτα ποὺ ἀρκοῦν νὰ σχεδιάζονται ἔτσι σφυγμένα ἐδῶ καὶ νὰ μοιάζουν δύσκολα, θ' ἀξίζῃ μιὰ φορὰ νὰ τὰ δοῦμε μόνα τους, ὅπως μπορεῖ μίαν ἄλλη φορὰ νὰ δοῦμε μονοχὰ τὴν κατάσταση, ὅπως μοιάζει νὰ παρουσιαστεῖ μελλοντικά. Πιστεύω πὼς κι' αὐτὸ διαγράφεται κιόλας ἀρκετὰ ξεκάθαρα. Δείγμα τῆς προετοιμαζόμενης ἀναγέννησης ποὺ προχωρεῖ κι' ὀργανώνεται ὁλοζώντανα εἶνε ποὺ τελευταία ἐμφανίστηκεν συνθέτοντας γιὰ τὸ θέατρο ὁ Ποιητής. Θᾶταν διακοπὴ θανάσιμη ἂν στὸ κάλεσμα ἐκείνων ποὺ ἐνουνείδητα κινήθηκαν πρὸς τοὺς νέους—πιὸ σωστὸ εἶνε νὰ ποῦμε τοὺς παμπάλαιους φυσικοὺς—δρόμους, δὲν ἐρχόντανε ἡ ἀπάντηση. Ὅτι ἡ Τέχνη ἀπὸ τοὺς τεχνίτες πρωτογίνεται κανείς δὲν τὸ συζητάει. Φυσικὸ λοιπὸν ἦταν ἀπὸ σκηνοθέτες καὶ ἠθοποιοὺς ν' ἀρχίσει πρῶτα ἡ ἀνάλογη κίνηση, τὸ αἴτημα σ' αὐτοὺς πρῶτα νὰ συνειδητοποιηθεῖ κι' αὐτοὶ νὰ τὴν καταευθύνουν. Πρῶτα κάποιοι Σκηνοθέτες. Ἠθοποιοὶ ἐπίσης, κάποιοι παλιότεροι καὶ μερικοὶ πιὸ νέοι, βασανιζόμενοι ἐδῶ κ:ἐκεῖ, ἀπὸ τὴν ἀγωνία τῆς καλλιτεχνικῆς τους ὑπόστασης κι' ἀπὸ τὸ βιωτικὸ βραχνά, σήκωναν μονωμένα μέσα στὸ ἀνοργάνωτο πνευματικὰ αἰσθητικὸ καθεστὼς τοῦ θεάτρου μας, τὴν καλλιτεχνική τους ἔκφραση σὲ αὐστηρὴ μορφὴ καὶ μὲ τὸν τρόπο τους, ἄλλοι συνειδητά, ἄλοι χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνουν, τοποθετοῦσαν ἀγωνιώδικα τὸ ζήτημα. Δὲ θὰ μποροῦσα νὰ τὸ ἀποσιωπήσω, κι' ἂς μὴ μοῦ λογαριαστεῖ ἐγωισμός, πὼς τὸ πρῶτο ὀργανωμένο καὶ μὲ πνευματικὴ δικαίωση ἐνσυνείδητο φανέρωμα τῆς κίνησης αὐτῆς καὶ τοῦ αἰτήματος ἦταν ἐπίσης τὰ πέντε χρόνια διδασκαλίας καὶ ἔκφρασης στὴ Νέα Δραματικὴ Σχολή. Μιὰ ὁμάδα ἀπὸ καλλιτέχνες (Παρασκευᾶς, Γιαννίδης, Καραντινός, Πικιώνης, Βασιλείου, Χατζηκυριάκος, Πρεβελάκης, Σιδέρης, Λίνος Πολίτης κ. α.) κι' ἕνας κόσμος, ἕνα κοινὸ κοντά τους, ποὺ αἰσάνθηκαν κι' ἀναζήτησαν τὴν ἀλήθεια. Τὴν ἀλήθεια πρῶτα σὰ συνέπεια πρὸς τὴν τεχνικὴ τῆς καλλιτεχνικῆς ἔκφρασης ποὺ τὴν ἐδιδάξαν καὶ τὴν ἐπραγματοποίησαν ὅσο εἰμποροῦσαν — κι' ἂς ξένισαν στὸ καιρό τους, κι' ἂς ζεσήκωσαν τόσες κατηγόριες καὶ πολεμική. Μὰ τὴν ἀλήθεια καὶ σὰν περιοχόμενο τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἔργου. Κι' ἐστράφηκαν πρὸς τὸ Λόγο καὶ πρὸς τὸν Ποιητή. Ἔτσι βοήθησαν κι' αὐτοὶ τὸ περπάτημα τῆς Ἰδέας.

Ἀπὸ παντοῦ λοιπόν, ὅπου λίγη ζωντάνια, τὸ κάλεσμα πρὸς τὸν Ποιητή. Τώρα ὁ Ποιητὴς ἐμφανίζεται. Χρόνια πολλὰ βιομηχανικῆς ζωῆς καὶ βιομηχανικῆς τέχνης κατὰ τὰ ἐπιπόλαια ξεσηκώματα ξένων ξεπεσμῶν κτύπησαν τὸν ποιητὴ στὸ πρωτοφανέρωμά του. Κάναν ἕναν Παλαμὰ ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀφταστη, ἐλλληνικότατη Τρισεύγενή του, νὰ φύγῃ μακρυὰ κι' ἀγύριστ' ἀπ' τὸ θέατρο. Καὶ τὸ παράδοσαν τὸ θέατρο μ' ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, στὰ βράχια μιᾶς ξενόφερτης σκηνικῆς οἰκονομίας, ἑνὸς καλουπιοῦ εὔκολου ποὺ δὲ χρειαζότανε παρά, τὶς περισσότερες φορὲς παραγέμισμα καὶ τίποτ' ἄλλο. Τελευταία μάλιστα, πάλι μ' ἐλαχιστότατες ἐξαιρέσεις, κατάντησε τὸ ἑλληνικὸ ἔργο νὰ μὴν εἶνε παρὰ ἕνα σκάρωμα ἐπισημοφανέρωτης σασλαμάρας ἢ κούφιας ψευτοκοινωνιοθηκολογίας ποὺ ὄχι μόνο δὲ δίνει τίποτα ἀπὸ τὸ περιχόμενο τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, ἢ ὁποιαοδήποτε ζωῆς, μὰ τὴν παραμορφώνει κι' ἐξωτερικὰ καὶ τὴ διασύρει καὶ καμμιὰ φορὰ τὴν κακοδασκαλεύει σὲ σημεῖο ποὺ ἂν ἠξέραμε τὸ κακό του, θὰ πέρναμε στὰ χέρια τὰ ρόπαλα γιὰ νὰ ὑποδεχτοῦμε ἐκείνους τοὺς πνευματικοὺς μας ὁδηγοὺς Μὰ γι' αὐτὰ θάρθεῖ ἡ μέρα ποὺ θὰ μιλήσουμε μὲ τὰ πράμματα τὰ ἴδια καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ κείμενα. Ἡ βιομηχανία μὲ τὴν εὐκολία της καταλύει τὴν ἀνθρωπότητα κι' ἐχει ἐπιβάλει μὲ τὴν ἐπανάληψη καὶ μὲ τὴν κοινοτοπία τὴν ὕπαρξή της, κοιμίζοντας, κυρίως, τὴ φαντασία καὶ τὴν πνευματικὴν ἐνάργεια ποὺ μ' αὐτὰ πρέπει κανεὶς νὰ δέχεται τὸ ἔργο τῆς τέχνης. Ἡ ρουτίνα της στέκει τὸ πρῶτο καὶ κύριο ἐμπόδιο στὸ φανέρωμα τοῦ Ποιητή. Εἶνε ἡ πρώτη καὶ κυριώτερη ἀφορμὴ τῆς ἀντίδρασης ποὺ κινᾶει τὸ ποιητικὸ ἔργο. «Ἕνα μεγάλο κακὸ τοῦ σύγχρονου Θεάτρου—πάλι ἀοφία ξένη, κιλοπειπωμένη κι' ἀπὸ τὴν πέννα αὐτὴ—εἶνε ποὺ τὰ πρότυπά της δὲν τὰ παίρνει ἀπ' αὐθείας ἀπὸ τὴ φύση ἢ τὴ Ζωή, παρὰ ἀπὸ τὰ δεδομένα τῆς σκηνῆς». Κάπως ἔτσι τὸ λέει ὁ Gordon Graig. Γι' αὐτὸ ἡ «κρατοῦσα» πνευματικὴ κατάσταση δὲν μπορεῖ παρὰ μὲ τὰ φτωχὰ μέτρα τὰ παραδομένα ἀπὸ τὸ βιομηχανικὸ θέατρο, ἢ μὲ τ' ἀκνάρια ποὺ μᾶς κληροδότησε τὸ ἐπιστημονικὸ θέατρα, ν' ἀντικρύζει τὴ νέα ποιητικὴ δραματικὴ παραγωγή Καὶ φυσικὰ δὲν εἶνε σὲ θέση νὰ τὴν παρακολουθήσει. Καμμιὰ ἐλαστικότητα κι' εὐκολία προσαρμογῆς στὶς μορφικὲς ἀπαιτήσεις τῆς ζωντανῆς αἰσθησης τοῦ Ποιητή. Ἡ ζύπνια προσοχὴ τῆς οὐσίας της, ἡ φαντασία ποὺ τὴν ὁλοκληρώνει, λείπει. Ἡ ἀστεγνὴ κριτικὴ—ἄκριτη ἀναζήτηση τῆς «πεπαπτημένης») ἐμποδίζει τὴν προσοχὴ τῆς. Κι' ὁ Ποιητὴς μένει ἀκόμα σκεδὸν ὁλοκληρωτικὰ μακρυὰ ἀπὸ τὴ σκηνή, ὅμως στὸ πόστο του, ἑτοιμος γιὰ τότε ποὺ — σὰ θὰ ἡσυχάσουνε μιὰ μέρα τὰ πνεύματα καὶ ἡ ψυχὴ θὲ νάβρει πάλι τοὺς χτύπους τῆς καὶ τοὺς ρυθμοὺς τῆς — θάρθει ἢ ὥρα του νὰ λάμψῃ μ' ὅλη του τὴ δύναμη Ἔχω στὸ νοῦ μου κείμενα. Γρήγορα κάποιος, ἀπά, ἢ ἴδια ἡ Ζωή, θὰ τὰ θάλει σὲ τάξη καὶ θὰ μᾶς τὰ προβάλει. Καὶ δὲ μιλάω τώρα γιὰ τὶς Τραγωδίες τοῦ Σικελιανοῦ. Κι' ἂς εἶμαι σίγουρος πὼς μὲ μιὰ «Σίβιλλα» ἢ μ' ἕνα «Δαίδαλο» θὰ ἐγκατασταθεῖ παγκοσμίως ὁ Ποιητὴς — ὁ Ποιητὴς γενικὰ — στὴ σκηνή. Βέβαια στὴ μορφὴ τὴν πιὸ αὐστηρή. Δὲ μιλάω ἐπίσης, γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Καζαντζάκη ποὺ—πρὸς ντροπή μου—δὲν τὰ ἔχω ἀκόμα μελετήσει ὅπως τοὺς πρέπει. Ἔχω στὸ νοῦ μου κάποια ἄλλα.

Ξέρω μιὰ κωμωδία τοῦ Κοπφφρῃ ἔντονη σὲ λαϊκὴ αἴσθηση, πηγαία σ' ἔκφραση, ζωντανὴ σὲ διαγραφὴ καταστάσεων καὶ σὲ ἀτμόσφαιρα, ἑλληνικότατη, μ' ἑλληνικὴ ἀντίληψη ὅλο ὑγεία κι' ὄχι τοῦ φιγουρινιοῦ, καλλίτερη ἀπ' τὴ μονδική ἐκείνη κωμωδία του («Ἀπόψε θὰ γελάσουμε») ποὺ ἀνέβασε ὡραία πρὶν ἀπὸ δυὸ-τρία χρόνια ὁ Κοὺν στὸ θέατρο τῆς Κατερίνας. Ξέρω μιὰ ποιητικότατη καὶ δραματικότατη διασκευὴ τῆς Γαλήν

ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΥΡΙΟ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΜΑΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ κ. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΚΟΣΜΟΣ ποὺ παρακολουθεῖ μ' ἔνδιαφέρον τὴν πνευματική μας ζωὴ γνωρίζει πολὺ καλὰ τὴ συμβολὴ κὰὶ τὴν προσφορὰ τοῦ κ. Ἰ. Μ Παναγιωτοπούλου στὴν τρέχουσα ζωὴ τῆς Λογοτεχνίας μας. Ποιητής, κριτικός, πεζογράφος, δοσμένος μ' ἐπιτυχία στὶς ἐργασίες του ἔχει κινήσει τὴν προσοχὴ τοῦ πνευματικοῦ μας κόσμου μὲ τὰ γραψίματά του, τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ ἀντιπροσωπευτικὰ στὸ εἶδος των.

Γιὰ βιβλία του — ἰδιαιτέρως οἱ τελευταῖοι τόμοι τῶν «Προσώπων καὶ κειμένων» μὰ καὶ τὰ «Στοιχεῖα τῆς Ἱστορίας τῆς νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας» — εἶνε ἡ πιὸ θετικὴ ἀξιολόγηση τῆς πνευματικῆς δουλειᾶς τοῦ τόπου μας, ἡ πιὸ σοβαρὴ καὶ ἡ πιὸ δίκαιη. Τώρα ἂν δημιουργοῦν ἐχθρότητες ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους τῶν Γραμμάτων.. καὶ τί δὲ δίνει ἀφορμὴ σήμερα γιὰ φιλολογικοὺς καυγάδες; "Ολα... θεωρώντας τον ὡς «εἰδικὸ» γιὰ ὡρισμένα ζητήματα τῆς πνευματικότητάς μας τοῦ ὑποβάλλαμε μερικὰ ἐρωτήματα καὶ δημοσιεύουμε παρακάτω τὶς ἀπαντήσεις του, — ἀν καὶ σ' αὐτὲς δὲ δίδει ἀλότελα κατ' εὐθεῖαν τὶς ἀπαντήσεις ποὺ τοῦ ζητήσαμε. Ὁ ἀναγνώστης ὅμως τῆς συνέντευξης τούτης καταστοπίζεται ἐπαρκῶς γιὰ πολλὰ ζητήματα τῆς λογοτεχνίας μας, ἔστω καὶ μὲ τὰ ὀλίγα τῶν ἀπαντήσεών του. Νάτες!

—Βλέπετε προώθηση τῆς Λογοτεχνίας μας αὐτὰ τὰ τελευταῖα πολεμικὰ χρόνια;

—Χωρὶς ἄλλο. Ἀνάμεσα στὰ τόσα βιβλία ποὺ κυκλοφόρησαν ὑπάρχουν, βέβαια, πολλά, πάρα πολλὰ ποὺ δὲν ἀξίζουν μήτε νὰ τὰ μνημονεύει κανείς. Ὑπάρχουν καὶ κεῖνα, ποὺ προκαλοῦν τὴν ἀναγκάστηση γιὰ τὸ χαμηλὸ ἐπίπεδο πνευματικῆς καλλιέργειας ποὺ ἐκφράζουν. Τὸ κύριο σῶμα, ὡστόσο, τῆς λογοτεχνικῆς μας παραγωγῆς προχώρησε μὲ βήματα αἰσθητὰ καὶ, σὰν ἐρθει ὁ καιρὸς τοῦ ὁριστικοῦ ἀπολογισμοῦ, θὰ μπορέσουμε κἀπως νὰ καιχηθοῦμε γιὰ μιὰ ἐργασία ὁμαδικὴ ποὺ δὲν ἔσπασε τὴ συνέχεια τῆς πνευματικῆς μας παράδοσης ποὺ ἀντίθετα τὴν ζανάνοιωσε καὶ τὴν πλούτισε σὲ πολλὰ τῆς σημάδια καὶ μάλιστα σὲ περίοδο ἀπὸ τὶς κρισιμώτερες τῆς παγκόσμιας ἱστορίας. Σὰν ἄρχισε ἡ πολεμικὴ κατάθλιψη, θὰ εἶταν πολὺ φυσικὸ νὰ ὑποθέσει κανείς, πὼς οἱ Μοῦσες θὰ σώπαιναν καὶ πὼς ἡ ἀναπάφυγη καὶ βαρύτατα πιεστικὴ ὑλικὴ ἀνάγκη θὰ κυριαρχοῦσε ἀπάνου σὲ κάθε ἄλλη ἐκδήλωση. Μὰ ὁ ἀναγνώστης μὲ τὴ συγκινητικὴ προθυμία του μᾶς ἀποδεῖξε πὼ ἀντίθετο· πὼς ἐξίσου ἀκαταμάχητη μὲ τὴν πεῖνα τοῦ κορμιοῦ εἶναι καὶ τῆς ψυχῆς ἡ πεῖνα καὶ πὼς ὁ λυτρωτικὸς καὶ παρηγορητικὸς κ' ἐνισχυτικὸς ρόλος τῆς τέχνης γίνεται αἰσθητότερος σὲ καιροὺς ἀληθινὰ δύσκολους σὰν τοὺς σημερινούς. Ἂς μὴ λησμονοῦμε κἰόλας πὼς καὶ τὴν ὑλικὴ ὕπαρξη ἐπικούρησε ἡ κίνηση τούτη.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πνευματικούς μας ἀνθρώπους μπόρεσαν νὰ συντηρηθοῦν ἀπὸ τὰ βιβλία τους κ' ἡ ἐλπίδα, πὼς ἀπὸ τὸ εὐρύτατο πολεμικὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ κάτι θ' ἀπομείνει καὶ γιὰ τὴν ἐποχὴ τῆς εἰρήνης δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ μικρότερα ὠφελήματα ποὺ μᾶς ἀφίνει ἡ πνευματικὴ κίνηση τῶν τελευταίων χρόνων. Πόσα καλὰ βιβλία τῆς περιόδου αὐτῆς θ' ἀπομείνουν ὕστερ' ἀπὸ ἕνα ἐπιμελέστερο κοσκίνισμα; Δύσκολο νὰ τὸ προσδιορίσει κανεὶς ἀπὸ τώρα. Μὰ ὅσο καὶ νάναι, θ' ἀπομείνουν μερικὰ— καὶ, γενικώτερα, θ' ἀπομείνει ἡ αἴσθηση μιᾶς ἀσταμάτητης ἀνησυχίας, μιᾶς ἀδιάκοπης προσπάθειας κινημένης ἀπὸ τὸν πόθο τοῦ καλύτερου. Ἀπὸ τὴν εἰδικὴ, ἐξ ἄλλου, πλευρὰ τοῦ θέματος εἶναι ἄξιο νὰ σημειωθεῖ πὼς ἡ ποίηση μᾶς πρόσφερε λίγα πράματα, παρ' ὅλο τὸν ὄγκο τῶν ποιητικῶν βιβλίων ποὺ κυκλοφόρησαν, ἐνῷ τὸ διήγημα καὶ μάλιστα τὸ μυθιστόρημα καὶ ἡ κριτικὴ πῆραν ἀπάνω τους τὸν πρῶτο ρόλο.

—Τί περιμένετε ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς ποιητάς μας μετὰ τὸν πόλεμο; Ποιὰ θέναι ἡ θέση τῆς Λογοτεχνίας γενικὰ τότε;

—Δὲ συνηθίζω νὰ προφητεύω. Κανονικὰ, θὰ πρέπει εὐθὺς μόλις τελειώσει ὁ πόλεμος, ν' ἀρχίσει μιὰ καινούργια περίοδος πνευματικῆς καρποφορίας. Μὰ τοῦτο θὰ ἐξαρτηθεῖ, καθὼς εἶναι φυσικό, ἀπὸ ἕνα σωρὸ ἐξωκαλλιτεχνικοὺς παράγοντες καί, κυριότατα ἀπὸ τὴν ἀποκατάσταση συνθηκῶν κοινωνικοῦ βίου, ποὺ νὰ ἐπιτρέπουν ἀπερίσπαστη τὴν ἀφοσίωση τοῦ τεχνίτη στὴ μεγάλη του ἀποστολή. Βέβαια, ἐξαιρετικὴ προοιωνίζεται ἡ θέση τῆς Λογοτεχνίας, ἐνταγμένης στὸ πλαίσιο τῆς γενικότερης προσπάθειας καὶ στηριγμένης στὴ συνείδηση τῆς εὐθύνης τοῦ ἔργου. Νομίζω, πὼς πέρασε ὁριστικὰ ἡ ἐποχὴ τῆς «τέχνης γιὰ τὴν τέχνη» Τοῦτο ὅμως δὲ θέλει νὰ πεῖ πὼς θὰ πάψουμε νὰ κρίνουμε τὰ καλλιτεχνήματα αὐτὰ καθαυτὰ καὶ πὼς παράγοντες ἄλλοι ἔξω ἀπὸ τοὺς αὐστηρὰ καλλιτεχνικοὺς θὰ μπορέσουν ποτὲ ν' ἀναπληρώσουν τὴν παραμέληση τῶν αἰσθητικῶν ἀξιῶν. Τὸ ζήτημα, ἄλλωστε, τοῦ κριτήριου μένει πάντα ἓν' ἀπὸ τὰ πιὸ ἐπίμαχα ζητήματά μας. Τελευταῖα εἶδα νὰ γίνεται μιὰ προσπάθεια ἀξιολόγησης μὲ βάση αἰτήματα ποὺ δὲν ἀναφέρονται στὸ γνήσιο νόημα τῆς δημιουργίας· τὴν προσπάθεια τούτη θεωρῶ ἀπὸ πρὶν καταδικασμένη σὲ ἀποτυχία. Ἡ τελική μου, ὡστόσο σκέψη εἶναι, πὼς ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ζητεῖ ἀπὸ τὸ βιβλίο ὄχι μονάχα τὴν ψυλὴ αἰσθητικὴ ἐπαρέστηση μὰ καὶ κάποιαν ἀπόκριση στὰ συνταραχτικὰ ρωτήματα ποὺ τὸν βασανίζουν. Ἡ ἀπαίτηση αὐτή, ὀρθὰ ἐννοημένη ἀνεβάζει τὴ κοινὴ καλλιέργεια σ' εὐρύτερες σφαῖρες καὶ δημιουργεῖ τὴν ἀνάγκη μιᾶς πλουσιότερης ἀνθρωπιᾶς, μιᾶς πληρέστερης ψυχικῆς κατεργασίας ἀπὸ μέρος τοῦ δημιουργοῦ. Μᾶς φέρνει δηλαδὴ ἀντίκρυ στὴ «μεγάλη» τέχνη, ποὺ δὲν εἶναι μονάχα τεχνικῆς δεξιοτεχνίας κατόρθωμα, μὰ καὶ «ἄρτος ζωῆς» γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ ὕπαρξη, ποὺ παιδεύεται ἀνάμεσα στ' ἀγωνιακὰ προβλήματα τοῦ καιροῦ της. Νιώθω ἀπὸ μακρυὰ κάποια πτυὴ μεγαλείου νὰ μᾶς περιτριγυρίζει. Καὶ θὰ πρέπει νὰ σταθοῦμε ἄξιοί της καθὼς ἄξιοι στάθηκαν καὶ στοὺς περασμένους αἰῶνες ὅσοι ἀνάλογα μηνύματα μετουσίωσαν μέσα στὴν ψυχή τους καὶ τὴν ὕπαρξή τους.

—Ποιοὶ ἀντιπροσωπεύουν σήμερα, σοβαρὸ κ' ἀξιόλογο τὴν ποίηση μας καὶ τὴν πεζογραφία μας;

—Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ μὴν ἀποκριθῶ σ' αὐτὸ τὸ ρώτημα "Ἔγραψα τόσα τὸν τελευταῖο καιρὸ καὶ προσπάθησα μὲ τόση φροντίδα νὰ κάψω μερικὰ ὠφέλιμα ξεχωρίσματα ποὺ καὶ μόνη ἡ ἐπανάληψή τους μπορεῖ νὰ δώσει ἀφορμὴ σὲ καινούργιες ἐναντίον μου ἐπιθέσεις. Συχνὰ οἱ ἐπιθέσεις αὐτὲς μὲ διασκεδάζουν Μὰ συμβαίνει τώρα ὰὰ νὰ εἶμαι ἀφοσιωμένος σὲ ἄλλες προσπάθειες καὶ δὲν ἔχω καθόλου τὸ κέφι νὰ παραστρατήσω σὲ ἀφορισμοὺς καὶ νὰ ὑποχρεωθῶ ἴσως σὲ κριτικὰ ἀναμασήματα.

—Εἴπατε πὼς εἴστε «ἀφοσιωμένος σὲ ἄλλες προσπάθειες». Τί ἐννοεῖτε μ' αὐτό; Θὰ ἐγκαταλείψετε τὴν κριτική;

—Θὰ ἐγκαταλείψω τὴ σημειωματογραφία. Νομίζω, πὼς ἀρκετὰ ἤδη χρόνια τῆς ἀφιερώθηκα καὶ πὼς εἶναι πιὰ καιρὸς νὰ συμμαζέψω τὴ δύναμή μου σ' ἐκδηλώσεις παράλληλες, μὰ εὐρύτερες, ἢ καὶ ὁλότελα διαφορετικές. "Ενα σωρὸ σχέδια, ριγμένα ἀπὸ καιρὸ στὸ χαρτί, καρτεροῦν τὴ συμπλήρωσή τους Θὰ ἤθελα νὰ μὴν τοὺς ἀπιστήσω Κριτικὲς μελέτες πλατύτερες καὶ ὁριστικότερες καὶ δακίμια σὲ θέματα γενικὰ βρίσκονται στὸ δρόμο ποῦ, ἂν μπορέσω θ' ἀκολουθήσω γιὰ ἕνα μεγάλο διάστημα χρόνου 'Ἡ ἀφηγηματικὴ πεζογραφία ἐπίσης. Ἀπὸ τὰ 1925 ποὺ ἔγραψα τὸ μικρὸ ἐκεῖνο βιβλιαράκι τὸ τιτλοφορημένο «Χάνς κι' ἄλλα πεζά» κ' ἀπὸ τὰ 1927 ἴσαμε τὰ 1933 περίπου, ποὺ δημοσίευα ἐδῶ καὶ κεῖ τὰ σύντομα διηγήματά μου. μὲ κάτεχε θερμὸς ὁ πόθος νὰ δοκιμάσω καὶ στὸ μυθιστόρημα τὴν τύχη μου. Ὁ πόθος αὐτὸς ἀπὸ τὰ 1942 καὶ πέρα μοῦ ἔγινε ἀνάγκη καὶ μοῖρα. Ἔτσι, μέσα στὰ 1942 ἔγραψα τὸ πρῶτο μου, ἀδημοσίευτο ἀκόμα μυθιστόρημα. Στὰ 1943 σχεδίασα τοὺς «Δυὸ καὶ τὴ νύχτα» τὸ μικρὸ μυθιστόρημα ποὺ βγῆκε ἤδη σὲ βιβλίο Τώρα γράφω τὸ τρίτο μυθιστόρημά μου Δὲν ξέρω, βέβαια τί μπορεῖ ν' ἀξίζουν αὐτὰ τὰ πράματα Θὰ ἤθελα μονάχα νὰ βεβαιώσω πὼς δὲ γράφονται γιὰ νὰ γραφοῦν πὼς σωματώνουν τὴν ἀντίληψή μου γιὰ τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ λόγου καὶ πὼς εἴτε σὰ μορφή, εἴτε σὰν περιεχόμενα ἀναπυκρίνονται σ' ἕνα σχέδιο, ὀργανωμένο ἀπὸ τὴν ἐσωτερική μου παρόρμηση κι' ἀπὸ τὴν ἴσαμε τώρα πεῖρα μου. Λογαριάζω ἀκόμα νὰ δώσω σύντομα κ' ἕνα δεὺτόμους τῶν «Προσώπων καὶ Κειμένων». Συμπέρασμα: οἱ καλοὶ φίλοι ποὺ μοῦ στέλνουν τὰ βιβλία τους δὲν πρέπει «ἀ περιμένουν σημειώματα πιὰ ἀπὸ μένα. "Ο,τι ἀξιόλογο βρίσκω στὰ γραψίματά τους μοῦ εἶναι πολύτιμο, εἴτε γιὰ τὶς εὐρύτερες μελέτες ποὺ σχεδιάζω, εἴτε γιὰ τὴν τρίτη ἔκδοση τῆς ἱστορίας μου τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ποὺ νομίζω πὼς θὰ μπορέσω νὰ τὴν παρουσιάσω ἀργότερα πολυσέλιδη καὶ πλούσια ἀπομνημονευματισμένη. Πολλὰ κεφάλαια τῆς ἔκδοσης τούτης εἶναι ἤδη γραμένα

— Πῶς ἐργάζεστε; Πῶς γράφετε τὰ ἔργα σας; Ποιες οἱ συνήθειές σας καὶ τὸ εἰκοσιτετράωρό σας;

—Ἡ μέρα μου εἶναι μοιρασμένη στὰ δυό. Ὁλόκληρο τὸ πρωὶ τὸ περνῶ στὸ σχολεῖο Τὸ ἀπομεσήμερο ἀπὸ σπίτι Ἀπὸ τότε ποὺ ἔνιωσα τὸν ἑαυτό μου τὸ ἀμετάθετο πεπρωμένο μου στάθηκε ἡ δουλειὰ Εἰκοσιπέντε χρόνια περίπου διδάσκω διαβάζω καὶ γράφω. Ἡ ζωή μου ὑπῆρξε μιὰ ἀδιάσπαστη ἀλυσίδα ἀπὸ δυσκολίες ἐμπόδια, ὀπωρεώσεις. Προσπάθησα ν' ἀντεποκριθῶ σ' ὅλα ὅσο καλύτερα μποροῦσα Τὰ πρῶτα χρόνια ἔγραφα μονάχα τὴ νύχτα ἀπὸ τὶς 9 1)2—10 καὶ πέρα ἴσαμε τὶς δυὸ καὶ τὶς τρεῖς μετὰ τὰ μεσάνυχτα. Ξυπνοῦσα πρωΐ Ἀναπαύομουν λίγο τὸ μεσημέρι. Τώρα ἐργάζομαι μονάχα τὶς βραδυνὲς ὧρες, ἀπὸ τὶς 6 Ἰσαμε τὶς 9—9 1)2 καὶ σπανιότερα τὸ πρωΐ. Οἱ δυσκολίες τῆς συγκοινωνίας δὲ μοῦ ἐπιτρέπουν νὰ βγαίνω συχνὰ τὸ ἀπομεσήμερο ἀπὸ τὸ σπίτι. Κ' εἶναι μεγάλη ἡ χαρά μου, ὅταν ἀρίστοι φίλοι ἔρχονται νὰ μὲ βροῦν καὶ νὰ περάσουν μερικὲς ὧρες μαζί μου. Χαίρομαι τὴ συντροφιά τους ποὺ μοῦ δίνει κιόλας τὴν ἀφορμὴ παλλὰ νὰ κουβεντιάσω καὶ παλλὰ νὰ συλλογιστῶ Ἀπάνου σὲ τοῦτο θὰ ἤθελα μάλιστα νὰ προσθέσω, πὼς, ἐνῷ οἱ γνωριμίες μου εἶναι ἀπείρες, οἱ φιλίες μου εἶναι ἐλάχιστες. Δὲ μὲ ζεσταίνουν παρὰ οἱ ἄνθρωποι τῆς καλῆς καρδιᾶς, οἱ γυμνοὶ ἀπὸ προλήψεις καὶ οἱ ἱκανοὶ νὰ μοῦ ἐυπνήσουν γενναιότερα ἐνδιαφέροντα. Θεωρῶ τόσο πολύτιμο κεφάλαιο αὐτὸ τὸ ἀπροσδιόριστο διάστημα ποὺ ἔχουμε νὰ ζήσουμε ὥστε προσπαθῶ καὶ τὸ ἔσχατο λεύτερο δευτερόλεπτό μου νὰ εἶναι «πλήρες». Οἱ ἀσήμαντες φλυαρίες καὶ οἱ συναναστροφὲς ποὺ ἀποβλέπουν στὸ «σκότωμα τοῦ καιροῦ» μοῦ εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἀκατανόητες. Πιστεύω, πὼς σὲ κάθε συντροφιὰ πρέπει ὅλοι νὰ παίρνουν καὶ νὰ δίνουν καὶ στὸ τέλος νὰ βγαίνουν πλουσιότεροι. Ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸν ἄλλον ἄνθρωπο εἶναι πάντα ἕνα ἀπὸ τὰ μεγάλα προβλήματά μου. Γιὰ τοῦτο συχνὰ προτιμῶ τὴ μόνωση, τὴ μόνωση μὲ τὴ γυναῖκα μου, τὸν πολυτιμότατο σύντροφό μου· ποτὲ δὲ θὰ μπορέσω νὰ πῶ, πόσα τῆς χρωστῶ καὶ πόσο ἡ παρουσία της μοῦ γίνεται ἓν' ἀδιάκοπο κέντρισμα γιὰ καινούργιες προσπάθειες

Ὅταν γράφω ὁ τιδήποτε ἄλλο, ἔξω ἀπὸ τὴν ποίηση, ὑποβάλλω σὲ αὐστηρὴ πειθαρχία τὸν ἑαυτό μου. Αὐστηρὴ περισυλλογή, κονικὲς ὧρες ἐργασίας, συγκοντα ὡρισμένα χειρόγραφα —ἀπὸ κεῖνα τὰ φοβερὰ γιὰ τοὺς κατημένους τοὺς τυπογράφους χειρόγραφά μου, τ' ἀπελπιστικὰ ψιλογραμένα, σὲ μεγάλες κόλλες χαρτιοῦ

(Ἡ συνέχεια στὴ σελ. 11)

ΟΙ ΜΗΝΕΣ ΠΟΥ * * ΠΕΡΑΣΑΝ:

ΙΟΥΝΙΟΣ

(ΕΙΚΟΝΑ : Π. ΒΑΛΣΑΜΑΚΗ)

ΗΙΔΕΑ τοῦ μνημοσύνου τοῦ Παντελὴ Χὸρν ἀρίστη, ἂν καὶ κάπως καθυστερημένη. Νομίζουμε πὼς ὁ Χὸρν ὑπῆρξε ἕνα ὄνομα γιὰ τὸ θέατρό μας καὶ θάπρεπε νὰ τιμηθῇ ἀνάλογα Τί δουλειάδμως εἴχαν οἱ 5 ὁμιλητὲς ποὺ ἀναγγέλθηκαν τὴ στιγμὴ ποὺ ἤσαν βέβαιοι οἱ ὀργανωτὲς πὼς δὲ θὰ.... λάβαιναν μέρος καὶ οἱ... πέντε; "Επειτα εἰ κακὴ ἐκλογὴ στὰ πρόσωπα. Τί δουλειὰ εἶχε, π. χ. ὁ... Μπάσυρων μὲ τὸ Νικολετόπουλο. Ἀλλά, τί λέμε; Λείπει ὁ Μάρτης ἀπ' τὴ Σαρακοστή; Ὄχι βέβαια κι' ἔτσι μόνο ἡ γενικότητα γιὰ τὸ θέμα τοῦ Χόρν. Ἔλειψε, μόνο...

ΑΛΗΘΙΝΑ πολιτισμένη δράση ἐσημείωσε ἡ Λυρική μας Σκηνὴ μὲ τὶς τελευταῖες ἐμφανίσεις της καὶ δὲ μποροῦμε παρὰ νὰ συχαροῦμε τὸν νέο διευθυντὴ της κ Μανώλη Καλομοίρη στοῦ ὁποίου τὴν ἐνεργητικότητα ὀφείλεται τὸ ξύπνημά της αὐτό. Βέβαια δὲν ἠμποροῦμε νὰ τῆς δώσωμε τὴ βαθμολογία τοῦ «ἄριστα» μὰ σάν καλὴ ἀρχὴ νέας περιόδου ποὺ ἀρχίζει, εἴμαστε πολὺ ἱκανοποιημένοι. Μὲ τ' ἀναγγελόμενα μάλιστα μεγάλα ἔργα, ποὺ ἀπ' τὰ μέσα Αὐγούστου θὰ ἐμφανίσῃ σύμφωνα μὲ τὸ νέο της πρόγραμμα ὁ κ. Καλομοίρης θ' ἀποδεῖξῃ πὼς ἤταν ὁ ἀναμενόμενος Μεσσίας της. "Οχι ψέμματα. Γιατὶ τὸ Λυρικὸ μας θέατρο εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ «ἡγέτη»

* ΑΡΘΡΑ τοῦ περιοδικοῦ μας προωρισμένα γιὰ τὸ φύλλο τοῦτο, ποὺ νὰ ἐξετάζουν τὴ συμβολὴ τῆς διανουμένης ἐπαρχίας μέσα στὴ Λογοτεχνία τοῦ τόπου, ὅπου θὰ ἀναλυόταν καὶ τὸ ἔργο χαρακτηριστικῶν ἐκπροσώπων της ἐξεχασμένων ἀδικαιολόγητα ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα (ὅπως τοῦ Γ. Σκαρίμπα καὶ ἄλλων πολλῶν νέων καὶ νεωτέρων) καθὼς κ' ἐπισκόπηση τοῦ περιοδικοῦ τύπου τῶν νέων, — ἀναβάλλονται γιὰ τὸν νέο μας ἀριθμό· ἐκεῖ θὰ δῆ ὁ ἀναγνώστης ποιὰ νομίζομε πὼς εἶνε ἡ συμβολὴ τῶν νέων καὶ νεωτέρων στὴ Λογοτεχνία τῆς αὐριο καὶ ποιὰ ἡ προσφορὰ τοῦ τύπου τούτου σήμερα στὴ δημιουργία πνευματικότητας καὶ ἀτμοσφαίρας κατάλληλης γιὰ τὸν αἰῶνα ποὺ γεννιέται.

ΜΑΪΟΥ: 1: "Ἐναρξη τῶν παραστάσεων τῆς ἑλληνικῆς ταινίας «Χειροκροτήματα» στὸ «Ρέξ»: (σενάριο — σκηνοθεσία: Γ. Τζαβέλλα μὲ πρωταγωνιστὲς μεταξὺ ἄλλων τὸν Ἀττίκ, Δ. Χόρν, Ἑλένη Χαλκούση κ. ἄ).— Ὁ θάνατος τοῦ γνωστοῦ δημοσιογράφου Β. Βεκιαρέλλη. —2: Κηδεία τοῦ Β. Βεκιαρέλλη μὲ τὴ συμμετοχὴ τοῦ δημοσιογραφικοῦ κόσμου καὶ πολλῶν διανουμένων.— 3: Πρώτη τῆς ὄπερας τοῦ Μόζαρτ «Ἀρπαγὴ ἀπὸ τὸ Σεράϊ» (θέατρο «Ὀλύμπια», Λυρικὴ Σκηνή).— 5: Πρώτη τοῦ θεάτρου Μαρίκας Κοτοπούλη μὲ τὴν κωμωδία τοῦ Τριστὰν Μπερνάρ: «Φιλῆστε με» (μὲ τὸν Β. Λογοθετίδη). — 6: Πρώτη νέου ἔργου τῆς Λυρικῆς Σκηνῆς) «Θέατρο «Ὀλύμπια») μὲ τὴν «Καβαλλερία Ρουστικάνα» (τοῦ Μασκάνι) καὶ τὸν «Πραμματευτὴ» (τοῦ Π. Πετρίδη). — 11: "Ἀπονομὴ τοῦ ποιητικοῦ βραβείου τοῦ «Συνδέσμου Λογοτεχνῶν» (α' Τάκης Μπαρλᾶς, β': Γ. Γεραλῆς, γ': Μαν. Κανελλῆς κ. ἄ.) —12: Ρεσιτὰλ Μαρίας Γ. Γουναροπούλου (μουσικὲς συνθέσεις στὸ πιάνο ἀπὸ ποιήματα: Μυριβήλη, Μωραϊτίνη, Παναγιωτοπούλου, Ἀθάνα κλπ.).— 16: Αὐτοτέλεση τῆς «Λυρικῆς Σκηνῆς» ἀπὸ τὴ Δραματικὴ. Ἀνάληψις τῆς διευθύνσεως διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἀπὸ τὸν Μαν. Καλομοίρη. — 18: Ἀπονομὴ τῶν βραβείων τοῦ «Συνδέσμου Λογοτεχνῶν» γιὰ δοκίμιο (δύο πρῶτα βραβεῖα: α) Τ. Λάππας, «Ρουμελιῶτες στὴν Ἐπανάσταση» β) Δημ. Λυγίζος: «Μελέτη γιὰ τὸ Νεοελληνικὸ θέατρο». "Ενα ἀκόμα στὸν "Αγγ. Προκοπίου γιὰ τὴ μελέτη του «Ἱππόλυτος Ταίν», ἕνα στὴν κ. Κρεντζίσκα — Θωμοπούλου γιὰ τὸ δοκίμιό της «Ἀντρέας Καρκαβίτσας», — καὶ δυὸ ἔπαινοι α) στὸν κ Γ Ρουμάνη γιὰ «τὸ δίκαιο καὶ ἡ ἠθικὴ στὸ ἔργο τοῦ Θεοτόκη» καὶ β) στὸ Δ. Καλλονᾶ γιὰ τὸ «Πάγος Ἀραβαντινός». — Πρώτη τῆς Λυρικῆς Σκηνῆς (Θέατρο «Ὀλύμπια») μὲ τὴν ὄπερα τοῦ Πουτσίνι: «Μανὸν». — 21: Ἡ δ' ὁμιλία τοῦ «Συνδέσμου Λογοτεχνῶν» γιὰ τοὺς Νέους (ὁμιλητὴς ὁ κ. Φῶτος Γιοφύλλης). — 31: Ἡ ε' ὁμιλία τοῦ «Συνδέσμου Λογοτεχνῶν» γιὰ πεζογραφία (ὁμιλητὴς ὁ κ. Γ Στογιάννης: γιὰ τὸν Τάσσο Ἀθανασιάδη, Π. Σαμαρᾶ Α. Πετράκη, κ.λ.π)

— Πρώτη νέας ὄπερας τῆς Λυρικῆς Σκηνῆς (θέατρο «Ὀλύμπια») μὲ τὴ «Λουκία Λαμερμοὺρ» τοῦ Ντονιζέττι.

ΙΟΥΝΙΟΣ: 4: Διάλεξη (τελευταία) τοῦ «Συνδέσμου Λογοτεχνῶν» γιὰ τοὺς νέους ποιητὲς (ὁμιλητὴς: Γ. Σταμπολίς· ἀναφερόμενοι: Θ. Βιλιέρης, Κ. Κριεζῆς, Γ. Καρατάνος, Ἰ. Λοβέρδου, "Ολγα Σολωμοῦ, Μ. Κουρμούλης — 8: Συνεδρία Ἀκαδημίας (ἀνακοινώσεις κλπ.).— 10: Πρώτη νέου ἔργου τῆς Λυρικῆς Σκηνῆς (θέατρο «Ὀλύμπια»): Μάριου Βάρβογλη : «Ἀπόγευμα ἀγάπης» (μουσικὸ δράμα ὑπὸ τὴ δ)ση: Λ. Ζώρα, Παίζουν μεταξὺ ἄλλων: Φ. Παπαναστασίου, Μιχ. Κορώνης, Κ. Δαμασιώτης κ. ἄ.).— 14: Πρώτη νέου ἔργου θεάτρου Μ Κοτοπούλη («Ρέξ») μὲ τὴ μουσικὴ κωμωδία «Μιὰ μικρὴ περιπέτεια» (μουσικὴ Γ. Κέκ. παίζουν: Β. Λογοθετίδης, Δ. Μυράτ, "Ἄννα καὶ Μ. Καλουτᾶ, Τ. Γαλανός, κ. ἄ.).— 15: Πρώτη τῆς Λυρικῆς Σκηνῆς «Ὀλύμπια» μὲ τὸν «Κουρέα τῆς Σεβίλλης» τοῦ Ροσσίνι καὶ μὲ τὴ συμμετοχὴ νέων καλλιτεχνῶν.— 21: Ἐγκαίνια «Θεμελιακοῦ Διδασκαλείου». Ὁμιλία τοῦ ἱδρυτοῦ του Λίνου Καρῇ γιὰ τοὺς σκοπούς του, παρουσία διανουμένων καὶ λογοτεχνῶν καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Ν. Λούβαρη. — 28: Ἐπίδειξη σχολῆς ἀπαγγελίας "Ἑλλης Γρηγοριάδη. (Ἀπήγγειλαν αἱ δίδες: Ξ. Σκουζέ, Ν. Τουμπουκάρη, Μ Τριανταφύλλοπούλου, Κ. Ἀντιβαλῆ, Ν. Χατζηγεωργίου, Τ. Ἀνεμογιάννη καὶ Δ. Χρυσαφίδου. Ποιήματα: Παλαμᾶ, Σικελιανοῦ, Μαβίλη, δημοτικὰ κ. ἄ.).— 30: Ἔναρξη θερινῶν παραστάσεων Ἐθνικοῦ θεάτρου (Κῆπος Κλαυθμῶνος) : Γκ Λέσσιγκ: «Αἰμιλία Γκαλότι» (τραγωδία, σκηνοθεσία Π. Κατσέλη) Παίζουν : Γληνός, Γαβριηλίδης, Μαρία Ἀλκαίου, Λέλα Ἡσαΐα, Καρούσος κ. ἄ.). — Πρώτη «Λυρικοῦ» (θέατρο Παπᾶ—Μανωλίδη): Παντελὴ Χόρν: «Ἀ Ἀτεμάκι» (ἠθογραφία).

ΙΟΥΛΙΟΣ : (3: Συναυλία Κρατ. Ὀρχήστρας Ἀθηνῶν (θέατρο Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ) ὑπὸ τὴν δ)ση Γ. Λυκούδη (ἔργα Βέμπερ, Πονηρίδη, Μπράμς).— 6: Πρώτη νέου ἔργου (θέατρο «Ρέξ») τοῦ θιάσου Μ. Κοτοπούλη: «Καθένας μὲ τὴ λόξα του...» (κωμωδία· πρωταγωνιστὴς ὁ Β. Λογοθετίδης).— 10: Συναυλία Κρατικῆς Ὀρχήστρας Ἀθηνῶν (Θ. Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ) ὑπὸ τὴν δ)ση Φ. Οἰκονομίδη (Ἔργα: Μότσαρτ, Παλλαντίου, κ. ἄ.).— 11: Πρώτη νέου ἔργου (θέατρο Κατερίνας) θιάσου Ἀνδρεάδη: Λεὸ Λέντς: «Κυρία... σᾶς ἀγαπῶ» — 16: Πρώτη νέου ἔργου τοῦ "Θεάτρου Τέχνης» (Κ. Κοὺν) μὲ τὸ ἑλληνικὸ ἔργο α' Ὁ τελευταῖος Ἀσπροκόρακας» ("Αλ. Σολωμοῦ).— Πρώτη νέου ἔργου τοῦ θιάσου Ἀρώνη - Χὸρν (θέατρο "Ἀκροπόλ») μὲ τὸ ἔργο «Δικτατορία Γυναικῶν» (Χέλερ καὶ Σούτς). Παίζουν μεταξὺ ἄλλων: Δ. Χόρν, Μαίρη καὶ Θ Ἀρώνης, "Αγγ. Λάμπρου, κ. ἄ.).— 17: Συναυλία (ἡ ε' θ·ριὴ) τῆς Κρατ Ὀρχήστρας Ἀθηνῶν (Θέατρο Ἡρώδου Ἀττικοῦ) ὑπὸ τὴ δ)ση Θ. Βαβαγιάννη (ἔργα: Λεβίδη, Χάυδν, Ντεμπισσὺ κ ἄ.).— 21: Πρώτη νέου (ἑλληνικῆς κωμωδίας) ἔργου τοῦ Ἐθνικοῦ θεάτρου : Ἀγγ. Τερζάκη: «Τὸ μεγάλο παιχνίδι» (με, ταξὺ ἄλλων : "Α. Μαλιαγρός, Χρ. Εὐθυμίου, Μερόπη Ροζάν, Παῖζη, Ἀθ. Μουστάκα. Ταλάνος κ. ἄ Σκηνοθεσία Π. Κατσέλη). — 29: Λυρικὴ Σκηνὴ (περίοδος Μουσικῆς τραγωδίας): (θέατρο Ἡρώδου Ἀττικοῦ): Μ. Καλομοίρη: «Πρωτομάστορας» (μετέχουν: Δελένδας, Μαγκλιβέρας, Καλογεροπούλου, Ρεμούνδου, Κορώνης κ. ἄ.) — 31: Πρώτη «Λυρικοῦ» (θίασος Μανωλίδη — Παπᾶ): "Ἐρμαν Σούντερμαν : «Ἡ τιμή». — Πρώτη θεάτρου Κ. Μουσούρη: "Ἐρνστ Βόλτσιγκ: «"Ἐτσι ἀγαποῦν τὰ νειάτα».

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 10)

ἀρρίγω

ΟΙ ΚΟΣΜΟΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Τὸ Θέατρο

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ κ. ΘΡ. ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ

Ο ΘΙΑΣΟΣ τῆς Κατερίνας, μὲ τὸ ξεκίνημα τοῦ καλοκαιριοῦ, μᾶς ἔφερε νὰ δοῦμε πάλι τὴν περίφημη «Κυρία δὲν μέ μέλει» τοῦ Σαρντοῦ. Ἐκλογὴ ἀξιοζήλευτη. Δὲν μποροῦσε νὰ γίνει καλύτερη, πιὸ συνταιριασμένη μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία τῆς λαμπρῆς καλλιτέχνιδας καὶ μὲ τὰ ἀνεβοκατεβάσματα τῆς ἐποχῆς ποὺ ζοῦμε.

Ἡ «Κυρία δὲν μέ μέλει» γνώρισε τὴ μεγάλη ἐπιτυχία στὸ Παρίσι, μὲ τὴ Ρεζὰν στὸ ρόλο τῆς Κατερίν Λεφέβρ, γύρω στὸ 1893. Στὸν Ἴδιο ρόλο δοκιμάστηκαν ἀπὸ τότε διάσημες θεατρίνες, ὡς τὴν πολυθρύλητη Μιστενγκέτ, στὰ 1925, στὸ θέατρο τῆς «Πὸρτ Σαὶν—Μαρτέν». Αὐτὴν τὴν παράσταση τὴ θυμᾶμαι ἀκόμη. Μοῦ ἀφῆκε μιὰ δυσάρεστη ἀνάμνηση. Ἡ Μιστενγκὲτ εἶχε ἀφαιρέσει ἀπὸ τὸν τύπο τῆς μικρῆς πλύστρας (ποὺ μέσα στὴ ναπολεόντεια ἐποποιΐα γίνεται ἡ ἀτίθασση στρατιαρχίνα Λεφέβρ) κάθε ἀνωτερότητα, κάθε εὐγένεια, κάθε λαϊκὴ γενναιοψυχία καὶ φόρτωσε τὸ ρόλο μ' ὅλες τὶς λαϊκὲς κυδαιότητες ποὺ εἶχαν στήσει τὴ δική της, τὴν προσωπική της ἐπιτυχία στὸ μιούζικ—χὼλ. Ἀντὶ νὰ γίνει ἡ Μιστενγκὲτ Κατερὶν Λεφέβρ, ἕνας γυναικεῖος δηλαδὴ τύπος ποὺ ξεκινᾶ ἀπὸ τὰ λαϊκὰ στρώματα κι' ἀνεβαίνει, μὲ τὴν ἀρετὴ τοῦ λαοῦ, ὡς τὰ ψηλότερα ἐπίπεδα τῆς πρώτης γαλλικῆς αὐτοκρατορίας, ἀντὶ νὰ γίνει αὐτό, ἡ πεφημη ἠρωΐδα μεταβάλουνταν σὲ Μιστενγκὲτ, δηλαδὴ σὲ ζιγκολέτα, σὲ τροτέζα, σὲ βραχνὸ κάθαρμα τῆς παριζιάνικης σύγχρονης γραφικότητας, πρὸς τουριστικὴ καὶ δημοσιογραφικὴ κατανάλωση.

Ξαναγυρνῶ στὴν ἐντύπωση ἐκεῖνη τῆς παράστασης τῆς «Πὸρτ—Σαὶν—Μαρτέν» καὶ κρίνω γιὰ χιλιοστὴ φορὰ πὼς καὶ στὸ Παρίσι, δίπλα σὲ μοναδικὲς καλλιτεχνικὲς ἐργασίες, συμβαίνουν κι' ἀκατανόμαστα καλλιτεχνικὰ τερατουργήματα. Ἐκεῖνη ἡ Μιστενγκὲτ! Ποτὲ ἡ αὐθάδεια τῆς ἐπιτυχίας, τῆς πιὸ εὔκολης καὶ τῆς πιὸ ἐμετικῆς, δὲν εἶχε ἐπιτελέσει ἕνα τέτοιο φόρτο σκηνῆς κι' ἕνα ὄγκο ἀηδίας τόσο μεγάλο.

Ἡ δική μας τώρα παράσταση, στὸ θέατρο τῆς πλατείας Κυριακοῦ, εἶνε πραγματικὴ ἀνακούφιση. Ἀκόμη ἕνας σταθμὸς προόδου στὴ θεατρικὴ γενικὰ ζωή μας κ' Ἰδιαίτερα στὴ σταδιοδρομία τῆς Κατερίνας. Ἡ ἐξέλιξή της φτάνει κάθε μέρα πιὸ σιμὰ σὲ μιὰ καλλιτεχνικὴ ἀρτίωση ποὺ δικαιώνει τοὺς παλιοὺς φανατικοὺς θαυμαστές της κι' ἀποστομώνει τοὺς ἀντίθετούς της—ποὺ εἶνε ἐξίσου φανατικοί. Προχωρεῖ στὸ δύσκολο δρόμο της, τολμηρή, ἀκούρα στη, ὑπόδειγμα ἐργατικότητας κι' εὐσύνειδησίας, προχωρεῖ, γυρεύει διαρκῶς νὰ μάθει κάτι καινούργιο, κάτι καλύτερο, ἀκατανόητη καὶ σ' αὐτὴ τὴς τὴν προσπάθεια. Τὴν ἐργασία της τὴ φέρνει κάθε μέρα ψηλότερα. Τῆς τυχαίνουν, δέβαια, κάπου κάπου καὶ κακοτοπιές. Τὶς ὑπερπηδᾶ ,μᾶς ἀναγκάζει κι' ἐμᾶς νὰ τὶς ξεχάσουμε, μᾶς συγκινεῖ καὶ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ θαυμάσουμε τὸ μόχθο της. Ὁ μόχθος αὐτὸς στηρίζεται σὲ μιὰ πνευματικότητα σπάνια γιὰ τὰ χρονικὰ τοῦ νεοελληνικοῦ μας θεάτρου ὅπου, ὡς κτὲς ἀκόμη, βασίλευε μιὰ ἀναίδεια καὶ μιὰ λογοδιάρροια ἀμαθείας ποὺ κιντύνευαν νὰ μᾶς πείσουν ὅτι ἡ θωμολοχία εἶταν ταυτόσημη τῆς εὐφυΐας. Τώρα αὐτὰ ἠέρασαν. Τώρα αὐτὰ ὅλα θάφτηκαν. Καὶ μοῦ φαίνεται πὼς ἡ ὑπαρξη, ἡ παρουσία, ἡ δράση τῆς Κατερίνας βοηθήσανε πολὺ στὴν ἐπιτυχία τῆς ἐν λόγῳ ταφῆς.

Στὴν παράσταση τῆς «Κυρίας δὲν μέ μέλει» βλέπουμε πὼς ἡ Κατερίνα μπορεῖ νὰ φτιάσει διάσημους ρόλους, κι' ὄχι μόνο νὰ σταθεῖ στὸ ἐπίπεδό τους, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς πλουτίσει, νὰ τοὺς ἀνανεώσει, νὰ τοὺς εὐρύνει μὲ τὸ χῦμα καὶ μὲ τὸ σπιθοβόλημα τῆς προσωπικότητάς της. Ὁ τρόπος ποὺ ὑποδύθηκε τὴ Νίνα στὸ «Παράζενο Ἰντερμέτζο» κι' ἡ δημιουργία της τώρα στὸ ἔργο τοῦ Σαρντοῦ εἶνε κατορθώματα ποὺ μὲ κάνουν νὰ αἰσιοδοξῶ ἀπεριόριστα γιὰ τὸ μέλλον τῆς σκηνῆς μας. Τέτοιες ἐργασίες δὲ μένουν ποτὲ ἀπομονωμένες. Ἀφήνουν πατήματα γερά, δίνουν μάθηκα φωτεινὸ στοὺς νέους, στοὺς ἀνθρώπους τῆς αὐριον, καὶ πληθαίνουν ἔται τοὺς παράγοντας τῆς προόδου.

Δίπλα της, στὰ Ἴδιο ἔργο, πρέπει ν' ἀναφέρουμε τιμητικὰ τὸν κ. Κωτσόπουλο. Ὅσες φορὲς μοῦ ἔτυχε νὰ τὸν δῶ ὡς σήμερα (ἰδιαίτερα στὸ ἔργο τοῦ Συνοδινοῦ «Στὴν Κάψα τοῦ Καλοκαιριοῦ»), μοῦ ἐπροκάλεσε δυσφορία. Γιὰ τοῦτο σημειώνω πὼς τώρα, στὸ ρόλο τοῦ ἥρωσέ, μοῦ ἔκανε εὐχάριστη ἔκπληξη. Ἐπέτυχε ἕνα ἀληθινὸ ἄλμα κι' εὔκομαι νὰ συνεχίσει στὸν ἴδιο ρυθμὸ — λιγοτεύοντας ὅσο μπορεῖ περισσότερο τὶς γριμάτσες του πρὸς γκαλαρίαν κι' ἐκεῖνες τὶς εὔκολες κι' ἄγευστες κινηματογραφικές του («μοῦτες»).

Ὁ κ. Χατζίσκος εἶχε ἀληθινὴ εὐγένεια στὸ ρόλο τοῦ Νάιπερχ, ἕνα παλμὸ καὶ μιὰ ἐμφάνιση ποὺ μένουν πιστὰ στὸ πλαίσιο τοῦ ἔργου. Ὁ κ. Ἀποστολίδης, σύζυγος τῆς νεαρῆς πλύστρας καὶ ἀργότερα στρατάρχης τοῦ Ναπολέοντα, κρατησε ἕνα μέτρο ἀξιόλογο στὴ νεοπλουτική του μεταμόρφωση καὶ μιὰ καλοκάγαθη σοβαρότητα νεοφώτιστου εὐπατρίδη ποὺ διασκέδασαν τὸ κοινό.

Μόνο ὁ κ. Βεάκης, στὸ ρόλο τοῦ Ναβαρεμένα ὑπολειμματά του. Σὰν ἠθοπαίζε μόνο μὲ τὴ σκ.ά του. Μόνο μὲ βαρεμένα ὑπολείμματά του. Σὰν ἠθοποιὸς ποὺ ἔκανε νὰ μιμηθεῖ τὸ Βεάκη δὲν τὸ κατάφερνε, ἀποθαρρύνουναν καὶ δὲν εἶχε ὄρεξη νὰ ξακολουθήσει τὸν ἀγώνα του.

Ἡ Κα Νίκα ἔκανε ὅ,τι μποροῦσε ὡς βαρώννη φὸν Ἠπύλοβ. Κι' ὅρο γιὰ τὶς ἀδελφὲς τοῦ Ναπολέοντα (ποὺ τὶς ὑπορουσυνταν οἱ κ. κ. Στεφανίδου καὶ Ποδηματᾶ) πειθόμενοι ἀπὸ τὰ πορίσματα τῆς ἱστορίας, κρίνουμε κι' ἐμεῖς πὼς ὁ ἀδελφός του θὰ ἔπρεπε νὰ τὶς εἶχε ἀφήσει γιὰ πάντα στὴν Κορσική.

Ἡ σκηνογραφία καὶ τὰ κοστούμια εἶχανε τὴ φινέτσα, τὸ «πολύτροπον» καὶ τὴν ἐμπνευσμένη μαστορία τοῦ ξεχωριστοῦ μας ζωγράφου ποὺ λέγεται Γιάννης Τσαρούχης. Στὴν ἐπιτυχία τοῦ ἔργου, αὐτὸς στάθηκε ἀναντίρρητα ἕνας ἀπὸ τοὺς κύριους συντελεστές.

*

Τὰ «Τρία Βάλς» ποὺ διάλεξαν γιὰ ἐναρκτήριό τους τὸ θέατρο («Ἀκροπόλ») κι' ὁ θίασος Μαίρης Ἀρώνη μὲ τὸ Δημήτρη Χόρν, εἶνε μιὰ εὐχάριστη μουσικὴ κωμῳδία. Χωρὶς ἀξία, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ἀξιώσεις. Νομίζω πὼς ἡ μετανάστευσή της ὑπὸ τὸν ἀττικὸ οὐρανό, ὀφείλεται στὴ μεγάλη ταμειακὴ ἐπιτυχία ποὺ κτε στὸ Παρίσι, κι' ὅπου τὸ εἴδαμε παιγμένο ἀπὸ δυὸ ἠθοποιοὺς παγκόσμιας φήμης: τὴν Ἴβόν Πρεντὰν καὶ τὸ ὀρεναί. Δυὸ ἀληθινὲς δόξες τῆς γαλλικῆς σκηνῆς καὶ συγχρόνως δυὸ μεγαθήρια θεατρικῆς κι' ἀνθρώπινης πείρας... Τὸ ἔργο εἶταν γραμμένο γι' αὐτούς, πιστὰ ἐφαρμοσμένο στὶς ἱκανότητές τους, μὲ ἀφορμὲς ποὺ νὰ ξαμολύουν ἀναδιπλασιασμένες τὶς πολύμορφες ἀρετές τους. Ἡ γοητεία τῆς Πρεντὰν, ἡ φωνή της, ἡ θηλυτότά της, ἡ ἀφομοίωσή της μὲ τὸν τύπο τῆς κοσμοξάκουστης πρωταγωνίστριας ποὺ ὑποδύεται στὰ τρία μέρη τοῦ ἔργου, φτιάσανε μιὰ ἐπιβολὴ καλλιτεχνικὴς συγκίνησις ποὺ κυρίευε καὶ τὸ δυσκολότερο θεατή. Καὶ πλάι τὴς ὑπῆρχε ὁ ὀρεναί. Σὲ πολλὰ σημεῖα (ἰδιαίτερα στὸ β' μέρος ὅπου μᾶς παριστάνει τὸν τύπο τοῦ ἁπλαζὲ Γάλλου εὐπατρίδη) ἀνώτερός της. Κατὰ πολὺ ἀνώτερός της στοὺς τρεῖς χαρακτηριστικοὺς σταθμοὺς τοῦ γενεολογικοῦ του δέντρου. Μᾶς ἐπειθε ἀπόλυτα. Μᾶς ἔφερνε νὰ ζήσουμε ἀληθινὰ τρεῖς ἐποχὲς τῆς Γαλλίας: τὴν ἐρωτικὴ λεβεντιὰ τῆς δεύτερης αὐτοκρατορίας, τὸ γλεντζέδικο κορύφωμα τοῦ 1900, τὴν ἀμερικανοποιημένη πεζότητα τοῦ μεταπολέμου. Αὐτὸς ὁ περίφημος πρωταγωνιστής, ποτισμένος ἀπὸ τὶς πνευματικὲς καὶ κοινωνικὲς πραγματικότητες τοῦ τόπου του, θαρρεῖς καὶ σοῦ ἀνάσταινε περίφημες σελίδες τοῦ Μωπασσάν, στὸ πρῶτο μέρος, ἀλησμόνητους τύπους τοῦ Προύστ, στὸ δεύτερο, καὶ στὸ τρίτο, τέλος, τεθλασμένους νεαρούς, τόσο ὑποπτους δσο καὶ ἀγαθούς, τοῦ Πὼλ Μοράν καὶ Σίας. Εἶτανε ὁ ὀρεναί, στὸ ἐλαφρὸ αὐτὸ ἔργο, μιὰ ὁλόκληρη ἱστορία τοῦ ἐρωτικοῦ Γάλλου ἄντρα, ἀπὸ τὸ 1870 ὡς τὸ 1939. Μεγάλη ὑπόθεση καὶ θαυμαστή. Ἡ ταμειακὴ ἐπιτυχία δὲ στηρίζουνταν στὸ ἔργο, ποὺ στὰ πλεῖστα του μέρη εἶν' ἀχρωμο κι' ἀνάλατο, ἀλλὰ στὶς πλάτες τῶν δυο ἠθοποιῶν ποὺ εἴπαμε. Αὐτοὶ ἔφερναν ἐμπρός σου τὴ χάρη τοῦ ἐρωτα καὶ τῆς παριζιάνικης ζωῆς, τὸ ἀνθρώπινο κέφι, τὴν ἡδονή, τὶς ἀγάπες, τὶς εὐγένειες, ὅλη τὴ σαγήνη τῆς αἰσθηματικότητας ποὺ μᾶς παράδωσαν οἱ τελευταῖες δεκαετηρίδες. Τὸ ἔργο παραμερίζουνταν. Εὐτυχῶς. Ἀμομέναν οἱ ἠθοποιοί. Ἀπομέναν οἱ ἀληθινοὶ καλλιτέχνες, μᾶς δίναν αὐτοὶ τὸ ἀπόσταγμα τῆς ἀνθρώπινης περιπετειάς μας καὶ μᾶς κορφῶναν στὶς θέσεις μας: μαγεμένους, ἐμβρόντητους, δάκρυσμένους κι' ἑτοιμους νὰ σηκωθοῦμε ὀρθοὶ καὶ νὰ χειροκροτήσουμε. Εἴχαμε ξεχάσει τὸ ἔργο. Εἴχαμε συκωρέσει τὶς ὑποτυπώδεις του δεξιοτεχνίες, τὰ κολπάκια καὶ τὰ παιχνιδάκια μὲ τὶς εὔκολες ἐκμεταλλεύσεις τῆς ἐπικαιρότητας. Εἴχαμε παραβλέψει καὶ τοὺς ἀπαρχαιωμένους ἐκείνους αἰσθηματισμοὺς ποὺ σοῦ παγώνουνε τὴ ρακοκοκκαλιά. Ὅλα αὐτὰ ἐξαφανίζονταν, ἀκόμη κ' οἱ χοντράδες, ἀκόμη κ' οἱ ἀντικαλλιτεχνικὲς κυδαιότητες, κάτω ἀπὸ τὸν καλλιτεχνικὸ οἶστρο τοῦ ὀρεναί καὶ τῆς Ἴβόν Πρεντάν. Ὅπως εἴπαμε τὸ ἔργο τὸ ἀχρωμο καὶ τὸ ἀδύνατο, εἶταν μιὰ βολικὴ ἀφορμὴ γιὰ νὰ δεῖξουν οἱ δυὸ τους τὴ δύναμη καὶ τὰ μεγάλα ζωντανὰ χρώματα τοῦ ταλέντου τους.

Τὸ ἔργο εἶχε μείνει στὸ περιθώριο τοῦ ἑαυτοῦ τους.

Ἐνῶ ἐδῶ πέρα, στὸ θέατρο («Ἀκροπλόβ»), οἱ ἠθοποιοὶ εἶχαν μείνει στὸ περιθώριο τοῦ ἔργου.

Ξένοι, μακρυνοὶ καὶ ἀσχετοὶ τὸ.

Καὶ δὲν τὸ λέμε αὐτὸ γιὰ νὰ τοὺς κατακρίνουμαι.

Ὅλες οἱ ἀφορμὲς ποὺ ἔδινε τὸ ἔργο στοὺς δυο Γάλλους ἠθοποιούς, εἶταν στεῖρες γιὰ τοὺς δικούς μας. Εἶταν κλ' ἐκτρικές.

Εἶμαι ὁ πρῶτος ποὺ ἔγραψα (ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἀλησμόνητου«Παράζενου Ἰντερμέζου») πὼς τὸ ταλέντο τοῦ Δ. Χόρν, εἶνε μέγιστο κι' ὅτι φτάνει ὡς τὴμεγαλοφυΐα.Ἐξομοιώνεται μὲ τὶς λαμπρότερες ἀποδόσεις ἑνὸς Πιτόεφ—στοὺς πλούσιους ρόλους. Ἀλλὰ ἐδῶ ὁ ρόλος εἶταν ἀσημος καὶ δὲν εἶχε τὴν παραμικρὴ σχέση μὲ τὶς δυνατότητες τοῦ καλλιτέχνη μας. Εἶταν ἀφορμὲς ποὺ μᾶς ἔδειχναν τὰ δσα δὲν μπορεῖ νὰ κάνει ὁ Χόρν. Οὔτε Οὐάσρος εἶνε, οὔτε Γάλλος εὐπατρίδης μπλαζέ—ὅπως κατ' ὀφθαλμοφανῆ διαπίστωση θὰ τοῦ εἶταν ἐξόχως δύσκολο νὰ γίνει ἀλεξιπτωτιστής, ἡ πρωταθλητὴς τοῦ παγκρατίου, σφουγγαράς, μαχαιράς, κοιλαράς μανδαρίνος, ἢ πασᾶς τῶν ἑκατὸ κιλῶν. Οἱ ἱκανότητές τους εἶνε ἄλλες κ' εἶνε ἀπὸ τὶς πιὸ δυναμικὲς πόχει νὰ δεῖξει ἡ σύγχρονη σκηνή μας. Στὴν τρίτη πράξη, ὅπου παρουσιάζει τὸν τελευταῖο γόνο τῆς κουραστικῆς κι' ἀμαρτωλῆς αὐτῆς οἰκογενείας τῶν Σαλανζέ, ἕνα ἐγγονὸ καμένο, ξεπεσμένο κι' ἀνερμάτιστο μέσα στὶς θιωτικὲς δυσκολίες τοῦ μεταπόλεμου, μπόρεσε ὁ Χόρν νὰ ξαναπλησιάσει τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ μᾶς πείσει καὶ πάλι πὼς εἶνε ἡ μεγάλη ἐλπίδα τοῦ θεάτρου μας.

Ἡ Κα Ἀρώνη ὀρέθηκε στὴν ἴδια μειωτικὴ θέση.

Κάπου, κάπου τὸ μπρίο της, ἡ σκηνικὴ της ἄνεση, ἡ τσαχπινιά της, μᾶς διασκεδάσανε. Ἰδιαίτερα στὴν τρίτη πράξη ὅπου δίνει τὶς γελοιογραφικὲς πλευρὲς μιᾶς μεγάλης στάρ.

Μᾶς διασκέδασε, ἀλλὰ δὲ μᾶς ἔπεισε πὼς ἐνσάρκωνε τοὺς τύπους μιᾶς Ἀρζεντίνα, π. χ. μιᾶς Γκλὰ Κούρτσι, ἢ μιᾶς Γκρέτα Γκάρμπο. Δύσκολα θὰ πήγαινε νὰ τὴ δεῖ ὁ Ἀλφόνσος τῆς Ἰσπανίας, ὅπως μᾶς λὲν στὴ β' πράξη...

Ὁ μόνος ποὺ στάθηκε πιστὰ στὸ ρόλο του, εἶταν ὁ κ. Ἀρώνης, ὡς Μπρὺνερ. Μᾶς ἔπειθε, μᾶς ἰδιασκέδαζε, μᾶς ἐδίδασκε ὅτι ὁ χρόνος, ὅτι οἱ ἐποχὲς πράγματι περνοῦν κι' ὅτι τὰ περασμένα κ' ἡ ἀνάμνησι εἶνε ὁ ἀκατάλυτος πλοῦτος μας.

Ὅστόσο, παρ' ὅλα τὰ ἀντίξοα, παρ' ὅλη τὴν ἀσυζήτητα κακὴ ἐκλογὴ τοῦ ἔργου, ἡ παράσταση εἶταν εὐπαρουσιαστη. Ὁ κ. Γιαννούλης Σαραντίδης, ὁ σκηνοθέτης ποὺ τὸ ὄνομά του συνδέεται μὲ ἐπιτυχίες ὅπως («Ἡ Βασίλισσα Ἐλισάβετ», τὸ («Ὅπως Ἀγαπᾶτε») στὸ θέατρο Κοτοπούλη, («Τὰ Καπρίτσιατῆς Μαριάνας») καὶ τελευταῖα τὸ («Ἰντερμέτζο») στὸ θίασο Κατερίνας, ἔδωσε ἐδῶ τὸ μέτρο τῆς μεγάλης του πείρας καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς του ἀξιοσύνης: ἔχοντας ὅλα τὰ στοιχεῖα μιᾶς κακῆς καὶ χαμένης ὑπόθεσης, ἔφτιασε, ἐκ τῶν ἑνόντων, μιὰ παράσταση φροντισμένη, μιὰ πολιτισμένη δουλειά, γερή, ποὺ ἱκανοποιεῖ τὸ κοινὸ καὶ ἀναχαιτίζει δίκαιες αὐστηρότητες τῆς κριτικῆς.

*

Ὁ θίασος Ἀργυροπούλου ἐξακολουθεῖ πάντα νὰ παίζη ἔξη «Σκίτσατῆς Ἐποχῆς» τοῦ Δ. Ψαθᾶ. Ἀπὸ περιέρ- κι' ἀπὸ ἀληθινὸ ἐνδιαφέρον πῆ- τὰ δῶ καὶ βρίσκομαι στὴν ἀνά- νὰ ὁμολογήσω πὼς δὲν διασκέδασα.

Λογαριάζω πὼς ὁ κ. Ψαθᾶς εἶνε ὁ πιὸ προικισμένος εὐθυμογράφος ποὺ ἔχουμε καὶ οἰγουρα πολὺ ἀνώτερος ἀπ' ὅσους μᾶς ἔδωσε ἡ προηγούμενη γενεὰ στὸ εἶδος αὐτό. Στὰ βιβλία του ἔχει τὸ χάρισμα τοῦ κωμικοῦ, τὴν ἀστραπιαία ἀπόδοση τῆς γελοιογραφίας, δύναμη κι' ὀξύτητα παρατήρησης, χειμαρωτὴ θέρβα ἔκφρασης καὶ τὴν τέχνη τοῦ στιγμιότυπου ποὺ σὲ καταχτᾶ καὶ σοῦ φέρνει ἀβίαστα τὸ γέλιο. Ἡ ἐπιτυχία του στὸ μεγάλο κοινὸ εἶνε ἀπὸ τὶς πιὸ δικαιολογημένες καὶ δὲν ἀποκλείει διόλου τὴν ἐπιβολή του σὲ κύκλους πιὸ διαλεκτοὺς καὶ πιὸ καλλιεργημένους.

Ἂν κατόρθωνε νὰ παραμερίσει τοὺς πειρασμοὺς τῆς δημοσιογραφικῆς εὐκολίας, ἂν φρόντιζε αὐστηρότερα τὶς ἀναντίρρητα θαθειὲς ἀρετὲς τοῦ ταλέντου του, θὰ μπροῦσε νρῆγορα νὰ γίνει μιὰ δόξα τῆς πεζογραφίας μας, θὰ τὴν πλούτιζε μὲ τὸν εὐθυμο τόνο ποὺ τῆς λείπει καὶ θὰ εἶχαμε τότε ν'ἀπολαύσουμε ἕνα νεοέλληνα Μὰρκ Τοὐαίν. Μεγάλο ἀπόκτημα, ποὺ θὰ ἦταν ἕνας πραγματικὸς σταθμὸς στὴν ἱστορία τῶν γραμμάτων μας.

Δυστυχῶς στὰ ἑξῆς («Σκίτσατῆς Ἐποχῆς») βλέπουμε τὴν ἀσθενέστερη πλευρά του Ὅλα γίνονται ὅπως τὰ περιμένει κι' ὁ τελευταῖος θεατής.Κανένα ἐξῆρημα ποὺ νὰ σοῦ δίνει, μὲ τὸ ἀπροσδόκητό του, κάποια διάθεση γέλιου — κάτι ἀνάλογο μ' αὐτὰ ποὺ μᾶς δίνουν τὰ βιβλία του μὲ τ' ἀπαράμιλλα βιδκαστικά τους ἀνέκδοτα.

Ἐκεῖνος ὁ «Νευρικός» του («Ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσαντα, θγάζει τὸ μικρὸ τσαντάκι...» κ.τ.λ.) στὸ θέατρο εἶνε κατώτερος ἀπὸ τὶς σχετικὲς σελίδες τοῦ βιβλίου του καὶ θυμίζει πάντα γνωστὰ ἐξήρματα τῆς ἀλλοδαπῆς... Ὅστόσο ὑπάρχει ὁ τύπος τοῦ μάρτυρα ποὺ καταθέτει καὶ λέει τὶς δικές του περὶ γυναικῶν παρατηρήσεις καὶ ποὺ δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση μὲ τὸ προκείμενο. Ὁ δικαστὴς ἐξαγριώνεται, ἀλλὰ ὁ μάρτυρας («μὲ τὸ παρδόν»), μὲ τὸ «ἐν πάσει περιπτώσει» καὶ μὲ τὰ σταυροκοπήματά του, ξακολουθεῖ τὸ χαβᾶ, τὸν ἑλληνικότατο χαβᾶ τῆς δικῆς του ρυλοσοφίας. Αὐτὸς ὁ μαρτυρας, ὁλοζώντανος ρωμαϊκὸς τύπος, εἶν' ἡ μόνη ἀξιόλογη στιγμὴ τῆς παράστασης. Μᾶς μένει ἀλησμόνητος, παρ' ὅλο τὸ φευγαλέο καὶ κομπάρσικο πέρασμά του.

Ὅπου ὁ «νευρικὸς» τοῦ γίνεται κομπάρος...

Ὅσο γιὰ τὸ θίασο Ἀργυροπούλου, κάνοντας μεγάλη προσπάθεια εὐγένειας σημειώνουμε ὅτι παίζει τὰ ἐν λόγῳ σκίτσα ὅπως καὶ οἱ ἀνώνυμοι συνοικιακοὶ θίασοι παρεμβάλουν ἀνάμεσα στὶς παραστάσεις τους κάτι χιλιοειδωμένα σκέτς, χιλιοειπωμένα, χιλιομασημένα, μαλλιοτραθηγμένα καὶ ὑπνογόνα.

Ἡ ΜΕΓΑΛΗ καθυστέρηση στὴν ἔκδοση τοῦ τεύχους αὐτοῦ, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ κοιτάζουμε καὶ τὰ ἔργα ποὺ ποίκτηκαν τὸν τελευταῖο μήνα καὶ ποὺ μερικὰ τους ἐξακολουθοῦν ἀκόμη νὰ παίζονται.

Ὁ θίασος Μανωλίδου — Παπᾶ (θέατρο Λυρικὸν) μᾶς ἔδωσε σὲ μιὰ σειρὰ παραστάσεις («Τὸ Μελτεμάκι» τοῦ Παντελῆ Χόρν. Σὰν εἰσαγωγή, ὁ θίασος ὀργάνωσε ἕνα φιλολογικὸ μνημόσυνο γιὰ τὸ συγγραφέα ποὺ ὅλοι μας τὸν ἀγαποῦσαμε, τὸν σεβόμαστε καὶ ποὺ ὁ θάνατός του ἄφησε ἕνα πραγματικὸ κενὸ στὴν πνευματικὴ μας οἰκογένεια. Γιὰ ὅσους τὸν γνωρίσαν ἀπὸ κοντά, ὁ Παντελῆς Χόρν εἶτανε μιὰ ὄψη εὐγένειας ποὺ σὲ γοήτευε, σὲ συντρόφευε χαριτωμένα, καὶ σὲ παρηγοροῦσε γιὰ τὰ διάφορα ἄλλα ἀθλια προσωπα ποὺ, πολὺ διασημότερα τοῦ, κυκλοφοροῦσαν θρυμοδδέστατα κι' ἀνοητότατα τριγύρω του. Αὐτὸς εἶταν ὁ ἀγνός, ὁ ταπεινὸς κι' ὁ λιγομίλητος ζωγράφος μᾶς ἀσήμαντης κ' ἐδανικῆς ὡστόσο ζωῆς. Ἀγαπητὸς ἀνθρωπος κι' ἀκόμη πιὸ ἀγαπητὸς συγγραφέας ἑνὸς τιμίου καιροῦ ποὺ πέρασε καὶ ποὺ θὰ τὸν νοσταλγοῦμε ἀσφαλῶς μέσα στὰ χρόνια ποὺ θἄρθουν.

Τὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο ποὺ ὀργάνωσε ὁ θίασος Μανωλίδου — Παπᾶ, εἶταν μιὰ φωτεινὴ στιγμὴ τῆς σκοτεινῆς κι' ἀερόλογης θεατρικῆς μας πορείας. Ἔνα ἀπόγευμα πολιτισμοῦ. Κι' ὡστόσο αὐτὸ ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ ξεσπαθώσει πάλι ὁ ἐπιζῶν τοῦ ἑαυτοῦ του δραματικὸς ἐμετολόγος τοῦ καθημερ.νοῦ μας τύπου καὶ νὰ ἐκκενώσει δημοσία ὅλες τὶς κουταμάρες τῆς λυσσασμένης του ὀμφελολατρείας. Καὶ τί δὲν εἶπε αὐτὸς ὁ Πολωνοσαϊξπήρος; Κατόρθωσε νὰ ὑπερβεῖ ἀκόμη καὶ τὰ δικά του πρωταθλήματα σὲ χαμαιλεοντισμὸ καὶ σὲ σχιζοφρένιες περιαυτολογίες! Διαβάζοντας τὰ γραφόμενά του ρωτιόμαστε: Δὲν ὑπάρχουν λοιπὸν ἱδρύματα πρώτων βοηθειῶν γιὰ τοὺς λυσσῶντες; Ὡστόσο ἂς τὸν ἀφήσουμε στὴ «δουλειά» του τὸν μὴ ἀναστάσιμο Λάζαρο κι' ἂς ξανατονίσουμε πὼς ἡ πρωτοβουλία τοῦ ἀπογεύματος Παντελῆ Χόρν τιμᾶ ἐκείνους ποὺ τὴν εἶχαν καὶ δίνει ἔναν τόνο πολιτισμοῦ στὴ θεατρική μας ζωή.

«Τὸ Μελτεμάκι» παρουσιάστηκε μ' ἀγάπη, μὲ στοργὴ καὶ μὲ σεβασμό. Ὁ Γ. Παπᾶς εἶταν πλήρης ἀπὸ τὸ μεσογειανὸ ντόλτσε φαρ νιέντε ποὺ ἐπιζητεῖ τὸ ἔργο, πλούτιζε τὴν ἀτμοσφαιρά του καὶ τόφερνε στὸ θερμὸ κλίμα ποὺ χρειαζόταν ἡ σύλληψη τοῦ συγγραφέα γιὰ ν' ἀναπνεύσει καὶ νὰ ζήσει. Ὁ Ἀντώνης Γιαννίδης, μὲ τὴ σκηνικὴ του εὐφυΐα, μὲ τὸ ὅλεμμα ποὺ μιλεῖ καὶ μᾶς ἐνημερώνει καλύτερα ἀπὸ τὰ ὁποιαδήποτε λόγια, μὲ τὴν αὐτακυριαρχία του, μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ του ὀξύτητα ποὺ διαφαίνεται καὶ στὴν παραμικρότερη χειρονομία του, ὁ Γιαννίδης πῆρε ἕνα δευτερεύοντα ρόλο καὶ τὸν ἔφερε στὴν πρώτη θεατρικὴ γραμμή. Ὁλότελα ἀβοήθητος ἀπὸ τὸ κείμενο (ἰδιαίτερα στὴ σκηνὴ τοῦ μεθυσιοῦ) γέμισε τὸ ἔργο μὲ πλοῦτο ἀνθρωπιᾶς. Πλάι του στάθηκε, συνεργός του ἀμίμητη, ἡ Τζόλυ Γαρμπή. Στὸ ρόλο τῆς ὑπηρέτριας καὶ τῆς ποινῆς χήρας, μὲ τὸ χωριάτικο φροϋδισμό της, μᾶς ἔδωσε μιὰ δημιουργία ποὺ θὰ τὴ θυμόμαστε καὶ θὰ τὴν ἀναφέρουμε σὰν ὑπόδειγμα τοῦ εἴδους.

Ἀλλὰ ἡ κ. Μανωλίδου ἐπεδείνωσε τὴν κακὴ ἀνάμνηση ποὺ μᾶς εἶχε ἀφήσει ἡ Ἀλίκη στὸν ἴδιο ρόλο. Αὐτὴ ἡ συμπαθητικὴ κατὰ τὰ ἄλλα ἠθοποιὸς πάσχει ἀπὸ ἀκατανόητο, ἀνόητο, τυφλὸ καὶ φρενήρη θεντετισμὸ ποὺ μέσα στὶς φλόγες του, μέρα μὲ τὴ μέρα, λυώνει κι' ἐξατμίζεται ἡ κάποια της ἀξία. Τὸ θέμα «θεντετισμὸς τῶν Ἑλληνίδων» εἶνε ὡστόσο ὑπόθεση ἰγενεστέρη ποὺ θὰ τὴν ἐξετάσουμε πιὸ ἀνετα ἄλλη φορά.

*

Ὁ θίασος τοῦ Ἐθνικοῦ μας θεάτρου, μὲ σκηνοθεσία τοῦ κ. Π. Κατσέλη, παρουσίασε «Τὸ Μεγάλο Παιχνίδι» τοῦ κ. Α. Τερζάκη. Εἶνε τόση ἡ ἐκτίμησή μας στὸ συγγραφέα, ἕναν ἀπὸ τοὺς καλύτερους τῆς γενεᾶς μας, ἐνανάξιο κι' ἐμπνευσμένο παράγοντα τῆς πνευματικῆς μας προόδου, ὥστε μᾶς ἐπιβάλλεται νὰ ποῦμε ὅτι τὸ ἔργο αὐτὸ δὲν ἀντάποκρίθηκε στὶς προσδοκίες μας.

Μιὰ πρώτη πράξη σπιρτόζα, μὲ ἠθογραφικὴ ζωντάνεια περίφημη. Μιὰ δεύτερη πράξη ποὺ παρατραβάει ἀδικαιολόγητα, ἐπαναλαμβάνει ὅσα εἴδαμε κι' ὅσα μάθαμε στὴν πρώτη, κουράζει καὶ δυσαρεστεῖ. Μιὰ τρίτη πράξη ποὺ ἔχει μερικὰ εὑρήματα μὰ ποὺ πνίγεται σὲ πολλὴ φιλολογία μὲ τὸ «περιστέρι» καὶ μὲ τὰ σύμβολα τῶν πασχαλινῶν

ΤΟ ΑΛΛΟ ΜΑΣ ΘΕΑΤΡΟ Η ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ Κ. ΓΙΑΝΝΗ ΣΙΔΕΡΗ

Η ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ γεννήθηκε σ' ἐμᾶς — πρὶν ἀκριβῶς ἀπὸ πενῆντα χρόνια — ὅπως καὶ ὅλα τ' ἄλλα θεατρικά μας εἴδη, ἀπὸ τὴν ἄμεση ἐπαφὴ τῶν πρώτων συγγραφέων της μὲ τὰ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα ἐδῶ (ξένες περιοδεῖες) καὶ ἀπὸ τὰ ταξίδια τους στὸ Παρίσι' καὶ μιὰ φορὰ ποὺ ξένες ἐπιθεωρήσεις δὲ θὰ ἤτανε δυνατὸ νὰ παίζονται στὰ θέατρά κύρια χαρακτηριστικά της, ἡ ἐπικαιρότητα καὶ ὁ τοπικισμός της, γρήγορα γίνεται ἀπολύτως ντόπια ἐκδήλωσι καὶ γι' αὐτὸ ἐνῶ τὸ Κωμειδύλλιο, σύγχρονα μὲ αὐτήν, τὰ γράψανε συγγραφεῖς καλύτεροι, καὶ ποὺ ἤτανε κι' αὐτὸ ἀρκετὰ ντόπιο, χάθηκε νωρίς. Τὴ σχεδὸν ἀδιάσπαστη ἀκμὴ τῆς ζωῆς της ἡ Ἐπιθεώρηση τὴ κρωστάει στὴ μορφή της, ποὺ εἶνε τὸ ἴδιο μὲ τὴν οὐσία της, στὴν ξεκούραστη αἰθηρεία της ἀκριβέστερα στὴν ἰδιαίτερη, ποὺ τὴν κάνει νὰ μὴν πλάθεται μὲ τὴ λογικοφάνεια τοῦ δράματος καὶ τῆς κωμῳδίας, ποὺ δὲν ἔχει ὅλ. μιὰ ὑπόθεση, γεμάτη ἀπὸ τὴν ἀγωνία τοῦ συγγραφέα νὰ διατηρήσει τὸν εἰρμὸ τῆς («ἑνότητας»), εἰρμὸ ποὺ γίνεται βάρος γιὰ τὰ δραματικὰ ἔργα σχετικὰ μὲ τὸ θεατή, ποὺ μαντεύει σὲ τί κοινότυπη λύση θὰ ὁδηγήσει τὴν προσοχή του ἡ «σοφή»: ἐκείνη περιπλοκὴ τῶν γεγονότων ἐπὶ Σκηνῆς, ποὺ εἶνε ἀπὸ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ «σοφία» τους καταθλιπτικά, γεμάτα ζάλη' καὶ ἡ τεράστια παράδοση, μέσα σὲ τόσα χρόνια καὶ μέσα σὲ τόσα ἔργα. βοηθάει τὸ ὑποσυνείδητό μας νὰ λυγίζει πιὸ εὔκολα κάτω ἀπὸ τὸ μονότονο βάρος τῆς ὑπόθεσης, τῆς πιὸ θεατρικῆς «ἀρετῆς», ὅπως τὴ νομίζουν. Ἡ Ἐπιθεώρηση ὅμως περιφρονεῖ κατὰ βάση αὐτὴ τὴν ἀσταμάτητη «ἑνότητα» στὴν ὑπόθεση — δὲ λέω στὸ «θέμα» ποὺ εἶνε κάτι τι διαφορετικὸ καὶ σπουδαιότατα στὰ δραματικὰ ἔργα — κι' ὅταν καὶ τὸ «σοβαρό» μας θέατρο αἰσθανθεῖ πὼς ἤρθε ἡ ὥρα του νὰ ξαναθίσει καὶ νὰ ζητήσει νὰ ἐκφράζει ἀκριβῶς τὸ «θέμα» παρμένο μόνο ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ζωή, πρὸς τὴν Ἐπιθεώρηση θὰ γυρίσει νὰ μάθει τί θὰ πεῖ εὐκινησία πνευματική, φαντασία καὶ ποίηση' καὶ ὕστερα φυσικὰ θὰ κάνει τὴ δουλειά του μὲ τὶς δικές του συνθῆκες. �puστόσο καυχιόμαστε ὅτι κατέχουν ὁ συγγραφεῖς μας μιὰ σημαντικὴ τεχνικὴ καὶ πώς, μερικὲς φορές, ξεπερνοῦν μὲ τὴ βοήθειά της καὶ τὰ ἐργάκια τοῦ γαλλικοῦ βουλεβάρτου (φιλοδοξία)! Καὶ τοῦτο βέβαια δὲν εἶνε καθόλου φέμα' κρίμα ὅμως στὴν τόση προκοπὴ καὶ στὴν «τελειότητα», ποὺ χρησιμεύει ἀὰν τὸ ἄλογο τοῦ 'Αλῆ πασᾶ, κατὰ τὸ στίχο τοῦ Βαλαωρίτη, ὄχι γιὰ ὑψηλὰ κατορθώματα παρὰ γιὰ ντροπές: ἐρωτάκια' καὶ κάτι ἄλλα παρόμοια σενάρια κεῖ ποὺ κάνει ὅλη τὴς τὴν ἀξία, ἄμα μπλεχτεῖ καὶ μὲ «ἰδέες»' ὅταν φανεῖ ἀνάμεσά μας ὁ ἄξιος ἑνὸς συγγραφέας ἡ τεχνικὴ αὐτὴ θὰ πάει περίπατο, ἡ νέα αἴσθηση θὰ δημιουργήσει καὶ τὴ δική της τὴν τεχνικὴ ἀναπόφευκτα καὶ θὰ τῆς εἶνε ἄχρηστα τὰ τόσα χρόνια — καμιὰ σαραντάρια —ποὺ κοπιάσανε νὰ τὴν τελειοποιήσουν. Στὸ τέλος τῆς ζωῆς του κατάλαβε ὁ Σοφοκλῆς κάτι τι ἀνάλογο καὶ ξεκνώντας τὰ πάρα πολὺ λίγο «Λογικά» στοιχεῖα τῶν τραγῳδιῶν του, γράφει τὸν «Οἰδίποδα» τὸ δεύτερο ἀν καὶ ἡ Τραγῳδία ἔκεῖ μόνο μιὰ φαινομενικὴ λογικὴ στὴν ὑπόθεση γενικά, δὲν κάθεται ὅμως νὰ ἐξετάζει τὸ «πιθανόν», πὼς καλλιτεχνικὴ τῆς ἔκφραση, στενόκαρδα, γιατὶ δὲν ἤταν σενάριο βουλεβαρδιέρικο μὲ κοινότυπες καὶ ὁσκετες μὲ τὴ ζωὴ μικρολεπτομέρειες' ἡ Τραγῳδία ἤταν ποίηση καὶ ἀκολούθησε τοῦ πνεύματος τὴν ἀνάτση καὶ ὄχι τῆς πεζότητας τὶς μικρόχαρες ἀπαιτήσεις, ποὺ φαντάζονται ὅτι βρίσκουν δικαίωση στὴ λογικοφάνεια, τὴ χωρὶς ἔξαρση καὶ πάθος. Ὡς μιὰ κατεύθυνση ποὺ θὰ βοηθοῦσε τὴν πληρέστερη αὐτὴ κυριαρχία τῆς φαντασίας καὶ τοῦ πάθους γιὰ τὸ δρᾶμα αἰσθάνομαι τὴν Ἐπιθεώρηση καὶ τὴν καμαρώνω γιὰ τὶς ὑπηρεσίες ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς προσφέρει μὲ τὸ παράδειγμά της, ἀν τὸ δοῦμε σωστά.

Τὸ κύτταρό της, ἡ βασιλική της μονάδα, εἶνε τὸ νούμερο («σκηνές») τὰ λέγανε παλαιότερα, παίρνοντας τὸν δρόμο ἀπὸ τὰ τμήματα ποὺ χωρίζανε μὲ αὐστηρὴ προσοχὴ τὶς πράξεις)' τὸ νούμερο εἶνε ἡ πιὸ θεατρικὴ φόρμα ποὺ ἔχει φανεῖ σύντομο, φευγαλέο καὶ χωρὶς λογικοφανὴ τερτίπια καὶ κατεργάρικες δεξιοτεχνίες δρμάει ἀπὸ προσκήνιο κατ' ἀὰν ὁ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς σκηνῆς — δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ μᾶς ξεγελάσει μὲ καμιὰ «φυσικότητα» μὲ τὸ νὰ σκορπίζει τοὺς ἠθοποιούς του σὲ διάφορα ἐπίπεδα, ζητώντας νὰ δημιουργήσει κεραυνοστὲς καὶ πεζὲς «ἀλήθειες» μέσα στὸ συμβατικὸ τὸ κῶρο τῆς Σκηνῆς, ποὺ τὸ βουλεβαρδιέρικό μας τὸ δρᾶμα τὸν θεωρεῖ, ἀντιπνευματικά, δωμάτιο πραγματικό π. χ. ἡ βάσος. Τὸ νούμερο περιφρονεῖ τὶς δῆθεν ἀληθοφάνειες καὶ, χωρὶς δυσκολίες, παρουσιάζονται μὲ πάρα πολὺ ἀνθρώπινη μορφὴ οἱ σύμβολα, οἱ ἐκτελεστές, πότε ἀὰν καρπεί, πότε σὰν τραγούδια καὶ μπλέχονται σὲ μιὰ σύνθεση ἔξω ἀπὸ κάθε γεωμετρικότητα σὰ φίνἀλε π. χ., ποὺ εἶνε τὸ καύχημα τῶν ὅσων ἔχει κατορθόσει στὴν Ἑλλάδα τὸ θέατρα καὶ πού, ἀν ζητηθεῖ, ἀς πῶ, καμμιὰ φορὰ νὰ ξεκαθαρίσουμε τὸ τί προσφέραμε κι' ἐμεῖς ἀτὸν πλουτισμό τῆς θεατρικότητας, δὲ θὰ εἴχαμε νὰ ἐπιδείξουμε παρὰ τὸ φινάλε στὴν Ἐπιθεώρησή μας, ἀδέσμευτο ἀπὸ φαντασία καὶ ὑποταγμένο μόνο στοὺς δικούς του κανόνες.

Ὡς ποὺ νὰ κατακτήσει τὴ μορφὴ τοῦ νούμερου ἡ Ἐπιθεώρηση πέρασε ἀπὸ μερικὰ αἰσθητικῶς δευτερεύοντα στάδια καὶ ἤτανε πιὸ κοντά, στὴν ἀρχή, καὶ πρὸς τὰ ξένα πρότυπα καὶ πρὸς τὰ δράματα καὶ στὴν «ἑνότητά» τους' μέχρι τὸ 1912, περίπου, φροντίζει νὰ δίνει μὲ τὸν κομπὲρ μιὰ κάποια «ὑπόθεση», πὼς ὅλ. ἔρχεται ἕνας ἐπαρχιώτης νὰ δεῖ τί συμβαίνει στὴν 'Αθήνα π. χ. καὶ τὸ ἔργο δείχνει τὰ παθήματα του. Θύμιζε κάτι τι σὰν τὰ τωρινὰ «σκέτς»' σὲ λίγο ξεφεύγει ἀπὸ τὴν τέτια διάρθρωσή της καὶ φτάνει στὸ σύντομο νούμερο καὶ μέσα σὲ λίγα λόγια, λέει ὅ,τι ἔχει νὰ κεῖ κι' ἔρχεται ἀμέσως τὸ τραγοῦδι σὰν ἀπολύτως ἀναγκαῖο ἐπακολούθημα, ὡς τὸ κύριο μέρος — αὐτὸ γράφεται πρῶτο καὶ πρὸς αὐτὸ φέρεται ἡ διάθεσή μας ἀσυναίσθητα καὶ μ' εὐχαρίστηση, ἀν καὶ τυχαίνει πολλὲς φορὲς ὅλο τὸ νούμερο νὰ μὴν ἔχει νὰ δόσει τίποτα περισσότερο, ἀπὸ τὴ μικρὴ πρόζα ποὺ προηγεῖται. Τὸ νούμερο δὲ μᾶς κουράζει τόσα χρόνια, γιατὶ ἡ Ἐπιθεώρηση, εἶνε ὁ πιὸ γνήσιος αἰσθητικὸς καρπὸς τῆς ζωῆς μας καὶ γι' αὐτὸ ὅλοι οἱ συγγραφεῖς της ἔχουν συχνὰ ἐπιτυχίες καὶ γι' αὐτὸ καὶ οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ δὲν εἶνε λίγοι. 'Ακμὴ πραγματική, ζωή!

Ἡ routiνα καὶ ἡ ἔλλειψη δυναμικότητας ἀπὸ τὸ δραματικό μας θέατρο ν' ἀνανεωθεῖ μόνο του τὸ ἀνάγκασε νὰ ζητήσει ἕνα ἐξωτερικὸ φρεσκάρισμα στὴν Ἐπιθεώρηση, φορτόνοντάς της ὅμως τὶς κοινοτοπίες του' ἔτσι ἔχουμε τὴ λεγόμενη «φιλολογική» ἐπιθεώρηση, ποὺ παίχθηκε ἀπὸ δραματικὸ θίασο καὶ ἤτανε κάπως παρόμοια μὲ τὴν πρώτη μορφή της, ἀν καὶ ὄχι μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ χωρίς, φυσικά, νοσταλγική διάθεση πρὸς τὴν παλιὰ μέθοδο τῶν «σκέτς». Ἀλλὰ τὰ «σκέτς» αὐτὰ ἤταν μιὰ ἀντιφυσιολογικὴ ἀποσκίρτηση ἀπὸ τὸν ἐμπνευσμένο δρόμο ποὺ εἶχε ἀκολουθήσει τὸ νούμερο καὶ ἄμα ἡ καινούργια κατάχτηση πέρασε στοὺς κυρίως ἐπιθεωρησιακοὺς θιάσους μὲ τοὺς ἐντελῶς διαφορετικοὺς ηθοποιούς τους, ἡ «φιλολογική» σβύνει καὶ τὸ νούμερο βρίσκει πάλι τὴ θέση του, μὲ νοσταλγία, τὴ φοράν αὐτή, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ποὺ γράφανε τὰ σκέτς εἶχαν ἀρκίσει τὸ στάδιό τους, θριαμβεύοντας μὲ τὸ νούμερο. (Τὸ «σκέτς» ἔμεινε λιγάκι καὶ τώρα, ἕνα ἢ δύο, τὸ πολὺ σὲ κάθε παράσταση, ὅπως καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ «φιλολογική»).

Γὴν καθαρὰ θεατρική της ἀξία βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ τὴν φανερώσει ξεκάθαρα ἡ Ἐπιθεώρηση, ὅταν ἀπόκτησε τοὺς δικούς της θιάσους καὶ τοὺς δικούς της ἠθοποιούς' ὄχι ὅτι τὴν παίζανε ἄσκημα οἱ θεατρίνοι τῶν δραματικῶν θιάσων ἀσα-ἴσα τὴν παίζανε ὡς ἔργο μόνο χωρὶς τὶς χάρες τῆς εὐθυμπησιας' ἐξαίρεση, ὅσο μποροῦμε νὰ μαντέψουμε πολὺ δυνατὴ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἡ Μαρίκα, ὄχι τόσο γιατὶ τὸ τάλαντό της ἤταν καὶ εἶνε τεράστιο, ἀλλὰ γιατὶ εἶχε αὐτὸ ποὺ προσιδιάζει στὴν Ἐπιθεώρηση, ποὺ τὸ θέλει, ποὺ τῆς εἶνε ἀπαραίτητο, τὴν ἑλληνικότητα καὶ τὴν ἔξαρση τῆς ἠθοποιΐας της. (Λυποῦμαι ποὺ δὲν μοῦ εἶνε δυνατό, οὔτε καὶ καμμιὰ μελέτη θὰ μὲ βοηθοῦσε, νὰ σημειώσω καὶ ἄλλες ἀπὸ τὶς παλαιότερες πρωταγωνίστριες μὲ ἀξίαν ἀνάλογη μὲ τῆς Μαρίκας. Νὰ ὑποθέσω πὼς θὰ ἤταν ἡ 'Αγγέλα Γαβριλίδη; 'Ἀρα γε καὶ ποία ἄλλη;)

(Λέμε συχνὰ πολλὰ παράπονα γιὰ τοὺς δραματικούς μας τοὺς συγγραφεῖς' ἡ πεζότητα ὅμως τῶν ἠθοποιῶν, ἡ χωρὶς φτερὰ διανοητικότητά τους, ἡ ἔλλειψη εὐγενικῶν φιλοδοξιῶν καὶ ἡ μαύρη ἀγορὰ τῆς καλλιτεχνικῆς τους πλευρᾶς, ποὺ τοὺς χαρακτηρίζει, δὲν ἔχει ἐξετασθεῖ δίκαιο εἶνε νὰ γίνει καμιὰ φορὰ κι' αὐτό.)

Μὲ τὴ συμβολὴ τῶν ἠθοποιῶν τῆς μπόρεσε ἡ Ἐπιθεώρηση νὰ ὁλοκληρωθεῖ' τὰ ἐπιθεωρησιακὰ ταλέντα εἶνε κυρίως ἀνδρικά, οἱ κωμικοί της' οἱ γυναίκες δὲ λέω πὼς δὲν εἶνε καλές — κάθε ἄλλο! Εἶνε ὄχι εὐφάνταστες, μὲ λίγες ἐξαιρέσεις—,ὄχι ρωμιὲς ὅπως οἱ ἄντρες' κατὰ τὸ ταλέντο τους γίνονται σπουδαῖοι παράγοντες, ἀλλά, στὴν τελειωτικὴν ἀποτίμηση, εἶνε ἄχρωμες καὶ χωρὶς ἰδιαίτερη προσωπικότητα' μοιάζουν σ' αὐτὸ μὲ κάτι φρέσκες («γοντεψτικὲς») βεντέτες τοῦ καλοκαιρινοῦ θεάτρου, πρωταγωνίστριες πρόσκαιρες καὶ ἀνερμάτιστες, χωρὶς διανόηση καὶ χωρὶς ψυχή Μὲ τὸν καιρὸ οἱ ἄντρες οἱ πηγαῖοι, ποὺ εἶνε ὅλοι τους αὐθόρμητοι, αὐτοδίδακτοι καὶ ὄχι γραμματισμένοι — καὶ γι' αὐτὸ γνήσιοι — θ' ἀλλάξουν, ὅταν μάλιστα ἱδρυθεῖ στὶς δραματικὲς σχολὲς καὶ τμῆμα ἐπιθεωρησιακό. Τότε καὶ ἡ Ἐπιθεώρηση μπορεῖ νὰ ἔχει — καὶ θὰ ἔχει! — ἀρίστους ἠθοποιοὺς ὡς τεχνίτες, ἀλλὰ θὰ χάσει τὴν τωρινή της μοναδικότητα' θὰ γίνει ἀπὸ μέθη ἐπάγγελμα, πεζότητα, δὲ θὰ ἔχει φτερά, σὰν τὸ θέατρό μας, τὸ δραματικό, θὰ εἶνε μελλοθάνατη καὶ θὰ ξεψυχάει ἀδικα ἐπὶ δεκαετηρίδες ὁλόκληρες, καὶ ἡ ψυχή της δὲ θὰ βγαίνει.

Ἐπὶ στήλη αὐτὴ θὰ παρακολουθήσουμε τὴν Ἐπιθεώρηση, χωρὶς νὰ μνημονεύουμε κάθε νούμερο καὶ πάντα κάθε ἠθοποιό, ἐξὸν ἀπὸ ἐκεῖνους τοὺς πηγαίους μὲ τὴν ἑλληνικότητά τους ἤ, ἀν ἔχουμε τὴν εὐτυχία νὰ μιλήσουμε γιὰ τοὺς ἄλλους ἐπαινετικά. Ἐπίσης ἡ μουσικὴ θὰ γλυτώσει ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον μας, καθὼς καὶ οἱ «πολιτισμένες» πιὰ οἱ ντιζέζερ' τί νὰ κάνουμε, ἀφοῦ δὲν μᾶς εἶνε δυνατὸ νὰ ἀποδώσουμε τοὺς νόμους τῆς Τζάζ; Καὶ τί Τζάζ;—Παρεξηγημένης καὶ νόθης!

«Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΑΙΣ» (Περροκέ) : Τὸ κοινὸ πιὰ ἔχει τόσα ταυτισθεῖ μὲ τὴν Ἐπιθεώρησι, ποὺ δὲ βασδεύει μὲ τὴν παρουσία του παρὰ ὅ,τι ἀξίζει, Δὲ μοιάζει μὲ τὸ κοινὸ τῆς πρόζας ποὺ ἀνέχεται τὶς μετριότητες' γι' αὐτὸ καὶ ἡ « Ἑλλάδα μας» τραβᾶει πρὸς τὶς ἑκατὸ παραστάσεις καὶ θὰ τὶς ξεπεράσει. Τὴν ἔχουν γοι συγγραφεῖς, Σπυρόπουλος καὶ ὁ μένοι στὸ εἶδος, μ γερὴ καὶ μὲ γόνιμ ἰσεις καὶ θὰ τὶς ξεκάψει τρεῖς ἀξιόλο- 'Ασημακόπουλος, ὁ πποδούκας, ἀφοσιωμένοι ἐπιτυχίες, μὲ ἄρα καὶ μὲ ἀναμφισβήτητες ἰδιορυθμίες ὁ καθένας τους' γράφανε μὲ ἄνεση, μὲ πρόθυμη φαντασία, αὐθόρμητα μὲ κέφι καὶ μὲ πρωτοτυπία' τὰ νούμερα ἔχουν μιὰ καθορισμένη μορφὴ — ὑπακούουν φυσικὰ καὶ τὰ νούμενα στοὺς δικούς τους νόμους—καὶ οἱ στίχοι τους

φανερώνουν ξεκούραστη διάθεση καὶ πληρότητα. Ὁ γενικὸς τόνος εἶνε λαϊκὸς καὶ οἱ συγγραφεῖς πιστεύουν στὴν πιὰ γνήσιαν ἐπιθεωρησιακὴν ἀντίληψη. Ἔτσι δόσανε ἄξιο ὑλικὸ στοὺς ἠθοποιούς του καὶ εἶνε νὰ χαίρεται κανεὶς τὴν ἀφάνταστη εὐκολία τοῦ Μαυρέα, τὴν ἀνοιχτόκαρδη δημιουργικότητα τοῦ Αὐλωνίτη καὶ τὴ συγκρατημένη εὐπρέπεια τοῦ 'Ιατρίδη. Ἐξηγοῦμαι: Κανεὶς, εὐτυχῶς, ἀκηνοθέτης δὲ δίδαξε τὸ Μαυρέα πὼς νὰ ντυθεῖ στὴν παρωδία τῆς «Γκόλφως». Οἱ λουστρινένιες γόβες, τὰ γυριστὰ καλτσάκια, τὰ μακριὰ ξανθὰ μαλιὰ τῆς π-ρούκας φορεθήκανε αὐθόρμητα· κανεὶς χορογράφος δὲν τοῦ ἔδειξε τὶς κωμικὰ χαριτωμένες βόλτες τοῦ «Χοροῦ» του τὰ ἔπλασε μόνος του ὁ Μαυρέας «οὐκ εἰδώς»' καὶ ὅμως ἀποτελοῦν ἕνα πρῶτης γραμμῆς καλλιτεχνικὸ ἀποτέλεσμα· αὐτὸ θὰ πεῖ ἐπιθεωρησιακὸ παίξιμο σωστό' ἕνας ἠθοποιὸς δραματικὸς θὰ ἐμφανιζότανε μὲ πεζότητα, ἀν καὶ πιὸ τεχνικά. «Ὅταν ὁ Αὐλωνίτης σὲ μιὰ στιγμὴ κάνει πὼς ντρέπεται μαζὶ μὲ τὸν 'Ιατρίδη μπροστὰ σὲ μιὰ ὡραία γυναίκα—καὶ εἶνε ἀξιόλογη ἡ Ντιριντάουα—μαζὶ μὲ τὸ γεμᾶτο σατυρικὴ φαντασία τὸ ντύσιμό τους καὶ μὲ ὅλη τὴν τὴ στάση, οἱ μορφασμοὶ βγαίνουν αὐθόρμητα ἀπὸ μέσα τους καὶ εἶνε ἀλάθητοι, γιατὶ θριαμβεύει τὸ φυσικό τους τὸ ἀνθρώπινο ποὺ εἶνε ρωμαϊϊκο, γνήσιο λαϊκό, ἑλληνικό. Ὁ θίασος ἔχει στοὺς κόλπους του καὶ μιὰ ἐντελῶς ἐξαιρετικὴ πρωταγωνίστρια, τὴν θαυμαστὴ γιὰ τὶς ἄρτιες ἀρετές της, τὴ Μαρίκα Νέζερ, ποὺ μὲ ἄπειρη χάρη, σαφήνεια καὶ ἐμπνευση παρουσιάζει, ἐξευγενισμένο καὶ πλουτισμένο μὲ τὸ γυναικεῖο της ἔνστιχτο τὸ πηγαῖο στοιχεῖο τῆς ἠθοποιΐας της. 'Απαραίτητο ἐπίσης θὰ ἤτανε νὰ σημειωθεῖ ἡ Γεωργία Βασιλειάδη, ποὺ τὰ τελευταία χρόνια μπαίνει βαθύτερα στὸ νόημα καὶ κάνει τοὺς τύπους της μ' ἕνα λαμπερὸ αἴσθημα καλλιτεχνικὸ καὶ ἄπροσποίητο. Οἱ «ὡραῖες» τοῦ θιάσου εἶνε ἀξιέπαινες καὶ γιὰ τὴν ὁμορφιά τους καὶ γιὰ ὅσο μέρος τὴς μποροῦν καὶ διασώζουν ἀπάνω στὴ Σκηνή. Σύμφωνα μὲ τὰ ὅσα εἶπα πιὸ πάνω, θ' ἀναφέρω τὰ ὀνόματά τους, πιὸ πολὺ γιὰ νὰ αἰσθανθῶ τὴ χαρά· τὰ καταγράψω, τὴ Ζαφειρίνη Γκιουζέππη, τὴ Γιόλη 'Αργυροπούλου τὴ Λέλα Ντενόγια καὶ τὴ Νάνι Γκάτση θέλω νὰ ἐπαινέσω τὴν πειθαρχία τους τὴν ὥρα τῆς δουλειᾶς τους καὶ τὸ σεβασμὸ ποὺ δείχνουν πρὸς τὸ καλλιτεχνικό τους καθῆκον, πρὸς τὸν ἑαυτό τους καὶ πρὸς τὸ κοινό. Ὁ Μαυρόπουλος συντελεῖ στὴ γενικὴ ἁρμονία καὶ ἰδίως στὸ μουσικὸ τρόπο ποὺ συμπληρώνει τὴν κατάρα στὴ «Γκόλφω» μὲ ἄρτια ἠχητικὴ πληρότητα Ὁ σκηνογράφος Γιώτης Στεφανίδης, μέσα στὰ ἰδιαίτερά του γνωρίσματα, βελτιώνεται σὲ κάθε ἀνέβασμά του, καὶ τὸ σημειώνω μὲ περισσότερη χαρὰ παρὰ μὲ ἀρμοδιότητα. Εἶδα τὸ ἔργο τρεῖς φορὲς, ἀφοῦ θὰ εἶχα τὴν τιμὴ νὰ γράψω γι' αὐτό· καὶ τὶς τρεῖς φορὲς τὸ ἴδιο κέφι καὶ τὴν ἴδια σοβαρότητα. Τιμὴ τους!

«ΚΟΣΜΟΣ καὶ ΚΟΣΜΑΚΗΣ» (.Ερμῆς): Ἐδῶ ὑπάρχει καὶ πάλι ἡ βασικὴ λατρεία τοῦ νουμέρου κι' ἕνας πραγματικὸς πρωταγωνιστὴς τοῦ εἴδους ὁ Κυριακός, ποὺ πολλὲς φορὲς τοῦ ἔχω ἐκφράσει τὸ θαυμασμό μου γιὰ τὶς τόσες ἀλήθεια, τὶς ἀξίες του καὶ γιὰ τὴν ἑλληνικώτερη ἄρθρωση καὶ γιὰ τὴν κίνηση ποὺ βλέπουμε στὸ ἐλσφρὸ Θέατρο Τὸ ἔργο εἶνε τοῦ Πετρᾶ καὶ τοῦ Κιούση ποὺ κι' οἱ δυό τους ἔχουν ὄχι καὶ λίγες ἐπιτυχίες καὶ κάτι τι ξεχωριστὸ στὸ γράψιμο, μιὰ τρυφεράδα καὶ ἕνα παιχνίδισμα. Μπορεῖ ὁ «Κόσμος καὶ κοσμάκης» νὰ μὴν εἶνε ἡ ψηλότερη βαθμίδα ποὺ μπορεῖ νὰ φτάσει τὸ ταλέντο τους, ἀλλὰ οἱ ἠθοποιοὶ τους βαρύνονται ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν δώσανε ὅλη τους τὴν προσοχὴ στὸ νὰ ἑρμηνεύουν τὰ νουμερα· ὁ θίασος ἀκόμη φαίνεται πὼς θὰ ἔχει ἐσωτερικὲς δυσκολίες σχετικὰ μὲ τὸ πῶς καὶ μὲ τὶ ζεύγη θὰ βγαίνουν οἱ διάφορες ποὺ τὸν ἀποτελοῦν. Εἶδα τὸ ἔργο δυὸ φορές' καὶ τὶς δυὸ ἡ παράσταση ἤταν διαφορετική. Οὔτε ρυθμός, οὔτε πειθαρχία. Γέλιο καὶ ἰδιαίτερη κουβέντα. Λυποῦμαι, γιατὶ χάνω τὴν εὐκαιρία νὰ προυσφέρω, καθὼς τὸ ποθεῖ ἡ καρδιά μου καὶ καθὼς τὸ ἔχουν οἱ ἠθοποιοί, τὸν ἔπαινο τὸ θερμότατο σὲ καλλιτέχνες, ποὺ μοῦ εἶνε ἀγαπητότατοι καὶ ἄξιοι. Ἂν ἔγραφα στὸ γόνατο μιὰ κακὴ Ἐπιθεώρηση καὶ τοὺς τὴν πήγαινα, θὰ μ' ἐπαινοῦσανε; Κανεὶς ἠθοποιὸς δὲν εἶνε ὑποχρεωμένος νὰ εἶνε μεγαλοψυχ' εἶνε ὅμως ὑποχρεωμένος νὰ θεωρεῖ θεῖκὲς τὶς στιγμὲς ποὺ βρίσκεται ἀπάνω στὴ Σκηνὴ μὲ ἀνοιχτὴ τὴν αὐλαία. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ πῶ μεγάλα λόγια, ἀλλὰ θὰ μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ πιστεύω ὅτι ἀσεβεῖ ὁ ποιος καὶ στὴν πιὸ ἁπλὴ στιγμὴ τῆς ζωῆς του τὸ ρίχνει στὸ σοροκὸν 'Η ζωὴ εἶνε κάτι τι ἀπολύτως ὑψηλὸ καὶ σοβαρό. Καὶ ἡ Τέχνη ἐπίσης σοβαρό, γιὰ νὰ μὴν πῶ σοβαρότερο, τουλάχιστο γιὰ τοὺς καλλιτέχνες.

«ΓΕΛΑΤΕ ΕΛΕΥΘΕΡΑ» Θέατρο «Περοκέ»):

Συνήθως ὅταν "πιάνει» μιὰ ἐπιθεώρηση, τὸ ἀμέσως καινούργιο ἔργο στὸν ἴδιο θίασο ἢ τὸ πρῶτο τῆς περιόδου ποὺ ἔρχεται τὸ γράφουν οἱ ἴδιοι συγγραφεῖς, ἀν μάλιστα τὸ πετυχημένο ἔργο ἤταν τὸ τελευταῖο. Οἱ συγγραφεῖς ὅμως, κουρασμένοι ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία τους καὶ νομίζοντας πὼς δὲ θὰ τελειόσουν οἱ παραστάσεις τους, ἢ δόξα τους καὶ τὰ ποσοστά τους, δπῆχνουν ἀδιαφορία καὶ φροντίζοντας νὰ ἐκπληρωθοῦν οἱ ὅροι τοῦ συμβολαίου τους μόνο μὲ τὸν ἐπιχειρηματία, κάθονται βιαστικὰ καὶ σκαρόνουν τὴν ἐπιθεώρηση· γιὰ εὐκολία ξαναγράφουν μὲ ἄλλα λόγια τὰ πιὸ χειροκροτημένα νούμερα τοῦ προσοδοφόρου τελευταίου τους ἔργου, δὲν ἀλλάζουν οὔτε τὴ σειρὰ τῶν σκηνῶν καὶ ἡ ἀπὸ τυχία ἔρχεται δρμητικὴ καὶ ἀπροσῆν οἱ θιασάρχες γιὰ τὴν ἀτυχία τους, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ παίρνουν διδάγματα. (Ἀπὸ καμιὰ ὅμως συμφορὰ κανεὶς δὲ μαθαίνει τίποτα στὸ θέατρο).

Τὴν κανονικὴ συνήθεια τὴν πατήσανε πρὸς μεγίστη τιμή τους ὁ 'Ασημακόπουλος ὁ Σπυρόπουλος καὶ ὁ Παπαδούκας καὶ κα. θίσανε μὲ σπάνια φροντίδα καὶ μὲ ἀξιέπαινη φιλεργία, καὶ γράψανε μὲ τὴν ἡσυχία τους τὸ «Γελᾶτε ἐλεύθ-ρα», ποὺ παίζεται μὲ θαυμαστὴ ἐπιτυχία.

'Ακολουθήσανε μὲ προκοπὴ ἄλλο δρόμο παρὰ στὴν προηγούμενη ἐπιθεώρηση καὶ ὁ κόσμος τους δὲν ἔπληξε, βλέποντας ἕνα κακὸ ἀντίτυπο. ἀλλὰ βασίσανε τὴν ἐπιτυχία τους σὲ διαφορετικὰ κύρια νούμερα καὶ συμβαίνει καὶ κάτι περίεργο, τὸ ἔργο τους δὲν εἶνε γιὰ τοὺς ἀστέρες τοῦ θιάσου ποὺ κανεὶς δὲν παραγνωρίζει τὴ γόνιμη συμβολή τους, ἀλλὰ εἶνε πρῶτα-πρῶτα ἔργο. χειρόγραφο δπλ., καὶ ὄχι γραμμένο μόνο γιὰ τοὺς ἠθοποιοὺς εἰδικά. Ἐννοεῖται δὲ ἐξαιρεῖται ἔτσι ἀπὸ τὸ γνωστό τοῦ τρόπο τὸν «αὐτοσχέδιο» τῆς ἐπιθεώρησης καὶ δὲν ἀπιστοῦν οὔτε μιὰ στιγμὴ στὸ πνεῦμα της καὶ προσφέρουν στὸ κοινὸ κάτι σχετικῶς καινούργιο, παραλείπουν ὅμως, μέσα στὴ γραμμὴ ποὺ χαράξανε μεοικοὺς ἠθοποιούς, π. χ. τὴ Μαρίκα Νέζερ, ἀν καὶ τοῦτο τῆς τύχης τὴ πιὸ πολὺ θὰ ἤταν αὐτὴ τὴ φορὰ παρὰ τῆς συνειδητῆς θέλησης τῶν συγγραφέων ποὺ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἔξουν τὴ δουλειά τους.

Ἐδῶ θὰ σημειώσω καὶ κάποια σκιὰ τοῦ ἐλαφροῦ θεάτρου (ἴσως καὶ κάθε θεάτρου): γιὰ νὰ μπορεῖ ἕνας ἠθοποιὸς νὰ ἔχει τὴν εὐχέρεια νὰ δημιουργήσει ἐπιτυχίες, πρέπει νὰ εἶνε καὶ ἄνθρωπος ἱκανός —δὲ φτάνει ἠθοποιὸς ἄξιος — καὶ τί κακὴ μοῖρα! — χρειάζεται νὰ εἶνε κανεὶς ποζάτος, κοῦφος καὶ φουσκωμένος πλάτ σὲ μεοικοὺς θιασάρχες μὲ λίγη μάθηση, μὲ πεῖσμα καὶ μ' ἐγκαύχηση· θὰ ἤμουν πάρα πολὺ εὐτυχής, ἄν ἔκανα λάθος.—

Γιὰ νὰ ξαναγυρίσουμε στοὺς συγγραφεῖς μας, αὐτοὶ μὲ κάθε τους νούμερο στήσανε κι' ἕνα ἐωμὸ στὴν ἐπικαιρότητα, ποὺ ἤτανε πάντα ἡ θεὰ τῆς Ἐπιθεώρησης καὶ ποὺ κυριαρχοῦσε στὴν ἐποχὴ τῆς Τραγωδίας. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ λατινικοῦ θεάτρου καὶ ὕστερα, τὰ θεατρικὰ ἔργα χάνουν τὴν ἄμεση ἐπαφή τους μὲ τὴ ζωντανὴ πραγματικότητα καὶ γίνονται ἀνεπίκαιρα κα

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΑΣΜΕΝΑ

ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

ΚΑΘΕ φορὰ ποὺ βγαίνει σὲ φῶς ἕνα καινούργιο περιοδικὸ ἡ σκέψη μας ξεφυλλίζει παλιὲς σελίδες ζωῆς Μιᾶς ζωῆς ποὺ ἦταν συνυφασμένη μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ μὲ τὶς ἐκδηλώσεις τους. Ἡ φιλολογικὴ κίνησις περασμένων ἐποχῶν καὶ χρόνων ἐρχεται σὰν μιὰ ὡραία ἀναπόλησι καὶ μᾶς δίνει τὴν ἀπόλαυσι κάποιων φευγαλέων ὡρῶν συγκινητικῶν ἄμως δραματισμῶν. Ἔτσι καὶ ἡ ἀναγγελία μόνο τοῦ περιοδικοῦ «Σκέψη» ξύπνησε ἄθελα στὴ σκέψη καὶ στὴν ψυχή μας μιὰ πολὺ παλιὰ ἐποχή. Τὴν καλὴ ἐποχὴ τῆς Πόλης μὲ τὸν ὄργασμό τῆς πνευματικῆς ἐκδηλώσεως καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ προσπάθησαν νὰ δώσουν μιὰ καινούργια πνοὴ στὸ Βυζάντιο ἀνατρέποντας παλιὲς μουχλιασμένες ἰδέες καὶ δημιουργῶντας μιὰ καινούργια κατεύθυνσι στὸ δρόμο τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Ὁ γλωσσολόγος Φωτιάδης, ὁ δικηγόρος δραματικὸς συγγραφεὺς Ζαχαρίας Φυτίλης, ὁ νεαρὸς ἀκόμη μαθηματικὸς Ἐλισσαῖος Γιαννίδης ἦταν οἱ πρωτοπόροι στὸ δρόμο αὐτὸ καὶ οἱ θεμελιωτὲς τοῦ νέου οἰκοδομήματος. Ὁ ποιητὴς Γρυπάρης, δάσκαλος τότε σ' ἕνα προάστειο τοῦ Βοσπόρου καὶ ἡ βασανισμένη δασκάλισσα ἡ Ἀλεξάντρα Παπαδοπούλου ἀπετέλεσαν τοὺς πρώτους ἐκλεκτοὺς συνεργάτες τῶν πρωτοπόρων τοῦ καινούργιου πνεύματος. Ὁ ἀγῶνας τους ἦταν ἀγῶνας ἐναντίον ὡρισμένων παραδόσεων συνυφασμένων μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ Φαναριοῦ. Μὰ πίσω ἀπ' τὶς παραδόσεις αὐτὲς στεκόταν ὡρισμένοι ἄνθρωποι μὲ τὴ σχολαστικότητα στὴν ψυχή. Ὁ τύπος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτανε ὁ συνήγορος τῆς σχολαστικότητος. Ἤτανε ἡ ἀντίδρασι στὴν πρωτοπορειακὴ ἐκδήλωσι τοῦ καινουργίου πνεύματος. Κάτω ἀπ' τὸ δυνατὸ δίωγμα φύσηγμα τοῦ πνεύματος αὐτοῦ δὲν ἄντεγσε νὰ κλονίζεται ὁ παλιὸς Βυζαντινισμός. Ἔτσι τὸ 1908 μὲ τὴν πτῶσι τῆς ἀπολυταρχίας καὶ μὲ τὴν ἀποκατάστασι κάποιας σχετικῆς ἐλευθερίας στὴ σκέψι καὶ τὸν λόγο, τὸν προφορικὸ καὶ τὸν γραπτό, ἄρχισε στὴν Πόλη καὶ μιὰ νέα περίοδος πνευματικῆς ζωῆς Σ' αὐτὴν τὴν περίοδο ξανανύρισε ἡ ψυχή μας μὲ τὴν ἀναγγελία τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ. Ζωντανὴ ἡ εἰκόνα τῆς Πόλης μὲ τὸ γραφικό της Βόσπορο, τὰ μονοδιάκ Πολιγκηπόννησά της, τὰ στενὰ καλντερίμια σοκάκια της καὶ τὴ γοητεία καὶ τὸ μυστήριο τῆς Ἀνατολῆς, μὲ τὸν Κεσάτειο κόλπο της καὶ μὲ τὸ σύνολο τῆς κινήσεώς της ποὺ ἔσφυζε ἀπὸ λονιῶν λονιῶν ζωή. Ἡ ἑλληνικὴ ψυνὴ διάγυση παντοῦ σὰν κίνησι αὐτὴ βρίσκοντας κάθε εὐκαιρία γιὰ ἐκδήλωσί της Κι' ἀνακαλιάζοντας τὴν εἰκόνα τῆς Πόλης μὲ τὰ θέλνηποα καὶ τὶς μυστικὲς δυσοσφιές της ἀνακαλιάζουμε βιασμικὰ Ἔστω σὰν σ' ἕνα δραματισμὸ τὴν ἐξέλιξι τῆς πνευματικῆς της κινήσεως Καινουσνία πνοὴ στὸν καθυμερινὸ τόπο ἀπὸ τὸ 1908 μὲ πρωτοπόρο τὸν ἀείμνηστο Σπανούδη ποὺ ἔθεσ' τὴν ἐφημερίδα του τὴν «Ὁδόδο» στὴν διάθεσι κάθε νέας πνευματικῆς ἐκδηλώσεως Συνενοπάτις του πολύτιμος καὶ ἡ ἐκλεκτὴ σύντροφός του ἡ κ. Σοφία Σπανούδη. Ὁ Δαμασκηνός, δάσκαλος καὶ συντάκτης τῆς «Ὁοσδόου» ἦταν ἀπὸ τὰ πρῶτα στοιχεῖα ποὺ ἔκλειαν μέσα στὴν ψυχή τους τὴν ἐπανάστασι στὸν σχολαστικισμὸ τοῦ παληοῦ Βυζαντίου. Νέοι ἄνθρωποι συνκεντρώνονται νύχω ἀπὸ τοὺς πυρῆνες αὐτοὺς τῆς ἐπαναστατικῆς ἐκδηλώσεως στὴν τέχνη τοῦ λόνου. Ὑπάρχουν καὶ οἱ κάποιες περισσότερον συγτηρητικοί, δημοσιονράφοι κι' αὐκοί, ποὺ κάποιος φόβος τοὺς ἀνανκάζει νὰ ἀκολουθοῦν ἕνα μέσο δόδιο Εἶναι οἱ συνεργάτες τοῦ «Ὁαχυδόμου», ὁ Καλεύσας μὲ τὸ ψευδώνυμο Ἀλκιμὰν ὁ Μακρίδης γνωστὸς ὡς Μφιστοφελῆς Γράφουν κομμάτια, θεατρικὲς κριτικὲς στίχους σατυρικούς. Ἐκδηλη ἡ λαχτάρα τοῦ λυτρωμοῦ ἀπὸ ἀ παλιὰ δεσιὰ τοῦ σχολαστικισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκδηλη ἡ ἀδυσωμία τοῦ ριζοσπαστισμοῦ των Δὲν ἔχουν τὸ θάρρος τῆς κ. Σπανούδη, ποὺ μὲ τὸ μυθιστόρημά της «Ἀνθισμένο Μονοπάτι» ἔβωσε μαστο. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀρχίζει καὶ δείγμα ριζοσπαστικῆς τόλμης ἀξιοθαύ. ἡ ἐμφάνισις τῶν περιοδικῶν Παλαιότερα τὸ Βυζάντιο ἐγνώρισε περιοδικὰ ὅπως ἡ «Ἑπτάλοφος» μὲ σελίδες γεμᾶτες σοφία χωρὶς ὅμως μεγάλη πνοή. Τὰ καινούργια περιοδικὰ διακρίνονται γιὰ τὴν λογοτεχνική τους πνοή. Τὸ «Νέον Πνεῦμα» εἶναι ἡ πρώτη προσπάθεια ἐκλεκτοῦ φιλολογικοῦ περιοδικοῦ Ἐκδότες του οἱ δίκηγόροι Ἰ. Φωλικὸς καὶ Ν Παπαδημητρίου Ἐπιτελεῖον συνεργατῶν ἐκλεκτῶν Συνεργάτες του καὶ Ἀθηναῖοι λόγιοι καὶ συγγραφεῖς. Ὁ Πολύβιος Δημητρακόπουλος στέλνει τακτικὰ μυθιστόρημα ἀθηνα[illegible]κῆς ὑποθέσεως ὁ Μπάμπης Ἀννινος δίνει εἰκόνες τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς. δημοσιεύοντας διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη, στέλνει ἐκλεκτὲς συνεργασίες ἡ Παλίτισσα λυγία Ἀθηνᾶ Γοζιανοπούλου καὶ κατάπιν κ. Γιαννιοῦ Ὁ κ. Καλεύρας δημοσιεύει τὸ δράμα του ἡ «Κόρη τοῦ Χρηματιστοῦ», ποὺ παίχθηκε στὸ θέατρο τῶν Μνημματακιῶν ἀπ' τὸ θίασο τῶν ἐκλεκτῶν καλλιτεχνῶν Αἰκατερίνης Βερώνης καὶ Γεωργίου Γεννάδη. Ἐν τούτοις τὸ πτριοδικὸ αὐτὸ δὲν [illegible] τοὺς νεωτέρους μὲ τὶς πιὸ ἐπαναστατικὲς ἀοχὲς στὰ γλωσσικὰ ζητήματα. Καὶ ἀοδίδεται τότε τὸ περιοδικὸ «Ἐπίκαιρα» ἀπὸ τὸν δημοτικιστὴ λόγιο Ἀχιλλέα Γεωργιάδη, ποὺ εἶχε κάμει τὴν πρώτη ἐμφάνισί του μὲ τρία διηγήματα ἠθογραφικὰ μὲ τὸν τίτλο «Σὰν Παραμύθια». Στὰ «Ἐπίκαιρα», ποὺ ἀλλάζουν κατόπιν τίτλο καὶ ὀνομάσθηκαν «Χρονικά», συνεργάσθηκαν οἱ νεώτερες λογοττχνικὲς ἐκδηλώσεις τῆς Πόλης Ὁ Δαμασκηνός, ὁ Ὅμηρος Μπεκές, ὁ Ἄγγελος Σημηριώτης, ὁ Γιαλουῆρης, ὁ Χρήστος ὁ Μελαχροινὸς, ὁ Δελῆς — μιὰ λυρικὴ καὶ σατυρικὴ ἐξαιρετικὴ ἐκδήλωσις — ὁ Εὐελπίδης, ὁ Πράσινος καὶ ἄλλοι ἐκλεκτοί. Ἄλλοι ὡς ποιητὲς καὶ συγγρσφεῖς διηγημάτων καὶ ἄλλοι ὡς μαχητικὰ στοιχεῖα κατὰ τοῦ ἄκρου καθαρευουσιανισμοῦ καὶ τῶν γλωσσομητόρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ ζωὴ τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ ἦταν βραχεῖα καὶ ἀτακτη Τὰ περίφημα ρούβλια τοῦ μαλλιαρισμοῦ ἦταν στὴν φαντασία τῶν δημιουργῶν των καὶ ὄχι στὴν τσέπη τῶν δημοτικιστῶν. Ὁ Γεωργιάδης ἐπάλαιψε μὲ οἰκονομικὲς συνθῆκες σκληρές. Καὶ ἔπεσε μὲ ἀκμαῖο τὸ ἠθικὸ ἀλλὰ μὲ καταστροφὴ οἰκονομική Τὸ «Λίγ' ἀπ' Ὅλα» ποὺ ἐξ δόθη λίγο, ἀγογέρο, εἶχε ζωὴ ιακρᾶς διαρκείας. Ἦταν ὁ τύπος τῶν ἑβδομαδιαίων λαϊκῶν περιοδικῶν μὲ περιοπιημένο τὸ περιεχόμενό τους καὶ μὲ [illegible] συνεργασιῶν. Τὸ πῶς τὸ καθαρῶς φιλολ:γικὸ περιοδικὸ ἐκδίδεται στὸ 1914 Εἶναι οἱ «Πάτυρο:». Τὸ διευθύνει ὁ Δαμασκηνὸς καὶ συνεργάζονται οἱ ἐκλεκτότεροι λογοτέχνες τῆς Πόλης. Τὰ κριτικά του ἰδίως σπιτιώματα ξεχωρίζουν ἀπὸ τὴν ὅλη ὕλη τῶν Οἱ πολ:μικὲς δυως συνθῆκες καὶ τὸ σκόρπισμα πολλῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεῦματικοῦ κόσμου τῆς Πόλης ἐσυντόμευσαν τὴν ζωὴ τῶν «Ἰαπύρων». Στὴν περίοδο τῆς ἀνακωχῆς. ποὺ ἦταν καὶ μιὰ παροδική φεῦ! περίοδος τῆς ἑλληνικῆς ἀκμῆς στὴν Πόλη ὁ «Λόγος» συνεκέντρωσε γύρω ἀπὸ τὸν Χαλκούση ὅλους τοὺς ἐκλεκτοὺς τῆς σκέψεως ὅσοι ἐπροτίμησαν νὰ μείνουν στὸ Βυζάντιο. Καὶ ἡ ζωὴ τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ καθὼς καὶ τῆς «Ζωῆς» τοῦ ποιητοῦ Μελαχρινοῦ διήρκεσε ὅσο καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀναλαμπὴ ἐκεῖ στὶς ὄχθες τοῦ Βοσπόρου Ἡ καταστροφὴ καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ φυγὴ ἔσβησε τὴν φιλολογικὴ κίνησι τῆς Πόλης Διατηρήθηκαν καὶ ἴσως νὰ διατηροῦνται ἀκόμη μερικὰ λαικὰ πτριοδικά, χωρὶς ὅμως αὐτὰ νὰ ἀντιπροσωπ:ύουν τὴν καλλιτεχνικὴ ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος τῆς βασιλίδος. Αὐτοὶ πληγωμένα πουλιά, καταφυγαν ἄλοι στὴν ἑλληνικὴ πρωτεύουσα μὲ τὴν ἀνάμνησι τοῦ παρελθόντος καὶ μὲ μι γλυκειὰ νοσταλγία ποὺ παραμένει ἀσβυστη Τὸ δραμα τοῦ Βοσπόρου ἀποτελεῖ γι' αὐτοὺς ὁ πολιὸς ποὺ δίνει πάντα τὴν λεπτὴ καὶ καλλιεργημένη ψυχή τους.

Β. ΗΛΙΑΔΗΣ

ΠΩΣ ΓΡΑΦΕΤΕ;;

ΓΡΑΦΩ μόνο ὅταν ἔχω κέφι, κι' ὅταν ἀπὸ τὸ θέμα ποὺ καταπιάνομαι βγαίνει μιὰ γενικὴ κοινωνικὴ φιλοσοφική, ἢ ψυχολογικὴ Ἔννοια, Γράφω ἀ these: **Βεβαίοτα**τα. μιὰ καὶ πιστεύω σὲ ὡρισμένε- [illegible] **Ἡ τέχνη γιὰ τὴν τέχνη δὲ μὲ τράβηξε ποτέ.** Ἴσως γιατὶ δὲν εἶχα τὸ ὄφρο ἰου φαντασχτεροῦ λόγου ποὺ σκεπάζει τόσο ὡραῖα τὴν ἀδεισύνη καὶ τὴν ἔλλειψι πτριεχομένου.

Γράφω χωρὶς καμμιὰ σκηνοθεσία Ὅπου λάχει κι' ὅπως λάχει. Στὴ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη ποὺ ἐργάζομαι στὸ τραπέζι τῆς τραπεζαρίας, στὴν αὐλή, στὴν κάμαρά μου, στὴν κουζίνα πλάι στὸ φαγητὸ ποὺ μαγειρεύω ἢ στὴν βουὴ μιᾶς φλύαρης συντροφιᾶς. Ὅταν ἔχω κάτι νὰ πῶ τὰ λέω παντοῦ, κι' ὅταν δὲν ἔχω δὲ μὲ βοηθάει τί ποτα.. Πιστεύω ὅμως πὼς ἡ δημιουργικὴ ἐργασία ἀπαιτεῖ ἀδιάκοπη προσπάθεια. Κὰ τὸ πιὸ λαμπρὸ τάλαντο χάνεται ὅταν ὁ τεχνίτης δὲν ἀφιερώνει πολλὲς ὧρες τὴν ἡμέρα στὸ δημιουργικό του ἔργο Ἔχτὸς ἂν δὲν ἔχει τάλαντο καὶ νομίζει πὼς ἔχει, ὑπόταν ὅσο λιγώτερο καταγίνεται τόσο λιγώτερες μποῦρδες γράφει. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶνε ἄλλου παπᾶ Βαγγέλιο. Οὐδέποτε πῆρα σὰν πρότυπο τὸν πεζὸ λόγο τοὺς ντόπιους λογοτέχνες. Καλοὶ καὶ ἀξιοι, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐσωτερική κατανάλωσι. Σ' αὐτὸ δὲν μοιάζουν τοὺς Ρωμηοὺς παπουτσῆδες, ποὺ οὔτε τοὺς παπουτσῆδες Ρωμηὲς ποὺ θεωροῦνται μοναδικοὶ στὸν κόσμο Βλέπετε πὼς δὲ μᾶς φταίει οὔτε ἡ γεωγραφική μας θέσι, οὔτε ἡ μικρὴ πατρίδα μας, οὔτε κὰν ἡ γλῶσσα μας. Φταίει τὸ φτωχό μας μέτριο ταλέντο. Ἡ πεῖρα μου μοῦ ἀποδείχνει πὼς ἡ μετριότητά μας ὀφείλεται σὲ μεγάλο μέρος στὴν ἔλλειψι μιᾶς ὁποιασδήποτε κοσμοθεωρίας καὶ φιλοσοφικῆς θέσης μπρὸς στὸ θέαμα τῆς ζωῆς καὶ ἡ εὐθύνη νὰ δώσωμε στὸ κοινὸ ὀπεύθυνα κεῖνο ποὺ πιστεύομε. Ἐμεῖς οὔτε γκρεμίζομε, οὔτε χτίζομε. Εἰκόνες μόνο ἐφήμερες καὶ διαβατικὲς παρακινοῦν τὸ ἔργο μας. ποὺ μένει ἔτσι στὰ στενὰ ὅρια τῆς ἠθογραφίας Ἀκόμα κι' ὁ Παπαδιαμάντης ὁ μεγαλείτερος Ἕλληνας διηγηματογράφος, δὲ μπόρεσε νὰ δώσῃ στὰ διηγήματά του παναν θρώπινους τύπους. Εἶναι Ἕλληνες Σκιαθῆτες ὅλοι τους. Δυστυχῶς γιὰ μᾶς, ἡ τέχνη γιὰ νὰ πετάξει μακρυά, πάνω ἀπὸ στερηὲς καὶ πέλαγα, πρέπει νἄχει μτγάλα φτερά Κι' ἡ δική μας μόλις βγῆκε ἡ καπμένη ἀπὸ τ' αὐγό, ποὺ μπορεῖ νἄναι πολὺ φοβοῦμαι αὐγὸ ὀρνίθας κι' ὄχι ἀετοῦ.

Ἀλλὰ πὼς τὰ κατάφερα νὰ βγῶ ἀπὸ τὸ θέμα μου; Μοῦ ζητήθηκε συγκεκριμένα νὰ πῶ πῶς γράφω καὶ ὄχι τί γράφω Ναί, ἀλλὰ ἔχει αὐτὸ σημασία; Τὸ σπουδαῖο εἶναι νὰ λέμε κάτι κι' ὅλα τάλλα εἶναι περιττὲς γαρνιτοῦρες. Εἶναι σὰ νὰ ρωτᾶμε ἕνα μάγερα ἂν καθαρίζει τὶς πατάτες καθιστὸς ἢ ὄρθιος καὶ ν' ἀδιαφορῶμε ἂν τὰ φαγιὰ ποὺ φτιάνει εἶναι νόστιμα ἢ ἄνοστα. Κι' ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει μάγερας νὰ μὴν παραξενευτεῖ μὲ μιὰ τέτοια ἐρώτησι, νόμισα πὼς μποροῦσα κι' ἐγὼ νὰ ξεφύγω λίγο ἀπὸ τὸ θέμα μου.

Γαλάτεια Καζαντζάκη

Τ Ο ΕΡΩΤΗΜΑ ΣΑΣ δὲν διευκρινίζεται ἀρκετά. Θέλετε μήπως νὰ σᾶς ἔλεγα μὲ ποιὲς ἐσωτερικὲς συνθῆκες δημιουργῶ; θέλετε νὰ μάθετε τὴ σχέση καὶ τὴν ἀγκίστρωση τῶν ἔργασιῶν μου μὲ τὴν τρέχουσα πραγματικότητα; ζητεῖτε νὰ σᾶς πῶς ποιὲς περίεργες ἀτομικὲς συνήθειες παρακολουθοῦν τὶς ἐργασίες μου;

Ἴσως λοιπὸν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναφερθῶ σὲ ὅλα αὐτὰ καὶ στὸ καθένα χωριστά. Καὶ πρῶτα ἔχω ἀντιληφθῆ, ὅτι τίποτε δὲ μπορῶ νὰ γράψω, ποὺ νὰ μὴν ἔχει μιὰ ζωντανὴ ἐπαφὴ μὲ τὴ ζωή. Οἱ περιστάσεις, ἡ τρέχουσα ζωὴ δημιουργεῖ γιὰ μένα προβλήματα, μεταμορ-

(Ἡ συνέχεια στὴ σελ. 20)

ΡΑΣΟΣ.

Θ Κατ' ὄνομα. Κοσμοπολίτης κατὰ συγγραφὴν Κωνσταντινουπολίτης —κατὰ πατρίδα. Λοξάτος κατὰ χαρακτῆρα. Νέος — κατὰ... τεκμήριον. Στὴν πρώτη σειρὰ τῶν πεζογράφων μας. Οὔτε βαρύθυμος, οὔτε ἐσώψυχος, οὔτε βαρύγδουπος, οὔτε βαθυστόχαστος. Κι' ὅμως λίαν προσωπικός

Ἀνάστημα μέτριο.

Μύτη λίγο γαυφή. Μαλλιὰ λίγο κατσαρά. Περπάτημα λίγο ἀπροσδιόριστο. Μάλλον φουριόζος. Συχνὰ κεφάτος. Ἡ κουδέντα του γρήγορη—ὀλίγον τι ἐκρηκτική. Γέλιο κοφτὸ μὲ ὑποκρούσεις κακεντρέχειας. Πότε ἐγκάρδιος, πότε σκουντουφλός. Στὸ ντυσιμό ζεμανφουτίστας. Σακκάκι, ὄχι. Πουκάμισο. Ποτὲ κοντὸ μανίκι. Μιλᾶ ἑλληνιστί, σκέπτεται γαλλιστί, γράφει κοσμοπολιτιστὶ καὶ καμιὰ φορὰ βρίζει τουρκιστί.

Ἀπὸ τὴν Πόλη ἔρχεται.

Καὶ πῆγε στὸ Παρίσι. Χρόνια ἔζησε ἐκεῖ καὶ κουδάλησε ἐκεῖ ἐπίσης πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἥρωές του. Κι' ὅσοι δὲν ἤθελαν νὰ πάνε τοὺς πῆγε μὲ τὸ ζόρι γιὰ νὰ τοὺς... περιγράψῃ. Ἔξρει καὶ τοὺς γάλλους ἀλλὰ ὅταν περιγράφει τοὺς ρωμηοὺς πατάει γερά. Τὰ βιβλία του ἔκαναν πάντα ἐντύπωση. Ἄνοιξε παράθυρα καινούργια στὸ ἑλληνικὸ διήγημα, νὰ φυσήζουν μέσα ἐκεῖ ἀνεμοι καινούργιοι — δυτικοί. Φυσήξανε.

Ἔχθρὸς τῶν «παλῶν».

Στὰ φιλολογικὰ του ἄρθρα, τραχύς, ὀξὺς καὶ ἀδιάλλακτος. Πολεμικώτατος καὶ ἀθυρόστομος—μέχρις ἀγανακτήσεως. "Ὅταν κρίνει σούρχεται νὰ τὸν βουτήξῃς—χειρότερος ἀπ' τὸν Μυριδάλη. Ὅσοι θίγονται λένε ὅτι στὶς κριτικές του τ' ὄνομα καὶ τὸ ὕφος του συμπίπτουν.

Ἀδυναμίες του;

Δὲν ξέρω. Τὸ πίνειν τοῦ ἀρέσει. Τὸ καυγαδίζειν. οὐ. Στὶς συντροφιὲς εὐχάριστος. Μονόπλευρος καθόλου. Ταλέντο. Δὲν ἔχει τίποτε τὸ «Λόγιον»—σὰν ἄνθρωπος, τουτέστιν, καὶ συγγραφέας λίαν ζωντανός. Τὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης μᾶς ἑβομδάρδιζε ἀπὸ τὸ Παρίσι. Τὸν καιρὸ τοῦ πολέμου θυμᾶται τὴν εἰρήνη καὶ βομβαρδίζει τὸ Παρίσι μὲ τὴν «ἐπιλογή» τῶν ὅπλων του.

— Ποιὸς εἶναι;

*

Μ ΥΤΗ.

Κοιλιὰ—ὄχι μεγάλη

Ἡλικιωμένος. Τὸ ἕνα χέρι στὴν τσέπη τοῦ παντελλονιοῦ. Τὸ ἄλλο κρατάει ταιγάρο. Καὶ περπατάει ἔτσι στερεότυπα—ἀργά, βαρυὰ καὶ μονοκόματα. Δὲν βιάζεται ποτέ. Τὸ θῆμα του ἀσν κουρντισμένο — καμμιὰ δύναμη στὸν κόσμο δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀλλάξῃ. Νωχελής. Σκεφτικός. Μάλλον κατσούφης Πάντα ἔτσι. Κι' ὅμως εἶνε ὁ κορυφαῖος τῶν εὐθυμογράφων μας.

Ρωμαντικός.

Λατρεύει τὴν παλιὰ Ἀθήνα, ἰδιαίτερα τὴν Πλάκα. Σ' ἕνα ἀπ' τὰ ὡραιότερα τραγούδια του ἔφτασε νὰ ἰσχυριστῇ πὼς «κι' ὁ θεὸς εἶνε Πλακιώτης». Νοσταλγὸς τῆς περασμένης ἐποχῆς καὶ σαρκαστὴς τῆς σημερινῆς. Ἐπάνω στὸ μοτίβο αὐτὸ σπατάλησε ἄφθονο πνεῦμα. Ὁ πιὸ γνήσιος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀττικοῦ ἁλατιοῦ, διασκέδασε ὁλόκληρη γενννὰ κι' ἀγαπήθηκε ἀπ' τὸ πλατὺ κοινὸ ὅσο λίγαι ἀπ' 'τοὺς συγγραφεῖς. Ὀωνὴ λίγο βαρειά.

Πολὺ εὐχάριστη. Συζητᾶ σοβαρὰ καὶ καμμιὰ φορὰ ἀπορεῖς γιὰ τὸ θέμα ποὺ ἐδιάλεξε. "Ἀξαφνα θλέπεις ὅτι ὅλη ἡ σοβαρὴ συζήτησι κατάληξε σ' ἕνα πνευματῶδες καλαμπούρι. Περὶ αὐτοῦ, ἄλλωστε κι' ἐπρόκειτο. Τὸ σοβαρὸ θέμα σπάει σὰν σαπουνόφουσκα καὶ δὲν μένει τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ γέλοιο τοῦ ἀκροατηρίου του. Μερικοὶ τὸν κατηγοροῦν ὅτι καλαμπουρίζει ἐπὶ προδιαγεγραμένου σχεδίου. Ἔτσι ἢ ἀλλοιῶς, ὅμως, δὲν λείπει ποτὲ τὸ ἀλάτι ἀπ' τὴν κουδέντα του. Συχνὰ περιφρονεῖ τὰ καλαμπούρια του καὶ τὰ φορτώνει σ' ἄλλους.

Εὐγενικός.

Καὶ πρὸ πάντων ἀξιοπρεπής. Στὸ θέατρο εἶχε τεράστιες ἐπιτυχίες. Ἔνραψε κωμῳδίες ποὺ ἔμειναν ἀλησμόντες καὶ ἐπιθεωρήσεις—τὸ ἴδιο. Φαντασία μεγάλη. Ἐφευρετικότητα στὸ κωμικὸ τεράστια. Καὶ πνεῦμα πάντα φρέσκο καὶ πηγαῖο Σὰν ἄνθρωπος ἀγαθός. Σὰν συγγραφέας, σὴ δουλειά του στραβόξυλο. Κανένας δὲν στάθηκε τόσο αὐστηρὸς στοὺς ἠθοποιοὺς ὅσο αὐτός.

Λόξες;

Ἀρκετές. Συχαίνεται τοὺς κριτικοὺς καὶ τὸ... παλτό. Τὶς πιὸ κρῦες μέρες τοῦ χειμῶνα θὰ τὸν δῆς νὰ περιφέρεται — ἀργός, βαρύς, κατσούφης — μὲ σακκάκι. Τοὺς πιὸ κρύους κριτικοὺς θὰ τὸν ἀκούσῃς πάντα νὰ τοὺς φέλνῃ. Τοσυχτερὸς ὅσο κανείς. Ἐπίγραμματικοὶ χαρακτηρισμοὶ του ἔμειναν ἀξέχαστοι. Ὑπάρχουν μερικοὶ ἄνθρωποι τοῦ συναφιοῦ ποὺ ἐσταμπάρισε μ' ἕνα ἀστεῖο του σὰν μ' ἀνεξίπτλη σφραγῖδα.

Χρόνια χρονογράφος.

Καὶ ἀήμερα ἀκόμα. Πῆγε καὶ στὸ Παρίσι πρὸ ἐτῶν, ἀλλὰ νοσταλγὸς ἀθεράπευτος τῆς Πλάκας, κατάφερε νὰ ἀριγράψῃ κι' ἀπο κεῖ ἀκόμα τὴν Ἀθήνα

— Ποιὸς εἶναι;

*

Ε ΛΑΦΡΟΣ ποζέ.

Ὕφος, ἀκριβῶς εἰπεῖν, ὀλίγον τι κυρίας τοῦ κόσμου, κι' ὀλίγον τι ἀδειούχου δεντέττας τῆς ὀθόνης.Μάλλον νόστιμη. Μάλλον κοκέττα. Μάλλον νέα. Πεζογράφος. Ἀπ' τὶς πιὸ ὑπολογίσιμες τοῦ φύλου της.

Ἀνάστημα μέτριο.

Συμπαθής. Πρόσωπο λεπτό, μάτια ζυπνά, ρεμβαστικά — κατὰ παραγγελίαν. Κουδέντα ἐνδιαφέρουσα. Λιγάκι «ἀφ' ὑψηλοῦ» σὲ ὅλα της. Στοὺς τρόπους της κάποιο νάζι μὲ ὑπόκρουση ἀνατολίτικης ἢ μάλλον Πολίτικης νωχέλειας. Συμπατριώτις τῆς κ. Σπανούδη κι' ὀλίγον τι—πολὺ ἀμυδρὰ—μιμήτρια της. (Τὰ λένε οἱ ἀσπονδοὶ ἀπ' τοὺς φίλους της). Σὰν .. συγγραφέισα μ' ἐπιτυχίες. Οἱ πρῶτες ρίζες της στὴ λογοτεχνία ἔπιασαν καλά. Κι' ἐκεῖνοι ποὺ ἔμειναν χωρὶς ἐνδιαφέρον κερδήθηκαν σύντομα κι' αὐτοί. Ἡλικία; Τὸ καλοκαῖρι πέρασε. Ἦ μᾶλλον ὄχι ἀκόμα...

Νοικοκυρά.

Εὐθίκτη. Τῆς ἀρέσουν τὰ ὡραῖα φουστάνια καὶ οἱ καλὲς κριτικές. Βγαίνει πάντα μὲ τὸν ἄντρα της—ἄνθρωπο λίαν χρήσιμο πρὸ πάντων αὐτὴ τὴν ἐποχή. Κατὰ τὰ ἄλλα κυρία σοβαρὴ καὶ καθὼς πρέπει. Γυαλιὰ δὲν φόρεσε ποτὲ κι' ὅμως τὰ θάζει σὲ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς γράφοντες.

— Ποιὰ εἶναι,

*

Σ ΕΜΝΟΣ.

Ξανθὸς— μᾶλλον. Συμπαθέστατος Διευθυντὴς φιλολογικοῦ περιοδικοῦ. Γλυκύτατος. Εὐγενέστατος. Ἠρεμότατος. Καὶ πονηρότατος. Βαθμολογία εὐθυμογραφικὴ — ἄνευ παρεξηγήσεως : Ταλέντο, ἔτσι κι' ἔτσι. Καπατσωσύνη, ἄριστα. Ἐμφάνισι: Σεμνότυφη κοπέλλα. Πραγματικότης: Ἀτσίδα στὶς δουλειές του. Στὴ ζωὴ του κατάφερε πράγματα καταπληκτικά. Καὶ δὲν τοῦ φαίνεται καθόλου.

Χρυσὸς ἄνθρωπος.

Μ' ὅλους καλά. Μ' ὅλους εὐγενικά. Ἀλλὰ ποὸ πάντων μὲ τοὺς χρήσιμους Καυγάδες; Ποτέ! Ῥήξεις; Οὐδέποτε. Μεγάλη μαλαγάνα. Ὅλοι τὸν ἀγαποῦν. Πρὸ πάντων οἱ συνεργάται τοῦ περιοδικοῦ του. Μάγια τοὺς ἔχει κάνει; Μ' ἕνα στόμα τὸν ἀναγνώρισαν σχεδὸν Μεσσία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Καὶ τὸ ἔγραψαν ὅλοι ἑνυπόγραφα. Μὰ τὸ Θεό!

Ἀξιοθαύμαστος.

Ἀξιαγάπητος. Ἔχει τὴν γενικὴ ἐκτίμηση. Εἶνε καὶ κριτικός. Ἔχει καὶ φαλακρίτσα. Κι' ἐσκάτως θαθυστόχαστος. Ὀστόσο ντροπαλός. Κυττάει κάτω ὅταν σοῦ μιλάει. Εἴκοσι χρόνια τὸν ξέρω ὁ ἴδιος κι' ἀπαράλλακτος. Κατὰ τὰ ἄλλα θαυμάσιος κύριος. Πάρα πολὺ σοβαρός.

— Ποιὸς εἶναι;

*

Τ Ο ΠΙΝΕΙ.

Καὶ τὸ λέει. Καὶ τὸ γράφει. Ἀλλοιωθῆζει ἐλαφρότατα. Γραβατοῦλα μᾶλλον φλοτάν. Ἕνα μπαστοῦνι τοῦ κρέμεται πάντα ἀπ' τὸ κέρι. Πασίγνωστος διηγηματογράφος. Σταματᾶ, σοῦ μιλᾶ. ξεχνᾶ νὰ τελειώσῃ. Ἡ κουδέντα του πάντα ἀφηγηματικὴ σὰν πολυσέλιδο διήγημά του.

Ἀπέριττος.

Ἁπλὸς καὶ συμπαθέστατος. Ἀγαπᾶ τὴν ταβέρνα καὶ τὰ βαρέλια της καὶ τοὺς ἀνθρώπους της. Μύτη λίγο κόκκινη. Ὅταν γράφει νομίζεις ὅτι βουτᾶ τὴν πέννα του σὲ κατοστάρι Ἀγαπητὸς καὶ προσφιλέστατος σὲ ὅλους. Ἔγραψε διηγήματα ἄφθονα καὶ γράφει. Κάθε λογιῶν. Ἀρετσίνωτα, μὲ ρετσίνα, μπρούσκα, κοκκινέλια. Ἐγοήτεψε χρόνια ὁλόκληρα χιλιάδες ἀναγνῶστες. Ἔδωσε λαϊκοὺς τύπους ἀλησμόνητους. Ἀπὸ τὸ γιοματάρι τοῦ ταλέντου του ἐμέθυσε πολλούς. Ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸ σῶμα. Διηγηματογράφος γεννημένος. —τὸ πᾶν στὰ χέρια του ἔγινε διήγημα. Οἰκογενε:ἀρχης. Κι' ἕνα χαρακτηριστικό. Ἐκεῖνος πίνει κι' ὅμως τραγουδᾶ... ἡ κόρη του. Πρωταγωνίστρια τῆς λυρικῆς σκηνῆς

Ἁπλὸς μὲ ὅλους.

Δὲν ἄλλαξε ποτέ του. Ζωγράφισε τοὺς ταπεινοὺς ἀνθρώπους πάντα μὲ

ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

Πολύ ὀρθὰ μὲ βάφτισαν «Γλυκόλαλο Ἀηδόνι» —
μὰ κελαδάω μοναχὰ γιὰ ἐκεῖνον... ποὺ «λαδώνει» !
Μπρὸς στὰ χειρόγραφά μου ἐγὼ πάντα ὅταν στρωθῶ,
τὸ θέμα μου εἶναι αὐτό : «Τί θὰ ὠφεληθῶ ;»
Γιὰ ἕνα ποσὸν—ἀρκεῖ αὐτὸ νὰ εἶναι σεβαστὸν—
προστᾶτις εἶν' ἡ πένα μου,—πάντα.. τῶν δυνατῶν !
Δυὸ λέξεις ξέρω περιττές : «ἐκτίμησις», «φιλία»—
ποὺ εἶν' ἐφεύρεσις κουτῶν χωρὶς ἀμφιβολία !
Ἰδεῶν καὶ πεποιθήσεων σκλάβος δὲν εἶμ' ἐγώ...
Τὴ δόξα ἀφοῦ ἀπέκτησα... τὸ χρῆμα κυνηγῶ !
«Εἰσπράττω» εἶναι πάντοτε τὸ προσφιλές μου ρῆμα—
καὶ συνεργάζομαι μ' αὐτοὺς μόνο ποὺ ἔχουν χρῆμα !
Καὶ τὸν «Ἰούδα» στὸ «Ἐθνικό», θυμοῦμαι μιὰ φορά,
γιὰ λίγα ἀργύρια ἔβγαλα... λευκὴ περιστερά !
Ἕνα βιβλίο ξεχώρισα μόνο ἀπ' τὰ πολλὰ
καὶ τῶχω Εὐαγγέλιο : «Τ ὸ χ ρ ῆ μ σ» τοῦ Ζολᾶ!

✶

Μὲ τὰ ἔργα μου τὰ θεατρικά, ὡς θἄχετε ἀκουστά,
ὅλα τὰ ξένα θέατρα τἄκανα ἐδῶ γνωστά...
Μπῆκα στὸ ραδιοφωνικὸ μὲ κόλπο ἐγὼ μεγάλο :
(τῶνα παράσιτο, ὡς γνωστόν, μπαίνει... καὶ διώχνει τἄλλο !)
Οἱ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς μοῦ στέλνουν τὸ βιβλίο των :
μπορῶ νὰ ἐνδιαφερθῶ, μά... μὲ τὸ ἀζημίωτον !
Καὶ ὅποιος θέλει διάσημος νὰ ἔβγῃ ἐν Ἑλλάδι
ἐπισυνάπτει μὲ αὐτό... κι' ἕνα μπουκάλι λάδι !

✶

Ἂν κι' εἶμαι, στὸ οἰκονομικό, «σπάγγος» ἀπὸ τοὺς λίγους,
εἰς τὴ ζωή μου ἀπέκτησα βίλλες, αὐτό, συζύγους...
Τὸ πρᾶγμα θὰ ἐφαίνετο ἀπίστευτον — ἐὰν
δὲν τἀποκτοῦσα ὅλ' αὐτά... τελείως δωρεάν !
Τὰ μὲν δυὸ πρῶτα δώρημα ὑπῆρξαν θαυμαστῶν—
οἱ δὲ γυναῖκες μου εἶχανε καὶ προῖκα, ὡς γνωστόν !

✶

Ποτὲ εἰς τὴν ζωή μου ἐγὼ δὲν τὰ ἐβρῆκα σκοῦρα,
γιατ' ἤμουν πάντα «εὔστροφος»... σὰν τὴν ἀνεμοδούρα !
Ὅλος ὁ κόσμος κι' ὁ ντουνιᾶς κόντρα μου κι' ἂν λυσσάῃ,
ἂς μάθῃ ὅτι ὁ Μελᾶς γυρίζει... ὅπου «φυσάει»!

Σπυρος Μελας

●

Δηλώσιν κάνω ὡς πρόλογον στὰ πέρατα τοῦ κόσμου :
«Ὁ Κόντογλου μοναδικὸς ὑπῆρξε δάσκαλός μου» !—

✶

Γράφω τὰ πάντα : Κριτική, Ρομάντσο, Ἱστορία :
πότε ἁπλῶς γιὰ πληρωμή... πότε γιὰ φασαρία.
Ἐνῶ δοξάζουν τὰ σουξὲ συνήθως, ὡς γνωστόν,
οἱ ἀποτυχίες μἔκαναν ἐμένα .. ξακουστόν !
Δυὸ ἔργα γιὰ τὸ θέατρο ὡς τώρα ἔχω γραμμένα,
ποὺ δεύτερη ὅμως βραδυὰ δὲν παίχτηκε κανένα !
Φωτιὰ μεγάλη ἔκαψε, τὰ τελευταῖα ἔτη,
τοὺς θιάσους ὅπου ἔκανα ἐγὼ τὸ σκηνοθέτη...
Γι' αὐτό, ἂν θέατρο ποτὲ κτίσω ἀτομικό,
θὰ τὸ ἀπαιτήσω κολλητὰ στὸν Πυροσβεστικό !
Ἔχω ὡρισμένα «φυσικά»: μόποιον συνεργαστῶ,
τὸ βρίσκω ἀπαραίτητο, στὸ τέλος, νὰ βριστῶ...
Γιατὶ ἐγὼ τὸ βρίσιμο δὲν τὸ θεωρῶ γιὰ δράμα :
ἀντίθετα, εἶν' ἡ πιὸ καλὴ καὶ ζωντανὴ ρεκλάμα !
Γι' αὐτὸ ἐχθροὶ καὶ φίλοι μου—παραπολὺ σωστά —
μὲ λένε ὑ β ρ ε ο . . . λ ό γ ι ο ν, ὡς ἔχω ἀκουστά...

✶

Στὸ στῖβο τὸν πολιτικό, ἔδειχνα πάντα τάσεις
νὰ προσαρμόζομ' εὔκολα σὲ ὅλες τὶς καταστάσεις ;
Τὸν ἄλφα ὅταν κολάκευα, τὸ βῆτα κουτσομπόλευα—
κι' ὅποιος καὶ νἄταν στὴν Ἀρχή .. πάντα ἐγὼ «τὴ βόλευα!»

✶

Ὅ,τι κι' ἂν βγάλ' ἡ πένα μου, δὲν πέφτει στὸ καλάθι,
ἔστω κι' ἂν ἐξυπηρετεῖ τ' ἀτομικά μου πάθη...
Δημιουργῶ παντοῦ ἐχθροὺς μὲ ὅσα ἔχω γραμμένα :
μὰ εἶναι τρόπος ἀσφαλὴς νὰ ὁμιλοῦν γιὰ μένα !
Ἡ ἐμφάνισίς μου δέος σκαρπὰ σὰν τἄνκς καὶ πανικὸν
καὶ τὸ τσιμποῦκι .. ἀπόσπασμα μοιάζει ἐκτελεστικόν !
Μὲ τ' ὁπλοπολυβόλο μου, στὶς στῆλες «Βραδυνῆς»,
ἀπὸ ὅσους σημαδεύω ἐγώ... δὲν σώζεται κανείς !
Θέμα δὲ ψάχνω γιὰ νὰ βρῶ... Δὲν λέω «Τί θὰ γράψω ;»
Τὴν πένα ὅταν πιάσω ἐγώ, σκέπτομαι : «Ποιὸν θὰ κάψω ;»
Ὀνόματα νεκρῶν πολλὰ βάζω στὶς κριτικές μου :
γιατὶ ἀπ' τὸν ἄλλο κόσμο ποιὸς θὰ μαρτυρήσῃ, πές μου ;
Μόν' ὁ Κατσέλης μπόρεσε κι' ἀντέστη ἐπὶ μακρὸν—
γιατὶ εἶχε ἐκεῖνος πιὸ πολλὰ ὀνόματα νεκρῶν !

✶

Κορόϊδα ποὺ θυμώνετε γιατὶ ἐγὼ σᾶς βρίζω :
μόνο αὐτὸ τὸ σύστημα βρῆκα καὶ... θησαυρίζω !
Ἀρκεῖ νἀκούγεται κανεὶς γιὰ ἕνα ἢ ἄλλο λόγον :
διάσημος εἶναι κι' ὁ Παστέρ... μὰ κι' ὁ Κυανοπώγων !
Τρελλαίνομαι νἀκούω ἐγὼ ἀγνώστους, πρίμα · βίστα,
νὰ λὲν γιὰ μένα : «Εἶν' ὁ Μπαστιᾶς ! Γιὰ δὲς τὸν ἀρριβίστα !»

Κωστης Μπαστιας

●

Ἔτο γράψιμο τὴν ἔμπνευσι τὴ θεωρῶ γελοίαν...
Ἐγὼ γράφω ἀνέκαθεν... κατὰ παραγγελίαν :
ἄρθρα, χρονογραφήματα, ἔργα θεατρικά,
βρισιδία κατὰ τοῦ Μελᾶ... ὅλα μὲ τὴν ὀκᾶ !
Μὲ ἀφάντασιν μαλαγανιά, μὲ ἄφθαστη κολακεία,
εὐρῆκα τὴν εὐαίσθητη χορδὴ τῆ γυναικείας :
μιὰ διάλεξί μου ἔκανα στὰ θήλεα πολλάκις,
κι' ἐπέτυχα σιγὰ-σιγὰ νὰ γίνω... ὁ Παυλάκης !

✶

Τώρα εἰς τὸ ἐρώτημα «Πῶς γράφω...», (... τί σπουδαῖον!)
σᾶς ἀπαντῶ εἰλικρινῶς... καὶ δὴ ὑπὲρ τὸ δέον :
Γράφω—καὶ νὰ μὴ σᾶς φανῇ παράξενο αὐτὸ—
μὲ δίχως θέμα καὶ χωρὶς καθόλου νὰ σκεφτῶ...
Εἶμ' ἕνα εἶδος Πὼλ Ρεμποῦ, πολύπους τῆς γραφίδος :
Ἄρχισα ἀπὸ διευθυντὴς στὴν Πόλη, τῆς «Π α τ ρ ί δ ο ς»...
Τὴν προπαγάνδα ἀργότερα τὴν ἄφισα στὴν μπάντα...
Καὶ σ' ὅλα τὰ εἴδη ἐπέτυχα νὰ ἐπιπλέω πάντα !
«Θέλετε ἡ ἐπιδερμίδα σας, madame, νὰ μὴ μαυρίσῃ ;
Μὴ λούζεστε στὸ Φάληρο... μὰ πλένεστε στὴ βρύση !»
«Σᾶς ἄφισε ὁ φίλος σας ; Συγχύζεστε γι' αὐτά ;—
Βρίσκομαι στὸ γραφεῖο μου πάντοτε στὶς ἑφτά...»
«Ρωτᾶτε γιὰ τὴ σκορδαλιά ; — Κάν'τε ἠην... δίχως σκόρδον —
ἔτσι δὲν ἀποκλείεται κι' ἀπ' τὴ Βουλὴ τῶν Λόρδων !»
«Στὸ πρῶτο σας τὸ ραντεβοῦ, γιὰ νὰ μὴν εἶσθε θύματα,
περνᾶτε ἀπ' τὸ γραφεῖο μου νὰ παίρνετε μαθήματα...»
«Γιὰ νἄναι ἡ ἐπιδερμίδα σας λεία, ἁπαλή, ὡραία,
σᾶς συνιστῶ πρὸ τοῦ ὕπνου σας νὰ βάζετε Ν ι β έ α...»
«Κυρίες μου, ἂν χιόνι ἄρχισε νὰ πέφτῃ στὰ μαλλιά σας
τὸ Α ν τ ι νὰ προτιμήσετε... καὶ θὰ περνᾶ ἡ μπογιά σας!»
«Νὰ στέκῃ σοῦζα ὁ ἄνδρας σας ! Κυρίες μου, μὴ διστάζετε :
νὰ κυβερνᾶτε πρέπει ἐσεῖς... κι' ἐσεῖς νὰ διατάζετε !»
«Νὰ στερηθῆτε ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἀνδρός σας εἶναι κρῖμα !
ψωνίζετε ἀδιάκοπα ! Τί ἀξία ἔχει τὸ χρῆμα ;»
«Γιὰ νὰ προοδέψῃ ὁ ἄνδρας σας, πρέπει ἀπαραιτήτως
στὸ στάδιο τὸ πολιτικὸ νὰ τὸν βοηθήσῃ... τρίτος !»
«Νειάτα, ὀμορφιὰ καὶ θέλγητρα θὰ μαραθοῦν μοιραῖα :
χωρὶς προλήψεις μοναχὰ εἶν' ἡ ζωὴ ὡραία !»

✶

Διὰ τρόπου μακιαβελικοῦ, διὰ μεθόδου ὑποθόλου,
τὸν ρόλο ἀναλαμβάνοντας.. σατανικοῦ συμβούλου,
ὅλα τὰ θήλεα κρατῶ στῆς πένας μου τὴν ἄκρη...
καὶ τοὺς ἐκμεταλλεύομαι τὸ γέλιο καὶ τὸ δάκρυ !
Ἀντὶ δὲ νὰ ἐπικηρυχθῶ, σὰν γκάνγκστερ ἢ λῃστής,
ἀκούω νὰ λένε γύρω μου : «Εἶναι φεμινιστής !»

Π. Παλαιολογος
Πωλ Μενεστρεα

(Διὰ τὸ πιστὸν τῆς ἀντιγραφῆς)

ΙΟΥΝΙΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Ὁ ΠΡΩΤΟΣ ἐγεννήθημα—κι' εἶναι!, θαρρῶ, ὁ μόνος—
ἐν μέσῳ ψύχρας καὶ βροχῆς καὶ θερινοῦ χειμῶνος,
ἀλλὰ ἀμέσως συσταλεὶς κι' ἀντιληφθεὶς τὰ πράγματα
εἰσήλασε πλησίεστα στὰ κυνικὰ τὰ καύματα
Ἀτοῦ Ἰουνίου τὰ δεινὰ νὰ προσιεθῇ προσήκει
καὶ ἔργον βαθυστόχαστον τοῦ Ἀλέκου Διδωρίκη
ὅπερ οἱ πλεῖστοι κριτικοὶ κατέκριναν ἀγμάν
—καὶ ὁ θαρμότατος Μελᾶς μιὰ κι' ὁ Ἀχιλλεὺς ὁμοίως.
Συνέβη δὲ καὶ ἄλλοτε, ἤγουν τουτέστι ρῆξις
καυγᾶς Μαμάκη καὶ Ροδᾶ ποὺ νὰ σὲ πιάνῃ πλῆξις
Κεταγγελίες ἀκὸ δῶ σκανδαλα ἀπὸ πέρα
ποὺ ἐδονεῖτο σοβαρῶς ἡ ἀτυχής μας σφαῖρα.
Σ' ἀνισο ἀγῶνα ὁ Ψαθᾶς ὁ Μίμης ἐνεπλάκη
μαζὶ μὲ τὸ Θωμόπουλο ποὕκαμε τὸ...λαυράκι.
μηνύσεις ἠπειλήθησαν—βιολιά, ζουρνάδες, πτέρια -
γλέντι πολὺ θὰ εἴχαμε - Ἡ «Θέμις ἔχει κέρια» -
ἀλλὰ ματαιως δυστυχῶς διότι μοναχοὶ των
ἀμφότεροι ὑπέγραψαν καὶ τὴν ἀνακωχὴ των.
Καὶ οὕτω ὁ Ἰούνιος ἐν μέσῳ τοῦ πατάγου
μὲ τὰ κερᾶσια ἔλῃξε καὶ μ' ἔλλειψη τοῦ πάγου.

⁂

Ἐ ΥΘΥΣ μὲ τὸν Ἰούλιον νὰ ὁ Μελᾶς ὁ Σπῦρος
στὸ ραδιόφωνο μιλᾶ θερμῶς καὶ διαπύρως
διὰ τὴν Μόνα, — δηλαδὴ διὰ τὴν Μητροπόλου
ποὺ ἐξυμνεῖ ἄνευ ἀκοποῦ λαθραίου καὶ ὑποῦλον.
Καὶ ὕστερα ὁ Σπῦρος μας τὰ βάζει μὲ μιὰν ἄλλη
μὲ τὴν Μαρία σύζυγο τοῦ Περικλῆ τοῦ Ράλλη
ἀκούσας ὅμως παράπονα καὶ τῶν λοιπῶν θηλέων
στὴν γυναικείαν σύγγραφῆν ἐπέπεσεν ὡς λέων.
Εἴδαμε τὸν Ἰούλιον τὸ Μουζενίδη Τάκη
ν' ἀνεβάζῃ στὴ σκηνὴ τοῦ Λόρν τὸ «Μελτεμάκι».
Ὅλα καλὰ κυρ' Τάκη μου ἀλλὰ τοῦ κόσμου πέτου
ποῦ ἐνυπῆρχε ἄραγε μέ.μνα σκηνοθέτου ;
Κατὰ τὸν μῆνα τὸν αὐτὸν μὲ τὰ τοσαῦτα ψώνια
εἴδαμε νέους ποιητὰς, καρπούζια καὶ πεπόνια
πρὸς δὲ καὶ ἔργο σαβαρὸ Ἄγγελου τοῦ Τερζάκη
καὶ ἐφτὰ ἑκατομμύρια χωρὶς μεζὲ τὸ ... οὐζάκι
Πρὸς δὲ καὶ ἠπειλήθημεν πῶς θὰ παιχθῇ συντόμως
τοῦ Θόδωρου Συναδινοῦ τὸ νέον ἔργον. Ὅμως
ἐματαιώθηκε κι' αὐτὸ—κι' εἴχαμε μιὰ ζαλάδα ! ...
Κ' ἔτσι ὁ Πανάγαθος Θεὸς ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα.

⁂

Μ ΑΣ ἐφθασε κι' ὁ Αὐγουσιος.τῶχει παχεῖες τὶς μύγες
μαζὶ μὲ τὰ μελτεμια τον καὶ τὶς δροσιὲς τὶς λίγες.
Εἰς τὴ σκηνὴ ἀνέβασαν ξανὰ τὸν «Προκομάστορα»
χωρὶς ἐξερολόγησιν ἑνὸς παπᾶ ἢ πάστορα.
Τί ἦταν αὐτὸ ποὺ πάθαμε μέσα στὸ καλοκαίριον
ρεμπέτικον τὸ σύνολον ἀλλ' ὅμως καὶ ... βαγνέριον !
Ἰδοὺ καὶ ἕνα μυστικὸν ἐκ τοῦ μηνὸς Αὐγούστου
ὅπερ καὶ τὸ προδίδομεν πρὸς χάριν λίγου γουσίου.
Μιὰ ἑταιρεία ἔγινε ποὺ λὲν δένει καὶ λύνει
γιὰ νὰ «γυρίσῃ» προσεχῶς τὴ θαυμαστὴ «Γαλήνη».
Ἂν τὴν γυρίσῃ βρὲ παιδιὰ σκεφθῆτε τί θὰ γίνῃ...
Ἀχ ! ὁ Βενέζη δὲ θὰ βρῇ ἐπὶ τῆς γῆς...γαλήνη.
Τὸν Αὐγουστον ἀνέβηκε καὶ ὁ πολυς Ταρσεῦσφος
καὶ γιὰ καυγᾶ πετάχθηκε καὶ τοῦ Μελᾶ ὁ ἀκοῦστος.
Ἐπίσης ἀνεβάστηκαν μὲ ὁργανα καὶ ἄσματα
τοῦ Μπόγρη τὰ περίφημα παλιὰ «Ἀρραβωνιάσματα».
Ναί ! Μπράβο σον Δημήτρη μου ἐννοιώσαμε τί θέλεις
ὅμως γιατὶ δὲν σταματᾶς νὰ φαίνεσαι τεμπέλης;
Νέα βιβλία βγήκανε καὶ γέμισαν τὴν πόλη
—μοῦ φαίνεται οἱ συγγραφεῖς γιὰ...διάβασμα εἶναι ὅλοι.

Δ. Χρ.

Ε ΙΝΑΙ ὁ μῆνας τῶν κυνικῶν καυμάτων. Ἀπὸ τὴν ἀρχήν του δῶμς διαπιστώνεται ὅτι ἔγι. ναν καὶ οἱ ἄνθρωποι κυνικοί Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Σπ. Μελᾶς παραδίδει εἰς ὅλους τοὺς θιάσους τῆς πρωτευούσης ἀπὸ ἓν νέον ἔργον καὶ τοῦ περισσεύει ἀκόμα καὶ μισὴ ντουζίνα Πρὸς πλασσάρισμά τους τοποθετεῖ τραπεζάκι εἰς τὰ Χαυτεῖα καὶ διαλαλεῖ τὸ ἐμπόρευμα. Ὁ κ. Καραγάτσης καλεῖ εἰς μάτς τὸν Τζὶμ Λόντον διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς χρυσῆς ζώνης Κατόπιν τούτου ὁ Τζὶμ Λόντος γίνεται μυθιστοριογράφος. Ἐμφανίζονται τὰ πρῶτα σταφύλια. Προς ἀ. γοραν μιᾶς ὁκᾶς ἐκποιεῖται ὁ Παρθενὼν καὶ ὑποθηκεύονται οἱ Δελφοί.

Γέννησις τέρατος Ὁ κ Σικελιανὸς σπεύδει νὰ δηλώσει ὅτι δὲν κρύκειται περὶ τῆς νέας τραγωδίας του Ἰδρύεται σύλλογος μεταφραστῶν τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ὁ κ Γ. Χέλμης ἀναθέτει εἰς τὸν κ. Ἀνεμογιάννην νὰ διακοσμήσει τὶς σκάλες τοῦ «Ρέξ», τὴν εἴσοδον, τὴν ὁδὸν Πανεπιστημίου, τὸ Σύνταγμα καὶ τὰ Ἀναψυκτικὰ Ὁ κ. Κούν ἀνεβάζει τὸν «Λύκον τὸν Λεβέντην» Νορβηγιστί. Ὁ κ. Ἀργυρόπουλος, ἀποφασίσας νὰ ἀκολουθήσῃ πλέον τὴν σοβαρὰν τέχνην ἐγκαθίσταται εἰς τὸν Καραγκιόζην τοῦ Μόλα καὶ παίζει τὸ «Τράβα τὸ κορδόνι». Εἰς ὅλους τοὺς ρόλους παίζουν ὁ κ Ἀργυρόπουλος καὶ ἡ κ. Γιώτα καὶ τἀνάπαλιν. Ὁ κ. Μουζενίδης ἀναννέλει διὰ μανιφέστου ὅτι μόνον διεθνοῦς φήμης ἀριστουργήματα σκηνοθετεῖ. Κατόπιν τούτου παρουσιάζει κατὰ σειρὰν τὸν «Ναστραβίν Χότζαν», τὸν «Σεβὰχ τὸν Θαλασσινὸν» καὶ τὸν «Λήσταρχον Νταβέλην». Ὁ Ἰούλιος τελειώνει δι' ἐμφανίσεως κήτους εἰς τὰς Φαληρικὰς θαλάσσας Διοπιστώνεται ὅτι τὸ κῆτος γράφει σουρεαλιστικὰ ποιήματα, ἀπαγγέλει καὶ κάμνει καὶ διαλέξεις.

ΚΑΤΑ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ μηνὸς ὁ κ Μελᾶς ἀναγγέλλει ὅτι ἔχει ἔτοιμα καὶ ἄλλα δέκα ἔργα Τὸν προλαμβάνει ὅμως ὁ κ. Ξενόπουλος, ὁ ὁποῖος ἀνεβάζει ὅλα τά ἔργα τά ὁποῖα ἔχει γράψει ἀπὸ πεντακοσίων ἐτῶν καὶ ἐντεῦθεν. Ἡ κ Κατερίνα Ἀνδρεάδη, συνεχίζουσα τὴν συνεργασίαν της μὲ τὸν μέγαν τσαγωδὸν κ Βεάκην, τὸν ὑποχρ ὠνει νὰ παίξει τὸν Χαζηαβάτην Ὁ κ. Μαμάκης εἰς σχετικὴν κριτικήν του ἀναλύει τὴν ψυχοσύνθεσιν τοῦ ρόλου καὶ καταλήγει διὰ τῆς φράσεως: «Ναί, καλέ!» Ὁ κ. Γ. Πῶπ ἐμφανίζεται εἰς τὸ Συμβούλιον Ἐπικρατείας ὡς συνήγορος τοῦ Αἰσχύλου τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Θουκιδίδου ἀλλ' οἱ πελάται του τὸν παύουν διότι δὲν μποροῦν νὰ ἐννοήσουν τὴν ἄκρατον ὑπερεραχαΐζουσαν ποὺ μεταχειρίζεται ὡς δικηγόρος των. Ὁ Θωμόπουλος συμπλέκεται μὲ τὸν κ Ψαθᾶν, ὁ κ. Ψαθᾶς μὲ τὸν κ Καραγάτσην, ὁ κ Καραγάτσης μὲ τὸν κ. Μελᾶν καὶ τοῦτος πάλι μὲ τὸν κ. Παλαιολόγον. Ἐπιλαμβανόμενος τῆς εὐκαιρίας ὁ κ Γ Χέλμης τοὺς προτείνει νὰ ξυλοκοποῦνται ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ «Ρὲξ» μὲ σκηνικὰ τοῦ κ. Ἀνεμογιάννη. Ὁ κ. Λιδωρίκης γράφει ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἰουλιέττα καὶ Ρωμαῖος». Ὁ κ Μαμάκης εὑρίσκει τὸν κ Λιδωρίκην καλλίτερον τοῦ Σαίξπηρ, τελικῶς ὅμως καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἑαυτός του εἶναι καλλίτερος ὅλων γεγονὸς ὅπερ ἐπιβεβαιώνει διὰ τῆς φράσεως: «Ἀχ! Ναί καλέ!» Ὁ κ. Ἰωαννόπουλος συγγράφει ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Δεκάτη ὀγδόη μεραρχία, 135ον Σύνταγμα 50ὸν τάγμα, 200ς λόχος 18η διμοιρία» Τὸ ἔργον ἐξελίσσεται εἰς ἕνα Παρθεναγωγεῖον. Ἐμφανίζονται τὰ καρπούζια καὶ τὰ νέα ποιήματα τοῦ κ Ἐγγονοπούλου. Ὁ κ. Χρ. Χαιρόπουλος ἐκδίδει νέον βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκεῖνος, Ἐκείνη, Ἐκεῖνο, Ἐκεῖνοι, Ἐκεῖναι Ἐκεῖνα». Αἱ ποοθῆκαι τῶν βιβλιοπωλείων ἀδειάζουν ἀπὸ βιβλία καὶ γεμίζουν μὲ καλλιτεχνικὲς φωτογραφίες τῶν μοντέρνων συγγραφέων. Ὁ κ. Καραγάτσης φωτογραφεῖται μὲ μαγιό. Ὁ κ Δ Γατόπουλος δημοσιεύει εἰς ὅλας τὰς ἐφημερίδας περισπούδαστον ἱστορικὸν ἀνάγνωσμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Πῶς ἔτρωγε τὶς μπλιτζάνες ὁ Ὄθων». Τὸ Δ Σ. τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὸν Εὐριπίδη, Σοφοκλῆ Αἰσχύλον, Ἀριστοφάνην μὲ πρόεδρον τὸν κ Ν Λάσκαρην Ὁ κ. Παππᾶς μὲ τὴν κ Μανωλίδου ἐψωνίζονται εἰς τὸν «Μπερτόδουλον» Παρουσιάζεται τὸ πρῶτον πεπόνι, διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ ὁποίου συνάπτεται ἐθνικὸν δάνειον Διοπιστώνεται ὅτι εἰς τὰ παρόντα προγνωστικὰ συνεργάζεται ὁ κ. Γαγάγρας γεγονὸς ποὺ πιστοποιεῖ γιατὶ ὑπάρχει μέσα σ' αὐτὰ.. πνεῦμα.

ΚΑΤΑ τὸν μῆνα αὐτὸν γυρίζονται δύο ντουζίνες ἑλληνικὲς ταινίες καὶ βγαίνουν τὰ Σαββατιανὰ σταφύλια. Κατόπιν τούτου τὸ Ἐκαθλον τῆς Βενετίας ἀπονέμει εἰς τὴν Ἑλλάδα—ὄχι γιὰ τὶς ταινίες ἀλλὰ γιὰ τὰ σταφύλιατης. Οἱ κληρονόμοι Παλαμᾶ ζητοῦν νὰ εἰσπράξουν ἀπὸ τὸν Δημον δικαιώματα διότι ὁ τελευταῖος ὠνόμασε μίαν πλατεῖαν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ. Ὁ κ. [illegible]λᾶς ἀρχίζει ἐκστρατείαν ὑπ[illegible] ἀνυψώσεως τοῦ θεάτρου καὶ συγγραφῆς βαθυστοχάστων ἔργων. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ὑποδείξεών του διασκευάζει τὸ γνωστὸν ἀριστούργημα «Ὁ Καραγκιόζης φούρναρης». Ἱδρύεται σύλλογος παθόντων ἐκ τῶν ἔργων τοῦ κ. Σικελιανοῦ Ὁ κ. Γ. Θεοτοκᾶς ἐκδίδει τὸν δεύτερον τόμον τοῦ «Θεάτρου» του.

Κατόπιν βέ τοῦτου κλείουν ὅλα τὰ θέατρα διὰ τὸν φόβον ὅτι ὁ συγγραφεὺς θὰ τοῦς προσφέρει ἔργον πρὸς ἀναβιβασιν. Ἡ λίρα ἀνατιμᾶται εἰς 200 δισεκατομμύρια ἢ μίαν ὀκᾶν αὐγουλᾶτα σταφύλια. Μερική ἔκλειψις ἡλίου καὶ ὁλική τοῦ κ. Μπόγρη. Ἀναγγέλλεται γάμος πολυφέρνου νύμφης ἡ ὁποία ἔλαβαν ὡς προῖκα τέσσαρεις κοῦτες τοῦ μπακάλη. Ὁ κ. Τερζάκης συγγράφει τρία νέα ἔργα εἰς τὰ ὁποῖα ἀφηγεῖται τὸν βίον καὶ τὰ θαύματα τοῦ Καλλιόστρου, τοῦ ταχυδακτυλουργοῦ Μπάσκου καὶ τοῦ Φερούτσιο. Ὁ κ. Συναδινὸς ἀναγγέλλει ὅτι ἐπὶ τέλους θὰ ἀνεβάσῃ τὸ νέον του ἔργον. Κατόπιν τούτου ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν κηρύσσεται ἀναχώρωτος καὶ ἐκκενοῦται.

Δ. ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

(Γελοιογραφίες μηνῶν : Ἀ. Βώττη)

Π. ΒΑΛΣΑΜΑΚΗ : ΙΟΥΛΙΟΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴν σελ. 16)

φώνεται σὲ ἐρώτημα, στὸ ὁποῖο εἶμαι ὑποχρεωμένος ἀπέναντι στὸν ἑαυτό μου νὰ ἀπαντήσω. Εἶμαι δηλ. ἕνας τύπος συγγραφέα εὐκαιριακοῦ ἢ, μὲ μιὰ πιὸ πνευματικὴ ἔκφραση, ἀνθρώπου ποὺ ἡ σκέψη του ξεκινάει ἀπὸ τὰ πράγματα, στὰ ὁποῖα προσπαθεῖ νὰ δώσῃ ἕνα βάθος, ἕνα νόημα, μιὰ ἀξία. Ἡ σκέψη μου δὲν ἀφορμᾶται ἀπὸ ἰδέες ἐκ τῶν προτέρων, γιὰ τὶς ὁποῖες νὰ ζητῶ ἐπειγόντως παραδείγματα μέσα στὸ πεδίο τῆς λογοτεχνικῆς δημιουργίας. Ὅ,τι ὑπάρχει γιὰ μένα δυνατὰ καὶ ἐντυπωτικὰ εἶνε ἡ πνευματικὴ ζωὴ ποὺ μὲ περιβάλλει. Τὴν παρακολουθῶ μὲ τόση χαρὰ ὅση καὶ θλίψη. Τὴ ζῶ. Γι' αὐτὸ ὅλα μου τὰ γραπτὰ προδίνουν κάποιον παλμὸ προσωπικῆς ζωῆς, κάποιαν ἔλλειψη ἀντικειμενικῆς ἀπάθειας. Γιατὶ δὲν ἐργάζουμαι μόνο διανοητικά, ἀλλὰ μὲ ὅλη μου τὴν ὕπαρξη, μὲ τὴ ζωή μου ὅλη.

Ὑπὸ τὶς συνθῆκες αὐτὲς ἡ ἐμπνευσή μου, ἡ πηγὴ τῆς δημιουργίας μου εἶνε ὄχι μιὰ καθαρὴ καὶ ἀφηρημένη ἀνάγκη στοχασμοῦ, ἀλλὰ ἕνας ἰσχυρὸς πνευματικὸς ἐρεθισμός, ποὺ μοῦ ἔρχεται ἀπ' ἔξω. Αὐτὸ ὅμως τὸ ἔξω θέλω νὰ τὸ κάνω ὁλότελα δικό μου, ὁλότελα ἐσωτερικό.

Ἰδιοτροπίες ἢ ἀντανακλαστικὲς κινήσεις κατὰ τὴν ὥρα ποὺ γράφω δὲν ἔχω. Προτιμῶ νὰ ἐργάζομαι μέσα στὴ σιωπή.

Καὶ ὅταν πειᾶ μὲ ὁποιεοδήποτε συνθῆκες παρουσιάσω μιὰ ἐργασία, τότε, ἐπειδὴ εἶνε μιὰ ἐκδήλωση ὁλόκληρης τῆς ζωῆς μου καὶ ὄχι ἀποτέλεσμα ἁπλοῦ ἑνὸς διασκεπτικοῦ πνεύματος, μὲ πειράζει πολὺ ὅταν ἄνθρωποι ξένοι πρὸς τὰ πράγματα, ἢ φιλισταῖοι ἢ ἐπειδὴ ἡ τύχη τοὺς ἔδωκε τὴ δυνατότητα ἢ τὴν ἐξουσία, ἀποφαίνονται πάνω στὴν ἐργασία μου, κρίνουν, βαθμολογοῦν. Ἐντελῶς ἀπαράδεκτο μοῦ φάνηκε π. χ. ὅταν ἕνας παπρολόγος χωρὶς καμμιὰ αὐτοσυναίσθηση μπαίνει ἀνάμεσα στὰ βιβλία μου καὶ ἀρχίζει νὰ λύνει καὶ νὰ δένει. Τέτοιοι ἐρεθισμοὶ προκαλοῦν τὴν θθικὴ ἀγανάκτη σή μου, ἡ ὁποία εἶνε καὶ ἡ ἀφορμή, ἡ βαθύτερη σὲ μερικὲς ἐργασίες μου καὶ θὰ εἶνε σὲ προσεχὲς μέλλον ἡ ἀφορμὴ – ἐντελῶς πνευματοποιημένη –γιὰ νὰ δημοσιεύσω μιὰ μελέτη μου πάνω στὴν ἀγεφύρωτη διαφορὰ ἀνάμεσα στὴ φιλολογία καὶ τὴ λογοτεχνία, δοο καὶ ἀνάμεσα στὴ φιλολογικὴ ἔρευνα καὶ τὴ λογοτεχνικὴ κριτική.

Πέτρος Σπανδωνίδης

ΤΥΠΩΜΑ "Π. ΔΙΑΛΗΣΜΑΣ,, (ΚΑΡΟΡΗ 11) ◆ ΑΝΤΙΤΥΠΑ : 3.000, ΔΙΑΦΗΜΗΣΕΙΣ : 35 ΕΚΑ- ◆ ◆ ◆ ΤΟΜΜΥΡΙΑ Η ΣΤΗΛΗ ◆ ◆ ◆

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

*

['Αναγγέλλονται ἐδῶ τὰ βιβλία ποὺ στέλλονται σ' ἕνα ἀντίτυπο γιὰ νὰ κριθοῦν χρειάζονται δυό. Οἱ διαφημίσεις στοιχίζουν 15 ἑκατ. ὁ εἰδικὸς χῶρος—1/8 τῆς σελίδας—καὶ γιὰ νὰ ἀχαλισοτοῦν τ'ἄλλα ἔντυπα ἀπαραίτητη ἡ ἀποστολὴ δύο «ωμάτων]

* Κ. 'Αγγελόπουλου: «Ν. Χ α ν τ ζ ά ρ α ς διάλεξη (σελ. 14. "Εκδοση «Ν ε ο ε λ. Μ ο ύ σ α ς» 1944).— Αἰγυπτίων Σπουδαστῶν: «Π α ρ ά λ λ η λ α Κ ε ἰ μ ε ν α» ποιήματα, διηγήματα, μελέτες, λαογραφία (σελ. 132, 'Αθήνα 1944). — 'Ιω. Βασιλείου: «'Η λ α γ κ ὴ κ α τ οι κ ί α» μελέτη, (σελ. 164. μὲ σχέδια, εἰκόνες. πίνακες κ. ἄ 'Αθήνα 1944) — 'Η. λία Βενέζη: «Α ἰ ο λ ι κ ὴ Γ ῆ» μυθιστόρημα (= β' ἔκδοση, μὲ πρόλογο 'Α γ. Σ ι κ ε λ ι α ν ο ῦ ε' χιλιάδα ἐκδότης "Α λ φ α σελ. 292, 'Αθήνα 1944).—Δ. Εὐ. σταθοπούλου: «ἡ γ υ ν α ῖ κ α π ο ὺ κ υ β ε ρ ν ᾶ τ ὴ ν 'Ε λ λ ά δ α» διάλεξη (σελ. 16, 'Αθήνα 1944).— Κ. Ζαρούκα: «Ε ρ ε μ ι κ ὴ Π ο ρ ε ί α» ποιήματα (σελ.48, ἐκδότης Ν. Καραβίας, Α. θήνα 1944 —Γιάννη Κλ Ζτρβοῦ: «Τὰ τ ρ α γ ο ύ δ ι α τ ο ῦ Α ἰ γ α ί ο υ» ποιήματα (σελ. 112, ἐκδότης 'Α ε τ ό ς. 'Αθήνα 1944).— "Εκτωρα Κακναβάτου: «Φοῦγκα» ποιήματα (σελ. 30.'Αθήνα1943) — Θράσου Καστανάκη: "Ἐ π ι λ ο γ ὴ» διηγήματα (σελ. 176, ἐκδότης "Αλφα ξυ. λογοαφίες Κ. Γραμματόπουλου).— Φ. Κόνταγλου : «Π έ δ ρ ο Κ α ζ ά ς» μυθιστόρημα (= ἔκδοση εἰκονογραφημένη καὶ πολυτελής' ἐκδότης Γ λ ά ρ ο ς, σελ. 64 Αθήνα 1944).— «'Ι σ τ ο ρ ἰ ε ς καὶ π ε ρ ι σ τ α τ ι κ ὰ» ἀφηγήματα (σελ. 120 ἔκδοση Σ. Νικολοπούλου 'Α. θήνα 1944) — Μιχ. Κωνσταντοπούλου «Τ ὰ τ ρ α γ ο ύ δ ι α τ ῆς φ λ ο γέ. ρ α ς μ ο υ» ποιήματα (σελ. 48, 'Αθήνα 1944).— Σ. Λεριώτη: «'Η κ α ρ τέ λ λ α τοῦ σ υ σ σ ἰ τ ι ο υ» εὐθυμογραφήματα, διηγήματα (σελ. 46, 'Αθήνα 1944).— Μεν. Λουντέμη: «Γ λ υ κ ο χ ά ρ α μ α» διηγήματα (σελ. 144, εἰκονογραφίες Θ. Καβάσιλα ἐκδότης Ι Δ. Κ ο λ λ ά ρ ο ς, 'Αθήνα 1944).—Δρος Ντρόζ: «Π ὡ ς νὰ ζ ῆ σ ε τ ε 100 χ ρ ό ν ι α» φυσιοθεραπευτική (= μετ. Λιλίκας Νάκου" σελ. 152 ἐκδότης Βασ. Γρηγοριάδης, 'Αθήνα 1944). —Στ. Ξερλούδα: «Κ ύ κ λ ο ς» μυθιστόρημα (σελ. 128 ἐκδότης 'Α ε τ ὸ ς. 'Αθήνα 1944). — Κώστα Οὐράνη : «Α χ ι λ λ ε ὺ ς Π α ρ ά σ χ ο ς» ρωμαντικὴ μυθιστορία (σελ 176. ἐκδότης Γ λ ά ρ ο ς 'Α. θήνα 1944) — 'Ανδρ. Παναγιωτοπούλου: «'Α π λ ῆ Ζ ω ὴ» ποιήματα (σελ. 74, 'Α. θήνα 1944).— Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου . «Χ ε ι ρ ό γ ρ α φ α τ ῆ ς Μ ο υ σ. ξ ι ᾶ ς» Λυρικὴ πεζογραφία (= μὲ εἰκονογράφηση Σ. Πολυχρονιάδη, σελ. 148, ἐκδότης Δ. Δημητράκος Αθήνα 1944).— Ν. Γ. Παπαγεωργόπουλου : «Δ α κ ρ υ. σ μ έ ν ο ι "Α γ γ ε λ ο ι» ποιήματα (σελ. 64, Χαλκίδα 1944).— Παπ. Παπαγιωργίου: «Ο ἱ σ α ρ κ α σ μ οὶ τ ῆ ς κ ρ υ ὼ ς γ ῆ ς» πεζά (σελ. 48. ἐκδότης Ν έ ο ι Π α λ μ οὶ (Αθήνα 1944). — «Τ ὸ μ ά γ ο σ π ῆ τ ι» μυθιστόρημα (σελ. 108, 'Αθήνα 1944).— Δημ. Παπαδίτσα: «Τ ὸ φ ρ έ α ρ μ ὲ τ ἰ ς φ ό ρ μ ι γ γ ε ς» ποιήματα (σελ. 28, 'Αθήνα 1943).— Ν. Γαβριὴλ Πενζίκης: «Ε ἰ κ ό ν ε ς» ποιήματα (σελ. 60. 'Αθήνα 1944). — Παυλίνας Πετροβάτου: «Θ' α ὐ τ ο κ τ ο ν ἡ σ ω» εὐθυμα διηγήματα (σελ. 64, 'Αθήνα 1943).— Ράϊνερ Μαρία Ρίλκε: «'Η ἀ γ ά π ὴ κ α ὶ ὁ θ ά ν α τ ο ς τ οῦ σ η μ α ι ο φ ό ρ ο υ Χ ρ ι σ τ. Ρ ί λ κ ε» ποιήματα (=μετάφραση Ρένας Καρθαίου σελ 38, ἐκδότης Π ι γ κ ο υ. ἑ ν ο ς 'Αθήνα 1944).— Φ. Χορντελέϊν : «'Ο θ ά ν α τ ο ς τ οῦ Ἐ μ π ε δ ο κ λ ῆ» δράμα (=μετάφραση. ἐρμηνεία, βιογραφία σχόλια κ ἄ. Π φλώρου. σελ. 346, Αθήνα 1944 TA NEA BIBAIA: * Τάσου 'Αθανασιάδη: «Τ α ξ ἰ δ ι σ τὴ Μ ο ν α ξ ι ὰ» μυθιστόρημα (Χρονικὸ ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Κοποδίστρια· σελ. 178, ἐκδότης 'Α ε τ ὸ ς.'Αθήνα 1944).—Δάντη 'Αλιγκέρη (=μετάφρ. Γιάννη Κλ. Ζεοβοῦ) : «'Η Νέα Ζωὴ» ποίημα (σελ. 106. ἔκδοση Δ. Δ η μ η τ ρ ά κ ο υ. Αθήνα 1944). — Κ. 'Ανεμογιάννη : «Σ υ ν τ ρ ο φ ε μ έ ν ε ς "Ω ρ ε ς», ποιήματα (σελ. 40. 'Αθήνα 1944).— Εὐαγ. Ν. 'Ασπιώτη: «Ὁ ρ ἡ. ν ο ι», ποιήματα (σελ. 22, 'Αθήνα 1944). —"Ηλίας Βενέζη: «"Α ν ε μ ο ι», διηγήματα (σελ. 160. ἐκδόσεις "Α λ φ α, 'Αθήνα 1944).— «'Α κ ὴ φ», διήγηυα (σελ. 50, Ἔκδοση Γ λ ά ρ ο υ. 'Αθήνα 1944).— Δ. Γιάκου : «Σ τ ὴ ν κ α ι ν ο ύ ρ γ ι α μ ας γ ε ι τ ο ν ι ὰ», διηγήματα (σελ. 66. 'Αθήνα 1944).— Γιώργου Δωρικοῦ: «Χ α μ ό γ ε λ α» ποιήματα (σελ. 122, Ἔκδοση Λ ό γ ο υ, 'Αθήνα.

ΜΗΝΙΑΙΑ "ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ,, ΤΕΥΧΗ ΓΙΑ ΠΟΗΣΗ, Δ'ΗΓΗΜΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΗΣ ΥΛΗΣ : Ο ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΓΑΝΟΣ "ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ,, ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 34 (ΤΗΛ. 21.708) ΑΘΗΝΑ ◆

*

ΜΗΝΙΑΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ◆ ΕΠΙ ΤΗΣ ΥΛΗΣ : ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΠΑΤΕΡΑΣ (ΛΕΩΦ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ 29), ΤΗΛΕΦ "ΣΚΕΨΗ,, (2581) COPYRIGHT ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 44

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΟΥΤΟ ΔΡΧ. 5.000.000

Ἀλκινόη —Δὲν εἶσαι μὲ τὰ καλά σου! Ἡ Μυρτάλη περιμένει τὸν ὡραῖο Ἀλκιβιάδη ποὺ τῆς ἔταξε μία μνᾶ.

Μυρτάλη.—Τὸ χρῆμα αὐτοῦ τοῦ ἀνόητου τὸ ἔχω ὁπόταν μοῦ καπνίσει (στὸν ἄνθρωπο μὲ τὸ φανάρι). Μὴ σὲ νιάζει, παλικάρι μου! Ἀπόψε κερνάω ἐγώ!

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ φανάρι.—Ἐν τάξει, κοπέλα μου! Θὰ γλεντήσουμε μιὰ χαρά! Ἔχω φυλαγμένα καὶ κάτι ξεροκόματα στὸ βαρέλι μου. (στὸν Ἀριστοφάνη). Δός μου ἕνα ὀβολό!

Ἀριστοφάνης.—Τί τὸν θέλεις;

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ φανάρι.—Ν' ἀγοράσω λάδι, νὰ βάλω στὸ φανάρι μου, νὰ ψάξω νὰ βρῶ ἕνα ὀβολό, γιὰ ν' ἀγοράσω κρασί.

Ἀριστοφάνης (γελόντας).— Μοῦ ἀρέσεις πολύ. Τὸ λόγια σου δὲ μοιάζουν οὔτε μὲ τὶς κουτοπονηριὲς τῶν σοφιστῶν, οὔτε μὲ τὶς συνεφόμπουρδες τοῦ Σωκράτη.

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ φανάρι.—Γιὰ νὰ σοῦ ἀρέσουν τὰ λόγια μου, πάει νὰ πεῖ πὼς εἶναι ἀνόητα. Δὲν θὰ ξαναμιλήσω.

[Στὸ ἀναμεταξύ, πλησιάζει τοὺς σύννομιλητὲς ἕνας διαβατικὸς ποὺ τὸ πλούσιο ξενικὸ ροῦχο του μαρτυράει πὼς εἶναι Πέρσης. Ἀκούει τὴ συζήτηση, στέκεται λίγο πιὸ πέρα, καὶ τὴν παρακολουθεῖ μὲ πολὺ ἐνδιαφέρο].

Ἀριστοφάνης.—Εἶσαι Ἀθηναῖος; Δὲν ἔτυχε νὰ σὲ συναπαντήσω ὡς τὰ σήμερα...

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ φανάρι.—Γεννήθηκα στὴ Σινώπη. Δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ποὺ ἦρθα στὴν Ἀθήνα.

Ἀριστοφάνης.—Ἀλίμονο! Ὅλοι κουτσοί, σιραβοί, μαζέβουνται στὸ δαιμόνιο πτολίεθρο! Γιατὶ ἐρχόσαστε ὅλοι στὴν Ἀθήνα:

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ φανάρι.—Γιατί σεῖς, οἱ Ἀθηναῖοι, ποὺ εἴσαστε πλούσιοι. κούφιοι καὶ ματαιόδοξοι, θέλετε νὰ γίνει ἡ Ἀθήνα τὸ πνευματικὸ κέντρο τῆς Ἑλλάδας. Μὴ μπορόντας νὰ τὸ καταφέρετε μόνοι σας, μαζέβετε στὴν πολιτεία σας κάθε Ἕλληνα ποὺ ἔχει κάτι νὰ πεῖ, κάτι νὰ δημιουργήσει. Εἶναι τὰ φῶτα ὅλης τῆς Ἑλλάδας ποὺ λάμπουν σήμερα στὴν Ἀθήνα. Καὶ σεῖς οἱ Ἀθηναῖοι καμαρώνετε πὼς αὐτὸ τὸ θαῦμα εἶναι ἔργο τῶν χεριῶν σας...

Ἀριστοφάνης – Δηλαδή, ὅλα τὰ κάνατε ἐσεῖς, οἱ τυχοδιῶκτες! Ἐμεῖς οὔτε ποὺ ὑπάρχουμε! Τὸν Αἰσχύλο, τὸν Εὐριπίδη, τὸ Σοφοκλῆ, τὸ Σωκράτη, τὸν Ἰκτῖνο, τὸ Φειδία, ποὺ εἶναι γεννήματα καὶ θρέματα τῆς Ἀττικῆς, τοὺς ἔσβυσες μὲ μιὰ μονοκοντυλιά!

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ φανάρι —Πρόφτασες καὶ τοὺς ἔσβυσες ἐσὺ στὶς κωμωδίες σου. Σ' ἐνοχλοῦσαν πολὺ οἱ Ἀθηναῖοι, ὦ Ἀθηναῖε!

Ἀριστοφάνης (κάπως ξαφνιασμένος).—Ποιό εἶναι τ' ὄνομά σου, ξένε:

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ φανάρι.—Μὲ λένε Διογένη.

Ἀριστοφάνης.—Εἶσαι νέος ἀκόμα, Διογένη, κι' ἔχεις τοὺς ἐνθουσιασμοὺς τῆς ἡλικίας σου. Ἀλλὰ μοῦ εἶσαι πολὺ συμπαθητικός.

Διογένης. — Ἕνας πίθηκος ποὺ συμπαθεῖ τοὺς σκύλους! Παράξενο φαινόμενο!

Ἀριστοφάνης.—Εἶναι δύσκολο σ' αὐτὸ τὸ ἄγριο δάσος ποὺ λέγεται Ἀνθρωπότης, νὰ βρεῖς ἄνθρωπο ν' ἀγαπήσεις. Οἱ μόνοι ἀξιαγάπητοι εἶναι οἱ ἀνθρωπάκοι, αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ ζήσουν χωρὶς νὰ φιλοσοφοῦν. Αὐτοὺς θέλω νὰ γλυτώσω ἀπ' τὴν καταστροφικὴ φιλοσοφία τοῦ Σωκράτη καὶ τῶν σοφιστῶν.

Διογένης.—Ὁ πίθηκος ποὺ προστατεύει τὰ σκουλίκια ἀπὸ τὶς κουκουβάγιες: Μῦθος τοῦ Αἰσώπου.

Ἀριστοφάνης.—Ἡ εὐτυχία τῶν λαῶν, βρίσκεται στὴν ἀγνοια. Ἡ γνώση πρέπει νὰ εἶναι κτῆμα τῶν ὀλίγων, τῶν διαλεχτῶν.

[Μπαίνει ὁ Σωκράτης κι' ἀκούει τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ Ἀριστοφάνη].

Σωκράτης.—Καὶ σύ, Ἀριστοφάνη. θαρρεῖς πὼς εἶσαι ἀπὸ τοὺς λίγους, τοὺς διαλεχτούς...

Ἀριστοφάνης.—Καλησπέρα, Σωκράτη. Κρυφακοῦς, βλέπω...

Σωκράτης.—Ἔχεις τὴ μανία νὰ φωνάζεις τὶς βλακεῖες σου μέσ' τὴν Ἀγορά, ποὺ καὶ νὰ ἤθελα, δὲν ἤταν λόγος νὰ κρυφακούσω.

Ἀριστοφάνης.—Μόνο στὴ δική σου τὴ φαλάκρα ἔχουσαν, οἱ νεφέλες, τὴ σοφία τους;

Σωκράτης.—Ἕνα καὶ μόνο ξέρω. πὼς τίποτα δὲν ξέρω. Ἀλίμονο στοὺς δοκησισόφους!

Ἀριστοφάνης.—Τότε, γιατὶ φλυαρεῖς μὲ τοὺς τσαγκάρηδες τῆς Ἀγορᾶς;

Σωκράτης.—Γιὰ νὰ βρῶ τὸν ἑαυτό μου στὰ λόγια τῶν συνανθρώπων μου. Ἀριστοφάνη, τί γνωρίζεις ἀπὸ τὴν ψυχή σου;

Ἀριστοφάνης.—Ἐγὼ δὲν ψάχνω νὰ βρῶ ψύλλους στ' ἄχερα..

Σωκράτης.—Ἀντὶ νὰ ντρέπεσαι γιὰ τὴν ἀμάθειά σου, ὅπως κάνω ἐγώ, τὴν ἀνέβασες σὲ βάθρο, τὴν ἔκανες εἴδωλο καὶ τὴν προσκυνᾶς. Ἀριστοφάνη, προσπάθησε νὰ γνωρίσεις τὸν ἑαυτό σου! Εἶναι γελοῖο νὰ χαρίζεις εὐτυχία στοὺς ἄλλους ὅταν δὲν ἔχεις ἐσύ.

Διογένης.—Ἀκόμα πιὸ γελοῖο εἶναι νὰ ψάχνεις νὰ βρεῖς ἔν' ἀνύπαρχτο πρᾶμα: Τὴν εὐτυχία.

Ἀριστοφάνης (στὸ Διογένη).—Ἐσὺ ψάξε νὰ βρεῖς τὸν ὀβολό σου!

Διογένης.—Ἕνας ὀβολὸς ἀξίζει πιότερο ἀπὸ τὸν μέσα κόσμο. Μήπως οἱ σκῦλοι ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ χρήματα γιὰ νὰ χαροῦν τὸν ἔρωτα;

Σωκράτης (στὸ Διογένη).—Ἡ φιλοσοφία σου, νεαρέ, ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν ἀποκτήνωση.

Ἀριστοφάνης.—Εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνη γιὰ τοὺς θεσμοὺς τῆς πολιτείας.

Διογένης.—Τί ἀφελεῖς ποὺ εἴσαστε κ' οἱ δυό! Ἐσύ, Σωκράτη, πασκίζεις γιὰ τὴν ἀτομικὴ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ σύ, Ἀριστοφάνη, γιὰ τὴν ὁμαδικὴ εὐτυχία τῶν ἀνθρώπων. Ὁ ἕνας φλυαρεῖ παπαρδέλες, κι' ὁ ἄλλος αἰσχρολογεῖ ἀνοησίες. Κ' οἱ δυό σας θαρρεῖτε πὼς κάτι κάνετε...

Σωκράτης.—Ἡ ἄρνησή σου θὰ φέρει τὸν ἄνθρωπο στὴν ἀποκτήνωση.

Διογένης.—Τὸν ἄνθρωπο: Ποιόν ἄνθρωπο; Προτοῦ σὲ γνωρίσω. Σωκράτη, θαρροῦσα πῶς ὑπῆρχε ἀκόμα ἕνας ἄνθωπος πάνω στὴ γῆ...

Σωκράτης.—Ἴσως καὶ νὰ ὑπάρχει. Ψᾶξε νὰ τὸν βρεῖς.

Διογένης.—Ποῦ;

Σωκράτης.—Μέσα σου.

[Καὶ δίχως νὰ περιμένει ἀπάντηση, ὁ Σωκράτης ἐξακολουθεῖ τὸ δρόμο του. Στὸ ἀναμεταξύ, ὁ Πέρσης πού κρυφάκουε, χαιρετᾶει τοὺς συνομιλητὲς καὶ χαιρετᾶει]

Ὁ Πέρσης.—Μὲ συγχωρεῖτε. Εἶμ' ἕνας Πέρσης ποὺ ἦρθα στὴν Ἀθήνα νὰ πάρω τὰ φῶτα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Δίχως νὰ θέλω ἄκουσα τὴ συνομιλία σας...

Ἀριστοφάνης.—Ἔ, λοιπόν;

Ὁ Πέρσης. — Εἶδα πῶς ὅλα τὰ μεγάλα πνεύματα τῆς Ἑλλάδας, ποὺ τόσο θαυμάζουμ' ἐμεῖς οἱ ξένοι, δὲν ἀξίζουν τίποτα.

Διογένης.—Πῶς τόβγαλες αὐτὸ τὸ συμπέρασμα;

Ὁ Πέρσης.—Μὰ σεῖς οἱ ἴδιοι τὸ λέγατε!

Διογένης.—Ἄκου δῶ, βάρβαρε,.. ξεροκέφαλε! Τὸ τί λέμε ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἀναμεταξύ μας, δὲ μπορεῖ νὰ τὸ νιόσει ἡ περσική σου καυκάλα!

Ὁ Πέρσης.—Δὲν εἴπατε πῶς ὁ Σωκράτης εἶν' ἐπικίνδυνος γιὰ τὴν πολιτεία; Πῶς φλυαρεῖ παπαρδέλες μὲ τοὺς μαγαζάτορες τῆς Ἀγορᾶς;

Ἀριστοφάνης.—Ὁ Σωκράτης εἶναι μιὰ μεγάλη διάνοια. καὶ πρέπει νὰ τὸν θαυμάζεις!

Ὁ Πέρσης.—Φάσκετε καὶ ἀντιφάσκετε.

Διογένης. — Ἄκουσε, φίλε μου. Ἐμεῖς, ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ κατηγορεῖ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, νὰ βριζόμαστε, νὰ τσακωνόμαστε, νὰ τὰ κάνουμε γῆς μαδιάμ. Ἔτσι μᾶς ἀρέσει. Ἐσὺ ὅμως, ὅταν ἀκοῦς αὐτοὺς τοὺς καβγάδες μας. πρέπει νὰ πέφτεις σὲ θαυμασμὸ καὶ νὰ λές: «Τί μεγάλα πνεύματα ποὺ εἶναι οἱ Ἕλληνες ὅταν τρώγονται ἀναμεταξύ τους!»

Ἀριστοφάνης.—Καὶ τώρα, ἄειντε στὸ καλό! Γιατὶ ἔχω νὰ συζητήσω μὲ τὸ φίλο μου, πού, μὰ τὸν Δία, εἶναι μεγάλο πνεῦμα. Θέλω νὰ τοῦ ἀποδείξω πῶς εἶναι τενεκὲς καὶ δὲν ἀξίζει ὀβολό!

Διογένης.—Κ' ἐγὼ θέλω ν' ἀποδείξω στὸν ὑπέροχο, τὸν ἀθάνατο Ἀριστοφάνη, πῶς εἶναι τὸ μεγαλείτερο γουρούνι τοῦ κόσμου!

Ἀριστοφάνης.—Αὐτὲς ὅμως εἶναι κουβέντες δικές μας. Κουβέντες ἑλληνικές, ποὺ σεῖς οἱ βάρβαροι δὲν μπορεῖτε νὰ τὶς καταλάβετε. Ἄειντε, τώρα. κι' ἄσε μας ἡσυχους...

[Ὁ Πέρσης φεύγει με κεφάλι σκυφτό].

Ἀριστοφάνης.—Τὸν ἄκουσες τὸ θρασύτατο;

Διογένης — Εἶδες ἐκεῖ! Μιλοῦσα με γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου. καὶ νόμισε πῶς εἶναι ἄνθρωπος κι' αὐτός!

Ἀριστοφάνης.—Ἀρκετὰ συζητήσαμε. Ὥρα νὰ πηγαίνουμε. (Στὴν Ἀλκινόη) Ἔλα, πᾶμε. Θὰ ἔχεις τὸν ὀβολό σου.

Ἀλκινόη.—Μόνο ποὺ μαζὶ μὲ τὸν ὀβολὸ θὰ ἔχω καὶ σένα. Προτιμῶ νὰ κοιμηθῶ νηστική, ἀλλὰ μονάχη.

Ἀριστοφάνης. — Ὅπως θέλεις. γριὰ ξεδοντιάρα! (Στὸ Διογένη) Ἐσύ, Διογένη, θὰ πάρεις τὴ μικρούλα, τὴν ὅμορφη;

Διογένης —Δὲν μπορῶ, δὲν ἔχω καιρό...

[Ἀρχισε πάλι νὰ τοιγυρνάει περιπαθῶν καὶ νὰ ψάχνει. μὲ ὕφος περίφροντι].

Ἀριστοφάνης.—Τί ψάχνεις πάλι νὰ βρεῖς;

Διογένης.—Κάτι ποὺ δὲ βρίσκεται πολὺ εὔκολα: Ἕναν ἄνθρωπο...

Μ. Καραγάτσης

* Ἀπὸ ἕνα θεατρικό μου ἔργο ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμα τίτλο. Μ. Κ.

Η ΕΡΗΜΙΑ ΤΩΝ ΑΣΤΡΩΝ

Ἐκεῖ
στὴ σκοτεινὴ κείνη πολίχνη,
κρύωνε τόσο κάτου ἀπὸ τὴν ἐρημία
Κ' ἔφυγε. [τῶν ἄστρων!

Γ' ἄφισεν ὅλα ἐκεῖ κάτου...
Μαζί του πῆρε μόνο τὴν καρδιά του,
καρδιὰ περίλυπην ἕως θανάτου.

Καὶ περπατοῦσε, περπατοῦσε,
πίσω μέναν
σ'ἄσπρες ἐκτάσεις μυγδαλιὲς π' ἀν-[θίζαν,
ροδακινιὲς νυφοῦλες ποὺ καρπίζαν.

Πατρίδες βρῆκε γελαστῶν
κι' ἄλλες χλωμῶν, κυρτῶν ἀνθρώ-[πων·
καὶ περπατοῦσε, περπατοῦσε, περ-[πατοῦσε
στὰ θέρη,
στοὺς χειμῶνες
ἄξενων, χέρσων κ' ἔρημων τόπων.

Ἡδονικά, σφιχτὰ
μὲ τ' ἄσαρκά του χέρια
τὸ δριμὺ
πόνο του
βαστοῦσε.

Καὶ περπατοῦσε...
Κρύωνε τόσο κάτου ἀπὸ τὴν ἐρημία [τῶν ἄστρων
στὴ σκοτεινὴ κείνη πολίχνη.

ΣΙΩΠΗΛΑ ΠΑΡΚΑ

Ἀφίσαμε τὰ πάρκα τῶν χρυ-[σῶν ὕπνων,
τὶς κορφὲς μὲ τὰ μαρτιάτικα μηνύ-[ματα,
τοὺς κάμπους τῶν πυροπολουμένων [ρόδων...

Νεκρά,
σ' ἕνα συρτάρι, τήκονται τὰ ποιη-[τῶν πρώτων μας ἐρώτων·
κι' εἶναι μακρυά,
πόσο μακρυά!
ἡ πόλη τῶν ὀργάνων καὶ τῶν φώ-[των...

Πλάϊ μας
τὸ ξανθὸ τ' ὄραμα περνάει,
στοὺς κύκλους πάει
τῶν ἀηδονιῶν
ἐκεῖ
στὰ γαλαζιὰ νησιὰ
τοῦ Μάη...

Σ' ἕνα συρτάρι τήκονται τὰ ποιη-[τῶν πρώτων μας ἐρώτων·
κι' εἶναι μακρυά,
πολὺ μακρυὰ
ἡ πόλη τῶν ὀργάνων καὶ τῶν φώτων.

Ο ΚΑΘΡΕΦΤΗΣ

Μπρος σ' αὐτὸ τὸν καθρέφτη
στέκονταν κάποτε
κάποιο παιδί.

Θυμήσου
τ' ἄνθη
ποὖχε
στὰ μαλλιά του πλεγμένα
καὶ θὰ δεῖς τὸ γέλιο του
στοῦ καθρέφτη τὸ βάθος.

Θυμήσου
τ' ὁλόχαρο - σὰν πρωϊνὸ ρόδο - πρό-[σωπό του
χαμένα βασίλεια παιγνιδιῶν,
ἤχους σημάντρων μακρυνῶν,
λιακάδες κυριακάτικες,
τρεχάλες
—κι' ἄλλα πολλά.

Θυμήσου
πῶς εἶχες κάποτε κι' ἐσὺ
χρυσᾶ μαλλιά,
πῶς ἔπαιξες πολύ, ἴσως γιατὶ ἀργό-[τερα...
καὶ τὸ ξανθὸ παιδὶ θὰ δεῖς
νὰ σοῦ χαμογελᾶ
στὸ βάθος
τοῦ καθρέφτη.

ΣΤΕΦ ΜΠΟΛΕΥΣΗΣ

1944.

ΔΝΗΦΟΡΙΖΩ, ἀπὸ τὴ γονιμώτερη γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἐποχὴ τῆς ἐφηβότητας, μὲ τὸν Κλέωνα Παράσχο, τὰ μονοπάτια τῆς ἡλικίας, τῆς γνώσης, τῆς δημιουργίας, μὲ χαρὰ κάποτε, συχνὰ μὲ πόνο. Ὁδοιπορώντας παρακολουθῶ τὴν ἐργασία του. Ἀκούω τὶς σκέψεις του. Βλέπω νὰ πλάθεται διαρκῶς, μέσα στοὺς ἑννέα κριτικοὺς καὶ ποιητικοὺς τόμους ποῦ δημοσίεψεν ἕως τώρα, ὁ στοχασμός του, ἡ τελειωτική, ποῦ εἶχε κιόλας σχεδιασθεῖ ἀπ' τὸν καιρὸ τῆς ἐφηβότητάς του, πνευματικὴ μορφή. Ἂν δὲν ἐμίλησα ἕως σήμερα γιὰ τὸ συντελεσμένον ἔργον του, ἦταν γιατί μ' ἐμπόδιζε ἡ συναίσθηση τῆς εὐθύνης. Ἐπιπόλαιη, ἀνώριμη ἢ χαριστικὴ κρίσι, στὰ ζητήματα τοῦ πνεύματος, εἶναι πράξη ποῦ ἔχει, κάποτε, ἂν ὄχι πάντα, σημαντικὲς συνέπειες στὴ βαθύτερη διάρθρωση τῶν ἐντολῶν ποῦ διέπουν ἕνα Ἔθνος: στὸν πολιτισμό του. Στάθηκεν ἀφορμὴ συχνὰ νὰ λοξοδρομήσουν ἢ νὰ μαραθοῦν ὑποσχετικές, πλούσιου μέλλοντος, ἐκδηλώσεις ἢ νὰ τονωθοῦν ἐξ ἄλλου, ἄλλες, ὁλότελ' ἀντίθετες στὴ φυσιολογικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἐθνικοῦ μας πνεύματος. Ἔτσι ἡ κριτικὴ τῆς λογοτεχνίας, τῆς τέχνης γενικά, τῆς πολιτικῆς, τῆς κάθε βιωτικῆς ἔκφανσης, πρέπει νὰ θεωρεῖται σὰν ὑψηλό, γεμᾶτο εὐθύνες, λειτούργημα.

Ποιητὴς λεπταίσθητος ἀπὸ τὶς πρῶτες του ἐκδηλώσεις ὁ Κλέων Παράσχος καὶ ἀργότερα. ἀνάμεσα στὴν κριτικὴ ἐργασία του, μὲ τὸ δημοσιευμένο, ἐδῶ καὶ δύο χρόνια, μικρὸ τόμο ποιημάτων, μὲ τίτλο «Μακρυνὴ μουσικὴ», στὸ ποιητικὸ στερέωμα τῶν τόσο διαφορετικῶν μεταξύ τους ἀστερισμῶν, τοῦ Μπωντλαίρ, τοῦ Οὐίτμαν, τοῦ Μωρεὰς καὶ ἄλλων, χάραξε διακριτικὰ τὴ δική του ποιητικὴ πορεία, ποῦ, ὅσο κι' ἂν στὰ πρῶτα του περίτεχνα, μὲ πλούσια ἐκφραστικὰ μέσα, ποιήματα φαίνεται νὰ διοχέτευε τὴ λαχτάρα γιὰ τὴ ζωή, στὴν αἰσθησιακώτερη παραδοχή της, καταστάλαξεν ἀργότερα σὲ κάποια καρτερική, γεμάτη, νοσταλγία καὶ ἐπιθυμία φυγῆς, δονούμενη ἀπὸ βαθύτατες ψυχικὲς ἀναπάλσεις, ζωϊκὴ ὀλιγωρία, ὅπως μᾶς δείχνεται στὴ «Μακρινὴ μουσικὴ» ποῦ ἐπικυρώνει τὸ θρυμματισμὸ τῆς σύγχρονης ψυχῆς φτασμένης στὰ ἔσχατα τῆς ὡριμότητας (στὴ Δύση ὅμως) ὅρια καὶ ποῦ περ' ἀπ' αὐτὰ ἀρχίζει ἡ ἀποσύνθεση. Τὰ ποιήματά του εἶναι σὰν προμήνυμα τῆς ἀνάγκης νέων ἐκφραστικῶν τρόπων ποῦ θὰ χρειασθεῖ σὲ λίγο νὰ φανοῦν καὶ στὸν τόπο μας μὲ τὸ συρρεαλισμό, γιὰ τὴν ἀπόδοση τῆς πλέριας πιά (Δυτικῆς πάντα) ἀποσύνθεσις τῆς ψυχῆς. Δὲ βλέπω σ' ἄλλον ἕλληνα ποιητὴ τῆς ἐποχῆς ποῦ προηγήθηκε ἀπ' τὸ συρρεαλισμὸ (ἐκτὸς ἴσως ἀπ' τὸν Καρυωτάκη) τόσον ἔκδηλη τὴν ἀνάγκη τῆς μετάστασης ἀπὸ τὸ καθιερωμένο νόημα τῆς ποίησης πρὸς ἄλλους ἐκφραστικοὺς τρόπους ἱκανοὺς ν' ἀποδώσουν ὄχι πιὰ ψυχικὲς ὀργανωμένες καταστάσεις, ἀλλὰ τὸ θρυμματισμὸ καὶ τὴ διάλυση, εἰς τὰ «ἐξ ὧν συνετέθη», τῆς ψυχῆς. Ἂν συνέχιζε τὴν ποιητική του ἐκδήλωση, εἶμαι βέβαιος, πῶς θ' ἀνῆκε σήμερα στὴ χορεία τῶν συρρεαλιστῶν. Ἔκανε ὅμως κάτι γονιμώτερο. Ἀντὶ ν' ἀναζητήσει στὶς ὑποσυνείδητες τάχα ἐμπειρίες, σχηματοποιημένες, ἀπὸ τοὺς συρρεαλιστές, σὲ διανοητικές, φανερὰ ἐκζητημένες μορφές, τὴν ἔκφραση τῶν θρυμμάτων κάποιας ἀσυγκρότητης ψυχῆς—γιατὶ λέγοντας ψυχὴ νοοῦμε πάντα σύνθεση καὶ ὀργάνωση—προτίμησεν ἀπὸ ἔμφυτη τάση καὶ νοσταλγία ψυχικῆς ὁλοκλήρωσης ν' ἀφοσιωθεῖ στὴν ἀνασύνθεση τῶν πνευματικῶν προσωπικοτήτων τῆς χώρας του. Ἔτσι, ὅστερ' ἀπὸ κουραστικὲς περιπλανήσεις, ποῦ καρπὸς τους ὑπῆρξεν ἡ λυρική του ἐκδήλωση καὶ ὅπου κινδύνευψε νὰ χάσει τὸν ἑαυτό του—ὅπως τὤπαθαν, οἱ Ἕλληνες συρρεαλιστές, μὲ τὸ θελληματικὸ μαρασμὸ τῆς πλούσιας—γιατὶ ἀνήκουν σὲ νέα φυλὴ - ψυχῆς τους, ἡ προτίμησή του αὐτὴ τὸν ἐναπόθεσε, σίγουρα πιά, στὸ μέσο τοῦ πνευματικοῦ, ὅσο καὶ πρωτόγονου ἀκόμη, νεοελληνικοῦ κόσμου. Καὶ ἡ ἐπικίνδυνη περιπλάνηση ἄφησεν ἀνεξίτηλες ἐπιδράσεις στὴν κριτική του σταδιοδρομία. Στὸ συντελεσμένον ἔργο του προβάλλουν ὡς οἱ γονιμώτερές του ἀφετηρίες.

Περίμενα, παρακολουθώντας μὲ ἀγάπη καὶ περιέργεια, νὰ δῶ ἂν θὰ συνέχιζε, νὴν τόσο καρποφόρα ποῦ ἐφάρμοσε μέθοδο στὴν πρώτη μακρᾶς πνοῆς ἐργασία του, πάνω στὸν Ἴωνα Δραγούμη, ἢ μὴ ἦταν τὸ δισταχτικὸ καὶ ἄτολμο πρῶτο βῆμα ποῦ θ' ἀκολουθοῦσε ἡ συνειθισμένη στὶς περισσότερες — ἐδῶ καὶ ἀλλοῦ—κριτικὲς ἐργασίες, προκρούστια ταχτική. Τὴ μέθοδό του θὰ προσδιόριζα: ἀπόλυτος σχεδὸν πνευματικὸς καὶ ψυχικὸς ταὐτισμὸς τοῦ κριτικοῦ μὲ τὸ ἀντικείμενό του. Τώρα ποῦ βεβαιώθηκα ὅτι ἡ μέθοδό του πηγάζει ἀπ' αὐτὴ τὴν ἰδιοσυστασία του ἔρχομαι μὲ χαρὰ νὰ τὴν ἑρμηνέψω.

Εἶπαν: κρίνω, θὰ πεῖ, συγκρίνω. Μὲ τί ἡ σύγκριση; Μὲ ἄλλον ἔργον ἢ συνολικὴ πνευματικὴ μορφή, διαφορετικὰ σὲ ἰδιοσυστασία, πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ συγκρότηση. ἀπὸ τὸ κρινόμενον ἔργο;

Θεωρῶ ἀδύνατη καὶ ἄκαρπη τὴν τέτια κριτική. Ἡ ἀδυναμία της προέρχεται ἀπὸ τὴν παρουσία ἰδιοτήτων διαφορετικῆς ὑφῆς ποῦ θὰ ἔφερναν σύγχιση. Σύγκριση Σολωμοῦ καὶ Κάλβου, καθὼς σὲ διαφορετικοὺς ὡρίμασαν κόσμους, θὰ προκαλοῦσε ἀλληλοσυσκοτισμὸ τῶν λαμπρότερων ἐκδηλώσεών τους. Χωρίζουν τὴν καθαυτὸ κριτικὴ σὲ ὑποκειμενικὴ καὶ ἀντικειμενική. Ἀλλὰ τί ἄλλο εἶναι ἡ ὑποκειμενικὴ κριτικὴ παρὰ ἀξιολόγηση τοῦ κρινόμενου ἔργου μὲ τὸ μέτρο τῆς βιοθεωρίας τοῦ κριτή: "Ἐχοντας «ἐκ τῶν προτέρων» συγκροτημένη τὴν θεωρία τοῦ κριτῆς, βρίσκεται, συχνά,—πάντα σχεδὸν—χωρὶς κι' αὐτὸς νὰ τὸ νοιώθει, στὴν ἀνάγκη νὰ ζυγίσει μὲ τὰ ζύγια της τὸ κρινόμενον. Ἀφαιρέσεις, προσθῆκες συχνὰ ἀνύπαρχτων ἰδιοτήτων, ἀποσιωπήσεις, σταθμίσεις συνειδητὰ ἢ ἀσύνειδα σφαλερὲς γιὰ νὰ χωρέσει στὰ πλαίσια τῆς ἀντίληψης ζωῆς καὶ τέχνης τοῦ κριτῆ, καταντοῦν ἀγνώριστο τὸ κρινόμενο. Εἴτε εὐνοϊκή, εἴτε δεσμενὴς εἶναι ἡ κρίση.

Μοῦ ἔρχεται στὸ νοῦ ἡ ταχτικὴ τοῦ Προκρούστη, Θυμᾶμαι τὴν ὑπέροχη πνευματικὴ μορφὴ τοῦ Σολωμοῦ, πλασμένη ἀπ' τὸν Πολυλᾶ, τὸν πλατωνικὸ Σωκράτη καὶ μαζὶ τὴν ἀδυναμία τοῦ ἴδιου Πλάτωνα νὰ ἐκτιμήσει κατὰ τὴν ἀξία του τὸν Ἡράκλειτο, καί, τὴ χορεία γενικὰ τῶν ποσσωκρατικῶν φιλοσόφων. Ἡ κριτικὴ αὐτή, ἂν καὶ πλουτίζει τὸ κρινόμενο μὲ τὸ σφρῖγος, ὅταν ὑπάρχει, τῆς βιοθωρίας τοῦ κριτῆ, ποῦ μὴν ἔχοντας τὶς ἀναγκαῖες δυνατότητες νὰ συνθέσει αὐτοτελῆ ἐκφραστικὰ τῆς θεωρίας του ἔργα—δὲν ἐννοῶ βέβαια τὸ μέγιστο δημιουργὸ Πλάτωνα ποὺ ἄσκησε στὰ περιθώρια τῆς δημιουργίας του τὴν κριτικὴ—αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ μιλεῖ μὲ κάποιαν ἄλλη πλούσια σὲ δημιουργικὲς ἰδιότητες προσωπικότητα καὶ διὰ μέσου τοῦ ἔργου της νὰ δώσει ὑπόσταση καὶ μορφὴ στὴν ἀλλιῶς ἀνέκφραστην ἀντίληψή του ζωῆς—Σολωμὸς τοῦ Πολυλᾶ—ὅμοια μπορεῖ καὶ νὰ τὸ ζημιώσει, στὴν περίπτωση ποῦ, ἡ βιοθεωρία του εἶναι περιωρισμένη, ἀτροφικὴ ἢ βαίνει σὲ ζωϊκὴ κατιοῦσα εἴτε προσπαθώντας νὰ σκεπάσει καὶ ἐξαφανίσει τὸν πλατὴ καὶ ζωτικὸ ποῦ, τυχόν. ἀναδίνει παλμό. εἴτε καταδικάζοντάς το ἀνεπιφύλαχτα: παράδειγμα, οἱ, πρὶν ἀπ' τὸν Παλαμᾶ, κρίσεις τῶν μικρόχαρων γιὰ τὸν Κάλβο. Ἔτσι ἡ ὑποκειμενικὴ κριτική, ἀπὸ τὴν ἴδια της τὴ φύση, εἶναι καταδικασμένη. ἐκτὸς ἀπὸ σπάνιες ἐξαιρέσεις, ν' ἀστοχεῖ. Ἡ δράση της γίνεται ἐντονώτερη σὲ καιροὺς λογοτεχνικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀκμῆς καὶ τὴν ἐξασκοῦν διανοητὲς ποὺ βρίσκονται, οὐσιαστικά, στὰ περιθώρια τοῦ ὀργασμοῦ αὐτοῦ.

Δὲν ἀποτελεῖ ἰδιαίτερο λογοτεχνικὸν εἶδος, ἀλλὰ σὲ συμφυρμὸ μὲ τ' ἄλλα εἴδη, μοιάζει παρείσα-

— ΜΕΛΕΤΕΣ —

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ

κτη, ποῦ ζεῖ, ἀπ' τὰ πλούσια τραπέζια τῶν δημιουργικῶν προσωπικοτήτων.

Ἡ κριτική σὰν ξεχωριστὸν εἶδος, σὰν ὑπεύθυνο λειτούργημα, παρουσιάζεται σὲ καιροὺς πνευματικῆς στειρότητας. Ταξινομεῖ καὶ ὁλοκληρώνει τὶς πνευματικὲς κορυφὲς τοῦ παρελθόντος. Εἶναι ἡ μεγάλη χαρὰ τῆς ἀποκάλυψης ὁλοκληρωμένων πνευμάτων καὶ ψυχῶν δῶρο ποῦ λείπει ἀπ' τὴν στεῖρα ἐποχή της: Ἀλεξανδρινὴ ἐποχή, σύγχρονη Δύση. Εἶναι ἡ ἀντικειμενικὴ κριτική. Οἱ λειτουργοὶ της βυθίζουν, ὅσο εἶναι δυνατὸν μέσα τους, ἐξαφανίζοντας συχνά, τὶς διαμορφωμένες ἀπ' τὴν εὐρυμάθεια ἀντιλήψεις τους, γιὰ τὴ ζωή, ποῦ παρέμειναν ὅμως σὲ ρευστὴ κατάσταση, ἀσυγκρότητες, ἀπὸ ἔλλειψη συνεκτικότητας ποῦ χαρίζουν, ἡ ἔντονη ψυχικότητα καὶ ἡ πνευματικὴ θέρμη. Θὰ προσδιόριζα ἔτσι τὴν πραγματικὴ αὐτὴ κριτική: ἀνασύνθεση τῶν δημιουργικῶν μορφῶν θεμελιωμένη ἀποκλειστικὰ πάνω στὶς ἰδιότητες καὶ τὰ στοιχεῖα, ποιοτικὰ καὶ ποσοτικά, ποῦ τὶς συγκρότησαν ἀρχικά, χωρὶς ἀνάμιξη τῶν περὶ ζωῆς καὶ κόσμου πεποιθήσεων τοῦ κριτικοῦ. Αὐτῆς τῆς κριτικῆς, ἄξιος πρόδρομος καὶ ἐγκαινιαστὴς στὴν Ἑλλάδα, εἶναι ὁ Κλέων Παράσχος μὲ μιὰ σημαντικώτατη ὅμως διαφορά: κάτω ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴ του θεώρηση τόσον καλὰ συναρμοσμένη, κοχλάζει ἡ δική του ἐναγώνια πνευματικότητα, ἡ δική του ψυχικότητα καὶ ἡ ξέχωρη βιοθεωρία του. Ἡ ἐργασία του, ὡς διάθεση καὶ ψυχικὴ λαχτάρα, ἀνήκει κυρίως στὸ μέλλον, καθὼς καὶ ἡ μέθοδος ποῦ ἐφαρμόζει. Θὰ τὴν χαρεῖ πλατύτερα ἡ ἐποχὴ ποῦ θἄρθει, ἀργὰ ἢ γλήγορα, τῆς ἑλληνικῆς κατάπτωσης. Ὅταν ὅλα ἐανὰ εἰπωμένα μὲ Νοελληνικοὺς τρόπους θἄχουν ἀνάγκη ταξινόμησης. Τότε ποῦ οἱ ἀδύναμες νὰ συνθέσουν καινούργιους πνευματικοὺς κόσμους ὑπάρξεις θὰ χρειάζουνται ἔτοιμα καλούπια ὅπου χύνοντας τὸ πνεῦμα τους, ἄκοπα νὰ τὸ μορφοποιοῦν. Γιατὶ σήμερα, στὸν τόπο μας ποῦ ἀνηφορίζει πνευματικά, εὐλογώτερη μορφὴ κριτικῆς εἶναι ἡ ὑποκειμενική, ἡ Προκρούστια. Εὐλογώτερη, γιὰ τὸν κριτικὸ καὶ τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπον, ὄχι ὅμως, καὶ γιὰ τὸν κοινό, καὶ μάλιστα σ' ἐποχὴ πνευματικῆς ἀνόδου, ποῦ τὰ πνευματικὰ καλούπια τοῦ εἶναι ἀπαραίτητα, σὰν αἴσθανθεῖ τὴν ἐπιθυμία νὰ δεῖ τὸν ἑαυτό του σὲ κάποια, στιγμιαῖα ἔστω, ὁλοκλήρωση. Καὶ δὲν εἶναι μόνον ὁ κοινὸς ἄνθρωπος. Ὁ μορφωμένος, ὁ ἐπιστήμονας, ὁ πολιτικός, ἔχουν τὴν ἴδια μὲ τὸν κοινὸν ἄνθρωπον ἀνάγκη, γιὰ νὰ γνωρίσουν τὴν πνευματική τους ἱστορία, τὰ θεμέλια τοῦ σὲ «γίγνεσθαι» πολιτισμοῦ των, νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ τὶς παλαιότερες καὶ σύγχρονες πνευματικὲς μορφὲς συνθεμένες καὶ ὁλοκληρωμένες πραγματικά. Ἔτσι ἡ ἀντικειμενικὴ κριτικὴ ἄπειρα δυσκολώτερη σ' ἐποχὴ ἀνόδου, πραγματοποιούμενη, παρέχει ἀναμφισβήτητες πνευματικὲς ὠφέλειες. Ἡ ἀξία τῆς κριτικῆς τοῦ Παράσχου ἔγκειται στὴν ἱκανότητα ποῦ κατέχει, ἐνῶ οὐσιαστικὰ εἶναι ἡ ἐξιστόρηση τῆς δικῆς του ψυχῆς, νὰ παρουσιάζεται, ὡς ἀντικειμενικὴ συνθέτρια τῆς πνευματικῆς μορφῆς ποῦ κρίνει.

Μὲ τὴ δεξιοτεχνικὴ ἐκμετάλλευση τῆς ἱκανότητάς του αὐτῆς, ἱκανότητας ποῦ τὴν ἀναδίνει ἀβίαστα ὁλόκληρη ἡ ἰδιοσυστασία του καὶ ποῦ ἀποτελεῖ τὸ βασικώτερο κίνητρο τοῦ πραγματικοῦ κριτικοῦ πετυχαίνει νὰ κρύβει κάτω ἀπὸ τὴ πιὸ ἀντικειμενικὴ καὶ καλοζυγιασμένη ἐπιφάνεια, πλούσια σὲ παραθέσεις κειμένων καὶ λεπτομερειῶν ποῦ θὰ φωτίσουν ὅσο γίνεται ἐντονώτερα τὴ μορφὴ ποῦ κρίνει, τὸ διαρκῶς κινούμενον, ἀνήσυχον ὑπόστρωμμα τῆς δικῆς του αἰσθαντικότητας, κάποια ἀδιόρατη, στὴν πρώτη ματιὰ καὶ ὅμως ζωντανὴ καὶ παλμώδη παρουσία τῆς δικῆς του πνευματικότητας. Πιστεύω ὅτι ἂν κατορθώσω νὰ φωτίσω τὴν ἀριστοτεχνικὰ κρατημένη στὴ σκιά, ἀπ' αὐτὸν τὸν ἴδιο, προσωπικότητά του θἄχω ἐκπληρώσει τὸ σκοπὸ τῆς μελέτης μου.

Λίγο-λίγο, ὁ ἄξιος μελετητής, ξεχωρίζει τὴν ἔκδηλη συγκίνηση καὶ τὴν πλούσια στοργὴ μὲ τὶς ὁποῖες περιβάλλει τὰ κρινόμενον ὁ Παράσχος. Συμπεριφορὰ ποῦ προκαλοῦν μόνον οἱ πνευματικὲς καὶ ψυχικὲς συγγένειες. Νοιώθει πὼς ὁ κριτικὸς προβαίνει στὴν ἀνασύνθεση πνευματικῆς μορφῆς ἀγαπητῆς του, γιατὶ τὰ στοιχεῖα ποῦ τὴν ἀπαρτίζουν εἶναι ὅμοια μὲ τὰ δικά του, ἔχουν ἴδια μὲ τῆς δικῆς του ψυχῆς κίνητρα. Πνευματικὰ συγγενικὲς μορφὲς ὁ Ἰων. Δραγούμης, ὁ Ροΐδης, ὁ Καρυωτάκης, ὁ Καβάφης, ὅλες οἱ ἐναγώνιες διχασμένες καὶ θρυμματισμένες ψυχές, μὰ ὁ Κάλβος, ὁ Βλαστός, ὁ Κρυστάλλης, ὁ Σικελιανός, ὁ Φ. Πολίτης, ὁ Καζαντζάκης, ποιός λίγο-ποιός πολύ, ψυχὲς ὀργανωμένες ἀκέραιες, μὲ φανατισμὸ θἄλεγα καὶ πεῖσμα, ὁλοκληρωμένες; Ἀληθινὰ χρειάζεται ἐξήγηση τὸ φαινόμενο. Ὁ κριτικὸς τοῦ «Ροΐδη» καὶ τοῦ «Δραγούμη» τῶν «Κύκλων» τῶν «Δέκα Λυρικῶν» καὶ τῆς «Καλλιτεχνικῆς Δημιουργίας» ἔχει διφυῆ πνευματικὴν ὑπόσταση. Μιλώντας στὴν ἀρχὴ τῆς μελέτης αὐτῆς γιὰ τὴ λυρική του φλέβα, ἀνάφερα σὰν ἀναβρυτικὴ πηγή της. τὴ ζωϊκὴ ὀλιγωρία ὅπως ὁνομάζω τὸ ἄθροισμα διάφορων συντελεστῶν: θρυμματισμός, καὶ ἀδυναμία συνάρθρωσης τῆς ψυχῆς, διαρκὴς ἐπαμφοτερισμός, δισταγμός, δίψα φυγῆς, παράγοντες ὅλοι διαλυτικοὶ τῆς προσωπικότητας. Ἡ ζωϊκὴ του αὐτὴ ὀλιγωρία εἶναι ἀποτέλεσμα μακρύτατης θητείας στὴν ὑπερώριμη Δυτικὴ πνευματικότητα. Εἶναι ἡ μία ἀπὸ τὶς γονιμώτατες ρίζες του. Πνευματικὰ καὶ ἔως ἕνα σημαντικὸ μέρος, ψυχικά, ὁ Παράσχος, εἶναι Δυτικός. Ἀλλὰ δὲν ἐξαντλεῖται σ' αὐτὸ καὶ μόνο ἡ προσωπικότητα του. Τὴν πνευματικὴ ὑπερωρίμανση πολιορκεῖ καὶ βασανίζει διαρκῶς κάποια ὑποσυνείδητη παρόρμηση νὰ ὁλοκληρωθῆ, νὰ συνθέσει καὶ ἁρμονίσει τὶς ἀντιμαχόμενες ψυχικὲς καὶ πνευματικές του ἰδιότητες, νὰ συγκροτίσει σ' ἑνότητα τὴν κατεσπαρμένη του ψυχή. Καὶ ἡ παρόρμηση αὐτή. ἰσχυρὴ ὅσο καὶ ἡ ζωϊκὴ του ὀλιγωρία, ἀποτελεῖ τὴ δεύτερη ρίζα τῆς προσωπικότητάς του. Ἔτσι μονάχα μπορεῖ, θαρρῶ, νὰ ἐξηγηθεῖ ἡ μὲ θέρμη, κατανόηση. καὶ ἀπόλυτη ψυχικὴ ἐπαφή, ἀνασύνθεση. τόσων ἀνόμοιων μεταξύ τους πνευματικῶν μορφῶν.

Οἱ ἁρμόδιες καὶ συγγενικὲς πρὸς τὸν κρινόμενον ἰδιότητες τοῦ κριτικοῦ ἐνεργώντας ὑποσυνείδητα, συνυφαίνονται τόσο καλὰ μὲ τὴν κρινόμενη μορφὴ καὶ τόσο καλὰ τὴν ὀργανώνουν ποῦ νὰ δίνεται ἡ ἐντύπωση ἀπόλυτης ἀντικειμενικότητας. Ὁ πλέριος αὐτὸς ταυτισμὸς κάνει τὸν ἀπρόσεκτον ἀναγνώστη νὰ μὴ διακρίνει τὰ προσωπικά, κριτήρια τοῦ κριτικοῦ. Ὅταν, ὕστερ' ἀπὸ προσεχτικὴ μελέτη, κατόρθωσα νὰ διακρίνω καθαρά, τὴ δισυπόστατη φύση τοῦ Παράσχου, ποῦ τοῦ δίνει τὴν ἱκανότητα νὰ ταυτίζεται σχεδὸν ὁλότελα μὲ τόσες ἀνόμοιες μορφές, αἰσθάνθηκα λύπη γιὰ τὴ πνευματικὴ—ποῦ πρόβαλλε στὴ σκέψη μου—αὐτοθυσία. Ἔλεγα, μὲ τὸ νοῦ μου, ἀξίζει ἄραγε ν' ἀναστήσεις ἀπὸ πνευματικὰ στοιχεῖα καὶ ψυχικὲς ἰδιότητες κατεσπαρμένες σὲ λογῆς, λογοτεχνικές, κριτικὲς ἐπιστημονικές, πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς ἐργασίες, ὅπως ἔγιναι οἱ περιπτώσεις «Ἰωνα Δραγούμη» καὶ «Ἐμμ. Ροΐδη»—τὰ δύο μακρᾶς πνοῆς ἔργα τοῦ Παράσχου—ὁλοκληρωμένες μορφές, τοποθετημένες στὸ φυσικὸ καὶ κοινωνικὸ τους πλαίσιο, συνανασταίνοντας καὶ τὴν ἐποχή τους ἢ νὰ ἐκμαιεῦσεις ἀπὸ τὴν ποιητικὴ καὶ μόνον ἐργασία τους ἀδρὰ χαραχτηρισμένες μορφές. ὅπως τὸ πετυχαίνει στὰ ἔργα του «Κύκλοι» καὶ «Δέκα Ἕλληνες Λυρικοί», ἢ τέλος νὰ καθορίσεις τὰ περιγράμματα μέσα στὰ ὁποῖα κινήθηκαν καὶ ἐκφράστηκαν προσωπικότητες σὰν τὸ Σαίκσπηρ, τὸν Κήτς, τὸ Σατῶβριάνδο, τὸ δικό μας Γιαννόπουλο, ὅπως τὸ βλέπουμε στὸ «Μορφὲς καὶ Ἰδέες» ἐργασίες κατορθωμένες χάρις στὴν εὐρυμαθειά του, τὴν ψυχικὴ καὶ πνευματική του δεκτικότητα. ποῦ ἐπιτρέπει ἀφομοιώσεις καὶ τῶν πιὸ διαφορετικῶν ἰδιοτήτων, στὴν ἀναμφισβήτητη ἱκανότητά του νὰ φωτίζει ἔντονα τὰ βασικὰ σημεῖα ἀπ' τὰ ὁποῖα θὰ συντεθεῖ διαδοχικὰ μέσα ἀπ' τὴν ἀνάλυση τῶν λεπτομερειακῶν τῆς προσωπικότητας τοῦ κρινόμενου στοιχείων, ἡ ὁλοκλήρωση τῆς πνευματικῆς του μορφῆς, ἀξίζει, ἔλεγα, ἄραγε ν' ἀναστήσεις ὅλες αὐτὲς τὶς μορφές. μὲ θυσία τοῦ πνευματικοῦ ἑαυτοῦ σου, δίνοντας σὲ ξένα παιδιὰ νὰ θραφοῦν πότε τὸν ἕνα καὶ πότε τὸν ἄλλο μαστὸ τοῦ πνεύματός σου,

παιδιά, ποὺ φεύγουν καὶ ξεχνοῦν, ποῦ ὁ κόσμος αὐτὰ βλέπει καὶ σὺ χάνεσαι πίσω τους;

Κι' ὅμως οἱ κριτικὲς αὐτὲς ἐργασίες εἶναι ἡ προσωρινή του λύτρωση. Ἄνοιγμα ἀσφαλιστικῶν δικλείδων. Μὲ πόση συγκίνηση σωριάζει τὶς ἐπιδράσεις ποῦ τόνωσαν τὴν τάση στὸ θρυμματισμὸ τῆς ὡραίας καὶ προορισμένης νὰ μείνει ἀσυγκρότητη τελικὰ ψυχῆς τοῦ Ἰωνα Δραγούμη. Τὴν τόσο βλαβερὴ θητεία της, στὸ σκληρὸ καὶ ἀκόρεστο παιχνίδι τῶν Μπαρρεσιανῶν ἀντιθέσεων ποῦ ἐπιτάχυνε τὴν ψυχική του διάλυση, πλάτυνε τὸν ἐσωτερικό του διχασμό, καὶ χειροτέρεψε τὴν ἔμφυτη πρὸς ὁλοκλήρωση ἀδυναμία του. Καὶ μέσα σ' ὅλα αὐτὰ δὲν ἀμελεῖ νὰ φωτίσει τὴν ὑποσυνείδητη ἀντίδραση ποῦ ἀντιτάσσει ὁ Δραγούμης μὲ τὴν ἀποκλειστικα Ἑλληνικὴ ἰσορροπιστικὴ τάση του, ἀνίκανη, ἀλλοίμονον, νὰ τὸν γλυτώσει ἀπ' τὴ φαρμακερὴ γοητεία τοῦ Δυτικοῦ θρυμματισμοῦ. Φαίνεται πιὰ καθαρὰ ὅτι ὁ Κλ. Παράσχος μελετώντας τὸ Δραγούμη καὶ κρυμμένος πίσω του ξετυλίγει ὁλότελα τὴν δική του ψυχή. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ μὲ τὸ Ροΐδη. Τρέχει. χαρούμενος ποὺ ἠῦρε συγγενικὴ ἰδιοσυστασία, νὰ βυθιστεῖ μαζί της, στὴν ἁπλωμένη σὲ δόγμα ζωῆς καὶ τέχνης Δυτικὴ θεωρία τῆς διαλυμένης προσωπικότητας. Ἐκεῖ δμως ποῦ οἱ διπλὲς ρίζες τῆς ὑπόστασής του διακρίνονται καθαρώτατα εἶναι οἱ μελέτες του πάνω στὴ Νεοελληνικὴ ποιηση καὶ τοὺς ἀντιπροσωπευτικώτερους δημιουργούς της. Ἐνῶ θρηνεῖ τὸν πρόωρο θάνατο τοῦ Καρυωτάκη ποὺ τὸ ἔργο του ὑπῆρξεν ἡ ἐντονώτερη καὶ μοναδικώτερη ἔκφραση τῆς καθολικῆς ψυχικῆς διάλυσης καὶ γι' αὐτὸ ὁ πιστότερος ἐκπρόσωπος τῆς γενεᾶς του, στὴν ὁποία καὶ ὁ ἴδιος Παράσχος, καθὼς μὲ φανερὴ ὑπερηφάνεια μᾶς λέει, ἀνήκει, συνεχίζει: οἱ στίχοι τοῦ Καρυωτάκη,

Εἶμαστε κάτι διάχυτες αἰσθήσεις
Χωρὶς ἐλπίδα νὰ συγκεντρωθοῦμε
Στὰ νεῦρα μας μεταβεύεται δλη ἡ Φύσις.

θὰ μποροῦσαν νὰ χρησιμέψουν θαυμάσια σὰν ἔμβλημα τοῦ ψυχικοῦ θρυμματισμοῦ τῆς ἐποχῆς μας, λησμονώντας στὸ δικαιολογημένο ἐνθουσιασμό του ὁ Παράσχος ὅτι ἡ ἐποχὴ ἐκείνη στάθηκε μήτρα γονιμώτατων ἐκδηλώσεων πνευματικῆς ἀνόδου στὸν τόπο μας καὶ ὄχι κατάπτωσις—ὅταν ἔρχεται στὸν ἀντίποδα τοῦ Καρυωτάκη, τὸ Σικελιανό, ὅπου ὁ διχασμὸς εἶναι ἄγνωστος καί, ἡ βεβαιότητα ἑνωμένη μὲ πίστη, ἀναβλύζει ἀέναη πηγή, τότε ξεχύνεται μὲ τέτιο θαυμασμό, ποὺ θἄλεγες ὅτι βρῆκε ξαφνικὰ τὸν πολὺ νοσταλγημένον ἑαυτό του.

Μὰ καὶ στὸ τελευταῖο του δοκίμιο «Καλλιτεχνικὴ δημιουργία» ποὺ μόλις κυκλοφόρησε, καρπὸς τῆς πλούσιας ὡριμότητάς του, εἶναι φανερός, σ' ὅποιον μπορεῖ νὰ αἰσθάνεται κάτω ἀπὸ τὶς συμβατικὲς γραμμὲς τοῦ κειμένου τὸ δημιουργικὸ κοχλασμό, ὁ ἀγώνας του νὰ ἰσορροπήση τόσο ἀντίθετους κόσμους ποὺ καθένας, χωριστὸς καθὼς εἶναι καὶ μὲ τὰ δικά του πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα, ὑψωμένα σὲ βιοθεωρίες. μῆτρες πολιτισμῶν, ζητάει νὰ μονοκρατορήσει. Μὲ λιτότητα καὶ σαφήνεια, χωρὶς στόμφο καὶ ναρκισσισμὸ καὶ προσπαθώντας νὰ κρατεῖ στὴν ἀφάνεια τὸν ἑαυτό του μὲ δεξιότητα κρυμμένο πίσω ἀπὸ παραθέσεις γνωμῶν καὶ περικοπῶν ποὺ ἀνήκουν σὲ ἀναμφισβήτητους δημιουργοὺς τῆς Τέχνης προσπαθεῖ νὰ ἑρμηνέψει τὸ ἑρμητικὸ μυστήριο τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας.

«Ἡ Τέχνη, μᾶς λέει, ἔρχεται γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει στὸν τεχνίτη τὸ πιὸ βαθὺ ἐνστιχτό του, τὸ φανέρωμα καὶ τὸ ξέχυμα τοῦ ἐγώ του». Καὶ συνεχίζει: Ἡ Τέχνη δὲν εἶναι ἁπλὸ ἀντιστάθμισμα, εἶναι κάτι πολὺ περισσότερο: πόθος γιὰ ὕπαρξη, πράξη ἀπόγνωσης «ἄπιστων» ποὺ δὲ μποροῦν νὰ τὸ πάρουν ἀπόφαση ὅτι θὰ πεθάνουν καὶ ποὺ μὲ μόχτο ἀκατάπαυτο, μ' αἷμα, φτιάνουν ἕνα «ἀντικείμενο χωριστὸ ἀπ' τὸν ἑαυτό τους καὶ ποῦ εἶναι ὅλος ὁ ἑαυτός τους, γιὰ νὰ ἐξακολουθήσουν, καὶ ἀφοῦ πεθάνουν, μὲ τὸ ἀντικείμενο τοῦτο, μὲς στὸ ἀντικείμενο τοῦτο, νὰ ζοῦν».—Εἶναι ἑρμηνεία τοῦ φαινόμενου τῆς Τέχνης καθαρὰ ζωϊκή, μακρυὰ ἀπὸ νοσταλγίες χαμένων παραδείσων καὶ μεταφυσικοὺς ἀκροβατισμούς. Καὶ παρακάτω ξαναλέει: «Κάτω καὶ μέσα ἀπὸ ὁποιοδήποτε «μῦθο» ὁ τεχνίτης ἱστορεῖ τὸ βαθύτερο ἑαυτό του, γιατὶ τὸ ἀντικειμενικὸ δὲν εἶναι παρὰ τὸ ὑποκειμενικὸ ποῦ τὸ διαβάζουμε κάτω ἀπὸ τὸ σβύσιμο»—ὕστερα ἐξετάζοντας τὰ αἰώνια προβλήματα τῆς Τέχνης, ποῦ εἶναι ἡ μορφὴ καὶ τὸ ὄφος, μὲ πλούσια ἀνάλυση τῶν θεωριῶν καὶ τῶν πραγματοποιήσεων ἀπ' τοὺς ἐξαίρετους δημιουργούς, λίγο-λίγο ἁπλώνεται στὶς μεγάλες κατηγορίες, τοὺς δυὸ πόλους τῆς τέχνης: τὸν νοησιαρχικὸ καὶ ἀντινοησιαρχικό, τὸν κλασικὸ καὶ τὸ ρωμαντικό, ποῦ, ὁ τελευταῖος, εἰδωμένος, σ' ὅλη του τὴν πλατύτητα ἐκφράζει τὸν χριστιανικὸν ἄνθρωπο. γιὰ νὰ καταληξει στὸ συρρεαλισμό, ὕστατο κορύφωμα τοῦ ρωμαντισμοῦ καὶ ἀναγκαία συνέπειά του.

Στὸ δοκίμιό του αὐτὸ διαγράφεται καθαρά, ὁ ἀγώνας τοῦ συγγραφέα νὰ ἰσορροπήσει τὰ ἐναντία, ποὺ παλεύοντας στὸν πνευματικό του στῖβο. τοῦ ξεσχίζουν τὴν ψυχή. Θαυμάζει κάθε τι κλασικὰ διατυπωμένο ὅπου ὁλάκερο τὸ βίωμα τοῦ τεχνίτη, ὅσο βαθὺ καὶ μυστηριακό, χωράει στὰ στενὰ πλαίσια τῆς μορφῆς, σὲ τελειωμένο καὶ αὐτοδύναμον ὅλον. Τὸ θαυμάζει καὶ τὸ θεωρεῖ σὰ μόνο ἄξιο νὰ χαρακτηριστεῖ «ἔργο τέχνης». Μὰ ἡ ψυχή του συντονίζεται καλλίτερα, φρικιᾶ στὴν περίπτυξη τοῦ ρωμαντικοῦ, ποῦ μπορεῖ νὰ μὴν ἐκπληρώνει πέρα-πέρα τὸ νόημα τῆς τέχνης, γιατὶ τὸ περίγραμμα τῆς μορφῆς δὲ χωρᾶ τὴν πλησμονὴ τῶν βαθύτατων ψυχικῶν ἐμπειριῶν καὶ ἡ καθιερωμένη ἔκφραση μὲ τὴ συμβατικότητα τῆς λέξης, ἂν δὲ ντυθεῖ καινσύργιο φόρεμα. δὲν ἀποδίδει τὶς κρυφὲς καὶ ἀνείπωτες ἀναπάλσεις τοῦ βιώματος. ἀλλὰ τί σημαίνει, ἀφοῦ σ' αὐτὸν δίνει ἔντονη αἰσθητική χαρά. Μιλώντας γιὰ τὰ ρωμαντικὰ ἔργα, τί ἐξαίσιες σελίδες γράφει, μὲ πόση θέρμη καὶ συγκίνηση. Καὶ νὰ ποῦ ξαφνικά, σὰν βρίσκεται μπροστὰ στὴν ἀναπόφευγη συνέπεια τοῦ ρωμαντισμοῦ, τὸν ὑπερρεαλισμό, λὲς καὶ νοιώθοντας μονομιᾶς τὴν καταστροφικὴ στὴν τέχνη ἐπενέργειά του, γράφει, ὡραιότατες καὶ μπορῶ νὰ πῶ ὁριστικές, σελίδες ἐναντίον του. Ἂν ξαίραμε νὰ διαβάζουμε τὰ βιβλία, πόσο καθαρὰ θὰ διακρίναμε τὸ περίγραμμα τῆς ἀγωνιώδους αἰσθαντικῆς καὶ πνευματικῆς μορφῆς τοῦ Κλέωνα Παράσχου, τὸ περίγραμμα τῆς δικῆς του προσωπικότητας.

Νομίζω, πῶς δὲ θὰ χρειαστεῖ, ν' ἀποδείξω,—καθένας τὸ νιώθει μόνος του—ὅτι στὴν τόσο δεξιοτεχνική του κριτικὴ ἐργασία, ὁ κυριώτερος συντελεστής, τὸ πολυτιμώτερό του ὄργανον στάθηκε ἡ λογοτεχνική του ἱκανότητα, Αὐτὴ θὰ τὸν βοηθήσει νὰ κρυφτεῖ μ' ἐπιτυχία πίσω ἀπ' τὸ ἀντικείμενό του: νὰ συνυφάνει τὶς ἰδιότητές του μὲ κεῖνες τοῦ κρινόμενου: νὰ ἐκφράσει τὸν ἴδιον ἑαυτό του στὴ μορφὴ ποῦ ἀνασυνθέτει: νὰ δώσει τὸ ἐσωτερικό του βαθύτατο δρᾶμα μὲ γαλήνη καὶ ἀξιοπρέπεια.

Γιατὶ ὁ Κλέων Παράσχος. εἶναι φύση ἐναγώνια. Κάτω ἀπ' τὴ λιτὴ καὶ καθαρὴ του φράση. τὴ ρέουσα καὶ ὀρθολογιστική του διατόπωση, μιὰ ψυχή, ἕνα πνεῦμα παλεύει νὰ ἰσορροπήσει τὶς ἀντιθέσεις του. νὰ ὀργανωθεῖ. νὰ ὁλοκληρωθεῖ. Καὶ εἶναι αὐτὴ ἡ πάλη ποῦ δίνει τὴ ζωντάνια καὶ τὸν παλμὸ στὸ κείμενό του, ἐκείνη τὴ ζέστα ποῦ ποτὲ δὲ κρυώνει στὶς ἐναγώνιες ψυχές. Πάλη ποῦ τελειώνει σχεδὸν πάντα μόνο μὲ τὸ θάνατο.

Μήπως, ὅμως αὐτὴ ἡ ἀγωνία εἶναι ὅτι πλουσιώτερο σὲ ζωντάνια ἔχει νὰ μᾶς δώσει ὁ βίος; Γιατὶ ἂν ἡ ἰσορροπία, ἡ ἀνώτερη δηλαδή, ζωϊκὴ καὶ πνευματικὴ ἀρετή,—ὅπως τὴν νοιώθαν οἱ Ἕλληνες—δὲν εἶναι παρὰ στιγμιαῖος ἁρμονισμὸς τῶν ἐναντίων, ποῦ λύνεται εὐθὺς ἀμέσως στ' ἀντιμαχόμενα στοιχεῖα του γιὰ νὰ ξαναρχίσει τὴν ἀγωνία νέας ἰσορρόπησης καὶ ὄχι κάτι τὸ στατικὸ καὶ διαρκές, τότε ὁ Κλέων Παράσχος βρίσκεται σιμώτερα ἀπ' ὅλους μας στὸ ὕψηλό της νόημα.

ΛΙΝΟΣ ΚΑΡΖΗΣ

ΟΙ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΕΣ ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΕΣ

ΧΑΛΑΣΜΕΝΗ ΒΡΥΣΗ

Ἴχνη ἀπὸ λείψανα
Ποιὸς ξέρει πόσα πόδια πέρασαν
Πόσα χέρια ἀποτύπωσαν τὸν ἥσκιο τους ἐπάνω στὴν πέτρα
Τεθλασμένες γλυφὲς σπασμένοι μαίανδροι
Ἀνάγλυφα ρόδα καὶ μαλλιὰ ποὺ μάδησαν σκόνη
Αἰῶνες σκουπίδια καὶ ρίζες ἀτροφικές

Ἡ βρύση δὲν ξέρει τίποτα
Δὲν καταλαβαίνει καμμιὰ γλῶσσα ποὺ μιλιέται
Ἀκούει τὸ τραγούδι της
Εἶναι ἕνα παιδὶ μὲ μιὰ χλωρὴ ἀνοιγμένη καρδιά

Περπάτησα καὶ δίψασα
Καρδιὰ ποὺ πετᾶ σπίθες ἀνάμεσα σὲ δυὸ σφυριὰ
Φορτωμένη χρόνια ἐρημιὰ καὶ συνήθειες

Μάτι ἀπέραντο ἀπὸ δάκρυ
Δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ τρυπήσω τὸν τοῖχο
Νὰ ριχτῶ μὲ γυμνὸ φτερὸ μέσα στὸν κίνδυνο

Τὰ πουλιὰ μονάχα ξέρουν τὶς ὁλόκληρες ἀποστάσεις
Ἀνάμεσα στὴν ὑψηλὴ γραμμὴ καὶ τὸ ἄγνωστο κῦμα
Μηνύματα οὐρανοῦ χαϊδεμένα παιδιὰ τοῦ θανάτου

Καλότυχος ποὺ μιλεῖ μὲ τὰ πουλιὰ
Ποὺ πίνει νερὸ μὲ τὴ φούχτα κυτάζοντας τὸν οὐρανὸ
Μὲ μιὰ καρδιὰ γεμάτη καθαρὸν ἄνεμο

Τότε μιὰ φορὰ
Ὅταν ἤμουν παιδὶ
(Πῶς γίνεται νὰ μὴν εἶμαι πιὰ
τὸ ἴδιο τοῦτο σῶμα τὸ μάτι αὐτὸ)
Στιγμὴ κλειστὴ ὁλάκερη μέρα
Φῶς πρωτοθώρητο θαῦμα τοῦ κόσμου
Ἄγγελος ποὺ κατέβηκε πάνω στὴ γέφυρα
Σταθερὸ γοργὸ περπάτημα
Ἀνάμεσα σὲ δυὸ σκοτάδια

Νὰ ἐξασκήσω ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν καρδιὰ
Νὰ ξανακάμω τὸ δρόμο ποὺ ξετιλύχτηκε
Νὰ φωνάξω μὲ καθαρότητα πουλιοῦ
Νὰ σταθῶ ξάφνου ξανὰ στὴν εἴσοδο τῆς χώρας τῶν
Ὅραμα γυμνὸ σταθερὸ ξέγνοιαστο ἄγαλμα ἀνθρώπων
Κρατώντας σφιχτὰ στὴ φούχτα μου μιὰ στάλα αἰωνιότητος

Ἦταν μιὰ εὐκαιρία
Μοῦ ξέφυγε τὸ ποτήρι
Μές ἀπ' τὴν ἀπέραντη ἀγωνία τοῦ χεριοῦ
Τὶ κάθομαι καὶ λέω ὅλα τὰ ποτήρια εἶναι καμωμένα γιὰ νὰ σπάζουν

Ἔχουμε νὰ λέμε πῶς ἤρθαμε πολὺ ἀργὰ ἢ πολὺ νωρὶς
Ἡ μέρα φεύγει ἔρχεται ἡ ἄλλη καθημερινὸ ἡλιοβασίλεμα
Ἡ ἀγάπη εἶναι ἕνα σπάνιο μεσουράνημα
Καθόμαστε καὶ μασοῦμε ἀδιάκοπα μαλακὲς ὀνειροπολήσεις
Ἕνα πρωῒ παράθυρο μαραμένο πρόσωπο
ὕποπτη σκοτεινιὰ τῆς κάμαρας

Δὲν ἔχουμε κἂν μῦθο
Λαμπερὴ πανοπλία
Ψηλὰ ποὺ πνέει τὸ φτερωτὸ μελτέμι
Νὰ τοποθετήσουμε ἕνα σπάνιο χαμόγελο ἐν ἄφθαστο βλέμμα
Τὴν περίσια αἱμάτινη ὕπαρξη ποὺ γεμίζει τὶς φλέβες
Πλουτίζοντας τὸ κενὸ ποὺ ἀνοίγουμε σπεύδοντας

Πρέπει νὰ συνηθίσω ν' ἀγαπῶ τὸν πόνο μου
Εἶναι δικός μου
Εἶμαι ὁ ἴδιος ἐγὼ ἀχώρητος μές τὴν πληρότητα τῆς καρδιᾶς ποὺ ὑπάρχω

Ὅταν θὰ ξαναγίνω πουλὶ
(Μνήμη βαθιὰ φωνὴ ἀπὸ κάποια ὑπόσχεση)
Πέρ' ἀπὸ τὰ δάκρυα στοὺς ἀγγέλους
Θὰ χαιρετήσω τὴν ἐπιστροφὴ
Φέροντας μιὰ φούχτα χῶμα
Μιὰ στάλα ζεστὴ γῆϊνη θλίψη.

ΕΠΑΝΩ ΣΤΑ ΙΧΝΗ

Κάτι ξέχασα
Κάτι εἶχα νὰ κάμω
Ξανακάνω ὅ,τι ἔκαμα

Ποτὲ πιά!
Δὲν εἶν' ἀλήθεια
Ἄνοιξη ἄστρα κατώφλι τοῦ ἥλιου
Πόρτα ἀγκαλιὰ ποὺ σὲ φόρεσα
Κλείστηκα στὸ γυρτὸ παράθυρο
ν' ἀνοίξω στὸ φῶς
πανὶ διπλωμένο ταξίδι

Πουθενὰ δὲν εἶναι ὁ κόσμος
Μέσα μου σκυμένο πρόσωπο
Χέρια ξεχασμένα μέσα στὴ σάρκα
Μάτια στὸ αἷμα

Μιὰ φορὰ θράφηκα
κατέχω τὸν ἥλιο
Τυφλὸς ἀπὸ λάμψη

Κλεισμένοι ὁ ἕνας στὸν ἄλλο
Γυμνὴ στιγμὴ ἀπέραντη διάρκεια
Γνωρίσαμε τὴ νύχτα ποὺ ὁμιλεῖ

Διάστημα μέσα στὰ πρόσωπα
Διπλὸ κορμὶ ἀκέρια μοναξιά

Νὰ κοιμηθῶ νὰ γνωρίσω ἀτέλειωτα.

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

Καινουργιος οὐρανὸς
Τρυφερὴ χαμηλωμένη μέρα
Δώσαμε τὰ χέρια
Ἀπόσταση κι' ἄνεμο

Κάθε πρωῒ γίνεται φῶς
Ἀνοιχτὴ θάλασσα
Μένω μὲ τὴν παλάμη
ὑγρὸ κατάφορτο μάτι

Ὁ πόθος εἶναι φῶς κομμένο βλέφαρο
Δὲ μπορῶ νὰ βγῶ στὸν ἥλιο
Περπατῶ καὶ κοιμοῦμαι

Περπατημένα βήματα
Ξερὰ κομμάτια ὄνειρα

* Γύρω ἀπὸ τὸ Μέτσοβο *

• • Οἱ ραφτάδες • •

ΔΑΜΕΣΑ στοὺς φημισμένους καὶ καλύτερους ραφτάδες-τερζῆδες, συρμακέζους καὶ καποτάδες τῆς Ἠπείρου, τοὺς Σερακιῶτες, τοὺς Καλαρυτινούς, τοὺς Κονιτσιῶτες, τοὺς Ζαγορίσιους, ἦταν πρῶτοι οἱ Μετσοβῖτες καθὼς καὶ πολλοὶ ἀπὸ τὴν περιφέρεια τοῦ Μετσόβου καὶ εἰδικώτερα, οἱ Μαλακασιῶτες καὶ οἱ Λιμποχοβῖτες. Αὐτοὶ ἔραβαν καὶ κεντοῦσαν, ὄχι μόνο ὅλες τὶς γυναίκειες καὶ ἀντρίκειες φορεσιὲς τῆς περιφέρειας τοῦ Μετσόβου, ἀλλὰ πήγαιναν καὶ σὲ ἄλλες περιοχές. Στὰ χωριὰ τοῦ δυτικοῦ Ζαγοριοῦ, στὸ Γρεβενήτι, σὲ χωριὰ τῆς Κόνιτσας, στὴ Σαμαρίνα, στὰ Τρίκαλα, ὅπου εἶχαν ταχτικοὺς πελάτες καὶ πολλοί τους ἔμεναν γιὰ πάντα σὰν ἔβρισκαν δουλιά. Ἀλλὰ καὶ στὰ Γιάννινα ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους ραφτάδες κεντητάδες, διακρίνονταν καὶ οἱ Μετσοβῖτες. Καὶ ἐνῶ στὰ Γιάννινα εἶχαν ξεχωρίσει τὶς εἰδικότητές τους, στὸ Μέτσοβο, ὅπως καὶ σὲ ὅλα τὰ χωριά, ὁ ράφτης ἔκανε καὶ τὸν καποτὰ καὶ τὸ χρυσοράφτη καὶ τὸ συρμακέζη (τὸν κεντητὴ χρυσοπάστων, δηλ.).

Οἱ ραφτάδες τοῦ Μετσόβου δὲν κρατοῦσαν ἀργαστῆρι-μαγαζὶ καὶ ἦσαν ὅλοι πλανόδιοι. Ἀποτελοῦσαν μπουλούκια ποὺ πήγαιναν στὰ διάφορα χωριὰ καὶ στὶς πόλεις, ὅπου τοὺς καλοῦσανε καὶ μένανε ὅσο καιρὸ βρίσκανε πελατεία, δούλευαν ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι. Μερικοὶ εἶχαν καὶ ἀπὸ κανένα μικροαργαστήρι, σπίτι τους, χρησιμοποιώντας στὴ δουλιά τους καὶ γυναῖκες. Σὰ δούλευαν στὰ σπίτια ἢ καὶ σὲ ξένα ἀργαστήρια, γιὰ νὰ μὴν τοὺς καταλαβαίνουν οἱ ξένοι, τὸ τί λένε, μεταχειρίζονταν τὴ συνθηματική τους γλῶσσα [1] ποὺ ἦταν ὅμοια μὲ τῶν ραφτάδων Καλαρρυτινῶν.

Στὸ Μέτσοβο μόνο τὰ τελευταῖα χρόνια ἄρχισαν νὰ δημιουργοῦν μαγαζιά. Ἔτσι ὑπῆρχαν ἄλλοτε, πᾶνε τριάντα χρόνια, πέντε περίπου ραφτάδικα ἐνῶ σήμερα μονάχα δυό. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς πλανόδιους χρυσοράφτες, ποὺ ὑπῆρχαν ἄλλοτε, βρίσκομε μόνο καμιὰ εἰκοσαριὰ ποὺ κι' αὐτοὶ σήμερα ἔγιναν ἀκόμη λιγώτεροι, καμιὰ δεκαριὰ ἀσχολούμενοι καὶ μ' ἄλλες δουλειές. Πρὸ πενῆντα χρόνων πρωτοπῆγε καὶ ὁ πρῶτος φραγκοράφτης ποὺ ἄρχισε νὰ ράβει ἀντρίκειες φορεσιές. Σήμερα ὑπάρχουν ἑφτὰ φραγκοράφτες ποὺ ράβουν μὲ μηχανὲς τὶς ἐνδυμασίες τῶν ἀντρῶν, ποὺ ντύνονται εὐρωπαϊκά.

Ἡ τέχνη τοῦ ράφτη πήγαινε πάντα ἀπὸ τὸν πατέρα στὸ γυιό. Ἔτσι οἱ σημερινοὶ ἐλάχιστοι ἀλλὰ ἀξιόλογοι Μετσοβῖτες ραφτάδες, ποὺ οἱ πατέρες τους ἦταν ξακουστοὶ γιὰ τὴν τέχνη τους, συνεχίζουν τὴ φημισμένη τέχνη τοῦ χρυσοράφτη στὸ Μέτσοβο. Δουλεύουν μὲ τὸν ἴδιο κι' ἀπαράλλαχτο τρόπο, ὅπως οἱ πρόγονοί τους, ξέρουν ὅλα τὰ μυστικὰ τῆς τέχνης τους, καὶ εἶναι τέλειοι κι' ἐπιβέξιοι τεχνῖτες, ὅπως κι' οἱ παλιοὶ χρυσοκεντητάδες. Εἶναι ἀκόμη ἀπὸ κληρονομιὰ τίμιοι καὶ ἠθικοί. Γιατὶ ἡ λέξη, ράφτης, δὲ σήμαινε παλιότερα τὸ διαλεχτὸ μονάχα τεχνίτη, ἀλλὰ καὶ τὸν κατ' ἐξοχὴ ἠθικὸ καὶ τίμιο νοικοκύρη. κεῖνον ποὺ εἶχε ὄχι μόνο ἄμεμπτη διαγωγὴ καὶ ἐξαιρετικὸ χαραχτήρα ἀλλὰ καὶ πεῖρα καὶ ἐγκυκλοπαιδικὲς γνώσεις, ἀποχτημένες ἀπὸ τὰ πολλὰ του ταξίδια. Ὅλοι περίπου ταξίδευαν ἀκόμη καὶ οἱ φτωχότεροι εἴτε γιὰ νὰ βροῦν δουλιά, εἴτε γιὰ νὰ προμηθευτοῦν ὑλικὰ ἢ γιὰ νὰ πουλήσουν τὰ κατασκευάσματά τους.

Ἡ δουλιὰ τοῦ ράφτη στὰ χωριὰ στηρίζονταν κυρίως πάνω στὶς προῖκες. Οἱ γυναῖκες ἔραβαν στὴν προῖκα τους ὅλο τὸ ρουχισμό τους, τὶς καθημερινὲς καὶ γιορτινὲς φορεσιὲς μὲ τὰ ἐξαρτήματά τους, καὶ οἱ ἄντρες τὴν πλούσια καλὴ γαμπριάτικη φορεσιά τους, ποὺ τὴ φύλαγαν ὥσπου νὰ πεθάνουν. Καὶ γιὰ νὰ ράψουν, ὅλα τὰ προικιάτικα, κρατοῦσαν τὸ ράφτη στ' ἀρχοντόσπιτα καὶ μῆνες ὁλάκερους. Ἔτσι μὲ τὰ ροῦχα ποὺ ἔφτιαναν σὰν παντρεύονταν. μποροῦσαν νὰ περάσουν ὁλόκληρη περίπου τὴ ζωή τους. Ὅσα ἔραβαν ἀργότερα, τὰ ἔδιναν, καμιὰ φορά, καὶ στὸ σπίτι τοῦ ράφτη, ποὺ τὰ ἔφτιανε μὲ τὴν ἡσυχία του, γιατὶ δὲν τὰ βιάζονταν ποτέ.

Ὁ κάθε ράφτης εἶχε τὴν πελατεία του, ποὺ δὲν ἄλλαζε ποτέ, καὶ πήγαινε κι' αὐτὴ ἀπὸ τὸν πατέρα στὸ γυιό. Ἔτσι καὶ ὅσοι ἀκόμη εἶχαν μεγάλη πελατεία, πάλι μὲ ἀνυπομονησία περίμεναν τοὺς γάμους τῶν κοριτσιῶν, τοῦ πελάτη τους. Καὶ οἱ καλύτεροι ραφτάδες, στὰ χωριά, δὲν εἶχαν περισσότερους ἀπὸ δυὸ-τρεῖς βοηθούς, ποὺ κι' αὐτοὺς δὲ μποροῦσαν εὔκολα νὰ συντηροῦν ἂν δὲν τοὺς τύχαιναν οἱ προῖκες. Δὲν ἔπαιρναν πολλὰ ραφτόπουλα, τὰ τσουράκια ποὺ σὰ μάθαιναν τὴν τέχνη, σὲ τρία-τέσσερα χρόνια, γίνονταν τὸ καθένα του τεχνίτης, ὁ μπασκαλές, καθὼς δὲ μποροῦσαν νὰ ξέρουν, ἂν θὰ εἶχαν ταχτικὴ δουλιὰ κι' ἂν εἶχαν πάντα τὴν τύχη νὰ ράβουν προῖκες. Γιαυτὸ, ὁ κάθε ράφτης ἔλεγε: κάθε καινούργια μέρα φέρνει καινούργιο κισμέτ, δηλ. τυχερό (προῖκα). Ὅταν τοὺς τύχαινε καμιὰ μεγάλη προῖκα πλούσιας ἀρχοντοπούλας τότε γιὰ νὰ προφτάσουν, ἔπαιρναν καὶ ἄλλους ραφτάδες, ποὺ τύχαινε νὰ μὴν ἔχουν τὴν ἴδια ἐποχὴ βιαστικὴ δουλιά, ἀλλὰ ποὺ τοὺς διάλεγαν μόνοι τους. Γιὰ τέτοιες ἐξαιρετικὲς προῖκες, δούλευαν δυὸ-τρεῖς μῆνες, πέντε-ἕξη ραφτάδες' μὲ τὰ τσουράκια καὶ τοὺς μπασκαλέδες τους. Γιὰ τὴ γαμπριάτικη, ὅμως φορεσιὰ τῶν ἀρχοντάδων, πήγαιναν μόνο μιὰ βδομάδα δυὸ ραφτάδες, στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, γιὰ νὰ φτιάσουν ὅλα τὰ κομμάτια τῆς φορεσιᾶς του. ἀπ' τὰ τσουράπια ὡς τὸν κοῦκο. ὁλοκαίνουργα.

Ἅμα πρωτοπήγαιναν οἱ ραφτάδες στὰ σπίτια τοῦ γαμπροῦ ἢ τῆς νύφης (τὴ συνήθεια αὐτὴ τὴν κρατοῦν καὶ σήμερα) ἔρχονταν καὶ τὰ πεθερικὰ καὶ ὅλος ὁ ταῖφάς, τὸ συγγένιο. Μὲ τὴν πρώτη κοψιὰ εὔχονταν οἱ ραφτάδες «γειά» καὶ τότε οἱ συγγενεῖς ἔρριχναν παράδες κατὰ τὴ δύναμή τους— οἱ πλούσιοι πάντα λίρες. Ἔτσι, στὰ καλὰ σπίτια, ἔμασαν ἑφτὰ καὶ ὀχτὼ λίρες.

Οἱ ραφτάδες εἶχαν ἰδιαίτερα προνόμια κοντὰ στοὺς ἀφεντάδες καὶ ἀνῆκαν στὴ δεύτερη κοινωνικὴ τάξη τοῦ Μετσόβου. Οἱ ἀφεντάδες ποτὲ δὲν ἄλλαζαν τὸ ράφτη τοῦ σπιτιοῦ τους κι' ἂν πέθαινε ὁ πατέρας ἔπαιρναν τὸ γυιό του. Τὸ εἶχαν γιὰ μεγάλη περηφάνεια, χτιμπάρι, νὰ μὴν ἀλλάζουν ράφτη, ὥσπου νὰ πεθάνουν. Καὶ οἱ γυιοί τους, τὸ εἶχαν κι' αὐτοὶ τιμή, νὰ κρατήσουν τὸ ράφτη τοῦ πατέρα τους, ποὺ ἀπὸ τἀμικρά τους χρόνια, τὸν γνώρισαν σὰν τὸν πιὸ μπιστικὸ καὶ ἀφοσιωμένο ἄνθρωπο τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ ράφτης, γιὰ τὸ κάθε σπίτι, δὲν ἦταν μόνο ὁ τεχνίτης, ἀλλὰ καὶ ὁ ἔμπιστος τοῦ σπιτιοῦ, ὁ ἄνθρωπος ποὺ εἶχε τὴ θέση τοῦ μυστικοσύμβουλου, σὰ νὰ ποῦμε, κοντὰ στοὺς ἀφεντάδες καὶ τοὺς νοικοκυραίους. Ἤξαιρε ὅλα τὰ μυστικά τους, ἔδινε τὴ συμβουλή του. σὲ κάθε δύσκολη περίσταση καὶ ἀναλάμβανε νὰ κανονίσει τὶς πιὸ σοβαρὲς οἰκογενειακὲς ὑποθέσεις. Τὸ ράφτη ρωτοῦσαν ἀκόμη καὶ γιὰ τὶς προξενιές, ποὺ ἂν αὐτὸς δὲ συμφωνοῦσε. δύσκολα γίνονταν. Ὁ ράφτης ἔκανε καὶ τὸν κουρέα καὶ μόνον αὐτὸν ἐμπιστεύονταν ὁ ἄρχοντας, γιὰ νὰ τὸν ξουρίσει. Στὸν ἀρραβώνα. στὸ γάμο, στὸ χορό. στὰ βα-

(1) Βλ. Δημ. Μ. Σάρρου, Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ, Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ συνθηματικῶν γλωσσῶν, Λαογραφίας τόμ. Ζ'. 1923 σελ. 534. Τὴν ἴδια συνθηματικὴ γλῶσσα εἶχαν Καλαρρυτινοὶ καὶ Μετσοβῖτες ραφτάδες καὶ χρυσικοί

Με

φτίσια, ὁ ράφτης φρόντιζε γιὰ ὅλα. Καὶ στὸ θάνατο μόνος αὐτὸς μοίραζε τὰ κεριὰ στὴν ἐκκλησιά. Ἀλλὰ καὶ στὸν κοῦρο, στὰ πρόβατα, ἔστελναν οἱ ἀφεντάδες, τὸ ράφτη, γιὰ νὰ πρωταρχίσει τὸ κούρεμα, στὰ κοπάδια τους. Τὸ προνόμιο αὐτὸ τὸ κράτησαν ὡς πρόπερσυ οἱ ραφτάδες, στὸ Μέτσοβο, ἀπ' ὅπου εἶχαν καὶ ἀνάλογη ἀπολαβή. Τώρα, ἀριὰ καὶ ποῦ, πάει καὶ κανένας γιὰ τὸν κοῦρο.

Ὅλα τὰ ροῦχα τάραβαν καὶ τὰ ράβουν οἱ ραφτάδες μὲ τὸ χέρι. Γιατὶ ἡ καλύτερη ραφή, ὅπως λένε, γίνεται μὲ τὸ χέρι. Κανείς τους ἀκόμη καὶ σήμερα δὲ ξέρει νὰ μεταχειριστεῖ τὴ μηχανή. Ἡ μάλλινη κλωστή, ποὺ ράβουν εἶναι ντόπια, ὅπως καὶ τὸν παλιὸ καιρό. Τοὺς τὴ δίνουν οἱ νοικοκυράδες ποὺ τὴ γνέθουν μόνες τους ἀπὸ καλὸ μαλλί, ἀπὸ σοῦμα μαλλί. Ὅταν πᾶνε νὰ ράψουν στὰ σπίτια παίρνουν μαζί τους πολὺ λίγα σύνεργα. Ἕνα πήχυ σιδερένιο, σὲ παλιὸ σχῆμα ποὺ κλείνει στὴ μέση, καὶ μιὰ θήκη, τὸ ἀγκίστρι, ποὺ ἔχει διάφορες θέσεις γιὰ νὰ βάζουν τὸ ψαλίδι, τὰ βελόνια, τὴ δαχτυλήθρα, τὸ κερί, κι' ἕνα κομμάτι κέρατο ἀλαφιοῦ. Τὸ κερὶ ποὺ πρέπει νὰ εἶναι ἀγνὸ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ μελίσσια, τοὺς χρειάζεται γιὰ νὰ κερώνουν τὴ μάλλινη κλωστή, ποὺ χωρὶς κέρωμα, εἴτε σπάει, εἴτε δὲν περνάει πέρα. Τὸ κέρατο ἀπ' τ' ἀλάφι γιὰ νὰ τρυποῦν τὸ χοντρὸ ροῦχο, νὰ κάνουν, τίς κόψες, καὶ γιὰ νὰ φτιάνουν, τὶς κουμπότρυπες, τὶς ζάβες. Καθὼς τὰ ἔραβαν τὰ ροῦχα τὰ κεντοῦσαν κι' ὅλας, μὲ τὰ χρυσοποίκιλτα κεντήματα, τὰ γινόμενα μὲ τὶς οὐτράδες, τὰ σειρήτια καὶ τὰ λεπτὰ χρυσὰ κορδονάκια, τὶς *οὐτρές*, τὰ *σειρογάϊτανα* καὶ τὰ χρυσογάϊτανα, ποὺ μ' αὐτὰ σχημάτιζαν τὰ διάφορα συμπλέγματα: στὰ γυναίκεια *κλειστά*, στὰ φουστάνια, στὶς ζῶνες, στὶς ποδιές, στὰ γυναίκεια καλτσίνια καθὼς καὶ στ' ἀντρίκεια, πισιλιά, ἀντεριά, τουζλούκια κτλ. Μὲ τὴ συρμαμακέζικη τεχνοτροπία κεντοῦσαν, τὸν ὅμορφο πετέ τὸ τεπελήκι τοῦ κεφαλιοῦ καὶ τὶς ζῶνες, ποὺ φοροῦσαν οἱ ἀρχόντισες.

Ἡ τέχνη τοῦ ράφτη, ὅπως εἴπαμε, ἔχει πολὺ περιοριστεῖ σήμερα στὸ Μέτσοβο. Οἱ τεχνῖτες φυτοζωοῦν. Ὄχι μόνο, γιατὶ οἱ φορεσιές, ὅσο πᾶνε λιγοστεύουν, ἀλλὰ καὶ γιατὶ δὲν τὶς στολίζουν πιὰ μὲ τὰ θαυμάσια χρυσοποίκιλτα κεντήματα, ποὺ τὰ ἔφτιαναν ἄλλοτε στὰ διάφορα τμήματα τῆς γυναίκειας καὶ ἀντρίκειας φορεσιᾶς καὶ ποὺ τοὺς κόστιζαν τόσο, σὲ καιρὸ καὶ σὲ παρά, γιὰ νὰ τὰ κεντήσουν. Σήμερα μόνο γαϊτανώνουν, μερικὰ κομάτια τῆς φορεσιᾶς τους καὶ σὲ ἐλάχιστα βάζουν ἐλαφρὸ κεντηματάκι, γινομένο μὲ κορδονάκι. Ὁπωσδήποτε ὅμως ἐξακολουθοῦν νὰ ράβουν, τὶς δίμιτες, τὰ φουστάνια τὰ κλειστά, τὶς φλοκάτες, τὶς ποδιὲς κι' ὅλα τ' ἀντρίκειά κομάτια τῆς φορεσιᾶς. Τὰ χρυσοποίκιλτα κεντήματα τοῦ κλειστοῦ τ' ἀντικατέστησαν μὲ σχέδια ἀπὸ βελοῦδα τοποθετημένα ὡς ἐπίθεμα πάνω στὸ ὄφασμα ποὺ τὰ λένε, κεντήματα ἀπὸ κατηφεδάκι (βελοῦδο) γινομένα ἀπὸ ραφτάδες. Τέτοια σχέδια μεγαλύτερα ἀπὸ κατηφὲ βάζουν καὶ στὰ φουστάνια. Οἱ ραφτάδες γιὰ τὰ κεντήματα αὐτὰ παίρνουν κορίτσια, γιὰ νὰ τοὺς βοηθοῦν, ποὺ τὰ πληρώνουν. Γιὰ νὰ τὰ φτιάσουν, κόβουν πρῶτα στὸ χαρτὶ τὸ σχέδιο καὶ ὕστερα στὸν τενεκέ. Ἀπλώνουν τὸ ὕφασμα, βάζουν πάνω τὸν τενεκὲ καὶ κόβουν τὸν κατηφέ. Ὕστερα τὸν ράβουν μὲ τὸ χέρι πάνω στοὺς γύρους, στὰ μάλλινα καλοκαιρινὰ καὶ χειμωνιάτικα φουστάνια. Ἀφοῦ τὸν ράψουν τὸν πλαισιώνουν σὲ ὅλα τὰ τελειώματα μ' ἕνα ὅμορφο σύμπλεγμα, ἀπὸ μεταξωτὸ κορδονάκι, ποὺ τὸ φτιάνουν κάπως μεγαλύτερο καὶ πιὸ περίπλοκο ἀπὸ τ' ἄλλα.

Τὴν τέχνη τους αὐτὴ σήμερα οἱ χρυσοραφτάδες τοῦ Μετσόβου, μᾶς τὴ δείχνουν κυρίως, στὰ καλτσίνια, τῶν γυναικῶν ποὺ ἀκόμη ἀρέσουν στὶς Μετσοβίτισες νὰ τὰ φοροῦν. Οἱ κομψὲς αὐτὲς παντουφλίτσες, μὲ τὴν ἀριστοτεχνικὴ διακόσμηση, στολισμένες μὲ πολύχρωμους οὐτράδες, θὰ ταίριαζε νὰ διαδοθοῦν κ' ἔξω ἀπ' τὸ Μέτσοβο. Νὰ γίνουν ἀφορμὴ νὰ ἀναζωογονηθῇ λιγάκι, ἡ παλιὰ ξακουστὴ τέχνη τῶν ραφτάδων, ποὺ τόσο ἄκμασε γιὰ αἰῶνες κι' ἔδωσε ἀπ' τὴ γενιά της, τόσους μεγάλους πατριῶτες.

Δημητρ. Παπαμιχαήλ

ΛΕΥΚΑ — ΚΙΣΣΟΣ

ΛΕΥΚΑ κυπαρισσόκορμη, μὲ τὴν ἀγέρωχη κορφή,
σὰν τὸν κισσὸ τυλίχτηκα στὸ λιγερὸ κορμό σου,
μὲ τὴ ψυχή σου δέθηκα, κι' ἤπια ἀπ' τὶς γλυκοφλέ-
τὸν τρυφερὸ χυμό σου. [βες σου

Οἱ ρίζες μου πλεχτήκανε μὲ τὶς δικές σου ρίζες
ρουφῶντας ἀπ' τὰ ἔγκατα τῆς μάννας μας τῆς γῆς,
τὰ φίλτρα της τὰ μυστικὰ ποὺ μέσα μου ξυπνῆσαν
τὸν πόθο νέας ζωῆς.

Σφιχτὰ δεμένος γύρω σου κισσός, κι' ὅλο ἀνεβαίνω
καὶ σμίγω μὲ τὰ κλώνια σου χωρὶς νὰ τὸ νοιαστῶ,
τὸ αἷμα ἀκούω μέσα μου ν' ἀνεβοκατεβαίνει,
σὰν ποταμός, ζεστό.

Στὸ ριγηλὸ τρεμούλιασμα τὰ φύλλα σου ἀντηχοῦνε
τραγούδι ποὺ ὡς τὰ βάθη μου τὸ εἶναι μοῦ δονεῖ,
κι' ὡς ἀπαλὰ χαϊδεύει με ἡ πνοή σου, μὲ βυθίζεις
σὲ ὑπέρτατη ἡδονή.

Κι' ὡς πέφτει ἡ νύχτα σιωπηλὴ καὶ τ' ἄστρα τρε-
ψηλὰ στὸν ἀνοιξιάτικο διάφανον οὐρανό, [μοσβύνουν
τόσο τὸ σφιχταγκάλιασμα μου γύρω στὸ κορμί σου
γίνεται πιὸ τρανό.

ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΗ ΝΥΧΤΑ

ΝΥΧΤΑ! Πῶς ἡ ψυχὴ ζητάει τὴ σιγαλιά σου
καὶ τὴν ἀπόκοσμη γαλήνη τὴ βαθειά!
Στῶν ἄστρων τοὺς σελαγισμοὺς βυθάει τὸ βλέμμα.
Πῶς ἡ ψυχὴ διψάει τὴ μοναξιά!

Νύχτα! Σκῦψε μέσ' ἀπὸ τὸ βαθὺ μυστήριο
ποὺ μὲς στὸ μπλάβο πέπλο του πυκνά, σὲ κλεῖ,
στὰ βάθη τῆς ψυχῆς καὶ μίλησέ της
τὴν ἄϋλη γλῶσσα σου τὴ μυστική.

Ἀγκάλιασέ την, στοργικὰ νανούρισε την
μὲς στὰ μεγάλα, τὰ γαλάζια σου φτερά,
σὰ μάννα τὸ παιδί της τὸ θλιμμένο
ποῦχασε πιὰ γιὰ πάντα τὴ χαρά.

Νύχτα! Σὲ σένα παραδίνω τὴ ψυχή μου
τὴ διψασμένη ἀπὸ ὑπερκόσμιαν ὁμορφιά,
χῦσε τὸ βάλσαμό σου στὸν καϋμό της
καὶ κράτα της ἀπόψε συντροφιά.

ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ

(Ἀθήνα, 1944).